

Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper. 2008

Rapporter I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

© Statistisk sentralbyrå, februar 2009 Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.	Standardtegn i tabeller	Symbol
ISBN 978-82-537-7523-4 Trykt versjon	Tall kan ikke forekomme	.
ISBN 978-82-537-7524-1 Elektronisk versjon	Oppgave mangler	..
ISSN 0806-2056	Oppgave mangler foreløpig	...
Emne: 05.01	Tall kan ikke offentliggjøres	:
Trykk: Statistisk sentralbyrå	Null	-
	Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
	Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
	Foreløpig tall	*
	Brudd i den loddrette serien	—
	Brudd i den vannrette serien	
	Desimaltegn	,

Forord

Det tidligere Sosial- og helsedepartementet, nå Arbeids- og inkluderingsdepartementet, innledet i 2001 et samarbeid med Statistisk sentralbyrå med det formål å presentere statistikk og analyse av økonomien og levekårene for en rekke ulike grupper. Resultatene har frem til nå blitt presentert i seks rapporter: *Økonomi og levekår for ulike grupper trygdemottakere 2001*, *Økonomi og levekår for ulike grupper 2003*, og *deretter en rapport med samme navn for hvert av årene 2004-2007*. Nå foreligger det en ny oppdatert rapport i henhold til avtalen for 2008 mellom Statistisk sentralbyrå og Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Rapporten er noe endret siden forrige utgave ved at enkelte indikatorer og grupper ikke lenger er omfattet av rapporten, mens noen nye indikatorer og grupper er kommet med. Tabellene i kapitlene som omhandler de ulike gruppene er nå mer innrettet mot å vise utviklingen i levekår for de med lavinntekt sammenlignet med gruppen totalt, og befolkningen generelt. Det er også lagt mer vekt på å belyse situasjonen til personer med vedvarende lavinntekt ved at kapitlet nå er utvidet til å omfatte flere tabeller. Alle disse endringene bidrar til at årets rapport har fått et noe endret fokus og navnet er derfor endret til *Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper, 2008*.

Denne sosiale rapporteringen kan også sees i et større perspektiv. Det pågår innen EU et omfattende arbeid med å utvikle en rekke strukturelle indikatorer, blant annet innen det sosiale området. Disse indikatorene benyttes i den periodiske rapporteringen over utvikling i fattigdom og sosial eksklusjon, og til å studere effekten av tiltak for å bekjempe fattigdom innen EU. Statistisk sentralbyrå leverer nå norske data til EU som gjør det mulig å foreta internasjonale sammenligninger innen dette området. Dette er vist i et eget kapittel til slutt i rapporten.

Publikasjonen er et samarbeidsprosjekt mellom Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk og Seksjon for levekårsstatistikk. De ulike forfatterne står nevnt foran sine respektive kapitler. Arbeidet med publikasjonen har vært ledet av Anette Walstad Enes, Mads Ivar Kirkeberg og Jon Epland.

Marit Berger Gundersen har stått for tekstbehandling av rapporten.

Prosjektstøtte: Arbeidet er finansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	5
1. Innledning	11
2. Datagrunnlag og definisjoner	12
2.1. Datagrunnlag.....	12
2.2. Inntektsbegrep	13
2.3. Ekvivalensskala.....	13
2.4. Definisjon av lavinntektsgrense	14
2.5. Indikatorer og grupper	17
2.6. Indikatorer på boforhold	19
2.7. Indikatorer på økonomisk situasjon	19
2.8. Indikatorer på helse.....	19
2.9. Indikatorer på tilknytning til arbeidslivet.....	20
3. Lavinntekt og inntektsfordeling	21
3.1. Utviklingen i lavinntekt for noen økonomisk utsatte grupper	25
3.2. Inntektsfordeling.....	28
4. Vedvarende lavinntekt	32
4.1. Nærmere om datagrunnlaget	32
4.2. Definisjon av vedvarende lavinntekt	33
4.3. Utviklingen i vedvarende lavinntekt	33
4.4. Sammensetning av lavinntektsgruppen.....	34
4.5. Yrkestilknytning	35
4.6. Økonomiske kjennemerker ved lavinntektsgruppen	36
4.7. Boforhold, økonomiske problemer og tilknytning til arbeidsmarkedet.....	37
4.8. Lavinntekt innen ulike grupper	49
4.9. Nærmere om innvandrere med vedvarende lavinntekt.....	51
4.10. Nærmere om barn med vedvarende lavinntekt	52
5. Sosiale indikatorer for barn og barnefamilier	54
6. Sosiale indikatorer for aleneboende	70
7. Sosiale indikatorer for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre ...	82
8. Sosiale indikatorer for sosialhjelpsmottakere	90
9. Sosiale indikatorer for alderspensjonister	101
10. Sosiale indikatorer for aleneboende minstepensjonister	109
11. Sosiale indikatorer for etterlattepensjonister	120
12. Sosiale indikatorer for uførepensjonister	124
13. Sosiale indikatorer for langtidssyke	135
14. Sosiale indikatorer for langtidsledige	145
15. Internasjonal sammenligning av lavinntekt	150
Referanser	156
Vedlegg: Tabeller	159
Figur- og tabellregister	162

Sammendrag

Inntekts- og levekårsutviklingen har for de fleste innbyggerne i Norge vært meget god de siste årene. Hovedformålet med denne publikasjonen er derimot å belyse økonomi og levekår for ulike grupper som i større grad faller utenfor denne utviklingen, og som tradisjonelt sett har vært overrepresentert nederst i inntektsfordelingen. Dette gjelder for eksempel sosialhjelpsmottakere, enslige forsørgere, personer med flyktningbakgrunn og ulike trygde- og stønadsmottakere.

Lavinntekt og inntektsfordeling

Andelen personer med lavinntekt påvirkes i stor grad av hvordan en definerer lavinntekt. Ifølge OECDs lavinnteksdefinisjon hadde om lag 4 prosent av befolkningen lavinntekt i 2006 når personer i studenthusholdninger er utelatt, mens anslagene basert på EU sin definisjon ligger på knapt 10 prosent. De ulike tallene skyldes først og fremst at lavinntektsgrensen er satt betydelig høyere i EU sin definisjon (60 prosent av medianinntekten), slik at flere personer rimeligvis vil komme under denne lavinntektsgrensen, sammenlignet med OECD sin definisjon (50 prosent av medianinntekten). I tillegg gir den gamle OECD-skalaen, der en legger mindre vekt på husholdningenes stordriftsfordeler, en lavere medianinntekt i befolkningen enn EUs skala.

Andelen personer med relativ lavinntekt har økt noe de siste ti årene i følge OECDs definisjon, mens EUs definisjon viser stor grad av stabilitet.

Benytter vi i stedet en mer absolutt definisjon av lavinntekt, for eksempel basert på det beløpet som tilsvarte den årlige lavinntektsgrensen i 2000, kun justert for prisstigningen i perioden, har det skjedd en betydelig reduksjon i andelen personer med lavinntekt de siste ti årene. Ut i fra denne metoden falt for eksempel andelen personer med årlig lavinntekt fra 18 til 6 prosent fra 1996 til 2006, ut i fra EUs lavinnteksdefinisjon og fra 7 til 3 prosent basert på OECDs lavinnteksdefinisjon. Dette kan tolkes som at den realinntektsveksten som har funnet sted for husholdningene siden 1996, også kom de nederst i fordelingen til gode.

Inntektsfordelingen ble mye jevnere i 2006 enn årene før. Dette skyldes først og fremst en sterk reduksjon i utbetalt aksjeutbytte som følge av endringer i beskatningen av slike inntekter. I tillegg førte økt sysselsetning til at lønnsandelen økte blant personene i den nedre delen av fordelingen, mens andelen av inntektene i form av trygder og stønader ble redusert.

Vedvarende lavinntekt

Flere personer kan av ulike grunner tilhøre husholdninger med lave inntekter over en relativt kort periode som for eksempel ett år, for siden å oppleve en klar forbedring i sin husholdnings inntekter. Det er derfor klart færre som opplever å ha vedvarende lavinntekt, enn årlig lavinntekt. Dersom en definerer vedvarende lavinntekt på bakgrunn av den gjennomsnittlige husholdningsinntekten en har i en treårsperiode, hadde 7,9 prosent av befolkningen vedvarende lavinntekt i 2006, ut i fra EUs målemetode. Tilsvarende andel basert på OECDs definisjon var 2,9 prosent. Aleneboende studenter er her utelatt.

På samme måte som for årlig lavinntekt har andelen med vedvarende lavinntekt i følge EUs metode endret seg lite de siste årene, og ligger stabilt på om lag 8 prosent av befolkningen helt siden slutten av 1990-tallet. I følge OECDs definisjon økte andelen med vedvarende lavinntekt fra slutten av 1990-tallet og fram til 2004. De siste tallene for 2006 viser likevel en liten nedgang i tallet på personer med vedvarende lavinntekt.

Hvilke grupper som er overrepresentert blant de med vedvarende lavinntekt avhenger av hvilken lavinnteksdefinisjon en benytter. Ved EUs lavinnteksdefinisjon er det fremdeles en høy andel alderspensjonister i lavinntektsgruppen,

men andelen har blitt redusert betydelig de siste årene. For begge lavinnteksdefinisjonene gjelder det at barnefamilier utgjør en stor og økende andel av de med vedvarende lavinntekt. Det er særlig enslige forsørgere og par med mange barn som er overrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntekt. Mange av barnefamilieene med lav inntekt har innvandrerbakgrunn. I 2006 hadde om lag 4 av 10 barn med vedvarende lavinntekt innvandrerbakgrunn.

Andelen barn under 18 år i husholdninger med vedvarende lavinntekt har økt noe de siste årene. I følge EUs lavinnteksdefinisjon økte andelen barn med vedvarende lavinntekt fra om lag 3 prosent i 2001 til 7 prosent i 2006. Tilsvarende økning basert på OECDs definisjon var i samme periode fra 2 til 4 prosent.

Yngre under 45 år med vedvarende lavinntekt har en vanskeligere boligsituasjon enn andre yngre. Flere under 45 år med vedvarende lavinntekt har blitt eiere av sin egen bolig, men det er fortsatt langt færre enn i befolkningen generelt. Flere bor trangt og tallene tyder på et litt dårligere bomiljø. De litt eldre med vedvarende lavinntekt skiller seg lite i boligstandard fra befolkningen, bortsett fra at det er færre eiere. Både yngre og eldre med vedvarende lavinntekt har litt lavere boligutgifter enn befolkningen, men boutgiftsbelastningen er større. Det gjelder først og fremst blant de yngre.

Flere med vedvarende lavinntekt enn i befolkningen oppfatter økonomien som vanskelig. Likevel gjelder det bare et mindretall - om lag en av seks sier at økonomien er vanskelig. En av fem yngre og en av fire litt eldre oppfatter økonomien som romslig.

Helsen til de over 44 år med vedvarende lavinntekt er dårligere enn for andre eldre. For yngre er det ingen forskjell i helsetilstand.

I det store flertallet av husholdninger med vedvarende lavinntekt er det ingen yrkesaktivitet - i bare en av tre husholdninger er det helårs yrkesaktive. Det er imidlertid verdt å merke seg at i tre av ti husholdninger er det minst 12 måneder med heltidsarbeid.

Barn og barnefamilier

Barnefamilier har en forholdsvis god økonomi, men inntektene er ikke likt fordelt på de ulike familietyperne. I alt bor 9 prosent av alle barn under 18 år i husholdninger med inntekt under den årlige lavinntektsgrensen (EU-definisjon). Det vil si at nærmere 97 000 barn var å finne i lavinnteksgruppen i 2006. Fra 1996 til 2006 har det skjedd en økning i andelen barn med årlig lavinntekt. Størst økning har det vært blant enslige forsørgere, hvor andelen med lavinntekt økte med 4 prosentpoeng i denne tiårsperioden.

Både bostøtte- og sosialhjelpsordningen er mer utbredt blant enslige forsørgere. Nær to av ti enslige forsørgere mottok bostøtte i 2006. Denne andelen er langt høyere både i forhold til hele befolkningen og par med barn. Mens det blant par med barn bare er 4 prosent som mottar sosialhjelp, er én av seks enslige forsørgere sosialhjelpsmottakere.

Gjeldsbelastningen har økt betydelig blant barnefamilieene. Fra 1996 til 2006 har andelen barnefamilier med høy gjeldsbelastning økt fra 6 til 16 prosent. Blant enslige forsørgere har andelen med høy gjeld økt mest, fra 6 prosent i 1996 til 20 prosent i 2006.

Litt færre enslige forsørgere og barnefamilier med lav inntekt enn andre barnefamilier eier sin bolig og litt flere bor trangt, ellers er det små forskjeller i boligstandard. Det er blitt færre enslige forsørgere og barnefamilier med lav inntekt som har høy boutgiftsbelastning de siste ti årene og færre blant barnefamilieene opplever boligutgiftene som svært tyngende.

Det er blitt færre enslige forsørgere som oppfatter økonomien som vanskelig, det gjelder i 2007 en av seks, det samme som blant barnefamilie med lavest inntekt. Sammenlignet med andre barnefamilier er det langt færre enslige forsørgere og barnefamilier med lav inntekt som opplever økonomien som romslig, men andelen økte i 2007.

Yrkesaktiviteten i husholdningene til enslige forsørgere og barnefamilier med lav inntekt er noe mindre enn i andre barnefamilier, men likevel betydelig. I to av tre husholdninger til enslige forsørgere og sju av åtte barnefamilier med lav inntekt er det helårs yrkesaktive. I halvparten av husholdningene til enslige forsørgere og i åtte av ti barnefamilier med lav inntekt arbeides det minst 12 måneder på heltid.

Aleneboende

Det er en overrepresentasjon av aleneboende som har inntekt under EU sin årlige lavinntekstgrense. De største andelene med lavinntekt finner vi blant de eldste og de yngste aleneboende, en av tre under 35 år og to av fem blant de over 67 år. Det er en sterk sammenheng mellom svak yrkestilknytning og lavinntekt blant aleneboende.

Andelen aleneboende som mottar sosialhjelp har gått noe ned i alle aldersgrupper fra 2004 til 2006. Det er særlig de aleneboende under 50 år som mottar sosialhjelp. Mens én av fire i lavinntektsgruppen mottar sosialhjelp, mottar en tredel av de aleneboende med lavinntekt i alderen 35-49 år denne økonomiske støtten.

Færre aleneboende enn i befolkningen generelt eier sin bolig. Det gjelder særlig de yngre. Boligstandarden blant yngre aleneboende synes også noe dårligere, flere bor trangt, men boligarealet per person er i snitt omtrent som i befolkningen. To av tre yngre aleneboende har høy boutgiftsbelastning og andelen har økt de siste ti årene.

Færre yngre aleneboende enn i befolkningen generelt opplever økonomien som romslig.

Fire av ti aleneboende under 67 år er ikke yrkesaktive hele året.

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre

Innvandrere er sterkt overrepresenterte i lavinntektsgruppen – uavhengig av hvilken målemetode for lavinntekt som legges til grunn. Etter EUs målemetode tilhørte drøyt 30 prosent av alle innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre lavinntektsgruppen i 2006.

Andelen med lavinntekt blant innvandrerne og norskfødte med innvandrerforeldre har holdt seg relativt stabilt fra 2005 til 2006. Antall personer med lavinntekt har allikevel økt fra 119 000 til 127 000 personer. For innvandrere med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika har antallet med lavinntekt økt fra 101 000 i 2005 til 109 000 personer i 2006.

Tallene viser en økt yrkestilknytning blant innvandrere i 2006 sammenlignet med året før. Dette gjelder også for de under lavinntekstgrensen. Ulike økonomiske støtteordninger som bostøtte og sosialhjelp er langt mer utbredt blant innvandrere i lavinntektsgruppen sammenlignet med lavinntektsgruppen i hele befolkningen. Utviklingen fra 2004 med færre som mottar sosialhjelp fortsetter i 2006 – trolig som en følge av et bedret arbeidsmarked i perioden.

Sosialhjelpsmottakere

Det har blitt færre sosialhjelpsmottakere de siste årene. Sosialhjelpsmottakere er sterkt overrepresenterte i lavinntektsgruppen. Andelen med lavinntekt har dessuten økt klart siden slutten av 1990-tallet. Lavinntektsandelen utgjorde 51 prosent i 2006 (EU-60) – til sammen om lag 80 000 personer. Blant langtidsmottakere av sosialhjelp var lavinntektsandelen drøyt 62 prosent i 2006. Dette året var det om

lag 31 000 personer med lavinntekt i husholdninger der hovedinntektstakeren hadde mottatt sosialhjelp i 6 av årets 12 måneder.

Mottak av bostøtte er utbredt blant sosialhjelpshusholdningene. Mens det i befolkningen generelt var en andel på drøyt 4 prosent som mottok bostøtte i 2006, er andelen blant sosialhjelpsmottakere drøyt 45 prosent. Blant sosialhjelpsmottakerne har andelen med denne støtteordningen økt en del de siste årene. Blant langtidsmottakerne av sosialhjelp er bostøtte enda mer vanlig enn i stønadspopulasjonen samlet sett. I 2006 hadde nesten 58 prosent av personene i husholdningene med en langtidsmottaker som hovedinntektstaker, bostøtte.

Sosialhjelpsmottakerne bor oftere til leie, flere bor trangt og bomiljøet er dårligere enn i befolkningen generelt. Nesten seks av ti sosialhjelpsmottakere har høy boutgiftsbelastning, mot en av fire i befolkningen.

Halvparten av sosialhjelpsmottakerne sier at økonomien er vanskelig. Bare 10 prosent sier at økonomien er romslig.

Selv om sosialhjelpsmottakerne er yngre enn befolkningen generelt, har de dårligere helse.

Tilknytningen til arbeidslivet i sosialhjelpsmottakernes husholdninger er ustabil, i seks av ti var det ingen personer med heltidsarbeid, i en av fire forekom arbeidsledighet i 2007.

Alderspensjonister

Andelen med lavinntekt er større blant alderspensjonister enn i befolkningen ellers, men andelen under lavinnteksgrensen (EU-60) er synkende.

Svært få alderspensjonister mottar sosialhjelp. Mottak av bostøtte er derimot vanlig. Blant alderspensjonister med lavinntekt er det relativt mange som mottar bostøtte, om lag én av fem i 2006.

Alderspensjonister har bra boligstandard, og halvparten bor svært romslig. En av ti har høy boutgiftsbelastning og en av fire opplever boligutgiftene som tyngende - klart mindre enn i befolkningen generelt.

Nesten ingen alderspensjonister oppgir betalingsproblemer. Seks av ti oppfatter økonomien som romslig - en økning fra forrige måling.

Aleneboende minstepensjonister

Siden minstepensjonene i 2006 lå klart lavere enn den årlige lavinnteksgrensen basert på EUs metode (under 60 prosent av medianinntekten), er det som forventet svært mange aleneboende minstepensjonister i lavinnteksgruppen. Det er klart flere alderspensjonister med minstepensjon i lavinnteksgruppen, enn uførepensjonister med minsteytelsen fra folketrygden. I 2006 var andelen med lavinntekt henholdsvis 81 prosent og 65 prosent. Selv om andelen minstepensjonister i lavinnteksgruppen har økt de siste årene, har likevel *antallet* minstepensjonister med lavinntekt gått ned. Dette paradokset skyldes at det blir stadig færre minstepensjonister i befolkningen.

I 2006 mottok 62 prosent av uførepensjonistene (med minstepensjon) bostøtte, mens dette var tilfellet for 38 prosent av alderspensjonistene med minstepensjon. Det er også klare forskjeller mellom minstepensjonistene når det gjelder sosialhjelpsbruk. Det er svært få minstepensjonister med alderspensjon som mottar sosialhjelp. I 2006 var andelen bare to prosent. Dette står i klar kontrast til uførepensjonistene, der hele 26 prosent fikk sosialhjelp.

Færre aleneboende minstepensjonister enn i befolkningen eier boligen, men boligstandarden skiller seg ikke ut som dårlig. Boligutgiftene er også lave, men tynger i forhold til inntektene. En av fire har høy boutgiftsbelastning, som i befolkningen, men mer enn blant alderspensjonister generelt. Halvparten oppfatter boligutgiftene som tyngende.

Få aleneboende minstepensjonister oppgir betalingsproblemer, men en av fire oppfatter økonomien som vanskelig. Samme andel oppfatter den som romslig.

Etterlattepensjonister

Etterlattepensjonistene har i de siste årene hatt en stabil andel med lavinntekt på rundt 11 prosent målt ved EU-60. Dette er omtrent på samme nivå som i hele befolkningen, hvor 10 prosent av personene har lavinntekt etter denne målemetoden. Denne gruppen har en forholdsvis sterk yrkestilknytning sammenlignet med andre pensjonistgrupper, men svak yrkestilknytning blant etterlattepensjonister i lavinntektsgruppen.

Bostøtte har blitt mer vanlig blant etterlattepensjonister med lavinntekt.

Uførepensjonister

Andelen med årlig lavinntekt (EU-60) i denne pensjonistgruppen var 15 prosent i 2006, en andel som har holdt seg ganske stabil siden 1996. Det er en høyere lavinntektsandel blant de med tidsbegrenset uførestønad enn blant de med varig uførepensjon. Fra 2004, da ordningen med tidsbegrenset uførestønad ble innført, til 2006, har andelen med lavinntekt økt fra 15 prosent til 18 prosent i denne gruppen.

Blant varige uførepensjonister mottar én av ti sosialhjelp, mens andelen er to av ti blant de med tidsbegrenset uførestønad. Men det har generelt blitt stadig færre sosialhjelpsmottakere blant uførepensjonistene.

Samme andel uførepensjonister som i befolkningen eier sin bolig, og boligstandarden er like god eller bedre enn i befolkningen. De siste ti årene er det blitt flere uførepensjonister med boliglån. Likevel har det blitt færre med høy boutgiftsbelastning.

Én av ti uførepensjonister oppfatter økonomien som vanskelig - det er færre enn ved forrige måling. Fire av ti oppfatter økonomien som romslig - en klar økning siden 2003.

Seks av ti husholdninger til uførepensjonister har ingen helårs yrkesaktive, men i en av fire husholdninger arbeides det minst 12 måneder på heltid.

Langtidssyke

Langtidssyke er sterkt overrepresenterte i lavinntektsgruppen. I 2006 var lavinntektsandelen (EU-60) nesten 25 prosent blant personer som tilhørte husholdninger med en langtidssyk hovedinntektstaker. Til tross for en økt *andel* med lavinntekt fra 2005 til 2006 gikk *antallet* med lavinntekt noe ned på grunn av færre langtidssyke i alt.

Hver fjerde langtidssyk mottar sosialhjelp, og blant langtidssyke i lavinntektsgruppen er nær halvparten sosialhjelpsmottakere i 2006.

Litt færre langtidssyke enn i befolkningen eier sin bolig, men boligstandarden skiller seg lite fra befolkningens. Halvparten av yngre langtidssyke har høy boutgiftsbelastning, klart mer enn blant alle yngre.

Mange langtidssyke har en vanskelig økonomi, særlig gjelder dette for de yngre. En av fire oppgir betalingsvansker, og samme andel sier at økonomien er vanskelig.

I nesten halvparten av husholdningene til langtidssyke ble det ikke arbeidet heltid i 2007, mens det i vel fire av ti husholdninger ble arbeidet minst 12 måneder på heltid.

Langtidsledige

Langtidsledige er sterkt overrepresenterte i lavinntektsgruppen. Andelen med lavinntekt etter EU-60 har økt fra nesten 35 prosent i 2004 til drøyt 43 prosent i 2006. Likevel har *antallet* langtidsledige med lavinntekt gått ned. Forklaringen er det betydelig fallet i antall langtidsledige totalt i samme periode.

For langtidsledige er yrkestilknytningen blitt svakere og drøyt én tredel (35 prosent) lever i husholdninger uten noen yrkestilknyttede. Blant langtidsledige i lavinntektsgruppen gjelder dette for 59 prosent.

Blant personer som tilhører en husholdning med en langtidsledig hovedinntektstaker mottok hele 37 prosent sosialhjelp i 2006. Enda høyere er andelen i lavinntektsgruppen, der mer enn halvparten av alle langtidsledige mottok sosialhjelp. Mens andelen sosialhjelpsmottakere faller i befolkningen totalt, har andelen sosialhjelpsmottakere blant langtidsledige økt de siste årene.

1. Innledning

Hovedformålet med denne publikasjonen er å belyse økonomi og levekår for ulike grupper i samfunnet som tradisjonelt er overrepresentert nederst i inntektsfordelingen. Det legges vekt på å vise utviklingen i levekårene fra midten av 1990-årene og frem til 2006-2007. Til dette formålet er det utviklet flere indikatorer som blant annet viser tilknytning til arbeidslivet, økonomisk utsatthet, helse- og boligforhold samt oppfatning av egen økonomi. I rapporten er det også lagt vekt på å vise forekomsten av vedvarende lavinntekt og andre indikatorer på økonomisk utsatthet ved ulike metodiske tilnærminger. Det er benyttet data fra en rekke ulike kilder, fra heldekkende statistiske registre og databaser til mindre utvalgsundersøkelser.

Rapporten har følgende disposisjon: I kapittel 2 gjøres det nærmere rede for datagrunnlaget som benyttes, hvilke grupper av befolkningen som omfattes av rapporteringen, hvordan vi måler lavinntekt og hvilke andre metodiske innfallsvinkler som har blitt valgt for å belyse utviklingen i økonomi og levekår.

Kapittel 3 beskriver utviklingen i årlig lavinntekt, og hvordan inntektene fordeler seg i hele befolkningen, i et lengre perspektiv. I tillegg til å vise andelen med lavinntekt i ulike grupper etter ulike definisjoner, presenteres også "lavinntektsgapet", det vil si et mål som viser hvor "fattig" de "fattige" er.

Det å tilhøre en lavinntektshusholdning er først og fremst et problem dersom dette er en tilstand med en viss varighet. I kapittel 4 studeres forekomsten av vedvarende lavinntekt, som i denne rapporten er definert som personer som tilhører husholdninger som har hatt lavinntekt i en treårsperiode. Det sees også nærmere på om noen av de gruppene som er omtalt tidligere, har større sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt enn andre.

I kapitlene 5-14 følger en analyse av en rekke mer eller mindre økonomisk utsatte grupper i befolkningen. Blant disse finnes en rekke trygdemottakere (alders- og uførepensjonister, minstepensjonister, langtidssyke og langtidsledige), sosialhjelpsmottakere, innvandrere, barnefamilier og aleneboende. For hver enkelt gruppe presenteres ulike indikatorer som kan ha betydning for levekårene. Dette gjelder for eksempel tilknytning til arbeidsmarkedet, boligstandard, helseforhold, forekomsten av økonomiske problemer, bruk av supplerende ytelser fra det offentlige og forekomsten av årlig lavinntekt. For å fange opp eventuelle utviklingstrekk de siste årene, presenteres tall for perioden 1996-2006/2007.

Rapporten avsluttes med et eget kapittel (kapittel 15), der det presenteres en oversikt over lavinntekt og inntektsfordeling innen en rekke europeiske land. Tallene er her primært hentet fra EU sitt statistikkbyrå Eurostat.

2. Datagrunnlag og definisjoner

Mads Ivar Kirkeberg, Jon Epland og Arne Andersen

2.1. Datagrunnlag

Det er flere datakilder som er benyttet i framstillingen av tallene i denne rapporten:

Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger

Inntekts- og formuesundersøkelsen er en stor årlig utvalgsundersøkelse som gir detaljerte opplysninger om norske husholdningers inntekter. Inntektsopplysningene i Inntekts- og formuesundersøkelsen kommer fra ulike offentlige registre (for eksempel fra skatte- og trygdeetaten), mens opplysninger om hvem som inngår i husholdningen er kartlagt ved hjelp av intervju. Frem til og med inntektsåret 2004 var dette den viktigste kilden for å belyse folks økonomiske levekår. Til de årlige utvalgene har det blitt koblet på en rekke kjennemerker til alle personer som inngår i undersøkelsen. Dette gjør det mulig å identifisere diverse utsatte grupper i befolkningen, for eksempel langtidsledige, langtidssyke, innvandrere og flyktninger. Deler av utvalget til inntektsundersøkelsen består av et panel av personer som har blitt fulgt over flere år. Dette gjør det mulig å studere forekomsten av vedvarende lavinntekt i befolkningen. Dette er nærmere beskrevet i kapittel 4.

Alle inntektstallene i denne rapporten for årene 2004-2006 er hentet fra en ny heldekkende *Inntektsstatistikk for husholdninger* (se mer om dette i neste avsnitt). Tall før 2004 er basert på utvalget omtalt ovenfor.

Inntektsstatistikk for husholdninger

Fra og med inntektsåret 2004 er inntektsstatistikken en heldekkende statistikk som omfatter alle personer i privathusholdninger som bor i landet ved utgangen av året. Inntektsopplysninger er som tidligere innhentet fra ulike administrative registre. I inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (se over) ble husholdningsopplysninger samlet inn ved hjelp av intervjubaserte utvalgsundersøkelser. I denne nye heldekkende statistikken er disse husholdningsopplysningene avledet ved hjelp av en rekke administrative kilder. Les mer om dette under <http://www.ssb.no/emner/05/01/ifhus/>.

Metoden er også i ettertid benyttet for inntektsstatistikken 2004. Dette innebærer at det foreligger statistikk både på utvalgs- og registernivå for dette ene året.

Fordelene med en heldekkende statistikk er mange. Det er nå mulig å lage mer detaljert statistikk, både når det gjelder mindre grupper i befolkningen, men også for mindre geografiske områder. I tillegg får en sikrere tall siden en ikke lenger har utvalgsvarians. På sikt, med flere årganger tilgjengelig, vil dette gi bedre data til å følge endringer innenfor mindre grupper av befolkningen. I denne rapporten er det viktig å huske at i tabeller som viser tidsserier for ulike økonomiske indikatorer er tallene basert på utvalg før 2004, mens tallene for 2004-2006 er basert på en totaltelling.

Levekårsundersøkelsen

Det finnes viktige levekårsområder som ikke kan belyses ved hjelp av data fra inntektsstatistikken, men som krever egne intervjuundersøkelser. Dette gjelder for eksempel opplysninger om egen helse, boligsituasjon eller egen oppfatning om personlig økonomi. Dette er data som samles inn i Levekårsundersøkelsen. Levekårsundersøkelsene er landsrepresentative utvalgsundersøkelser. Levekårsundersøkelsen består både av en *panelundersøkelse* og en *tverrsnittsundersøkelse*, begge gjennomføres hvert år. Tverrsnittsundersøkelsene danner grunnlag for de fleste av opplysningene for årene før 2003 om ulike gruppers boforhold. Tverrsnittsundersøkelser om boforhold er gjennomført i 1997, 2001 og 2004, og er basert på utvalg av 5000 personer 16 år og over.

Panelundersøkelsene, påkoblet opplysninger fra inntektsstatistikken, er grunnlaget for opplysningene om personer med vedvarende lavinntekt. De er også grunnlaget for opplysningene om boforhold og oppfatninger av husholdningens økonomi, helse og tilknytning til arbeidslivet på husholdningsnivå for årene 2003, 2004, 2005 og 2006. Fra og med 2003 er panelundersøkelsen samordnet med EUs undersøkelse om inntekt og levekår (EU-SILC). Utvalget er drøyt 8500 personer 16 år og over hvert år, og vi oppnår intervju med i underkant av 6000 personer som danner grunnlag for analysen.

Det er i stor grad overlapp mellom levekårsundersøkelsene og de utvalgsbaserte inntektsundersøkelsene før 2004. Alle personer som er med i levekårsundersøkelsen inngår også i inntektsundersøkelsen (men ikke omvendt). Dette gjelder også for levekårsundersøkelsens panelundersøkelse. Siden levekårsundersøkelsen får koplet på de samme inntektene som inngår i inntektsundersøkelsen, er det mulig å også benytte levekårsundersøkelsen til å presentere ulike levekårsindikatorer for grupper med vedvarende lavinntekt.

2.2. Inntektsbegrep

Inntektsbegrepet som benyttes som mål på de økonomiske ressursene er *inntekt etter skatt*. Dette begrepet omfatter summen av alle yrkesinntekter (lønn- og næringsinntekter), kapitalinntekter (det vil si renteinntekter og avkastning på diverse verdipapirer) pluss diverse overføringer (for eksempel pensjoner, barnetrygd, bostøtte, stipend og sosialhjelp). Til fratrekk kommer utlignet skatt og negative overføringer (det vil si pensjonspremier i arbeidsforhold og betalt barnebidrag). For en detaljert gjennomgang av alle inntektskomponenter som inngår i inntektsbegrepet viser vi til NOS Inntekts- og formuesstatistikk, 2002 (Statistisk sentralbyrå 2004).

Selv om inntektsbegrepet omfatter de fleste kontante inntekter som husholdningene mottar, vil det også være andre faktorer som i stor grad påvirker den økonomiske velferden til barn og voksne, og som ikke blir omfattet av dette inntektsbegrepet. Dette gjelder for eksempel verdien av alle offentlige tjenester som er rettet inn mot barn og eldre (f.eks. gratis lege, tannlege og helsetjeneste for barn, offentlig støtte til barnehager, hjemmehjelp og hjemmesykepleie for eldre). Det har blitt vist at den økonomiske verdien av slike tjenester er betydelig for husholdningene (Nørgaard 2001). Ubetalte omsorgstjenester fra slektninger, naboer og venner og uformelle overføringer av ulike slag vil også påvirke velferdsnivået til barn og voksne.

Det er bare de *registrerte* kontante inntektene som inngår i inntektsbegrepet. Inntekter som unndras beskatning vil for eksempel ikke være med. Et spørsmål som kan diskuteres er om en i inntektsbegrepet burde ta hensyn til eventuelle renteutgifter som husholdningene har. I det inntektsbegrepet som benyttes her, er det ikke gjort fratrekk for betalte renter. Dette har blitt gjort på bakgrunn av at de fleste husholdninger låner for å investere i egen bolig. Men i inntektsstatistikken finnes det ikke gode nok opplysninger om den økonomiske fordelen en har av å bo i egen bolig, og det er derfor ikke mulig å beregne en realistisk boliginntekt. Derimot foreligger det fullstendige opplysninger om husholdningenes renteutgifter, som i sin helhet kan trekkes fra på selvangivelsen. Denne mangelen på symmetri mellom inntekts- og utgiftssiden har ført til at vi verken tar med inntekt av egen bolig i inntektsbegrepet, eller gjør fratrekk for renteutgifter.

2.3. Ekvivalensskala

For å kunne sammenligne den økonomiske velferden til husholdninger av ulik type og størrelse er det vanlig å "justere" inntekten ved hjelp av såkalte ekvivalensskalaer eller forbruksvekter. En ekvivalensskala gir uttrykk for hvor stor inntekt en husholdning på for eksempel fire personer må ha, for å ha samme levestandard eller økonomisk velferd som en enslig person. Det må imidlertid bemerkes at når en benytter slike ekvivalensskalaer, forutsetter en at all husholdningsinntekt blir

likt fordelt på alle husholdningsmedlemmer. Men det er ikke sikkert at dette er en fullt ut korrekt antakelse. For eksempel har en stor andel enslige forsørgere oppgitt at de fikk bedre personlig økonomi etter at de ble enslige forsørgere enn det de hadde som gift, på tross av at husholdningsinntektene ble betydelig redusert. Årsaken til dette var at en som enslig forsørger fikk bedre kontroll over husholdningsøkonomien (Jarvis & Jenkins 1997). Andre undersøkelser har vist at det innen ektepar var en positiv korrelasjon mellom størrelsen på kvinnens bidrag til fellesøkonomien og hennes tilfredshet med den personlige økonomien, mens mennene på sin side oppgav stadig mindre grad av tilfredshet jo viktigere ektefellens bidrag var til fellesøkonomien. Dette kan tolkes som at den som skaffer inntektene til husholdningen, også kan påvirke fordelingen av inntektene innen husholdningen (Bonke og Browning 2003). En annen undersøkelse blant norske barnefamilier med lav inntekt viste at foreldrene i stor grad prioriterte barnas behov fremfor egne, i et forsøk på å skjerme barna (Thorød 2006).

I det datagrunnlaget som er benyttet her har vi imidlertid ingen opplysninger om den interne fordelingen av inntektene innen husholdningen.

Det finnes i dag en rekke ulike ekvivalensskalaer i bruk, og det er ingen enighet om hvilken skala som er den beste. Vi har i denne rapporten valgt å benytte to ulike skalaer som i dag blir hyppig benyttet i internasjonale studier: Den første er OECD-skalaen som legger relativ beskjeden vekt på husholdningenes stordriftsfordeler. Ifølge denne skalaen skal første voksne få vekt lik 1, neste voksne husholdsmedlem vekt lik 0,7 og hvert barn vekt lik 0,5.

Den andre skalaen er en "modifisering" av OECD-skalaen, ved at det legges større vekt på at store husholdninger vil ha stordriftsfordeler når flere personer deler på utgiftene. Det er denne skalaen som nå benyttes av EU (Eurostat, 1998). Ifølge denne "EU-skalaen" skal første voksne ha vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens hvert barn får vekt lik 0,3.

Tabell 2.1 summerer opp de to ulike skalaene med hensyn til den vekt (antall forbruksenheter) de gir husholdninger av ulik størrelse. Vi ser for eksempel at i en husholdning bestående av fire medlemmer (to voksne og to barn) vil sum forbruksenheter utgjøre $(1 + 0,7 + 0,5 + 0,5) = 2,7$ etter OECD-skalaen, mens etter EU-skalaen vil tilsvarende husholdning ha $(1 + 0,5 + 0,3 + 0,3) = 2,1$ forbruksenheter. Dette betyr at en slik husholdning med to voksne og to barn må ha en inntekt som er 2,7 ganger større enn en enslig for å ha samme velferdsnivå ved bruk av OECD-skalaen. Ved bruk av EU-skalaen er det tilstrekkelig for en slik husholdning å bare ha 2,1 ganger så høy inntekt som en enslig for å ha samme velferdsnivå.

Tabell 2.1. Ekvivalensskalaer og husholdningsstørrelse¹

Husholdningsstørrelse	Antall forbruksenheter	
	OECD-skala	EU-skala
1 person	1,0	1,0
2 personer	1,7	1,5
3 personer	2,2	1,8
4 personer	2,7	2,1
5 personer	3,2	2,4

¹ Tabellen regner person nummer tre og høyere i husholdningen for å være barn.

2.4. Definisjon av lavinntektsgrense

Grovt sett finnes det to ulike metoder å konstruere en lavinntektsgrense på. En kan enten ta utgangspunkt i en *absolutt* tilnærming eller en *relativ* tilnærming.

I en absolutt tilnærming tar en utgangspunkt i det pengebeløpet som kreves for å skaffe seg et utvalg av basisvarer, for eksempel matvarer som en anser som ernæringsmessig nødvendig. I tillegg blir det gjort tillegg for nødvendige utgifter til husleie, klær mv. Det mest kjente eksemplet på en absolutt definisjon av lavinntekt er den amerikanske fattigdomsgrensen. Den ble utviklet tidlig på 1960-tallet og tok

utgangspunkt i det gjennomsnittlige inntektsnivået til en husholdning med to barn som brukte 30 prosent eller mer av det totale forbruket på matvarer (Dalaker 1999). En slik lavinntektsgrense skal i utgangspunktet være absolutt, dvs. at dette beløpet bare skal justeres hvert år for prisstigning. Imidlertid vil det også her foreligge et subjektivt element. Varer som tidligere ble betraktet som luksus kan i dag bli regnet som nødvendighetsartikler. Telefon og TV kan være eksempler på slike varer. Den amerikanske fattigdomsgrensen har blant annet blitt kritisert for at den ikke tar hensyn til at forbruksmønsteret har endret seg over tid, og for at den i stor grad gjenspeiler forbruksmønsteret slik det var i 1950-tallets USA (Citro & Michael 1995).

I en relativ tilnærming unngår en å måtte foreta subjektive valg vedrørende hvilke nødvendighetsartikler som skal inngå i beregningen av lavinntektsgrensen. I denne metoden er det vanlig å benytte det generelle inntektsnivået i landet som referanse. Man tar da ofte utgangspunkt i medianinntekten for hele befolkningen. Medianinntekten er det inntektsbeløpet som deler en gruppe i to like store halvdel, etter at inntekten er sortert stigende (eller synkende). Det vil altså være like mange personer med en inntekt over som under medianinntekten. Tabell 2.2 viser medianinntekten per forbruksenhet for hele befolkningen i perioden 1996-2006 etter både OECD- og EU-skalaen.

Tabell 2.2. Medianinntekt per forbruksenhet. OECD- og EU-skala. Inntekt etter skatt. 1996-2006

	OECD-skala		EU-skala	
	Løpende kroner	2006-kroner ¹	Løpende kroner	2006-kroner ¹
1996	123 000	152 000	148 000	183 000
1997	129 000	155 000	155 000	187 000
1998	139 000	163 000	167 000	197 000
1999	148 000	170 000	179 000	205 000
2000	155 000	173 000	187 000	209 000
2001	164 000	178 000	198 000	214 000
2002	173 000	185 000	208 000	222 000
2003	178 000	186 000	213 000	223 000
2004	182 000	189 000	219 000	228 000
2005	192 000	196 000	231 000	236 000
2006	201 000	201 000	242 000	242 000
Gjennomsnitt for tre-årsperioder				
1996-1998		157 000		189 000
1997-1999		163 000		196 000
1998-2000		169 000		204 000
1999-2001		174 000		209 000
2000-2002		178 000		215 000
2001-2003		183 000		220 000
2002-2004		186 000		224 000
2003-2005		190 000		229 000
2004-2006		195 000		235 000

¹ Omregnet ved hjelp av konsumprisindeksen.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger 1996-2003. Inntektsstatistikk for husholdninger 2004-2006. Statistisk sentralbyrå.

Personer med en inntekt under ulike avstander til medianinntekten defineres som å tilhøre lavinntektsgruppen. Lavinntektsgrensen settes ofte til 50 eller 60 prosent av medianinntekten. Dette er en metode som ofte benyttes i internasjonale studier, for eksempel av OECD (2008), Eurostat (1998) og analyser som benytter Luxembourg Income Study (LIS), for eksempel Atkinson, Rainwater & Smeeding (1995). I motsetning til en absolutt tilnærming vil en relativ tilnærming føre til at dersom det generelle inntektsnivået i befolkningen øker, må også husholdningsinntektene til personene nederst i fordelingen øke tilsvarende for at det ikke skal bli flere med lav inntekt.

Men også en relativ tilnærming reiser flere begrepsmessige problemer. En innvending som ofte nevnes, er at dette vel så mye er et mål for inntektsfordeling heller enn for lavinntekt eller fattigdom, og at valg av relativ avstand til det generelle inntektsnivået (f.eks. 50 prosent) er høyst vilkårlig (Pedersen og Smith 1998; Bradshaw 2000).

I denne rapporten vil det hovedsakelig bli benyttet en relativ tilnærming til definisjonen av lavinntekt. Ettersom datagrunnlaget er inntekt, og ikke forbruk, har vi ingen muligheter til å konstruere lavinntektsgrenser basert på budsjettandeler. Vi har videre valgt å benytte medianen, heller enn gjennomsnittet, som mål på det generelle inntektsnivået. Selv om gjennomsnittet gjerne er lettere å forholde seg til for folk flest, er medianen et mer robust mål ettersom den i mindre grad blir påvirket av få observasjoner med svært høye eller lave inntekter.

I rapporten benyttes to ulike definisjoner på lavinntekt som også er mye brukt internasjonalt. Den ene tar utgangspunkt i beløpet som utgjør 50 prosent av medianinntekten for alle personer, etter at husholdningsinntektene er regnet om til forbruksenheter ved hjelp av OECD-skalaen. Alle personer med en inntekt per forbruksenhet lavere enn dette, regnes da som tilhørende lavinntektsgruppen. Den andre definisjonen tar utgangspunkt i den definisjonen som i dag benyttes av EU, det vil si at lavinntektsgrensen settes lik 60 prosent av medianinntekten for alle personer, etter å ha korrigert for ulikheter i husholdningstørrelse ved hjelp av EU-skalaen.

I tabell 2.3 presenteres årlige lavinntektsgrenser for ulike typer husholdninger i 2006, og der lavinntektsgrensene tar utgangspunkt i ulike avstander til medianinntekten for alle dette året. Vi ser for eksempel at det er til dels betydelige forskjeller i det nivået på lavinntektsgrensen som de to metodene gir, særlig for enslige. Ifølge OECDs definisjon vil for eksempel en enslig person måtte ha 101 000 kroner i inntekt etter skatt i 2006, for ikke å havne under 50 prosent av medianinntekten for alle. Dersom en benytter EU sin lavinntektsgrense på 60 prosent av medianen, gir dette en lavinntektsgrense for en enslig person på 145 000 kroner i 2006. Til sammenligning var minstepensjonen til en enslig drøyt 111 000 kroner det samme året.

Tabell 2.3 Lavinntektsgrenser i kroner (årsinntekt) basert på ulike avstander til medianinntekt. Inntekt etter skatt. Ulike husholdningstyper. 2006

	OECD-skala			EU-skala		
	50 prosent	60 prosent	Antall forbruksenheter	50 prosent	60 prosent	Antall forbruksenheter
Enslig	101 000	121 000	1,0	121 000	145 000	1,0
Enslig forsørger						
med 1 barn	151 000	181 000	1,5	157 000	189 000	1,3
med 2 barn	201 000	241 000	2,0	194 000	232 000	1,6
med 3 barn	252 000	302 000	2,5	230 000	276 000	1,9
Par uten barn	171 000	205 000	1,7	182 000	218 000	1,5
Par						
med 1 barn	221 000	266 000	2,2	218 000	261 000	1,8
med 2 barn	272 000	326 000	2,7	254 000	305 000	2,1
med 3 barn	322 000	386 000	3,2	290 000	348 000	2,4
med 4 barn	372 000	447 000	3,7	327 000	392 000	2,7

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger 2006. Statistisk sentralbyrå.

Utvikling i lavinntekt basert på tverrsnittsdata (ett bestemt år), gir begrenset informasjon om hvor lenge en tilstand varer, om for eksempel det å ha lav inntekt er et kronisk eller forbigående fenomen. Tidligere undersøkelser har vist at det kan være betydelige forskjeller med hensyn til hvilke grupper av befolkningen som har størst sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt (se for eksempel Andersen m.fl. 2003). Noen grupper vil bare kortvarig ha lavinntekt for eksempel på grunn av underskudd i næring eller tap ved salg av aksjer et år, mens andre grupper kan ha langt større vansker med å forbedre sin økonomiske situasjon over tid.

I kapittel 4 gjøres det mer rede hvordan man ved hjelp av paneldata kan følge utviklingen til de samme individer over flere år for å avdekke hvor mange som har vedvarende lavinntekt, sammenlignet med hvor mange som bare årlig befinner seg i lavinntektsgruppen.

Vedvarende lavinntekt er i denne rapporten definert som det å ha en inntekt etter skatt per forbruksenhet som i gjennomsnitt over en periode på tre år, er lavere enn den gjennomsnittlige lavinntektsgrensen for de samme årene. Tabell 2.2 viser for eksempel at mediangjennomsnittet basert på EUs ekvivalensskala var på 235 000 kroner (2006-kroner) for årene 2004-2006. Alle personer med en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt under 141 000 kroner (60 prosent av 235 000) i denne treårsperioden, vil dermed tilhøre gruppen med vedvarende lavinntekt. Tilsvarende lavinntektsgrense basert på OECDs metode (50 prosent av mediangjennomsnittet) vil være på 98 000 kroner for årene 2004-2006.

2.5. Indikatorer og grupper

I tillegg til å vise forekomsten av lavinntekt, skal vi også trekke inn andre indikatorer som kan beskrive levekårsutviklingen for ulike grupper i samfunnet.

I kapitlene 5-14 presenteres følgende indikatorer (indikatorene gis både for hele gruppen og de med lavinntekt i gruppen):

Yrkestilknytning

1. andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede. Som yrkestilknyttet regnes personer som har lønn og/eller netto næringsinntekt større enn folketrygdens minstepensjon (minstepensjon) til enslige (nesten 111 500 kroner i 2006).
2. andel personer som tilhører husholdninger der yrkesinntekt er største husholdningsinntekt (lønn og netto næringsinntekt utgjør husholdningens største inntektskilde).

Økonomisk utsatthet

1. andel personer som tilhører en husholdning som mottar bostøtte.
2. andel personer som tilhører en husholdning som mottar sosialhjelp.
3. andel personer som tilhører en husholdning som mottar både bostøtte og sosialhjelp.

Bostøtteordningen ble lagt om i 1997 da Kommunaldepartementet og Sosialdepartementet sine to ordninger ble samordnet. I 1996 omfatter inntektsstatistikken kun ordningen til Kommunaldepartementet. Dette kan vanskeliggjøre sammenligning av bostøtte i dag med perioden før 1997.

Gjeldsrente- og gjeldsbelastning

1. andel personer som tilhører en husholdning med høy gjeldsrentebelastning (samlede renteutgifter utgjør mer enn 15 prosent av husholdningens samlede inntekt).
2. andel personer som tilhører en husholdning med høy gjeldsbelastning (samlet gjeld er mer enn tre ganger så høy som husholdningens samlede inntekt).

Inntektsfordeling

1. Gini-koeffisienten. Dette er et ulikhetsmål som baserer seg på forholdet mellom den kumulative andelen av befolkningen rangert etter størrelsen på inntekten, og den kumulative andelen av totalinntekten de disponerer. Størrelsen på koeffisienten representerer den andelen av totalinntekten som må fordeles for å oppnå full likhet. Gini-koeffisienten kan variere fra 0 (fullstendig likhet) til 1 (maksimal ulikhet).
2. S80/S20 er forholdstallet mellom gjennomsnittsinntektene til den femdelen (20 prosent) av befolkningen med aller høyest inntekt (per forbruksenhet) og gjennomsnittsinntektene til den femdelen (20 prosent) som har lavest inntekt (per forbruksenhet).
3. P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen i fordelingen som har høyere inntekt enn 90 prosent av alle andre (P90) og inntekten til den personen som har lavere inntekt enn 90 prosent av alle andre (P10). Fordelen

med dette målet i forhold til S80/S20 er at det i mindre grad blir påvirket av observasjoner med svært høye (eller lave) beløp.

I tillegg gis det flere indikatorer for å belyse boforhold, oppfatning av egen økonomi og helse, samt tilknytning til arbeidslivet. Dette er beskrevet nærmere nedenfor under avsnittene 2.6- 2.9.

De gruppene som ovennevnte indikatorer gis for er:

1. Enslige forsørgere (mor eller far med barn 0-17 år)
2. Par med barn 0-17 år
3. Alle barn 0 – 17 år
4. Aleneboende etter alder
 - under 35 år (studenter er forsøkt utelatt i denne aldersgruppen)
 - 35-49 år
 - 50-66 år
 - 67 år og eldre
5. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre
6. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika
7. Flyktninger. Bygger på data fra Utlendingsdirektoratet, hvor flukt har vært gitt som årsak til søknad om opphold.
8. Sosialhjelpsmottakere (personer som har mottatt sosialhjelp i løpet av året). Fra og med 2004 er langtidsmottakere av sosialhjelp skilt ut som en egen undergruppe i inntektsdelen av rapporten. Langtidsmottakere er definert som personer som står registrert med mottatt sosialhjelp i minst 6 av årets 12 måneder.
(Både i inntekts- og levekårsdelen er sosialhjelpsmottakere også definert som personer i husholdninger der en eller flere har mottatt sosialhjelp i året).
9. Alderspensjonister (personer som mottar alderspensjon iflg. NAV).
10. Aleneboende minstepensjonister (aleneboende personer som mottar alders-, uføre eller etterlattepensjon, og har sært tillegg iflg. NAV). Fra og med 2004 er det også skilt på aleneboende minstepensjonister med henholdsvis alderspensjon og uførepensjon.
11. Uførepensjonister (personer som mottar varig uførepensjon iflg. NAV).
12. Personer med tidsbegrenset uførestønad iflg. NAV (tall fom. 2004).
13. Etterlattepensjonister (personer som mottar etterlattepensjon iflg. NAV. Gjenlevende etter ektefelle eller samboer).
14. Langtidssyke (personer som mottar rehabiliterings- eller attføringspenger).
15. Langtidsledige (personer som har et registrert ledighetsforhold på mer enn 6 måneder bak seg. Personer som er registrert som langtidsledige i for eksempel januar 2005 vil derfor ha et ledighetsforhold som strekker seg minst 5 måneder tilbake i 2004).

I tillegg gis det som referanse tall for hele befolkningen (eksklusive studenter), befolkningen 16-66 år, alle barnefamilier med barn 0-17 år mv.

Indikatorene gis gjennomgående for alle personer tilhørende husholdninger hvor hovedinntektstaker tilhører en av gruppene ovenfor (med unntak av gruppene 1-3). Med hovedinntektstaker menes den personen med høyest registrert samlet inntekt i husholdningen.

For en del grupper ovenfor gis de to indikatorene for yrkestilknytning også for personer tilhørende husholdninger hvor minst ett husholdningsmedlem er trygdet - uten at denne personen nødvendigvis er hovedinntektstaker i husholdningen.

Det er viktig å være klar over at de ulike gruppene ikke er gjensidig utelukkende, men i varierende grad overlapper hverandre. Vedleggstabellene 1A og 1B bakerst i rapporten gir en oversikt over i hvilken grad de ulike gruppene overlapper hverandre i 2006.

2.6. Indikatorer på boforhold

<i>Andre småhus</i>	Dette omfatter rekkehus, kjedehus, atriumhus eller andre sammenbygde småhus, vertikal- og horisontaldelt tomannsbolig og terrassehus.
<i>Eiere</i>	Personer som bor i husholdning som eier boligen sin selv eller gjennom andels- eller aksjeselskap.
<i>Boligareal</i>	Dette er det totale arealet innenfor boligens yttervegger. I kjeller og på loft regnes bare beboelsesrom med.
<i>Bor trangt</i>	Dette er aleneboende som bor på ett rom eller flerpersonghusholdninger med flere medlemmer enn antallet rom i boligen.
<i>Svært romslig</i>	Dette er personer som bor i husholdning som disponerer minst 3 rom mer enn antallet personer. Som rom regner enn da ikke kjøkken, bad, WC, entre eller rom under 6 kvadratmeter. Heller ikke rom som bare brukes til næringsformål.
<i>Bolig med råte og fukt</i>	Personer som svarer at det er råte i vinduer eller gulv eller at det er tak som lekker eller fukt i vegger eller gulv der de bor.
<i>Utsatt for støy</i>	Personer som svarer at de har problemer med støy fra naboer eller annen støy utefra, f.eks. fra trafikk, industri eller anlegg.
<i>Utsatt for forurensning</i>	Personer som svarer at de har problemer med støv, lukt eller annen forurensning ved boligen på grunn av trafikk eller industri.
<i>Boutgiftsbelastning</i>	Høy boutgiftsbelastning har husholdninger der summen av renter og avdrag og husleie utgjør minst 25 prosent av husholdningens samlede inntekt etter skatt. Dersom denne andelen er under 10 prosent er boutgiftsbelastningen lav.

2.7. Indikatorer på økonomisk situasjon

<i>Betalingsproblemer</i>	Personer som svarer bekreftende på at det i løpet av de siste 12 måneder har hendt at husholdningen har vært ute av stand til å betale husleie eller fellesutgifter/boliglån/elektrisitet og kommunale avgifter/andre lån, herunder avbetalingslån.
<i>Økonomisk romslighet</i>	Personer svarer på spørsmålet 'Tenk på den samlede inntekten til alle i husholdningen. Hvor lett eller vanskelig er det for dere 'å få endene til å møtes' med denne inntekten?'

2.8. Indikatorer på helse

<i>Kronisk sykdom</i>	Personer som har svart bekreftende på spørsmål om de har noen langvarig sykdom eller lidelse, noen virkning av skade eller noen funksjonshemming. I levekårsundersøkelsen om helse stilles det flere spørsmål for å fange opp kronisk syke hvilket resulterer i en vesentlig høyere andel med kronisk sykdom. Resultatene her kan derfor ikke sammenlignes med resultatene fra helseundersøkelsene. Forskjellene mellom grupper vil likevel være interessante.
<i>Nedsatt funksjonsevne</i>	Personer med nedsatt funksjonsevne er personer med kronisk sykdom som har medført begrensninger i de daglige aktiviteter, begrensninger som har vart i minst seks måneder. Begrensningene vurderes av personen som store eller moderate.
<i>Udekket behov for medisinsk hjelp/tannlegehjelp</i>	Personer som siste 12 måneder har hatt behov for medisinsk undersøkelse eller behandling uten å ha fått det / behov for å gå til tannlege uten å ha gjort det.

2.9. Indikatorer på tilknytning til arbeidslivet

I EU-SILC registreres hovedaktivitet for hver måned i kalenderåret. Yrkesaktivitet regnes som hovedaktivitet hvis personen hadde inntektsgivende arbeid i flertallet av ukene i måneden. Hvis ikke er hovedaktivitet selvdefinert. Kategoriene for hovedaktivitet er ansatt på heltid, ansatt på deltid, selvstendig på heltid, selvstendig på deltid, arbeidsledig, pensjonist/uføretrygdet, elev/student, annen inaktiv og i militærtjeneste. Disse opplysningene er registrert for alle voksne i husholdningen. De gir grunnlag for alle indikatorene på tilknytning til arbeidslivet, med unntak av indikatoren: husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet.

<i>Antall helårs yrkesaktive i husholdningen</i>	Antall voksne i husholdningen som har oppgitt at deres hovedaktivitet i alle årets måneder har vært ansatt eller selvstendig enten på heltid eller deltid.
<i>Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen</i>	Dette er summen for alle voksne i husholdningen av antall måneder der hovedaktivitet er oppgitt som ansatt eller selvstendig på heltid.
<i>Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen</i>	
<i>Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen.</i>	Definisjon tilsvarende heltids yrkesaktivitet.
<i>Husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet</i>	Dette er husholdninger der husholdningens samlede næringsinntekt er større enn den samlede lønnsinntekten.
<i>Antall heltids studenter i husholdningen.</i>	
<i>Antall heltids pensjonister i husholdningen.</i>	Dette er antallet voksne i husholdningen som har oppgitt at hovedaktiviteten er student/pensjonist i alle årets måneder.

3. Lavinntekt og inntektsfordeling

Jon Epland

Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- *utviklingen i årlig lavinntekt påvirkes av ulike definisjoner*
- *små endringer i andelen personer med relativ lavinntekt,*
- *men klar nedgang i andelen med "absolutt" lavinntekt*
- *inntektsforskjellene ble mindre i 2006*
- *de største inntektsforskjellene finner en i Oslo*

Formålet med dette kapitlet er å gi en oversikt over utviklingen i årlig lavinntekt i et lengre perspektiv. Siden andelen med lavinntekt - slik vi definerer lavinntekt her - i stor grad påvirkes av utviklingen i ulikhet, ser vi også på hva som har skjedd med inntektsfordelingen i samme periode.

Som nevnt i kapittel 2 har vi valgt å benytte en "relativ" definisjon av lavinntekt, der lavinntektsgrensen hele tiden ses i forhold til det som er den vanlige eller "gjennomsnittlige" levestandarden i befolkningen. Men vi skal i tillegg trekke inn en "absolutt" tilnærming. Det kan være av interesse å beregne hvor mange som er i lavinntektsgruppen, dersom en benytter en lavinntektsgrense basert på ett bestemt år i en periode på flere år, og deretter bare justerer denne lavinntektsgrensen for prisstigningen som har funnet sted i perioden.

I tillegg til å vise utviklingen for hele befolkningen i et lengre perspektiv, skal vi også se på forekomsten av årlig lavinntekt innen ulike grupper av husholdninger, blant annet de gruppene som ble omtalt i kapittel 2. Vi vil blant annet belyse at for noen grupper vil andelen med lavinntekt variere alt etter hvordan vi definerer gruppen.

Vi presenterer utviklingen i årlig lavinntekt for to ulike lavinnteksdefinisjoner. Den ene tar utgangspunkt i tilrådinger som i sin tid ble gitt av OECD, og som benytter 50 prosent av medianinntekten som lavinntektsgrense, etter at inntektene har blitt justert ved hjelp av den såkalte OECD-skalaen.¹ Den andre følger anbefalinger fra EU, og har 60 prosent av medianinntekten som lavinntektsgrense. I tillegg benyttes her en ekvivalensskala som legger noe mer vekt på husholdningenes stordriftsfordeler, enn det den gamle OECD-skalaen gjør. For en nærmere omtale av ekvivalensskalaer viser vi til kapittel 2.

I tillegg til å vise utviklingen for hele befolkningen, presenteres også utviklingen i lavinntekt der vi har utelatt personer i studenthushold.² Grunnen til dette er at studenter - på grunn av at studielån ikke defineres som inntekt ifølge inntektsundersøkelsen - ofte vil ha lave inntekter og dermed være overrepresentert i lavinntektsgruppen. Men siden det å ta utdanning kan ses på som en form for investering i framtidig inntekt, kan det hevdes at det er urimelig å betrakte studenter som en lavinntektsgruppe. I tillegg tenderer antallet studenter å øke i perioder med svekkede konjunkturer, noe som kan påvirke andelen med lavinntekt.

Figur 3.1 viser utviklingen i årlig lavinntekt fra 1986 til 2006. Vi ser at andelen med lavinntekt er betydelig lavere når en benytter OECDs definisjon, enn EUs definisjon. Ifølge OECDs lavinnteksdefinisjon hadde om lag 4 prosent av befolkningen lavinntekt i 2006 når personer i studenthusholdninger er utelatt, mens anslagene basert på EU sin definisjon ligger på knapt 10 prosent. De ulike tallene

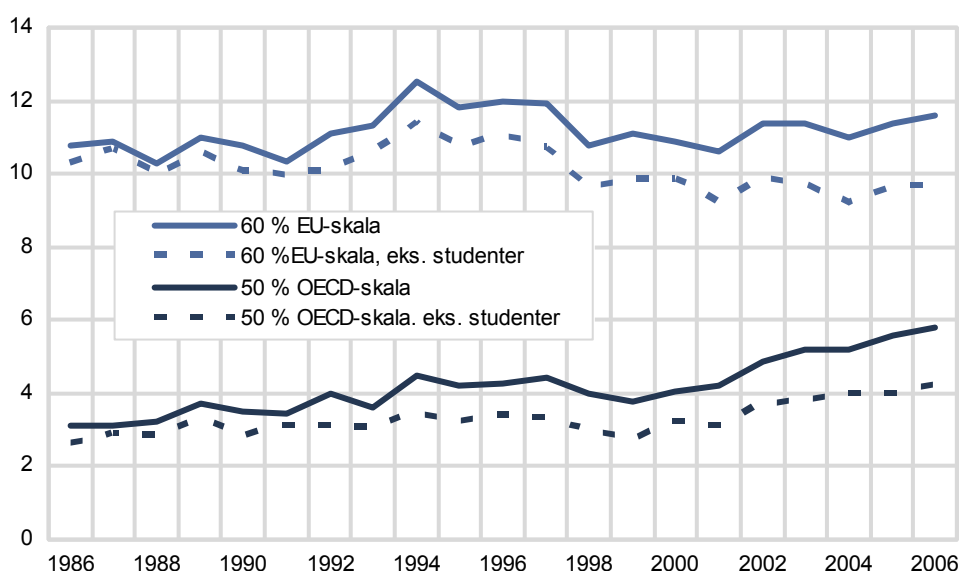
¹ Det må likevel presiseres at OECD i dag ikke anbefaler noen spesiell ekvivalensskala (OECD 2005). I OECDs egne analyser av inntektsfordeling og fattigdom (OECD 2008) benyttes i dag den såkalte kvadratrotskalaen, som ligger nærmere EU-skalaen enn den gamle OECD-skalaen.

² Studenthushold er her definert som husholdninger der hovedinntektstaker verken er yrkestilknyttet eller trygdemottaker og som mottar studielån.

skyldes først og fremst at lavinntektsgrensen er satt betydelig høyere i EU sin definisjon (60 prosent av medianen), slik at flere personer rimeligvis vil komme under denne lavinntektsgrensen, sammenlignet med OECD sin definisjon (50 prosent). I tillegg gir den gamle OECD-skalaen, der en legger mindre vekt på husholdningenes stordriftsfordeler, en lavere medianinntekt i befolkningen enn EUs skala.

Utviklingen i lavinntekt i årene etter 1986 er ikke særlig forskjellig for de to lavinntektsdefinisjonene, og hovedkonklusjonen er at det bare har funnet sted små endringer i andelen med årlig lavinntekt. Vi ser at andelen med lavinntekt økte noe fram til midten av 1990-tallet, etterfulgt av en reduksjon fram til om lag 1999 - 2000. For årene etter 2000 er utviklingen noe forskjellig for de to definisjonene. Mens EUs lavinntektsdefinisjon viser stor grad av stabilitet, har andelen med lavinntekt økt noe ifølge OECDs definisjon. Utviklingen basert på EUs målemetode påvirkes i noen grad av utviklingen blant folketrygdpensjonistene. Mange pensjonister vil ha inntekter like i nærheten av EUs lavinntektsgrense, mens dette i mindre grad er tilfelle for OECDs definisjon der lavinntektsgrensen ligger klart under minstepensjonen i folketrygden. Siden det stadig blir flere pensjonister med tilleggsinntekter, og dermed færre minstepensjonister, fører dette også til at færre pensjonister havner under EUs lavinntektsgrense.

Figur 3.1. Utviklingen i andelen personer med årlig lavinntekt. To ulike lavinntektsdefinisjoner.¹ 1986-2006

¹ Se kapittel 2.4 for omtale av lavinntektsdefinisjoner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1986-2003) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

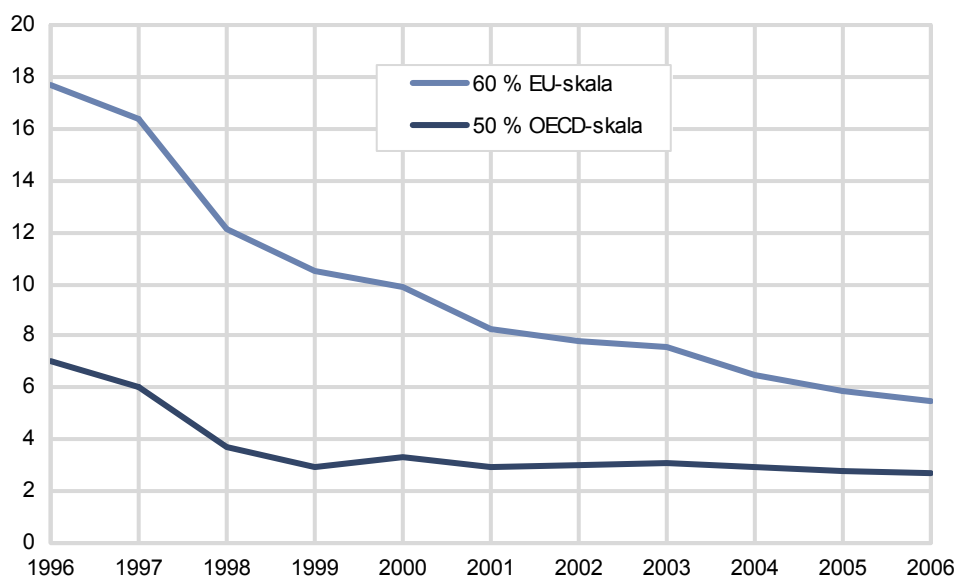
Vi har så langt definert lavinntekt basert på relative avstander til medianinntekten for det enkelte år. Men det kan også ha interesse å se på utviklingen i lavinntekt når en velger lavinntektsgrensen for ett bestemt år, og deretter bare korrigerer dette beløpet for prisstigningen i perioden. Med en slik tilnærming får en bedre fram hvordan inntektsutviklingen har vært for de med lav inntekt i perioden. Dersom for eksempel personene nederst i fordelingen har hatt en svakere inntektsutvikling i perioden enn den generelle inntektsveksten i samfunnet (medianinntekten), vil dette føre til en økning i tallet på personer med lavinntekt.

Figur 3.2 viser utviklingen i lavinntekt for tiårsperioden 1996 - 2006, men der vi nå benytter lavinntektsgrensen for år 2000 som referanse for alle påfølgende år. Figuren viser hvor mange personer som ville vært i lavinntektsgruppen de ulike årene dersom en tok utgangspunkt i det beløpet som var lavinntektsgrensen 2000, og der dette beløpet kun er justert for prisstigningen i perioden.

Som figuren viser skjedde det en betydelig reduksjon i andelen med lavinntekt, når vi benytter en "fast" lavinntektsgrense forankret til ett bestemt år. Særlig markant har nedgangen vært for lavinnteksdefinisjonen basert på EUs metode, fra nærmere 18 prosent i 1996 til knapt 6 prosent i 2006. Også OECDs definisjon viser en klar reduksjon i andelen med lavinntekt, men nedgangen er her noe mindre, særlig etter 1999. Dette kan likevel tolkes som at den realinntektsveksten som har funnet sted for husholdningene siden 1996, også kom de nederst i fordelingen til gode.

Det at andelen med lavinntekt faller mer ved bruk av EUs definisjon enn ved OECDs definisjon, krever en nærmere omtale. Mye av årsaken til dette er at de to lavinntektsgruppene er ulikt sammensatt. Siden EUs lavinntektsgrense ligger mye høyere enn OECD sin grense, vil lavinntektsgruppen også omfatte en rekke personer som ikke regnes med blant dem med lavinntekt ifølge OECDs definisjon. Dette vil for eksempel være tilfelle for flere pensjonistgrupper. I de siste årene har de årlige trygdeoppgjørene gitt solid realvekst i trygdeutbetalingene, om lag på linje med lønnsutviklingen. Dette betyr at stadig færre pensjonister vil tilhøre lavinntektsgruppen når en, slik vi gjør i figur 3.2, benytter en "fast" lavinntektsgrense for ett bestemt år, og bare justerer for prisstigningen. Ved bruk av OECDs lavinnteksdefinisjon vil det knapt være noen pensjonister i lavinntektsgruppen, siden lavinntektsgrensen nå ligger lavere enn det som er folketrygdens minstepytelse. Det er dermed et større innslag av personer som står utenfor både trygdesystemet og arbeidslivet, og som derfor ikke i like stor grad har nytt godt av realveksten i lønn og pensjoner i denne perioden.

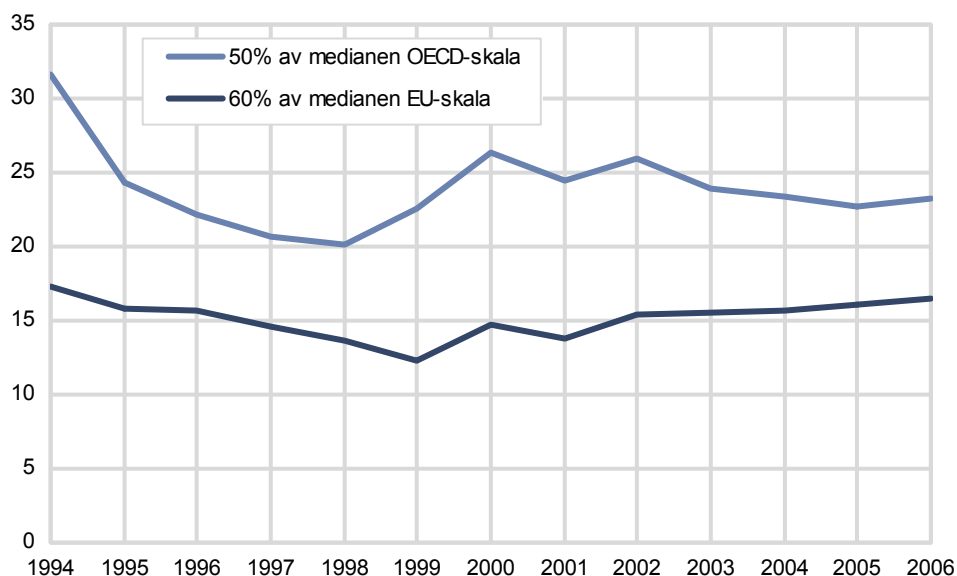
Figur 3.2. Utviklingen i andelen personer med årlig lavinntekt. Lavinntekt basert på inntektsgrenser for 2000¹. Personer i studenthusholdninger er utelatt

¹ Justert for pristigning ved hjelp av konsumprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1986-2003) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Vi har nå beskrevet utviklingen i lavinntekt ved å tallfeste hvor mange i befolkningen som har årlig lavinntekt over tid. En slik opptelling av hvor mange personer som til enhver tid har lavinntekt gir nyttig informasjon om forekomsten av lavinntekt, om det blir flere eller færre med lavinntekt, men sier ingenting om inntekts-situasjonen til de personene som befinner seg i lavinntektsgruppen. Det oppfattes for eksempel som problematisk dersom de "fattige" stadig blir fattigere, selv om tallet på "fattige" ikke endrer seg noe særlig. En måte å belyse inntekts-situasjonen til de i lavinntektsgruppen er å presentere "lavinntektsgapet", som er et mål på hvor mye inntekt personer i lavinntektsgruppen mangler for å bli løftet over lavinntektsgrensen.

Figur 3.3. Utviklingen i lavinntektsgapet.¹ 1994-2006. Personer i studenthusholdninger er utelatt

¹ Differansen i prosent mellom medianinntekten til alle personer i lavinntektsgruppen og selve lavinntektsgrensen.
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1994-2003) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Figur 3.3 viser lavinntektsgapet for perioden 1994-2006. Vi definerer lavinntektsgapet på samme måte som Eurostat (2003), ved å ta utgangspunkt i den prosentvise forskjellen mellom det beløpet som tilsvarer medianinntekten (per forbruksenhet) til alle som befinner seg under lavinntektsgrensen og det beløpet som utgjør selve lavinntektsgrensen.³ Jo høyere inntektsnivået (medianinntekten) de "fattige" har i forhold til lavinntektsgrensen, desto mindre vil lavinntektsgapet være. Eller sagt på en annen måte: Dersom medianinntekten til alle i lavinntektsgruppen ligger like under lavinntektsgrensen vil det kreves mindre ressurser å "løfte" de over streken, enn om deres medianinntekt ligger langt under lavinntektsgrensen.

Figuren viser at når en benytter EU sin lavinntektsdefinisjon var lavinntektsgapet 16 prosent i 2006. Dette betyr at halvparten av alle personer i lavinntektsgruppen hadde en inntekt minst tilsvarende 84 prosent av lavinntektsgrensen. Det er med andre ord relativt mange som befinner seg straks under lavinntektsgrensen, når en benytter EUs definisjon. Går vi over til å se på tilsvarende fordeling ved bruk av OECDs definisjon, ser vi at lavinntektsgapet nå er 23 prosent. Altså er "gapet" noe større ved denne målemetoden. En forklaring på dette kan være at ved OECDs definisjon er gruppen med lavinntekt mye mindre enn ved bruk av EUs definisjon, jmf figur 3.1. Dette betyr igjen at personer med ekstremt lave inntekter, for eksempel næringsdrivende eller aksjonærer med negative inntekter, vil utgjøre en større del av lavinntektsgruppen ved bruk av OECDs definisjon, enn ved EUs definisjon. Dette fører igjen til at disse personene i større grad vil kunne påvirke inntektene til alle de som befinner seg i lavinntektsgruppen, og dermed være med på å øke avstanden til lavinntektsgrensen. Med EUs definisjon ville denne gruppen av personer derimot utgjøre en relativt liten del av alle i lavinntektsgruppen, slik at de heller ikke influerer i særlig grad på inntektsnivået (medianen) til alle i lavinntektsgruppen.

Utviklingen i perioden etter 1994 viser ellers at personene i lavinntektsgruppen forbedret sin situasjon fram til ca. 1998-1999, ved at lavinntektsgapet ble stadig mindre – uansett lavinntektsdefinisjon. I påfølgende år økte imidlertid størrelsen på lavinntektsgapet noe, men har de siste årene vært stabil.

³ En alternativ metode er å benytte gjennomsnittsinntekten for alle i lavinntektsgruppen heller enn medianen. Men siden mange personer i lavinntektsgruppen vil ha negative inntekter (f.eks. næringsdrivende med underskudd) vil dette i stor grad påvirke gjennomsnittsinntektene. Medianinntekten er derfor et mye mer robust mål, som i mindre grad påvirkes av få observasjoner med svært store negative inntekter.

3.1. Utviklingen i lavinntekt for noen økonomisk utsatte grupper

I dette avsnittet ser vi nærmere hvordan utviklingen i lavinntekt har vært de siste årene innen de ulike gruppene som inngår i denne rapporten, og som ble presentert i kapittel 2.5.

Det er likevel viktig å påpeke at de ulike gruppene selvsagt ikke er gjensidig utelukkende. Samme person kan inngå i mer enn en gruppe. Personer i husholdninger som mottar sosialhjelp kan for eksempel også inngå i gruppen av barnefamilier, så vel som i gruppen av innvandrere. Vi viser ellers til vedleggstabell A1 som viser i hvor stor grad samme personer opptrer i mer enn en gruppe.

Ulike tellemetoder gir ulikt resultat

En skal i tillegg være oppmerksom på at hvordan vi definerer de ulike gruppene, kan ha betydning når det gjelder å tallfeste hvor mange innen de ulike gruppene som tilhører lavinntektsgruppen. Som omtalt i kapittel 2.5 har vi for de fleste flerpersonshusholdningene benyttet kjennemerker ved *hovedinntektstakeren* til å klassifisere de ulike gruppene. For eksempel vil gruppen av langtidssyke være alle personer i en husholdning der hovedinntektstakeren mottar attførings- eller rehabiliteringspenger. Et argument for å benytte en slik definisjon er at vi på denne måten identifiserer det som folk flest trolig oppfatter som en ”typisk” husholdning med en langtidssyk, dvs. at hovedkilden til livsopphold er stønad (attføringspenger). Men det vil likevel være tilfeller der den langtidssyke ikke vil være den i husholdningen som er hovedinntektstaker. Hovedinntektstakeren kan i stedet være en yrkesaktiv ektefelle. I tabell 3.1 viser vi at for noen grupper kan det være klare forskjeller i husholdningsøkonomien alt ettersom en stønadsmottaker er hovedinntektstaker eller ikke.

Tabell 3.1 presenterer tre ulike definisjoner. Vi ser først på forekomsten av lavinntekt blant alle personer med et bestemt kjennemerke, for eksempel alle personer med uførepensjon, alderspensjon eller som er registrert som mottaker av sosialhjelp. Vi ser for eksempel at blant alle de 129 000 personene som var registrert som mottaker av rehabiliterings- eller attføringspenger (langtidssyke) i 2006, hadde knapt 22 000 personer eller 17 prosent, en ekvivalentinntekt under EUs lavinntektsgrense.

Den neste kolonnen viser tilsvarende antall basert på den definisjonen som hovedsakelig benyttes i denne rapporten. I følge denne definisjonen er det karakteristika ved hovedinntektstakeren i husholdningen som avgjør hvilken gruppe en tilhører. I tillegg teller vi også med eventuelle husholdningsmedlemmer, dvs. personer som vi går ut fra har samme økonomiske levekår som hovedinntektstakeren selv. Vi ser nå at andelen med lavinntekt øker for de fleste grupper. Andelen langtidssyke med lavinntekt er nå for eksempel på 25 prosent.

I siste kolonne er gruppene definert ut i fra om ”minst ett” av medlemmene i husholdningen er uførepensjonist, langtidsledig, langtidssyk eller lignende, men altså uten nødvendigvis å være hovedinntektstaker i husholdningen. Vi ser nå at sammenlignet med en definisjon basert på kjennemerker knyttet til hovedinntektstaker, så er andelen med lavinntekt nå lavere. Blant langtidssyke er for eksempel lavinntektsandelen bare 13 prosent, ved en slik definisjon. Forklaringen på at andelen med lavinntekt faller for de fleste gruppene ved en slik definisjon, er at mange av trygdemottakerne deler husholdning med andre som har høyere inntekt, og som dermed er hovedinntektstaker i husholdningen. I tillegg til langtidssyke ser dette ut til å være tilfelle både for langtidsledige, uførepensjonister og sosialhjelpsmottakerne. Vi ser også at andelen med lavinntekt er lavere for innvandrerne ved en slik definisjon. Dette kan skyldes at noen personer med innvandrerbakgrunn bor i husholdninger der hovedinntektstakeren ikke er innvandrer. Eksempler på slike husholdninger kan være ektepar der bare den ene har innvandrerbakgrunn.

Tabell 3.1. Sammenligning av personer i husholdninger der hovedinntektstaker blir vektlagt eller ikke. EUs lavinnteksdefinisjon. Ulike grupper. 2006

	Personer			Personer i husholdninger der hovedinntektstaker er...			Personer i husholdninger der minst ett medlem er...		
	Hele gruppen	Med lavinntekt (EU)		Hele gruppen	Med lavinntekt (EU)		Hele gruppen	Med lavinntekt (EU)	
		Antall	Andel		Antall	Andel		Antall	Andel
Trygdemottaker									
Alderspensjonist	565 000	104 000	18	564 000	108 000	19	679 000	110 000	16
Uførepensjonist	283 000	26 000	9	246 000	36 000	15	525 000	39 000	8
Mottaker av tidsbegrenset uførepensjon	30 000	3 000	11	31 000	6 000	18	80 000	6 000	8
Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle) ..	23 000	2 000	10	31 000	4 000	11	41 000	4 000	9
Langtidssyk	129 000	22 000	17	140 000	34 000	25	321 000	42 000	13
Langtidsledig	43 000	12 000	28	40 000	17 000	43	109 000	25 000	23
Innvandrere og flyktninger									
Innvandrere eller norskfødt med innvandrereforeldre	412 000	126 000	31	421 000	128 000	30	585 000	141 000	24
Innvandrere eller norskfødt med innvandrereforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika	308 000	108 000	35	302 000	109 000	36	388 000	118 000	31
Har flyktningebakgrunn	90 000	56 000	37	139 000	53 000	38	180 000	65 000	36
Andre									
Sosialhjelpsmottaker	117 000	51 000	43	157 000	80 000	51	239 000	92 000	39

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Men selv om andelen med lavinntekt generelt går ned når vi ikke lengre definerer gruppene ut i fra kjennemerker ved hovedinntektstakeren, så ser vi at *antallet* personer med lavinntekt likevel er høyere ved en slik definisjon. Dette skyldes selvsagt at dette er en videre definisjon, som omfatter en større del av befolkningen.

Som påpekt i kapittel 2.5 er de fleste gruppene i denne rapporten definert på bakgrunn av kjennemerker ved hovedinntektstakeren i husholdningen. I det følgende skal vi se utviklingen i årlig lavinntekt tilbake til 1996, innen de ulike gruppene. Lavinntekt er definert i henhold til både OECDs og EUs metode.

Tabell 3.2 viser at det er klare forskjeller i relativ andel med lavinntekt blant enslige forsørgere og par med barn. Blant enslige forsørgere hadde 18 prosent lavinntekt i 2006, mens dette var tilfelle for 6 prosent av alle personer i husholdningstypen par med barn (EUs metode). Barn som har én forsørger har altså tre ganger så stor sannsynlighet for å havne i lavinntektsgruppen som barn med to forsørgere. Utviklingen mellom 1996 og 2006 er ellers preget av at det har blitt flere barn i lavinntektsgruppen – både blant barn i parfamilier og blant barn med bare en forsørger. For en mer detaljert beskrivelse av utviklingen i lavinntekt blant barnefamilier, viser vi til Epland og Kirkeberg (2007) og til kapittel 5 i denne rapporten.

Blant de ulike gruppene av trygdemottakerne er det aleneboende minstepensjonister som peker seg ut som gruppen med den høyeste andelen i lavinntektsgruppen. I 2006 hadde så mange som 8 av 10 enslige minstepensjonister en inntekt under lavinntektsgrensen. Det likevel lett å peke på årsaken til dette høye tallet. Som allerede påpekt får vi ved EUs lavinnteksdefinisjon en lavinntektsgrense som ligger betydelig høyere enn for eksempel minstepensjonen til enslige. I 2006 måtte en enslig minstepensjonist ha en tilleggsinntekt utover pensjonen på nesten 34 000 kroner, for ikke å havne i lavinntektsgruppen. For mange minstepensjonister, der tilleggsinntektene hovedsakelig kommer i form av renter på bankinnskudd eller tjenestepensjon, vil det være svært få som har så store tilleggsinntekter. I 2006 hadde for eksempel nær halvparten (48 prosent) av alle aleneboende minstepensjonister tilleggsinntekter på mindre enn 20 000 kroner. Fra 2004 og til 2006 økte andelen minstepensjonister med lavinntekt, noe som tyder på at inntektsveksten til denne gruppen var svakere enn medianinntekten i samfunnet.

Tabell 3.2. Andel personer i husholdninger med årlig lavinntekt. To ulike lavinnteksdefinisjoner.¹ Ulike grupper. 1996, 1999, 2002, 2004, 2005 og 2006. Prosent

	OECD-skala (under 50% av medianinntekten)						EU-skala (under 60% av medianinntekten)					
	1996	1999	2002	2004	2005	2006	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen	4,2	3,8	4,9	5,2	5,6	5,8	12,0	11,1	11,4	11,0	11,4	11,6
Hele befolkningen eksklusive studenter	3,4	2,8	3,7	3,8	4,1	4,2	11,1	9,9	9,9	9,2	9,6	9,7
Personer 16 år og eldre	4	4	5	5,8	5,5	5,6	13	12	12	11,8	12,1	12,3
Personer 25-65 år	3	3	4	3,9	4,1	4,3	7	7	7	7,4	7,8	8,0
Barnefamilier												
Enslige forsørgere	7	5	10	8	9	10	14	15	16	15	17	18
Par med barn 0-17 år	3	3	4	4	4	4	5	4	5	6	6	6
Barn under 18 år	4	4	6	5	6	6	7	7	8	8	9	9
Trygdemottakere												
Hovedinntektstaker er alderspensjonist	2	1	1	1	1	1	32	26	25	20	19	19
Hovedinntektstaker er uførepensjonist	3	3	3	4	4	4	16	16	14	12	14	14
Hovedinntektstaker er etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	1	2	2	3	4	4	11	16	8	11	11	11
Aleneboende minstepensjonist	3	2	2	3	3	3	84	74	75	72	75	77
Hovedinntektstaker er langtidssyk	4	5	8	9	11	12	15	18	20	19	23	25
Hovedinntektstaker er langtidsledig	18	8	17	19	23	27	36	33	33	35	39	43
Innvandrere og flyktninger												
Hovedinntektstaker er innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre	17	11	18	20	21	21	28	20	27	29	30	30
Hovedinntektstaker er innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika	23	15	23	25	26	25	36	26	33	35	37	36
Hovedinntektstaker er flyktning	20	17	26	25	27	26	34	29	36	36	39	38
Andre grupper												
Hovedinntektstaker er sosialhjelpsmottaker	16	14	25	25	28	29	36	35	44	44	49	51
Aleneboende under 35 år (uten studenter)	14	11	13	14	14	14	26	27	29	30	31	31

¹ Se kapittel 2.4 for en omtale av ulike lavinnteksdefinisjoner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

En annen gruppe som er kraftig overrepresentert i lavinntektsgruppen er personer i husholdninger der hovedinntektstakeren har vært arbeidsledig i minst seks måneder. Mer enn 40 prosent av alle langtidsledige var i lavinntektsgruppen i 2006. Dette var en høyere andel enn det en finner både blant langtidssyke (25 prosent) og alders- og uførepensjonister (19 og 14 prosent).

Som det framgår av tabellen er innvandrere også en gruppe som er kjennetegnet av at mange tilhører lavinntektsgruppen. I 2006 hadde 36 prosent av alle personer i husholdninger der hovedinntektstaker var innvandrer med ikke-vestlig bakgrunn, en inntekt under lavinntektsgrensen (EU-definisjon). Personer i innvandrerhusholdninger hadde dermed en sannsynlighet for å tilhøre lavinntektsgruppen, som var mer enn tre ganger høyere enn befolkningen generelt.

To andre grupper med en høy andel personer med lavinntekt, er unge enslige og sosialhjelpsmottakere. Det er ikke uventet at mange sosialhjelpsmottakere befinner seg i lavinntektsgruppen. I 2006 hadde mer enn halvparten (51 prosent) av alle sosialhjelpsmottakere lavinntekt, og denne andelen ser ut til å ha økt de siste årene. Går vi tilbake til 1999 var andelen med lavinntekt 35 prosent for denne gruppen. Andelen med lavinntekt blant ikke-studerende enslige under 35 år er noe lavere enn blant sosialhjelpsmottakere, med en andel på 31 prosent i 2006. Selv om yngre enslige har en klart større sannsynlighet for å tilhøre lavinntektsgruppen enn befolkningen generelt, har andelen med lavinntekt endret seg lite de siste årene.

Tabell 3.2 viser også andelen med lavinntekt basert på OECDs definisjon. Som tidligere omtalt er det først og fremst blant alderspensjonister at forskjellen mellom de to definisjonene er store. Dette blir godt illustrert når det gjelder forekomsten av lavinntekt blant alderspensjonister og aleneboende minstepensjonister. Som vi tidligere har sett, hadde begge disse gruppene relativt mange med lavinntekt ved bruk av EU-definisjonen. Men når vi benytter OECD sin lavinnteksdefinisjon endrer dette seg, og vi finner nå svært få pensjonister blant dem med lav inntekt.

Forklaringen er, som tidligere omtalt, at lavinntektsgrensen ved bruk av OECDs definisjon ligger lavere enn minstepensjonen.

For andre grupper er det derimot stor grad av samsvar mellom de to lavinnteksdefinisjonene. Det er tre grupper som særlig skiller seg ut når det gjelder forekomst av lavinntekt. Både langtidsledige (27 prosent), ikke-vestlige innvandrere (25 prosent) og sosialhjelpsmottakere (29 prosent) er kraftig overrepresentert i lavinnteksgruppen i 2006.

I tabell 3.2 har vi bare vist utviklingen i de relative andelene som har lavinntekt. Innledningsvis i hvert enkelt kapittel som omtaler de ulike gruppene (kapitlene 5-14) presenteres i tillegg tall over *antall* personer med lavinntekt. For enkelthetskyld er definisjonen av lavinntekt nå avgrenset til kun EUs metode. For noen grupper kan det å vise *antall* framfor *andel* med lavinntekt gi et annet bilde på utviklingen i lavinntekt. Selv om noen grupper viser en økning i relativ lavinntekt de siste årene, kan likevel antallet personer i befolkningen med lavinntekt gå ned. Dette gjelder for eksempel for både langtidsledige, enslige minstepensjonister og sosialhjelpsmottakere. Forklaringen er at det de siste årene har blitt stadig færre personer i befolkningen som inngår i disse gruppene.

3.2. Inntektsfordeling

Det er på mange måter en nær sammenheng mellom utviklingen i lavinntekt og endringer i inntektsfordelingen. Ved en relativ definisjon av lavinntekt, som vi hovedsaklig benytter i denne rapporten, vil andelen personer i lavinnteksgruppen i stor grad påvirkes av hva som skjer med den generelle inntektsfordelingen i samfunnet.

Vi skal i det følgende se nærmere på utviklingen i inntektsulikhet de siste årene. Ved presentasjon av inntektsforskjeller er det vanlig å benytte ulike summariske ulikhetsmål som kan si noe om graden av skjevfordeling mellom husholdningene. Ett av de mest benyttede ulikhetsmålene er den såkalte Gini-koeffisienten. Dette målet varierer fra 0 (full likhet) til 1 (maksimal ulikhet). Jo høyere denne koeffisienten er, jo større er altså ulikheten.

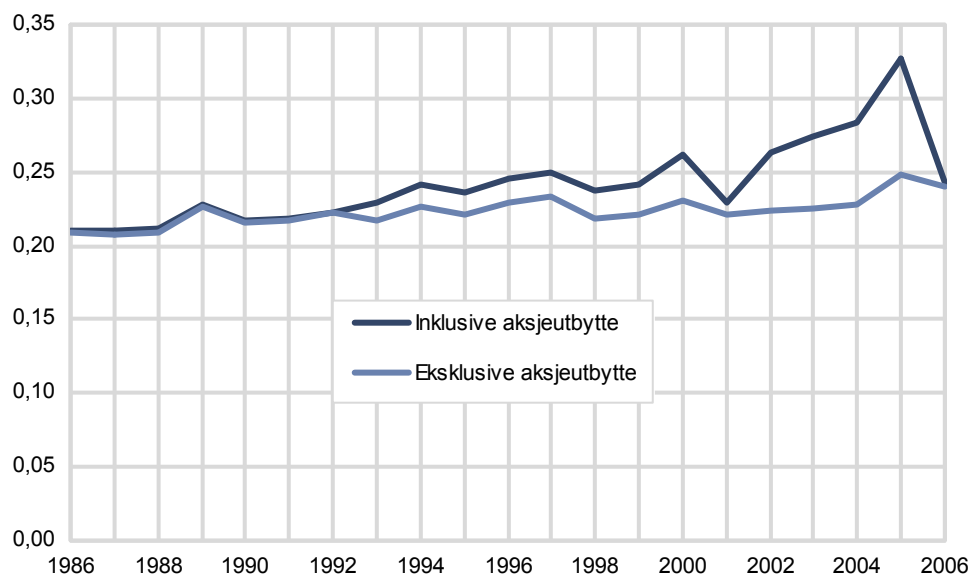
Figur 3.4 viser en grafisk framstilling av inntektsulikheten målt ved Gini-koeffisienten for årene 1986-2006. Inntektsbegrepet er det samme som ble benyttet i avnittet om lavinntekt, det vil si inntekt etter skatt per forbruksenhet. Siden det erfaringsmessig har liten betydning hvilken ekvivalensskala som benyttes når en studerer endringer i inntektsfordelingen, baserer vi oss her kun på EU-skalaen.

Utviklingen i inntektsulikhet i Norge har de siste årene blitt sterkt påvirket av utviklingen i aksjeutbytte. Aksjeutbyttene økte betydelig i årene 2002-2005, før nye skatteregler gjorde det mindre lønnsomt å ta ut utbytte i 2006. Konsekvensen var en betydelig nedgang i aksjeutbytte og mindre inntektsforskjeller. Vi illustrerer dette i figur 3.4 som viser utviklingen i ulikhet etter at vi både inkluderer og ekskluderer aksjeutbytte fra husholdningsinntekten.

Som figuren viser, har inntektsulikheten økt nesten hvert år etter 1986 og fram til 2005. Vi ser imidlertid at ulikheten falt betydelig fra 2000 til 2001, før den på nytt økte kraftig fram til 2005. Utviklingen i 2001 skyldes for en stor del også tilpassninger til endrede skatteregler for aksjeutbytte. For inntektsåret 2001 ble det innført personlig beskatning av aksjeutbytte, mens denne skatten ble fjernet allerede året etter. Dette førte til at en rekke aksjonærer lot være å ta ut utbytte i 2001.

Utelater vi aksjeutbytte fra inntektsbegrepet framstår inntektsfordelingen som mye jevnere, og vi finner heller ikke den samme dramatiske økningen i ulikhet. Det er bare etter 2004 at ulikheten likevel ser ut til å øke, selv om utbyttene ikke lenger er med i inntektsbegrepet. Mest sannsynlig skyldes dette et sterk økning i andre typer av kapitalinntekter, for eksempel gevinster ved salg av aksjer, og i noen grad større ulikhet i yrkesinntekter (særlig næringsinntekter).

Figur 3.4. Utviklingen i inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten.¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet² (EU-skala). 1986 - 2006

¹ Se kapittel 2.5 for en nærmere omtale av Gini-koeffisienten.

² Negative beløp satt lik 0.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Innteks- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1986-2003) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004 - 2006).

Selv om slike summariske inntektsmål gir en god indikasjon på om ulikheten har blitt større eller mindre over tid, så kan ikke dette målet si noe om hvor i inntektsfordelingen endringene skjer, om det for eksempel er endringer i toppen eller bunnen av fordelingen som forklarer endringer i ulikheten. For bedre å få fram slike endringer har vi delt befolkningen inn i fem like store inntektsklasser (kvintiler), sortert etter størrelsen på inntekten etter skatt per forbruksenhet. Tabell 3.3 viser hvor stor del av totalinntekten de ulike inntektsklassene disponerer over tid.

Tabellen viser at når ulikheten økte fram til 2005, så er det først og fremst på grunn av at personene i den høyeste inntektsklassen disponerte en stadig større andel av totalinntekten, men alle andre inntektsklasser fikk redusert sin andel. Mens den femdelen av befolkningen med høyest inntekt disponerte vel 30 prosent av all inntekt i 1986, økte denne andelen til over 40 prosent i 2005. I 2006 er likevel denne andelen redusert til 34 prosent, om lag samme andel som ti år tidligere i 1996.

Dersom en sammenligner gjennomsnittsinntektene til femdelen med høyest inntekt med femdelen med lavest inntekt, hadde den høyeste inntektsklassen en inntekt som var 3,3 ganger høyere enn den laveste inntektsklassen i 2006. Året før var inntektsforskjellen mellom de to gruppene hele 4,8. Som et alternativt ulikhetsmål viser tabell 3.3 også forholdstallet mellom inntekten til den personen som hadde en inntekt høyere enn 90 prosent av alle andre i befolkningen, og inntekten til den personen som hadde en inntekt lavere enn 90 prosent av befolkningen (P90 og P10). Ved dette målet påvirker ikke inntektene til de 10 prosentene av befolkningen med høyest inntekt og de 10 prosent av befolkningen med lavest inntekt fordelingen. Vi ser at dette forholdstallet har vært forbausende stabilt i hele perioden 1986-2006. Dette kan tolkes som at når vi registrerer at ulikheten har økt i årene fram til 2005, så skyldes dette at noen få personer (færre enn 10 prosent av befolkningen) må ha økt inntektene betraktelig mye mer enn resten av befolkningen. Som tidligere nevnt er en viktig forklaring på dette de store utbyttebetalingene mellom 2002 og 2005.

Tabell 3.3. Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala), for personer. Andel av totalinntekten.¹ 1986 - 2006. Prosent. Personer i studenthusholdninger er utelatt

	Kvintiler					Alle	Gini-koeffisient	Std.avvik Gini-koeff.	S80/S20 ²	P90/P10 ³
	1	2	3	4	5					
1986	10,9	15,7	19,0	22,7	31,6	100	0,208	0,002	2,9	2,6
1988	10,8	15,7	19,0	22,6	31,8	100	0,209	0,002	2,9	2,5
1990	10,6	15,7	19,0	22,6	32,1	100	0,214	0,002	3,0	2,6
1992	10,5	15,5	18,9	22,7	32,4	100	0,219	0,003	3,1	2,6
1994	10,1	15,2	18,8	22,5	33,6	100	0,235	0,002	3,3	2,7
1996	10,2	15,1	18,6	22,1	34,2	100	0,240	0,004	3,4	2,6
1998	10,5	15,2	18,4	21,9	33,9	100	0,233	0,003	3,2	2,6
2000	10,1	14,8	17,9	21,4	36,0	100	0,257	0,004	3,6	2,6
2002	10,0	14,8	17,9	21,4	35,9	100	0,258	0,004	3,6	2,6
2004	9,8	14,4	17,4	20,8	37,6	100	0,276		3,8	2,6
2005	9,2	13,5	16,3	19,7	41,4	100	0,319		4,5	2,7
2006	10,2	15,3	18,4	22,1	33,9	100	0,235		3,3	2,6

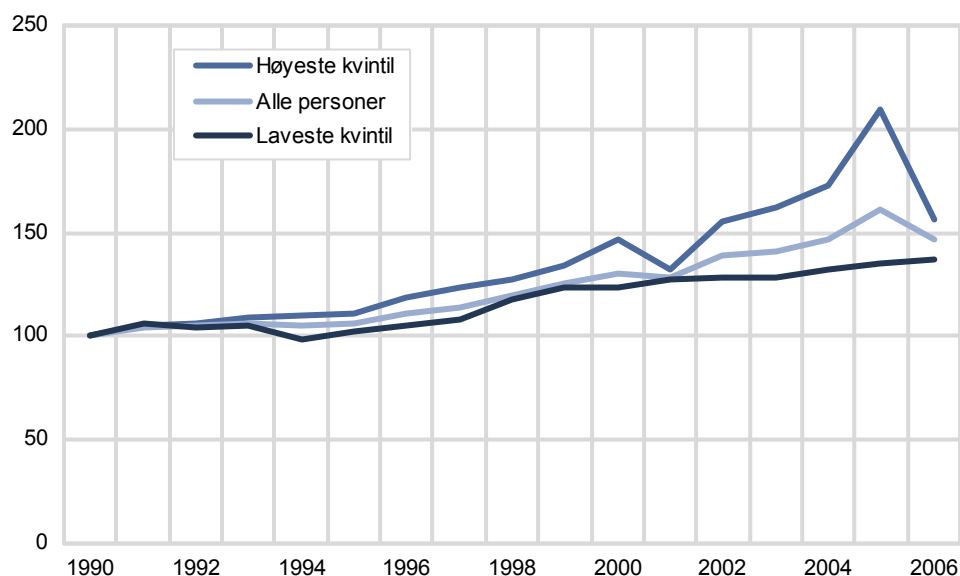
¹ Negative beløp er satt lik 0.

² Forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i befolkningen.

³ Forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1986-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Selv om vi registrerer at de observerte inntektsforskjellene har økt det siste tiåret, så er det likevel viktig å være oppmerksom på at den realinntektsøkningen som har funnet sted de siste årene, også har kommet de nederst i inntektsfordelingen til del. Dette blir illustrert i figur 3.5 som viser den prosentvise realinntektsøkningen til den "fattigste" femdelen (1. kvartil) og den "rikeste" femdelen (5. kvartil), samt gjennomsnittet for hele befolkningen. Som figuren viser, skjedde det en klar inntektsforbedring for femdelen med lavest inntekt fra midten av 1990-tallet og fram til 2006. I 2006 hadde personene i den laveste femdelen av befolkningen en inntekt per forbruksenhet som var om lag 37 prosent høyere enn det tilsvarende gruppe hadde i 1990. Dette var likevel en klart mindre inntektsvekst enn for den rikeste femdelen, som – på tross av en dramatisk nedgang i 2006 på grunn av reduserte kapitalinntekter – økte inntektene med 56 prosent i samme periode. Den gjennomsnittlige inntektsøkningen i befolkningen var på sin side 47 prosent mellom 1990 og 2006.

Figur 3.5. Utviklingen i inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). Indeks i faste 2006-kroner. 1990=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1990-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Regionale variasjoner i inntektsulikhet

Vi skal avslutningsvis i dette kapitlet se hvordan inntektsfordelingen er innen ulike deler av landet.

Det viser seg at det er klare variasjoner i ulikhet mellom fylkene. Det er først og fremst Oslo som skiller seg fra resten av landet, ved å ha mye større inntektsforskjeller enn noen av de andre fylkene. Mens inntektsforskjellen mellom femdelen av befolkningen med høyest inntekt og femdelen med lavest inntekt er 3,3 for hele landet, er tilsvarende forholdstall hele 4,9 i hovedstaden (tabell 3.4). I tillegg til Oslo er også inntektsforskjellene relativt store i fylker som for eksempel Rogaland, Akershus og Hordaland. Blant de fylkene som har de minste inntektsforskjellene finner vi innlandsfylkene Hedmark og Oppland, de tre nordligste fylkene og Sogn og Fjordane. De aller minste inntektsforskjellene finner en i Nord-Trøndelag. I dette fylket har femdelen med høyest inntekt bare 2,7 ganger så høy inntekt som femdelen med lavest inntekt.

Det er trolig flere faktorer som er med på å forklare de regionale forskjellene i ulikhet. At ulikheten i Oslo er så mye større enn i resten av landet kan blant annet skyldes den særegne husholdningsstrukturen her, der mer enn halvparten av husholdningene (56 prosent) består av aleneboende. Ulikheten innen gruppen av enslige er gjerne større enn blant andre husholdninger (Statistisk sentralbyrå 2005a; Melby og Strøm 2007). I tillegg har Oslo et sterkt innslag av ikke-vestlige innvandrere, en gruppe som er kraftig overrepresentert nederst i inntektsfordelingen. På den annen side er svært mange personer med store næringsinntekter og kapitalinntekter også bosatt i hovedstaden.

Tabell 3.4. Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet¹ (EU-skala), for personer. Fylker. 2006. Rangert etter Gini-koeffisienten

	Gini-koeffisient	S80/S20 ²	P90/P10 ³	Antall husholdninger ⁴
Alle	0,235	3,3	2,6	2 051 473
Oslo	0,307	4,9	3,5	288 596
Akershus	0,247	3,5	2,7	209 324
Rogaland	0,245	3,4	2,7	165 351
Hordaland	0,227	3,2	2,6	196 023
Buskerud	0,224	3,1	2,6	108 218
Vestfold	0,223	3,1	2,5	98 454
Vest-Agder	0,222	3,1	2,5	68 696
Aust-Agder	0,220	3,0	2,4	43 872
Sør-Trøndelag	0,215	3,0	2,5	122 819
Østfold	0,214	3,0	2,5	115 262
Telemark	0,214	3,0	2,5	73 214
Møre og Romsdal	0,207	2,9	2,4	101 297
Hedmark	0,203	2,8	2,4	83 489
Troms	0,201	2,8	2,4	67 556
Oppland	0,201	2,8	2,4	79 777
Finnmark	0,197	2,7	2,4	31 119
Nordland	0,197	2,7	2,4	101 699
Sogn og Fjordane	0,196	2,7	2,3	42 457
Nord-Trøndelag	0,192	2,7	2,3	53 512

¹ Negative beløp er satt lik 0.

² Forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i befolkningen.

³ Forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Personer i studenthusholdninger er utelatt.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

4. Vedvarende lavinntekt

Jon Epland og Arne Andersen

Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- *små endringer i andelen personer med vedvarende lavinntekt*
- *flere barnefamilier, men færre folketrygdpensjonister med vedvarende lavinntekt*
- *4 av 10 barn med vedvarende lavinntekt har innvandrerbakgrunn*
- *økt rentebelastning for lavinntektshusholdninger*
- *flere under 45 år med vedvarende lavinntekt er blitt eiere, men fortsatt langt færre enn i befolkningen*
- *dobbelt så mange under 45 år med vedvarende lavinntekt har høy boutgiftsbelastning som i befolkningen. Blant eldre er det liten forskjell.*
- *en av ti med vedvarende lavinntekt har ikke råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag.*
- *en av tre husholdninger med vedvarende lavinntekt har helårs yrkesaktive, og tre av ti husholdninger arbeider heltid i minst 12 måneder.*

Vi har så langt presentert utviklingen i lavinntekt og andre sosiale indikatorer basert på tverrsnittsdata, det vil si slik situasjonen var på ett bestemt tidspunkt (år). Selv om dette gir nyttig informasjon om utviklingen i lavinntekt og andre levekårsindikatorer, gir dette begrenset informasjon om hvor lenge en tilstand varer, om for eksempel det å ha lav inntekt er et kronisk eller forbigående fenomen. Tidligere undersøkelser har for eksempel vist at det kan være betydelige forskjeller med hensyn til hvilke grupper av befolkningen som har størst sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt (se for eksempel Andersen m.fl. 2003). Noen grupper vil bare kortvarig ha lavinntekt, mens andre grupper vil ha større vansker med å forbedre sin økonomiske situasjon.

I dette kapitlet skal vi følge utviklingen til de samme personene over flere år. Vi vil da få informasjon om hvor mange som har vedvarende lavinntekt, sammenlignet med hvor mange som bare årlig befinner seg i lavinntektsgruppen. Vi skal i tillegg se på hvilke grupper som har stor sannsynlighet for å ha vedvarende lav inntekt, og om noen grupper har fått bedre eller verre økonomiske levekår de siste årene.

4.1. Nærmere om datagrunnlaget

Datagrunnlaget for de fleste av inntektsindikatorerne i dette kapitlet er basert på *inntektsundersøkelsene*, som omfatter alle personer i privathusholdninger som var bosatt i landet i alle årene fra og med 2004 til og med 2006 (totaltelling). Dette omfatter om lag 4,4 millioner personer. Alle personer som enten innvandret eller utvandret i denne perioden, vil ikke være del av denne treårspopulasjonen. Det samme gjelder for personer som i løpet av denne perioden flyttet på institusjon.

Datagrunnlaget for omtalen av boforhold og økonomiske problemer er hentet fra panelet til *levetårsundersøkelsen*. Dette panelet består av et utvalg personer som ved utgangen av 1996 var 16-79 år, supplert med 16-åringer og nyinnvandrede hvert år fram til 2003 da panelet ble innlemmet i EU-SILC. Da ble panelet utvidet og delt i åtte deler hvor 1/8 ble rotert ut og 1/8 trukket på ny i de påfølgende årene. Den øvre aldersgrensen ble fjernet, og trekkingen ble foretatt slik at hele panelet til en hver tid skulle være representativt med hensyn til alderssammensetningen i populasjonen. I tillegg ble det supplert med nyinnvandrede. I analysen av lavinntektsgruppen 2005-2007 (svarende til lavinntekt i årene 2004-2006) baserer vi oss i helhet på data fra EU-SILC. Siden resultatene er basert på personlig intervju med ett husholdningsmedlem, vil resultatene derfor gjelde for personer i alderen 16 år og over ved utgangen av 2004 (personene vil være 18 år og over ved utgangen av 2006). Tallene for lavinntektsgruppen 2001-2003 (svarer til lavinntekt i årene 2000-2002) er basert på levekårsundersøkelsens panel i kombinasjon med EU-SILC, og dekker personer i alderen 16-83 (utgangen av 2000) og 16-84 (utgangen av 2001). I motsetning til resultater som baserer seg på panelet til inntekts- og formuesundersøkelsen, omfatter gruppen med

vedvarende lavinntekt basert på EU-SILC og levekårspanelet ikke barna (for perioden 2001-2003 heller ikke de eldste). Det betyr at resultatene i kapittel 15.7 kan avvike noe fra resultatene basert på inntekts- og formuesundersøkelsens panel. For eksempel viser EU-SILC at andelen av personer 18 og over år (2006) med vedvarende lavinntekt var 10,3 prosent for årene 2004-2006, og ikke 9 prosent som inntektsundersøkelsens panel viser for årene 2003-2005 (60 prosent av medianinntekt og med EUs ekvivalensskala). For 2005-2007 er resultatene fra EU-SILC og inntektsundersøkelsen (2004-2006) imidlertid i godt samsvar, begge viser om lag 9,5 prosent. De ulike estimatene ligger imidlertid innenfor feilmarginen ved bruk av et 95 % konfidensintervall.

4.2. Definisjon av vedvarende lavinntekt

Det er flere måter å tilnærme seg en definisjon på det å ha permanent eller vedvarende lavinntekt. En kan for eksempel ta utgangspunkt i hvor mange ganger en person har hatt inntekt under de årlige lavinntektsgrensene, eller en kan ta utgangspunkt i gjennomsnittsinntekten over en periode på flere år. De personene som har en inntekt per forbruksenhet som er lavere enn den gjennomsnittlige lavinntektsgrensen for de samme årene, kan regnes som personer med kronisk lave inntekter. Det er den siste tilnærmingen som benyttes her.

4.3. Utviklingen i vedvarende lavinntekt

Vi skal innledningsvis se på omfanget av vedvarende lavinntekt i perioden 1996 til 2006, for hele befolkningen. Vi definerer vedvarende eller kronisk lavinntekt med å ta utgangspunkt i det beløpet som utgjør den gjennomsnittlige medianinntekten i ulike treårsperioder. Som vist i tabell 2.2 vil mediangjennomsnittet (i faste priser) for treårsperioden 2004 til 2006 for inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) være 235 000 kroner for hele befolkningen. Dette betyr at ut ifra EUs lavinnteksdefinisjon (60 prosent av medianen), vil lavinntektsgrensen (gjennomsnittet for treårsperioden) være på 141 000 kroner. Alle personer som i gjennomsnitt hadde en så lav årlig inntekt per forbruksenhet i årene 2004 til 2006, vil etter denne definisjonen ha vedvarende lavinntekt. For OECDs definisjon vil tilsvarende lavinntektsgrense (50 prosent av mediangjennomsnittet) være på om lag 98 000 kroner.

Tabell 4.1 viser hvor mange personer som har hatt vedvarende lavinntekt i ulike treårsperioder mellom 1996 og 2006, for både OECD og EU-definisjonen. For bedre å få fram spredningen i fordelingen viser vi i tillegg andelen personer med inntekt under både 50 og 60 prosent av mediangjennomsnittet for de to ekvivalensskalaene. Vi har allerede sett at 9,7 prosent av befolkningen (der personer i studenthusholdninger er utelatt) hadde *årlig* lavinntekt (EU definisjon) i 2006, mens det ifølge OECDs noe strengere definisjon var 4,2 prosent av befolkningen i lavinntektsgruppen (se kapittel 3). Når vi nå går over til å se på hvor mange som har permanent eller "vedvarende" lavinntekt i en periode på minst tre år, faller andelen personer i lavinntektsgruppen. Ifølge EUs definisjon var andelen med vedvarende lavinntekt 7,9 prosent i perioden 2004-2006 (studenter utelatt), mens tilsvarende tall var 2,9 prosent ifølge OECDs definisjon. Det synes dermed klart at noen personer av ulike årsaker bare har forbigående lave inntekter.

Når det gjelder utviklingen i vedvarende lavinntekt viser tabellen at perioden fra 1996 fram til om lag 2001 er preget av en reduksjon i tallet på personer med vedvarende lavinntekt, både ut ifra OECDs og EUs lavinnteksdefinisjon. Utviklingen etter 2001 er noe forskjellig for de to lavinnteksdefinisjonene. For EUs lavinnteksdefinisjon er utviklingen meget stabil med små endringer i andelen personer med vedvarende lavinntekt. For OECDs metode finner vi imidlertid en økning i tallet på personer med vedvarende lavinntekt hvert år fra 2001 (1,8 prosent) og fram til 2004 (3,0 prosent). Tallene for 2006 kan likevel tyde på at økningen har stoppet opp, og kan være på vei ned. Dersom studentene utelates gikk andelen med vedvarende lavinntekt ned fra 3,0 prosent i perioden 2003-2005 til altså 2,9 prosent i perioden 2004-2006.

Tabell 4.1. Utviklingen i vedvarende lavinntekt. 1996-2006. Andel personer med inntekt etter skatt per forbruksenhet under henholdsvis 50 prosent og 60 prosent av mediangjennomsnittet i perioden. To ulike ekvivalensskalaer. Standardavvik i parentes.

Periode	OECD-skala				EU-skala				Antall observasjoner
	50 %	Std.avvik	60 %	Std.avvik	50 %	Std.avvik	60 %	Std.avvik	
Alle personer									
1996-1998	2,4	(0,13)	7,5	(0,22)	4,0	(0,16)	9,7	(0,25)	17 351
1997-1999	2,3	(0,13)	6,8	(0,21)	3,7	(0,16)	9,0	(0,24)	17 334
1998-2000	2,1	(0,12)	6,1	(0,20)	3,4	(0,15)	8,8	(0,24)	17 214
1999-2001	2,2	(0,13)	6,1	(0,20)	3,3	(0,15)	8,5	(0,24)	17 162
2000-2002	2,7	(0,13)	6,6	(0,21)	3,7	(0,16)	9,0	(0,24)	17 259
2001-2003	2,9	(0,14)	6,5	(0,20)	4,0	(0,16)	8,9	(0,23)	17 339
2002-2004	3,6	(0,17)	7,2	(0,24)	4,1	(0,18)	9,6	(0,27)	13 671
2003-2005	3,9	(0,15)	7,4	(0,21)	4,9	(0,17)	9,5	(0,23)	18 500
2004-2006	3,8		7,8		4,5		9,3		4 424 148
Alle personer eksklusive studenter¹									
1996-1998	2,0	(0,12)	6,8	(0,21)	3,5	(0,15)	8,9	(0,24)	17 204
1997-1999	1,9	(0,12)	6,2	(0,20)	3,1	(0,14)	8,1	(0,23)	17 187
1998-2000	1,7	(0,11)	5,6	(0,19)	2,9	(0,14)	8,2	(0,23)	17 089
1999-2001	1,8	(0,12)	5,5	(0,19)	2,8	(0,14)	7,8	(0,23)	16 999
2000-2002	2,1	(0,12)	5,9	(0,20)	3,0	(0,15)	8,1	(0,23)	17 073
2001-2003	2,4	(0,13)	5,8	(0,19)	3,3	(0,15)	7,9	(0,22)	17 110
2002-2004	3,0	(0,16)	6,4	(0,23)	3,3	(0,17)	8,5	(0,26)	13 516
2003-2005	3,0	(0,14)	6,1	(0,19)	3,6	(0,15)	7,9	(0,21)	18 246
2004-2006	2,9		6,7		3,4		7,9		4 307 976

¹ Personer som bor alene siste året i perioden og som mottar studielån.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2003) og inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

4.4. Sammensetning av lavinntektsgruppen

Sammensetning av gruppen med vedvarende lavinntekt varierer i stor grad med hvilken lavinnteksdefinisjon som benyttes. Ved bruk av EUs definisjon domineres gruppen med vedvarende lavinntekt av enslige eldre og enslige under 45 år (studenter utelatt). Til sammen utgjør disse to gruppene 38 prosent av alle med vedvarende lavinntekt, men bare 12 prosent i befolkningen som helhet. En annen stor gruppe er par med barn, der yngste barn er under 7 år, med en andel på 16 prosent. Småbarnsfamiliene er likevel ikke overrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntekt når en benytter EUs lavinnteksdefinisjon, siden andelen i befolkningen som helhet er om lag 21 prosent. Til sammen hadde om lag 340 000 personer vedvarende lavinntekt i 2006, når en benytter EUs lavinnteksdefinisjon.

Tabell 4.2. Sammensetning av gruppen med vedvarende lavinntekt 2004 - 2006, og befolkningen i alt. Husholdningstyper.¹ To ulike lavinnteksdefinisjoner. Antall og prosent

	Personer med lavinntekt					
	OECD-definisjon (50%)		EU-definisjon (60%)		Alle personer ²	
	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall
Enslige under 45 år	14	18 000	13	44 000	6	266 926
Enslige 45-64 år	6	8 000	8	26 000	5	211 732
Enslige 65 år og eldre	2	3 000	25	85 000	6	252 861
Par uten barn under 45 år	5	6 000	4	14 000	4	165 212
Par uten barn 45-64 år	2	3 000	2	7 000	10	414 558
Par uten barn 65 år og eldre	2	2 000	4	14 000	9	374 744
Par med barn, 0-6 år	29	37 000	16	56 000	21	887 567
Par med barn 7-17 år	16	20 000	9	32 000	21	891 432
Enslige forsørgere	13	17 000	10	35 000	6	269 608
Andre husholdninger	10	13 000	8	27 000	13	573 336
Alle personer	100	127 000	100	340 000	100	4 307 976

¹ Aleneboende studenter er utelatt. Husholdningstypene refererer seg til siste året i treårsperioden.

² Omfatter alle personer i privathusholdninger som har vært bosatt i landet i hele treårsperioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Når en benytter OECDs lavinnteksdefinisjon, som altså har en mye lavere lavinntektsgrense, så er det barnefamilier som utgjør den største andelen av lavinntektsgruppen. Nær 60 prosent av alle med vedvarende lavinntekt, var enten husholdninger bestående av par med barn eller enslige forsørgere. Derimot så finner vi nå svært få enslige eldre i lavinntektsgruppen. Dette skyldes det forholdet vi har omtalt tidligere, at lavinntektsgrensen ifølge OECDs definisjon vil ligge klart lavere enn det som var gjennomsnittlig minstepensjon til enslige i samme periode, og at det dermed vil være få alderspensjonister blant de med lavinntekt. Om lag 127 000 personer hadde vedvarende lavinntekt i 2006, ifølge denne lavinnteksdefinisjonen.

4.5. Yrkestilknytning

For personer i yrkesaktiv alder er det nær sammenheng med det å stå utenfor arbeidslivet over flere år, og det å ha vedvarende lavinntekt. Blant alle personer som var 25-65 år og som hadde tilhørt en husholdning uten noen yrkestilknyttede i en treårsperiode, hadde så mange som 33 prosent vedvarende lavinntekt i 2006 (tabell 4.3). Siden andelen med vedvarende lavinntekt (EU-definisjon) blant alle personer i samme aldersgruppe bare var på 6 prosent, betyr dette at de uten yrkestilknyttede i husholdningen hadde vel 5 ganger større risiko for å ha vedvarende lavinntekt, sammenlignet med alle i denne aldersgruppen. Men vi merker oss samtidig at personer i husholdninger med en mer sporadisk tilknytning til arbeidslivet har nesten like stor sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt, som de helt uten yrkestilknyttede. Blant de personene som i treårsperioden hadde tilhørt en husholdning der minst ett medlem var yrkestilknyttet i minst ett av årene, hadde så mange som 30 prosent vedvarende lavinntekt. Det er først når en tilhører en husholdning der minst ett medlem har en stabil tilknytning til arbeidslivet at sannsynligheten for å ha vedvarende lavinntekt blir drastisk redusert. Blant de personene i en husholdning med ett yrkestilknyttet medlem alle tre årene i perioden, hadde bare fire prosent vedvarende lavinntekt i 2006.

For personer i aldersgruppen 25-65 år er det også en sterk sammenheng mellom egen yrkestilknytning og forekomsten av vedvarende lavinntekt. I følge EUs lavinnteksdefinisjon hadde mer enn en femdel av alle dem som ikke var yrkestilknyttet i treårsperioden 2004-2006, vedvarende lavinntekt. Denne andelen har endret seg lite de siste årene. På den annen side er det knapt noen av dem som har vært yrkesaktiv i hvert av årene i treårsperioden, som har vedvarende lavinntekt.

Tabell 4.3. Personer 25-65 år etter tallet på yrkestilknyttede husholdningsmedlemmer og egen yrkestilknytning. Andel med vedvarende lavinntekt. Alder refererer seg til siste året i referanseperioden

	OECD-definisjon (50%)							EU-definisjon (60%)						
	1997-1999	1999-2001	2000-2002	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	1997-1999	1999-2001	2000-2002	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006
Kjennemerker ved husholdningen personen tilhører														
Personer (25-65 år) i husholdninger der ingen er yrkestilknyttet i noen av årene	14	11	14	19	14	13	17	34	29	34	35	32	33	33
Personer (25-65 år) i husholdninger med ett yrkestilknyttet medlem i minst ett av årene	8	11	8	8	11	18	13	22	28	20	22	30	34	30
Personer (25-65 år) i husholdninger med ett yrkestilknyttet medlem i alle årene	1	1	1	1	1	1	1	3	3	4	4	4	3	4
Kjennemerker ved personen														
Personer (25-65 år) som ikke har vært yrkestilknyttet i noen av årene	9	7	9	9	10	12	11	20	18	20	19	22	22	21
Personer (25-65 år) som har vært yrkestilknyttet minst ett av årene	4	6	5	5	4	5	6	13	14	11	14	14	14	16
Personer (25-65 år) som har vært yrkestilknyttet i alle årene	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
Alle personer 25-65 år	2	2	2	2	3	3	3	5	5	5	6	6	6	6

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1997-2003) og inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Vi ser for øvrig at andelen personer med vedvarende lavinntekt er betydelig lavere blant personer i yrkesaktiv alder (25-65 år), sammenlignet med befolkningen i alt (EU-definisjon). Dette skyldes, som tidligere påpekt, den høye andelen eldre i lavinnteksgruppen ved denne definisjonen.

Selv om vi går over til å benytte OECDs lavinnteksdefinisjon rokker ikke dette ved den betydningen yrkestilknytning har på forekomsten av lavinntekt over tid. Det er igjen klare forskjeller i forekomsten av lavinntekt mellom de helt uten og de med en svak tilknytning til arbeidsmarkedet.

4.6. Økonomiske kjennemerker ved lavinnteksgruppen

Bruk av sosialhjelp og bostøtte

Vi skal nå se nærmere på sammenhengen mellom ulike økonomiske indikatorer og forekomsten av vedvarende lavinntekt. Det er for eksempel en rimelig antakelse at personer med vedvarende lavinntekt vil være hyppigere mottakere av supplerende ytelser som for eksempel bostøtte og sosialhjelp, enn andre personer. Tabell 4.4 bekrefter dette. Vi ser at så mange som 42 prosent av alle som tilhørte et hushold som mottok bostøtte i alle årene i treårsperioden, også hadde vedvarende lavinntekt (EU-definisjonen). Vi finner en tilsvarende høy andel med lavinntekt (43 prosent) blant personer i husholdninger som mottok sosialhjelp i hvert av årene i treårsperioden. Det er videre en sterk sammenheng mellom det å motta sosialhjelp i kombinasjon med bostøtte, og det å tilhøre gruppen av personer med kronisk lave inntekter. Om lag 52 prosent av alle som i en treårsperiode mottok både bostøtte og sosialhjelp, var også å finne i gruppen med vedvarende lavinntekt. Etter flere år der andelen mottakere av sosialhjelp og bostøtte økte i lavinnteksgruppen, ble andelen noe redusert i 2006. Dette kan ha sammenheng med en noe bedre inntektsvekst for denne gruppen, blant annet på grunn av økt bostøtte. Flere sosialhjelps- og bostøttmottakere kan dermed ha forlatt lavinnteksgruppen. Blant dem som har sosialhjelp som største inntektskilde er imidlertid andelen i lavinnteksgruppen fremdeles svært høy (79 prosent), og har endret seg lite de siste årene.

Ved bruk av OECDs lavinnteksdefinisjon endres bildet noe. Det er særlig sammenhengen mellom det å motta bostøtte og det å ha vedvarende lavinntekt som blir svakere. Forklaringen er nok først og fremst at bostøtten i stor grad går til pensjonister, men på grunn av at det er svært få pensjonister i lavinnteksgruppen ved bruk av OECDs definisjon, blir det også få mottakere av bostøtte i denne gruppen.

Rentebelastning

En av de største utgiftspostene til husholdningene er gjeldsrenter. Selv om det tradisjonelt har vært slik at det er de husholdningene som har de høyeste inntektene som også har mest gjeld, kan det likevel tenkes at renteutgiftene tynger mest for dem med de laveste husholdningsinntektene. I tabell 4.4 definerer vi alle som i en treårsperiode hadde renteutgifter som oversteg 15 prosent av samlet husholdningsinntekt i samme treårsperiode, som en gruppe med høy gjeldsrentebelastning. Som tabellen viser hadde om lag 15 prosent av de med høy gjeldsrentebelastning vedvarende lavinntekt, ifølge EUs lavinnteksdefinisjon. Siden andelen med vedvarende lavinntekt i hele befolkningen var på om lag 9 prosent, tyder dette på at de med høy rentebelastning er noe overrepresentert blant dem med vedvarende lavinntekt. Det ser videre ut til at det har blitt flere i denne gruppen med vedvarende lavinntekt de siste årene. Tilsvarende andel i perioden 2002-2004 var for eksempel 8 prosent. Økningen i rentebelastning blant de med lave inntekter, skyldes for en stor del økt låneopptak (Statistisk sentralbyrå 2008a).

Vi finner den samme utviklingen når vi går over til å benytte OECD sin lavinnteksdefinisjon. Vi ser nå at 10 prosent av de med høy rentebelastning har vedvarende lavinntekt, det vil si klart flere enn i befolkningen totalt (4 prosent). Også for OECDs målemetode finner vi at det har blitt flere med vedvarende lavinntekt de siste årene, blant de med høy rentebelastning.

Tabell 4.4. Personer i husholdninger med ulike indikatorer for økonomisk utsatthet, høy rentebelastning og store sykdomsutgifter. Andel med vedvarende lavinntekt. Prosent

	OECD-definisjon (50%)							EU-definisjon (60%)						
	1997-1999	1999-2001	2000-2002	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	1997-1999	1999-2001	2000-2002	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006
Økonomisk utsatthet														
Personer i husholdninger som mottar bostøtte i hele treårsperioden	6	7	11	9	16	19	14	35	32	40	34	45	46	42
Personer i husholdninger som mottar bostøtte i minst ett av årene treårsperioden	5	6	9	10	17	17	14	28	27	30	30	39	40	36
Personer i husholdninger som mottar sosialhjelp i minst tre påfølgende år	10	15	21	18	27	29	22	29	32	42	39	54	52	43
herav personer der sosialhjelp utgjør minst 50 % av husholdningens samlede inntekt	18	42	42	45	40	48	42	60	75	81	78	77	79	79
Personer i husholdninger som mottar sosialhjelp i minst ett av tre påfølgende år	9	9	11	12	14	16	14	22	21	24	25	30	31	28
Personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp i minst tre påfølgende år	13	24	33	33	43	45	31	36	32	47	49	67	63	52
Personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp i minst ett av tre påfølgende år	8	12	17	19	27	26	22	26	22	28	33	47	46	41
Høy rentebelastning														
Personer i husholdninger som har høy rentebelastning i minst tre påfølgende år	5	4	3	4	6	7	10	7	7	7	8	8	11	15
Alle personer	2,3	2,2	2,7	2,9	3,6	3,9	3,8	9,0	8,5	9,0	8,9	9,6	9,5	9,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1997-2003) og inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

4.7. Boforhold, økonomiske problemer og tilknytning til arbeidsmarkedet

Hvem har vedvarende lav inntekt?

I analysen av boforhold, økonomiske problemer og tilknytning til arbeidsmarkedet er datagrunnlaget EU-SILC. Gruppen med vedvarende lavinntekt er som tidligere nevnt ikke helt sammenlignbar med lavinntektsgruppen i inntektsundersøkelsen, fordi det mangler opplysninger om barn under 16 år. Når det gjelder gruppen med lavinntekt i perioden 2001-2003, så er denne basert på levekårsundersøkelsen hvor det også var en øvre aldersgrense, slik at disse tallene bare dekker personer til og med 86 år. Selve avgrensningen er foretatt på samme måte, det er brukt samme inntektsbegrep, samme ekvivalensskala og lavinntektsgrensen som er brukt er også den samme (141 200 2006-kroner). Med EU-SILC som kilde finner vi da at 9,5 prosent av den voksne befolkningen faller inn under definisjonen for vedvarende lavinntekt når vi ser på perioden 2005-2007 (inntektsårene 2004-2006).

I vurderingen av boforhold og økonomi vil blant annet aldersforskjellene mellom lavinntektsgruppen og befolkningen være viktig. Vi skal derfor her kort gå gjennom noen viktige trekk ved sammensetningen av lavinntektsgruppen slik den er definert her.

I gruppen med vedvarende lavinntekt 2005-2007 (EU-definisjonen) er fortsatt unge og eldre betydelig overrepresentert. Unge under 25 år og eldre over 66 år utgjør begge nesten 30 prosent av personer 16 år og over, altså til sammen om lag dobbelt

så stor andel som i befolkningen. I befolkningen utgjør de to gruppene bare knappe 30 prosent til sammen.

Eldre kvinner er i stor grad overrepresentert i lavinntektsgruppen. Menn fra 67 år og oppover utgjør 5 prosent av lavinntektsgruppen, mens de utgjør 7 prosent av den totale befolkningen 16 år og over. Kvinner i samme alder utgjør derimot 24 prosent av lavinntektsgruppen, mens de utgjør 9 prosent av befolkningen 16 år og over. Både menn og kvinner i alderen 45-66 år utgjør en vesentlig mindre del av gruppen med vedvarende lavinntekt enn av befolkningen. Unge menn (16-24 år) utgjør 16 prosent av lavinntektsgruppen, unge kvinner utgjør 12 prosent. I befolkningen 16 år og over utgjør de henholdsvis 6 og 5 prosent.

Et annet viktig trekk ved lavinntektsgruppen er at unge og eldre enslige utgjør en stor del av gruppen. Yngre enslige under 45 år utgjør 23 prosent, og eldre enslige på 67 år eller mer utgjør 25 prosent. I befolkningen 16 år og over utgjør disse gruppene henholdsvis 11 og 7 prosent. Blant yngre med lavinntekt har det imidlertid vært en reduksjon i andelen enslige de siste årene. Også unge par (under 45 år) uten barn er overrepresentert i lavinntektsgruppen. Blant unge par i lavinntektsgruppen er det imidlertid en stor andel studenter (40 prosent).

En betydelig del av personer med vedvarende lavinntekt er studerende, 23 prosent er skoleelever eller studenter, sammenlignet med 10 prosent i hele befolkningen. Det betyr ikke at disse nødvendigvis er hovedinntektstakere i husholdningen, men det tyder likevel på at studenter utgjør en betydelig del av lavinntektsgruppen. 13 prosent i lavinntektsgruppen er aleneboende studenter. I tillegg til dette er 5 prosent par der i hvert fall en av partene er student.

Vi har presentert tall for de med vedvarende lavinntekt i perioden 2001-2003 til 2005-2007 selv om det er et kort tidsrom og selv om utvalgene av lavinntektspersoner er så små at det er vanskelig å få statistisk sikre resultater med hensyn til endringer (for helseforhold er det perioden 2002-2004 og 2004-2006 vi har tall for). Likevel vil resultater fra årganger som ikke har overlappende tidsperiode for inntekt kunne gi en noe mer presis oppfatning av nivået og stabiliteten i de ulike indikatorene.

Boligtype og -standard

Befolkningens boforhold er i ganske stor grad livsfasebestemt og selve boligbehovet vil i stor grad variere ut fra hvilken livsfase man befinner seg i. I et så markedsdominert system som det norske boligmarkedet, vil også kjøp av bolig representere en betydelig investering som vanligvis blir gjort i forholdsvis ung alder ved opptak av lån som nedskrives over livsløpet. Boligsituasjonen for eldre avspeiler derfor ikke bare deres nåværende situasjon, men vil avhenge sterkt av blant annet deres familie- og yrkeskarrierer over et langt tidsrom. For unge vil lav inntekt over tid kunne være et forhold som begrenser muligheten til å etablere seg på boligmarkedet.

Som vi har sett er gruppen med vedvarende lavinntekt dominert av unge og eldre. Når det gjelder boligtype og -standard må man forvente at lavinntektsituasjonen har mer umiddelbar virkning for unge enn for eldre. I tolkningen av tall for lavinntektsgruppen er det derfor nødvendig å dele opp etter alder i stedet for å fokusere bare på lavinntektsgruppen under ett. Men små utvalg gir bare mulighet for en grov aldersoppdeling slik det fremgår av tabell 4.5.

Tabell 4.5. Boligtype og boligstandard for personer med vedvarende lavinntekt¹. 2001-2003 og 2005-2007

	18-44 år					Over 44 år					18 år og over					
	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- tekt uden studen- ter 2005- 2007
Andel personer som																
bor i enebolig,																
våningshus	58	43	39	36	38	69	68	69	69	71	64	55	52	49	52	59
bor i småhus ellers	16	18	13	16	12	13	16	11	13	13	15	17	12	15	12	14
bor i husholdning																
som eier	74	27	27	40	35	90	69	67	69	63	82	47	44	51	47	54
bor i husholdning																
som er selveier	62	18	22	25	24	79	60	58	62	56	71	38	37	39	38	45
bor alene	22	65	48	38	41	26	68	74	72	78	24	66	59	51	57	56
bor trangt	12	27	27	27	28	1	1	2	3	1	6	15	17	18	17	12
bor svært romslig ..	19	9	8	10	10	47	39	44	49	55	34	23	23	25	29	35
mangler bad eller																
WC	0	3	0	0	0	0	3	1	0	0	0	3	0	0	0	0
Bor i bolig																
med råte eller fukt ..	8	11	14	14	12	7	8	11	11	11	8	9	13	13	12	12
som er utsatt for																
støy	14	26	19	21	18	10	12	11	14	11	12	19	16	18	15	13
som er utsatt for																
forurensning	7	9	10	7	10	7	13	8	10	9	7	11	9	8	10	9
Bor i område med																
kriminalitet, vold og																
hærverk	5	8	8	7	5	3	6	4	7	6	4	7	6	7	5	5
Boligareal per																
husholdning. Kvm.	110	65	68	71	71	125	92	93	98	101	118	78	79	83	85	94
Boligareal per																
person. Kvm.	44	47	39	49	38	70	75	77	80	87	56	59	53	52	56	61
Antall svar i alt	1 731	119	287	225	195	1 863	95	149	104	100	3 594	214	436	329	295	216

¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) under 60 prosent av mediangjennomsnittet.

Kilde: EU-SILC.

Få eiere og mer trangboddhet blant yngre med vedvarende lavinntekt...

I aldersgruppen der en stor del av husholdningene er i etableringsfasen vil som sagt lav inntekt over flere år redusere mulighetene for å eie sin egen bolig. Dette gjenspeiles i at bare 35 prosent av 16-44 åringene med lavinntekt eier boligen, mot om lag tre av fire i befolkningen i samme alder. Andelen eiere har økt siden 2001-2003 blant yngre i lavinntektsgruppen, fra 27 til 35 prosent.

Den lave andelen eiere skyldes i noen grad at det er en betydelig større andel helt unge i lavinntektsgruppen enn blant alle i alderen 16-44 år. Holder vi dessuten studenter utenfor lavinntektsgruppen, øker andelen eiere blant de yngre til 44 prosent.

Likevel er det fortsatt en langt lavere andel eiere blant unge i lavinntektsgruppen enn i befolkningen i samme alder. Dette har antakelig også sammenheng med at en mye større andel i lavinntektsgruppen bor alene. Blant aleneboende under 45 år er det bare 16 prosent som eier sin egen bolig. Nå kan vi observere en nedgang i andelen aleneboende blant unge med lavinntekt de siste årene, og dette kan være en medvirkende årsak til at andelen eiere har økt. Blant yngre under 45 år i lavinntektsgruppen bodde 41 prosent alene i 2005-2007, sammenlignet med 22 prosent blant alle yngre. Vi vet at pardannelse påvirker eierforholdet til boligen. Utvalget av personer i lavinntektsgruppen er imidlertid så lite at det er vanskelig å undersøke betydningen av dette forholdet.

Unge i lavinntektsgruppen bor i noe mindre grad i enebolig enn befolkningen i samme alder, 38 mot 58 prosent, mens andelen som bor i småhus er nokså lik. For gruppen under 45 år, finner vi dessuten statistisk sikre forskjeller som viser at lavinntektsgruppen bor noe dårligere. Klarest finner vi dette når det gjelder boligens størrelse. 28 prosent av lavinntektsgruppen bor trangt, mens det gjelder bare 12

prosent blant alle i samme alder. Boligene til lavinntektsgruppen er også i gjennomsnitt betydelig mindre målt i antall kvadratmeter, 71 kvadratmeter mot 110 kvadratmeter i gjennomsnitt for alle i samme alder. Ser vi på antall kvadratmeter per person veies dette imidlertid opp av at lavinntektshusholdningene i gjennomsnitt er mindre, slik at målt i gjennomsnittlig antall kvadratmeter per person så har personer i lavinntektshusholdninger omtrent like mye plass til rådighet.

Også målene på boligstandard og bomiljø viser noen forskjeller selv om gruppene er for små til å fastslå dette med ønsket grad av statistisk sikkerhet. Det er knapt noen som mangler bad eller wc, men blant personer under 45 år med vedvarende lavinntekt finner vi at 12 prosent bor i en bolig med råte eller fukt. Tilsvarende blant alle i samme alder er 8 prosent. For indikatorene på bomiljø er det først og fremst utsatthet for støy og forurensninger som skiller lavinntektsgruppen fra andre. Henholdsvis 18 og 10 prosent i lavinntektsgruppen under 45 år er plaget av dette. Blant alle yngre gjelder det henholdsvis 14 og 7 prosent. Forskjellene mellom lavinntektsgruppen og alle er imidlertid ikke statistisk sikker.

... mens middelaldrende og eldre med vedvarende lavinntekt opprettholder sin boligstandard

Blant middelaldrende og eldre er forskjellen i andelen eiere mellom personer med vedvarende lavinntekt og hele aldersgruppen mindre enn blant de yngre, selv om forskjellen også her er statistisk sikker. 63 prosent av middelaldrende og eldre i lavinntektsgruppen er eiere, mens det gjelder 90 prosent totalt i samme alder. Her kan høyere alder blant personer i lavinntektsgruppen også forklare litt av forskjellen, generelt er andelen eiere i befolkningen litt lavere blant de eldste enn blant middelaldrende og yngre eldre.

Forskjellene i boligsituasjon er også vesentlig mindre mellom personer med vedvarende lavinntekt og alle for de som er over 44 år. Det er ingen forskjell i type bolig. Det er svært få som bor trangt både i lavinntektsgruppen og totalt, og andelen som bor svært romslig er faktisk noe høyere i lavinntektsgruppen (forskjellen er på grensen til å være statistisk sikker). På samme måte som for de yngre finner vi at selv om boligene til middelaldrende og eldre i lavinntektsgruppen er noe mindre, er boligarealet per person større enn for alle middelaldrende og eldre. Andelen som bor i fuktig bolig er noe høyere i lavinntektsgruppen hvor 11 prosent opplever dette mot 7 prosent blant alle i samme alder.

For de ulike indikatorene på bomiljø finner vi at lavinntektsgruppen gjennomgående opplever tegn på dårlig bomiljø hyppigere enn befolkningen, men forskjellene er relativt små.

Vi har sett litt på hvor store andeler som har skiftet bolig fra intervju tidspunktet i 2005 til intervju tidspunktet i 2006, og ser da at tilknytningen til bolig er veldig stabil for middelaldrende og eldre uavhengig av inntekt. Det finnes støtteordninger som skal hjelpe folk med dårlig økonomi til å bli boende. Blant de over 67 år er det svært få som flytter, og de få som faktisk har gjort det, tilhører ikke lavinntektsgruppen. Blant middelaldrende i alderen 45-66 år, er andelen flyttere noe høyere i lavinntektsgruppen enn blant de som ikke har lavinntekt, men de virkelig store forskjellene finner vi i de yngste aldersgruppene. Blant 16-24 åringer har to av tre med lavinntekt flyttet i perioden 2005-2006, mens det gjelder knapt en av tre blant de som ikke har lavinntekt.

Boligøkonomi

Samme husleie men mindre utgifter til boliglån blant yngre med lavinntekt

Gjennomsnittlig husleie er noe lavere for leiere i lavinntektsgruppen enn for alle som leier, men forskjellen er ikke større enn 4 000 kroner i gjennomsnitt per år. Forskjellen mellom lavinntektsgruppen og befolkningen er enda mindre i den yngste aldersgruppen. Yngre leiere i lavinntektsgruppen betalte i gjennomsnitt 46 400 kroner

i husleie i 2007, mens det tilsvarende tallet for alle yngre leiere er 47 700 kroner. Ser en bort fra studenter var gjennomsnittlig husleie fortsatt 46 400 kroner blant yngre leiere i lavinntektsgruppen. Yngre i lavinntektsgruppen betaler altså nesten like mye som alle yngre leiere, selv om leierne i lavinntektsgruppen i gjennomsnitt har litt mindre boliger enn alle yngre (henholdsvis 57 og 63 kvadratmeter). Dette kan skyldes at de bor i områder hvor husleien i gjennomsnitt er høyere per kvadratmeter.

Blant de middelaldrende og eldre leietakere har lavinntektsgruppen 9 000 kroner mindre i husleie enn alle middelaldrende og eldre. Denne forskjellen må, som for de yngre, ses i lys av at tallene tyder på at leietakere i lavinntektsgruppen har litt mindre boliger enn alle leietakere i alderen 45 år og over (henholdsvis 76 og 86 kvadratmeter), selv om naturligvis også andre faktorer kan bidra.

Utgiftene til boliglån er små blant de 63 prosent av middelaldrende og eldre med vedvarende lavinntekt som eier boligen, om lag 9 000 kroner i året (2007). Det er vesentlig mindre enn blant alle i aldersgruppen (33 400 kroner). Det skyldes først og fremst at få har boliglån, det gjelder 12 prosent.

Blant de yngre er det en mindre andel som eier boligen, 35 prosent. De yngre eierne med vedvarende lavinntekt betalte 52 300 kroner i avdrag og renter på boliglån i 2007, om lag tre fjerdedel av gjennomsnittet for alle yngre eiere. Det er flere av de yngre eierne i lavinntektsgruppen enn av alle yngre eiere som ikke har boliglån, det gjelder 32 prosent av eierne i lavinntektsgruppen og 16 prosent av alle yngre.

Tabell 4.6. Boligøkonomi for personer med vedvarende lavinntekt¹. 2001-2003 og 2005-2007

	18-44 år					Over 44 år					18 år og over					Ved- var- ende lavin- inntekt uten studen- ter
	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- inntekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- inntekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- inntekt 2004- 2006	Ved-va- rende lavin- inntekt 2005- 2007	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- inntekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- inntekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- inntekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavin- inntekt 2005- 2007	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- inntekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- inntekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- inntekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavin- inntekt 2005- 2007	
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. Løpende kroner .	47 700	35 500	43 700	45 800	46 400	39 100	21 300	21 000	20 700	30 300	45 300	31 800	37 800	39 200	41 100	38 800
Andel leierhushold- ninger som ikke betaler husleie	5	4	3	3	5	24	39	53	54	36	10	14	16	16	15	23
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eier- hushold. Løpende kroner	68 100	38 200	45 400	34 700	52 300	33 400	2 200	4 300	7 100	8 800	51 600	11 100	14 300	17 500	23 100	22 200
Andel eierhushold uten renter og avdrag	16	29	33	40	32	49	92	87	78	88	36	76	74	63	70	72
Andel husholdninger med høy boutgifts- belastning	37	73	72	70	70	15	18	23	25	23	26	47	54	50	48	37
Andel husholdninger med lav boutgifts- belastning	18	8	9	16	13	55	66	65	67	67	37	36	30	38	39	50
Oppfatter boutgiftene som																
svært tyngende	6	11	16	14	11	3	7	10	13	5	5	9	13	14	8	5
noe tyngende	46	46	45	43	54	28	28	32	24	39	36	38	39	35	47	46
Antall svar fra leiere ...	429	88	210	139	128	161	29	50	33	39	590	119	260	172	167	104
Antall svar fra eiere	1 297	29	76	85	67	1 702	65	99	71	61	2 999	95	175	156	128	112
Antall svar i alt	1 726	119	287	224	195	1 863	95	149	104	100	3 589	214	436	327	295	216

¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) under 60 prosent av mediangjennomsnittet.
Kilde: EU-SILC.

Relative boutgifter høyest for yngre med lavinntekt, mindre forskjell blant eldre

Både yngre og eldre i lavinntektsgruppen har altså lavere boligutgifter enn de en finner i befolkningen. Men på grunn av lave inntekter vil vi likevel vente at boligutgiftene er en større belastning. Ser vi boligutgiftene i forhold til inntekt etter skatt er det da også tilfellet, spesielt for yngre med vedvarende lavinntekt. Sju av ti i denne gruppen har boligutgifter som utgjør minst 25 prosent av inntekten, for 13 prosent utgjør boligutgiftene under 10 prosent. Andelen med relativt sett høye boligutgifter blant yngre med lavinntekt er langt større enn i befolkningen (26 prosent), men også betydelig større enn blant alle yngre (37 prosent).

Også blant middelaldrende og eldre er det forskjell mellom de med vedvarende lavinntekt og alle i aldersgruppen, selv om forskjellen er mindre enn blant de yngre. Knapt en av fire i alderen over 44 år med vedvarende lavinntekt har høy boutgiftsbelastning, sammenlignet med 15 prosent totalt i samme aldersgruppe. På den andre siden finner vi også at to av tre i lavinntektsgruppen har boligutgifter som utgjør mindre enn 10 prosent av inntekt etter skatt, noe som faktisk er en større andel sammenlignet de 55 prosentene vi finner totalt blant middelaldrende og eldre.

Den subjektive vurderingen av hvor tyngende boligutgiftene er gir resultater som peker i samme retning, men indikerer mindre forskjell mellom lavinntektsgruppen og andre. Blant middelaldrende og eldre viser den subjektive vurderingen at vel fire av ti med vedvarende lavinntekt vurderer boligutgiftene som tyngende, mens det gjelder vel tre av ti totalt i samme alder. Forskjellen bunner først og fremst i at andelen som oppfatter utgiftene som noe tyngende er noe høyere i lavinntektsgruppen (39 prosent sammenlignet med 28 prosent blant alle i aldersgruppen).

Blant yngre er det også en betydelig forskjell mellom personer med vedvarende lavinntekt og alle yngre. 65 prosent av de med vedvarende lavinntekt vurderer boligutgiftene som tyngende, mens det gjelder 52 prosent blant alle i denne aldersgruppen, om lag samme forskjell som blant de eldre.

Økonomiske vansker***En av fire middelaldrende og eldre med lavinntekt oppgir at økonomien er romslig***

Det er naturlig nok forskjeller i vurderingen av økonomisk romslighet mellom personer med vedvarende lavinntekt og hele befolkningen 16 år og over, selv om de kanskje er mindre enn man kunne forvente. Henholdsvis 16 og 7 prosent sier at det er svært vanskelig eller vanskelig å få 'endene til å møtes'. Denne forskjellen er statistisk sikker.

Både blant yngre og eldre er det om lag 10 prosent flere i lavinntektsgruppen enn i befolkningen som sier det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes. Ser vi på andelen som rapporterer at det er lett eller svært lett, finner vi imidlertid en betydelig forskjell. Blant middelaldrende og eldre med vedvarende lavinntekt rapporterer 27 prosent at det er lett eller svært lett å få endene til å møtes, mens blant alle i samme alder rapporterer 56 prosent det samme. Blant personer i alderen 18-44 år er det 19 prosent av de med vedvarende lavinntekt som rapporterer romslig økonomi, mens det gjelder 38 prosent totalt.

Det er vanskelig å forklare hvorfor såpass mange med vedvarende lavinntekt, som igjen ofte kan oppfattes som fattige, sier at økonomien er romslig. For de middelaldrende og eldre er det mulig at en stabil økonomi og små krav kan være noe av forklaringen. En annen mulig forklaring er at utgiftene i lavinntektsgruppen er mindre enn i befolkningen slik at balansen mellom inntekter og utgifter ikke er svært forskjellig. Eller er det slik at inntekter slik de er definert og målt her ikke gir et godt bilde av økonomien for en del i lavinntektsgruppen? (Andersen 2007).

Betalingsvansker noe mer vanlig blant yngre i lavinntektsgruppen

Når det gjelder betalingsvansker vil vi ikke på forhånd vente at lavinntektsgruppen nødvendigvis skiller seg ut. Betalingsproblemer avspeiler i stor grad balansen mellom inntekter og utgifter og i mindre grad inntekten alene. Likevel finner vi en overhyppighet av betalingsproblemer i lavinntektsgruppen sammenlignet med befolkningen. I alt 16 prosent av de med vedvarende lavinntekt har opplevd et eller flere av de betalingsproblemene vi kartlegger. Betalingsproblemer har de husholdninger som sier at det i løpet av de siste 12 måneder har hendt at de har vært ute av stand til å betale husleie/boliglån/elektrisitet og kommunale avgifter/andre lån ved forfall.

Totalt er det mindre andeler med betalingsproblemer blant middelaldrende og eldre enn det er blant yngre. Blant personer over 45 år og over med vedvarende lavinntekt representerer utgifter til elektrisitet og kommunale avgifter det hyppigste problemet. 4 prosent opplever dette, det samme som blant alle i samme alder. Det er så godt som ingen lavinntektshusholdninger i denne aldersgruppen som har betalingsproblemer i forhold til husleie, boliglån eller andre lån.

Blant yngre i lavinntektsgruppen er omfanget av betalingsproblemer større både i forhold til middelaldrende og eldre med lavinntekt og i forhold til yngre totalt. Over en av fire oppgir å ha ett eller flere betalingsproblemer, mens dette gjelder 14 prosent av de yngre totalt. De største enkeltproblemer for yngre i lavinntektsgruppen er husleie og elektrisitet og kommunale avgifter. Henholdsvis 14 og 17 prosent har opplevd betalingsproblemer på disse områder, og det er også her forskjellen er størst i forhold til yngre totalt. Blant de yngre totalt rapporterer 8 prosent om problemer i forhold til elektrisitet og kommunale avgifter og 6 prosent om betalingsproblemer i forhold til husleie.

Tabell 4.7. Indikatorer på betalingsvansker for personer med vedvarende lavinntekt¹. 2001-2003 og 2005-2007. Prosent

	18-44 år					Over 44 år					18 år og over					Ved- var- ende lavinn- studen- ter
	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	
Betalingsproblemer																
Husleie	6	16	14	15	14	1	1	1	5	2	4	9	8	11	8	5
Boliglån.....	2	3	3	1	2	1	1	1	2	1	2	2	2	1	1	2
Elektrisitet og kommunale avgifter	8	19	17	10	17	4	5	4	8	4	6	13	11	9	10	7
Andre lån	5	6	13	8	7	1	1	3	1	1	3	3	9	5	4	4
Økonomisk romslighet																
Svært vanskelig	3	6	13	3	5	1	1	6	8	0	2	3	10	4	3	2
Vanskelig	6	12	16	15	12	3	5	6	11	14	5	8	11	12	13	13
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	38	19	16	17	19	56	30	33	33	27	38	25	24	24	23	26
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	5	11	11	13	12	1	1	2	3	4	3	7	7	9	8	5
Antall svar	1 726	119	287	225	195	1 863	95	149	104	100	3 589	214	436	329	295	216

¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) under 60 prosent av mediangjennomsnittet.

Kilde: EU-SILC.

Tabell 4.8. Indikatorer på materiell situasjon for personer med vedvarende lavinntekt¹. 2001-2003 og 2005-2007. Prosent

	18-44 år					Over 44 år					18 år og over					Ved- var- ende lavin- tekt uten studen- ter 2005- 2007
	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavin- tekt 2005- 2007	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavin- tekt 2005- 2007	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavin- tekt 2005- 2007	
Materiell situasjon																
Andel som disponerer																
Telefon	98	100	99	99	96	99	98	96	99	98	99	99	98	99	97	97
Farge TV	96	94	89	92	91	99	99	97	98	99	97	96	93	94	95	97
PC	93	67	73	83	86	63	11	10	20	18	77	41	44	55	53	43
Vaskemaskin	96	89	89	84	92	99	97	95	96	96	97	93	92	89	94	95
Privatbil	77	43	39	47	44	78	41	32	34	35	78	42	36	41	40	45
Disponerer ikke PC pga. økonomi	3	9	14	10	5	2	2	9	1	3	2	6	12	6	4	4
Disponerer ikke privat- bil pga. økonomi ...	12	37	39	31	34	3	6	10	4	6	7	22	26	20	20	11
Har ikke råd til																
en ukes ferie	8	19	31	21	27	6	20	18	21	22	7	19	25	21	19	19
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	5	9	14	8	11	1	8	6	4	6	3	8	10	6	9	7
kjøre nye klær	19	15	17
holde boligen varm	1	6	4	3	2	1	6	2	4	2	1	6	3	4	2	2
Antall svar	1 726	119	287	225	195	1 863	95	149	104	100	3 589	214	436	329	295	216

¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) under 60 prosent av mediangjennomsnittet.

Kilde: EU-SILC.

Tre av ti yngre har ikke råd å ha bil

Det er små forskjeller mellom lavinnteksgruppen og befolkningen når det gjelder telefon, farge-TV og vaskemaskin, - nesten alle disponerer disse. Derimot finner vi forskjeller når det gjelder tilgangen til bil og PC. Blant yngre og middelaldrende/eldre i lavinnteksgruppen disponerer henholdsvis 44 og 35 prosent bil, sammenlignet med 78-77 prosent i befolkningen. Blant middelaldrende og eldre med vedvarende lavinntekt er det imidlertid få som sier at det er økonomiske grunner til at de ikke har bil, bare 6 prosent, og det er knapt noen forskjell fra befolkningen i samme alder. Blant yngre med vedvarende lavinntekt derimot, sier 34 prosent at dette er tilfellet, mot 12 prosent i befolkningen i samme alder.

I motsetning til bil synes det å være behovet mer enn økonomien som styrer om husholdningen har PC. Det er riktignok færre i lavinnteksgruppen enn i befolkningen som har PC, men blant yngre er ikke forskjellen større enn 7 prosentpoeng (henholdsvis 86 og 93 prosent), og bare 5 prosent i lavinnteksgruppen sier det er økonomiske grunner til ikke å ha PC. Blant middelaldrende og eldre er det bare en av fem i lavinnteksgruppen som disponerer PC (sammenlignet med 63 prosent i befolkningen i samme alder), men det er knapt noen som skylder på økonomien.

En av fem med lavinntekt har ikke råd til ferie borte fra hjemmet

Det er også rimelig å tenke seg at lav inntekt over tid vil kunne påvirke hva man har råd til og ikke. Når det gjelder andeler som ikke har råd til å holde boligen passe varm er det ikke store forskjeller mellom lavinnteksgruppen og befolkningen totalt, og heller ikke når vi ser på yngre og middelaldrende og eldre hver for seg. Det gjelder uansett svært få.

Når det gjelder å ikke ha råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag er andelen større i lavinnteksgruppen enn i befolkningen som helhet, det gjelder henholdsvis 9 og 3 prosent (forskjellen er statistisk sikker). Tallene tyder på at dette forekommer hyppigere blant yngre enn blant middelaldrende og eldre (forskjellen er statistisk sikker for befolkningen, men ikke for lavinnteksgruppen).

Når det gjelder å ikke ha råd til en ukes ferie borte fra hjemmet, så gjelder dette en av fem blant de med vedvarende lavinntekt, og det er mer enn dobbelt så stor andel som vi finner i befolkningen.

Få i lavinntektsgruppen får støtte fra andre husholdninger

Økonomiske overføringer fra andre husholdninger (med unntak for underholdsbidrag) blir ikke regnet med i husholdningsinntekten til personer med vedvarende lavinntekt. Dersom slike overføringer er utbredt, vil det naturligvis påvirke vurderingen av lavinntektssituasjonen. Det er en større andel i lavinntektsgruppen enn i befolkningen som regelmessig mottar overføringer fra andre husholdninger. 8 prosent av personer med vedvarende lav inntekt sammenlignet med 3 prosent i befolkningen 16 år og over.

Det er de yngre (under 45 år) som mottar økonomiske overføringer fra andre husholdninger hyppigst. Blant yngre i lavinntektsgruppen mottok 12 prosent slike overføringer, sammenlignet med 6 prosent av alle yngre. Blant middelaldrende og eldre er det en liten andel som mottar regelmessig økonomisk støtte, bare 4 prosent i lavinntektsgruppen og 1 prosent i befolkningen i denne alderen.

Er det bare studenter som mottar overføringer? Det er det ikke, selv om overføringer er særlig utbredt blant studenter i lavinntektsgruppen. Holder vi studenter og elever utenfor finner vi at 7 prosent av de yngre med lavinntekt mottok regelmessige overføringer fra andre husholdninger i 2004. Ser vi på alle yngre som ikke er studenter finner vi en andel på 3 prosent.

Helseforhold

Personer i lavinntektsgruppen har dårligere helse enn befolkningen. Dette skyldes imidlertid til dels at det er flere eldre. Blant yngre oppgir i overkant av åtte av ti at de har god eller svært god helse og 6 prosent at de har dårlig eller svært dårlig helse, både blant alle yngre og i lavinntektsgruppen.

Blant personer over 44 år er det imidlertid store forskjeller i vurderingen av helse. I lavinntektsgruppen vurderer 41 prosent sin helse som svært god eller god, sammenlignet med 66 prosent blant alle i aldersgruppen. 26 prosent vurderer helsen som dårlig eller svært dårlig, sammenlignet med 12 prosent blant alle. Også innen gruppen 45 år og over er det en større andel eldre i lavinntektsgruppen. Dette kan være noe av forklaringen på de store forskjellene. Utvalget er imidlertid for lite til at vi kan undersøke betydningen av dette.

I hele befolkningen oppgir 31 prosent at de har en kronisk sykdom. Dette er lavt sammenlignet med hva en finner i helseundersøkelser, der om lag 60 prosent oppgir dette. Det skyldes at helseundersøkelsene bruker en langt mer omfattende registreringsmåte der det stilles flere spørsmål for å fange inn kronisk sykdom. Selv om det totale omfanget av kronisk sykdom ikke blir fanget opp her antar vi at resultatene kan brukes til sammenligning av gruppene. Forekomsten av kronisk sykdom viser langt på vei det samme bildet som egenvurdering av helsen. Blant yngre skiller lavinntektsgruppen seg ikke nevneverdig ut, blant yngre er det 21-23 prosent som oppgir kronisk sykdom. Blant personer 45 år og over er det 40 prosent som oppgir kronisk sykdom, mens det i lavinntektsgruppen er 59 prosent. Dette er en statistisk sikker forskjell.

Lavinntektsgruppen blant yngre skiller seg heller ikke ut når det gjelder nedsatt funksjonsevne. Sterkt eller noe nedsatt funksjonsevne forekommer blant 12 prosent av gruppene. Blant personer over 44 år er det 27 prosent som har nedsatt funksjonsevne, mens det i lavinntektsgruppen gjelder 40 prosent.

Tabell 4.9. Helseforhold for personer med vedvarende lavinntekt¹. 2002-2004 og 2005-2007. Prosent

	18-44 år					Over 44 år					18 år og over					Ved- var- ende lavin- tekt uten studen- ter 2005- 2007
	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavin- tekt 2005- 2007	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavin- tekt 2005- 2007	Alle 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavin- tekt 2005- 2007	
Egenvurdering av helse																
Andel med svært god eller god helse	85	77	76	82	83	66	35	45	38	41	75	57	63	66	65	58
Andel med dårlig eller svært dårlig helse	5	5	5	5	6	12	22	29	27	26	9	13	16	14	14	18
Andel med kronisk sykdom	21	22	25	19	23	40	60	57	64	59	31	40	38	36	39	45
Nedatt funksjonsevne																
Andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	4	3	5	3	3	11	13	22	25	20	8	10	12	11	10	13
Andel med noe nedsatt funksjonsevne	8	8	8	8	9	16	38	20	25	20	12	20	13	14	13	15
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp	2	3	3	3	5	2	4	4	2	2	2	3	3	2	4	4
Andel med udekket behov for tannlegehjelp ..	11	16	19	23	21	5	7	11	9	6	8	12	16	17	14	13
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	6	13	13	18	14	3	6	9	9	4	4	10	12	15	10	8
Antall svar	1 726	119	287	225	195	1 863	95	149	104	100	3 589	214	436	329	295	216

¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) under 60 prosent av mediangjennomsnittet.

Kilde: EU-SILC.

Det er svært få som siste 12 måneder ikke har fått den medisinske hjelpen de har behov for, 2 prosent av alle oppgir dette, 4 prosent i lavinnteksgruppen (forskjellen er ikke statistisk sikker). Derimot er det et udekket behov for tannlegehjelp. Om lag en av tolv totalt oppgir dette. Det er ingen forskjell på lavinnteksgruppen og alle blant de middelaldrende og eldre. Men blant yngre gjelder det flere i lavinnteksgruppen, her oppgir 21 prosent et udekket behov, sammenlignet med 11 prosent blant alle yngre. Det er i betydelig grad økonomiske grunner til at det er et udekket behov for tannlegehjelp blant de yngre. I noe høyere grad enn blant alle rapporterer yngre i lavinnteksgruppen at det udekkete behovet skyldes økonomien. Det gjelder henholdsvis 6 og 14 prosent.

Tilknytning til arbeidslivet

Som vi tidligere har vært inne på er liten yrkesdeltakelse den viktigste enkeltfaktoren som kan føre til lavinntekt. Dermed blir det ekstra viktig å se på tilknytningen til arbeidslivet når vi her tar for oss de som har vedvarende lavinntekt. Vi ser da også at tilknytningen til arbeidslivet i lavinntektshusholdningene generelt er mye svakere enn for andre husholdninger med hovedinntektstaker i yrkesaktiv alder.

Mens det i alle husholdninger er helårs yrkesaktive i åtte av ti husholdninger gjelder dette i lavinntektshusholdninger bare for om lag en av tre husholdninger, noe mer blant lavinntektshusholdninger med hovedinntektstaker 45-66 år, der en av fire husholdninger har helårs yrkesaktive. Blant lavinntektshusholdningene er det minst to helårs yrkesaktive i en av ti husholdninger. Blant alle husholdninger gjelder det i vel en av tre husholdninger.

Selv om dette viser at det er liten tilknytning til arbeidslivet i det store flertallet av lavinntektshusholdninger er det likevel verdt å merke at det er personer med tilsynelatende stabil yrkesaktivitet i en av tre husholdninger.

Antallet helårs yrkesaktive i husholdningen er et ganske grovt mål på omfanget av inntektsgivende arbeid i husholdningen siden det omfatter både heltids- og deltidsarbeidende. Vi skal se på litt mer presise mål på yrkesaktiviteten. Husholdningsmedlemmene har i hver av kalenderårets måneder oppgitt om de er yrkesaktive på heltid eller deltid. Det er ikke definert hva som er skillet mellom heltid og deltid, men en må regne med at heltid er arbeid i minst 30 timer i uken. Det er heller ikke oppgitt hvor mange timer de som arbeider deltid arbeider i uken. Likevel gir dette et langt mer presist mål på omfanget av yrkesaktivitet i husholdningene enn antallet helårs yrkesaktive.

Blant alle husholdninger med hovedinntektstaker i yrkesaktiv alder er det nesten åtte av ti husholdninger som arbeider heltid og en av fire arbeider deltid, enten i tillegg til heltid eller bare deltid. Blant lavinntektshusholdningene har knapt halvparten heltidsarbeid og en av seks husholdninger har (også) deltidsarbeid.

For alle husholdninger under ett finner vi at de enten ikke har heltidsarbeid eller at de har minst 12 måneders heltidsarbeid. Det er bare 5 prosent av husholdningene som har 1-11 måneders heltidsarbeid. Blant lavinntektshusholdningene arbeider også flertallet av husholdningene som er yrkesaktive på heltid i minst 12 måneder, men det er likevel en betydelig større del av de heltids yrkesaktive husholdningene som har heltidsarbeid mindre enn 12 måneder. Det gjelder vel en tredel, sammenlignet med 7 prosent blant alle husholdninger.

Det er langt færre lavinntektshusholdninger som er heltids yrkesaktive i minst ett år, det gjelder knapt tre av ti sammenlignet med knapt tre av fire husholdninger totalt. Likevel er det oppsiktsvekkende at om lag 30 prosent av husholdningene med vedvarende lavinntekt arbeider minst ett årsverk. Det er omtrent det samme som en finner når lavinntekts-husholdninger avgrenses på grunnlag av ett enkelt års inntekter, se (Andersen 2008).

Det gjennomsnittlige antallet måneder med heltids yrkesaktivitet er 12 måneder blant alle husholdninger med hovedinntektstaker under 67 år, sammenlignet med 5 månedersverk blant lavinntektshusholdningene. Regner en gjennomsnittet blant de yrkesaktive husholdningene blir forskjellen mindre, henholdsvis 16 og vel 11 måneder. I tillegg kommer noen få månedersverk med yrkesaktivitet på deltid, 2.6 og 1.7 månedersverk blant henholdsvis alle husholdninger og husholdninger med vedvarende lavinntekt.

Vel halvparten (53 prosent) av lavinntektshusholdningene er yrkesaktive enten på heltid eller deltid. Blant disse er det en betydelig yrkesaktivitet. I gjennomsnitt arbeider disse husholdningene nesten 12 måneder på heltid. Tar en hensyn også til deltid vil det svare til om lag 12 måneder med heltidsarbeid i gjennomsnitt. Det er altså en betydelig del av husholdninger med vedvarende lavinntekt som har lavinntekt til tross for en ganske stor arbeidsinnsats.

Sammenligner vi yngre og eldre lavinntektshusholdninger tyder tallene på noe flere ikke yrkesaktive blant de litt eldre (45-66 år) enn blant de yngre, henholdsvis 66 og 52 prosent er ikke yrkesaktive på heltid (forskjellen er bare statistisk sikker på 90 prosent nivå). Til tross for dette er gjennomsnittlig antall måneder på heltid omtrent det samme i de to gruppene. Andelen av yngre og eldre lavinntektshusholdninger som arbeider minst 12 måneder på heltid er imidlertid omtrent den samme. Det skyldes at det blant de litt yngre er en større andel som er yrkesaktive, men som arbeider mindre enn 12 måneder. Blant de litt eldre er det grovt sett slik at enten er husholdningen ikke-yrkesaktiv eller den er aktiv i minst 12 måneder.

Arbeid som selvstendig kunne være noe av forklaringen på at det er såpass mange lavinntektshusholdninger som har lavinntekt. Inntektsdannelsen for selvstendige er annerledes enn for ansatte, blant annet har de muligheten for å trekke fra underskudd i driften fra tidligere år. Imidlertid viser tabellen at det er få selvstendige i lavinntektgruppen, og det er ikke flere enn det er i befolkningen generelt. Forklaringen er derfor neppe at det er mange selvstendige som har lav skatteinntekt til tross for at de arbeider mye.

Kan arbeidsledighet være en viktig forklaring på lavinntekt? Det forekom arbeidsledighet i 12 prosent av husholdningene med vedvarende lavinntekt, sammenlignet med 5 prosent av alle husholdninger. 4 prosent av lavinntektshusholdningene har hatt arbeidsledighet i minst 12 måneder, og samme andel har hatt ledighet i 1-6 måneder og 7-11 måneder. Sammenligner en antallet måneder med ledighet var det nesten fire ganger flere måneder i lavinnteksgruppen enn blant alle husholdninger, henholdsvis 1,1 og 0,3 måneder. Det meste av ledigheten forekommer blant lavinntektshusholdninger som er yrkesaktive, bare en av ti lavinntektshusholdninger som ikke er yrkesaktive har hatt måneder med ledighet.

Andre forklaringer på yrkesaktiviteten i lavinntektshusholdninger kan være innslaget av studenter og/eller pensjonister i husholdningene. Heltids studenter forekommer i en av tre lavinntektshusholdninger, naturligvis oftest i yngre husholdninger (hovedinntektstaker under 45 år), der fire av ti lavinntektshusholdninger har heltids studenter.

Pensjonister, vesentlig uføre- og førtidspensjonister, forekommer noe sjeldnere, nemlig i om lag en av åtte lavinntektshusholdninger. Forekomsten er imidlertid svært aldersavhengig. Pensjonister forekommer nesten ikke i yngre lavinntektshusholdninger, mens de forekommer i halvparten av lavinntektshusholdninger med hovedinntektstaker i alderen 45-66 år. I husholdninger med hovedinntektstaker 45-66 år er pensjonister langt mer vanlig i lavinnteksgruppen enn blant alle husholdninger, mens blant de yngre husholdningene er pensjonister mest vanlig utenom lavinntektshusholdningene. Dette kan ha sammenheng med husholdningsstørrelsen for husholdninger med og uten pensjonister. Husholdningene i lavinnteksgruppen med pensjonister er vesentlig mindre enn alle pensjonisthusholdningene, det vil derfor oftere ikke være andre inntekter enn pensjon i husholdningen.

Tabell 4.10. Andel med ulik tilknytning til arbeidslivet for hovedarbeidsinntektstaker i husholdninger med vedvarende lavinntekt. 2004-2006. Prosent

	18-44 år		45-66 år		18-66 år	
	Alle 2005-2007	Vedvarende lavinntekt 2005-2007	Alle 2005-2007	Vedvarende lavinntekt 2005-2007	Alle 2005-2007	Vedvarende lavinntekt 2005-2007
Antall helårs yrkesaktive i husholdningen. Prosent						
0	23	64	17	69	21	65
1	45	28	42	17	43	25
2+	32	8	41	14	36	10
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen. Prosent						
0	21	52	23	66	22	55
1-6	4	12	1	3	3	10
7-11	3	6	1	3	2	6
12+	72	30	74	28	72	29
Gjennomsnittlig antall måneder	12,2	5,2	12,7	4,7	12,3	5,1
Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen. Prosent						
0	79	83	73	85	76	84
1-6	4	5	2	1	3	4
7-11	2	2	1	4	2	2
12+	15	10	23	10	18	10
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet	5	8	7	4	6	7
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen. Prosent						
0	94	87	97	90	95	88
1-6	3	4	1	5	2	4
7-11	1	5	0	1	1	4
12+	2	4	1	4	2	4
Gjennomsnittlig antall måneder	0,4	1,7	0,3	1,0	0,3	1,1
Andel husholdninger med heltids studenter. Prosent	18	41	12	7	15	32
Andel husholdninger med heltids pensjonister. Prosent	3	1	25	50	13	13
Antall som svarte	1314	159	1364	50	2678	209

Kilde: EU-SILC.

4.8. Lavinntekt innen ulike grupper

I påfølgende kapitler (5 – 14) vil det bli presentert en rekke ulike økonomiske indikatorer for ulike grupper av befolkningen. I dette avsnittet ser vi nærmere på forekomsten av vedvarende lavinntekt innen flere av de samme gruppene.

Kvinner og menn

Det er relativt små forskjeller i vedvarende lavinntekt mellom menn og kvinner. Dersom studentene utelates hadde kvinnene en andel med vedvarende lavinntekt på 9 prosent i perioden 2004-2006 basert på EUs lavinnteksdefinisjon, mens menn hadde en andel på 7 prosent (tabell 4.11). Det er først og fremst en høyere andel minstepensjonister blant kvinnene som forklarer forskjellen mellom kjønnene ved bruk av denne lavinnteksdefinisjonen. For OECDs lavinnteksdefinisjon har både kvinner og menn en andel med vedvarende lavinntekt på 3 prosent.

Barnefamilier

På samme måte som for årlig lavinntekt er andelen enslige forsørgere med vedvarende lavinntekt høyere enn for par med barn. Mens om lag 5 prosent av alle par med barn under 18 år hadde vedvarende lavinntekt i perioden 2004-2006, var tilsvarende andel for enslige forsørgere mer enn dobbelt så høy, - 13 prosent (EU-definisjon). Husholdningstypen er her basert på situasjonen siste året i treårsperioden (2006). Benyttes OECDs lavinnteksdefinisjon er derimot forskjellene noe mindre mellom enslige forsørgere og par med barn.

Sannsynligheten for å ha vedvarende lavinntekt øker betydelig med barnetallet både innen parfamilier og enslige forsørgere. Mens andelen med vedvarende lavinntekt blant par med 2 barn bare er 3 prosent, er tilsvarende andel så høy som 20 prosent blant par med 4 eller flere barn.

En stor andel av de store barnefamiliene har innvandrerbakgrunn. Vi ser nærmere på forekomsten av vedvarende lavinntekt for barn med innvandrerbakgrunn i kapittel 4.10.

Unge aleneboende

Unge som bor alene er en av de gruppene som er overrepresentert blant de med lavinntekt. Blant unge som bor alene er det likevel et meget høyt innslag av studenter som er med på å påvirke andelen med lavinntekt. Dersom vi utelater studentene, hadde 22 prosent av alle aleneboende under 35 år vedvarende lavinntekt i 2006. Dette var om lag like mange som året før (23 prosent).

Blant aleneboende har det stor betydning *hvor lenge* en har vært aleneboende. Mens altså så mange som 1 av 5 av alle unge som hadde bodd alene i minst tre påfølgende år hadde vedvarende lavinntekt, faller andelen når vi ser på de som bare i en kortere periode har bodd alene. For de som var aleneboende i bare ett av de tre siste årene, var andelen med vedvarende lavinntekt bare 9 prosent, det vil si om lag som i befolkningen generelt. Dette tyder igjen på at det å kunne inngå i en husholdning med andre, for eksempel foreldre eller en samboer, har en positiv effekt på husholdningsøkonomien til de unge.

Innvandrere

Ifølge tabell 4.11 hadde 27 prosent av alle personer med innvandrerbakgrunn vedvarende lavinntekt i treårsperioden 2004-2006 (EU-definisjon). Dette var en litt lavere andel enn ved forrige måling (29 prosent). Den høyeste andelen med 3-årsinntekter under lavinntektsgrensen finner vi blant innvandrere med bakgrunn fra tidligere Øst-Europa og fra Asia, Afrika og Latin-Amerika, med en andel på 32 prosent (EU-definisjon). Også denne gruppen av innvandrere har en nedgang i andelen med lavinntekt de siste årene. Dette kan skyldes økt yrkesdeltakelse. Ifølge arbeidsmarkedsstatistikken falt for eksempel den registrerte ledigheten blant innvandrere med afrikansk bakgrunn fra 17,7 prosent høsten 2004, til 13,2 prosent høsten 2006. Det er likevel betydelige forskjeller i vedvarende lavinntekt innen innvandrerbefolkningen blant annet ut i fra landbakgrunn. Dette vil bli nærmere omtalt i neste kapittel.

Tabell 4.11. Andel personer med vedvarende lavinntekt, etter ulike kjennemerker

	OECD-definisjon (50%)							EU-definisjon (60%)						
	1997-1999	1999-2001	2000-2002	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	1997-1999	1999-2001	2000-2002	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006
Kvinner og menn														
Kvinner	2	2	2	3	3	3	4	11	10	10	10	11	10	10
Menn	3	3	3	3	4	4	4	7	7	8	8	9	9	8
Kvinner og menn (uten studenter)														
Kvinner	2	2	2	2	3	3	3	10	9	9	9	10	9	9
Menn	2	2	3	3	3	3	3	6	6	7	7	7	7	7
Barnefamilier														
Personer som har tilhørt enslig forsørgerhusholdning i alle årene i treårsperioden	3	2	3	4	7	6	6	9	4	7	10	17	11	14
Personer i enslig forsørgerhusholdning siste året i treårsperioden	4	2	4	4	5	6	6	8	4	8	8	12	10	13
med 1 barn	:	:	:	:	:	:	3	:	:	:	:	:	:	9
med 2 barn	:	:	:	:	:	:	5	:	:	:	:	:	:	12
med 3 eller flere barn	:	:	:	:	:	:	17	:	:	:	:	:	:	27
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-6 år	2	2	3	3	5	5	4	3	3	4	5	6	6	6
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-17 år	2	2	2	3	4	4	3	3	3	3	4	5	5	5
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-17 år, med 1 barn	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2	4	2	3	4
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-17 år, med 2 barn	1	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2	3	2	3
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-17 år, med 3 eller flere barn	3	3	4	5	8	8	6	4	5	6	7	9	10	9
herav med 4 eller flere barn	:	:	:	:	:	:	16	:	:	:	:	:	:	20
herav med 5 eller flere barn	:	:	:	:	:	:	34	:	:	:	:	:	:	39
Alle barn under 18 år	2	2	3	3	5	5	4	4	3	5	6	7	7	7
Unge aleneboende (uten studenter)¹														
Personer under 35 år som har vært aleneboende i alle årene i treårsperioden	8	8	8	8	9	9	9	17	22	21	19	22	23	22
Personer under 35 år som har vært aleneboende i 2 av 3 år i perioden	6	5	6	9	6	8	6	14	12	11	17	13	15	15
Personer under 35 år som har vært aleneboende i 1 av 3 år i perioden	2	3	2	4	5	3	4	8	7	9	9	9	11	9
Innvandrerbefolkningen														
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	12	11	16	16	18	19	17	23	19	25	25	29	29	27
Innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika	15	16	21	22	24	24	20	28	23	31	30	37	35	32
Folketrygdpensjonister														
Alderspensjonister (i hele treårsperioden)	1	1	1	1	0	0	1	28	26	25	22	22	20	18
Alderspensjonister (minst ett år)	1	1	1	1	0	1	1	26	25	24	21	21	19	17
Uførepensjonister (i hele treårsperioden)	1	0	0	0	1	1	1	10	7	9	6	6	7	7
Uførepensjonister (minst ett år)	1	1	0	1	1	1	1	10	7	8	7	6	7	7
Alle personer	2,3	2,2	2,7	2,9	3,6	3,9	3,8	9,0	8,5	9,0	8,9	9,6	9,5	9,3

¹ Personer som er aleneboende siste året i treårsperioden og som mottar studielån.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1997-2003) og inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Trygdemottakere

Innen de store trygdegruppene har det vært en gunstig utvikling når det gjelder forekomsten av vedvarende lavinntekt. Alderspensionistene er fremdeles en gruppe som er klart overrepresentert blant de med kronisk lave inntekter, når en benytter EUs lavinnteksdefinisjon. Dette er et forhold som vi har omtalt tidligere, og som skyldes at lavinntekstgrensen ved denne definisjonen ligger klart høyere enn minstestøtelsene i folketrygden. Det er likevel en klar og entydig tendens til at andelen eldre i lavinntektsgruppen faller. I perioden 2004-2006 hadde 18 prosent av alderspensionister vedvarende lavinntekt. Dette var en nedgang fra 28 prosent i perioden 1997-1999.

Det er en klart lavere andel uførepensionister med vedvarende lavinntekt enn alderspensionister, 7 prosent i perioden 2004-2006. Dette betyr at uførepensionister hadde en noe lavere sannsynlighet for å ha kronisk lave inntekter enn befolkningen generelt.

4.9. Nærmere om innvandrere med vedvarende lavinntekt

Som det går fram av tabell 4.11 så er personer med innvandrerbakgrunn betydelig overrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntekt. Det er imidlertid betydelige variasjoner innen innvandrerbefolkningen, for eksempel med hensyn til landbakgrunn, som ikke kommer til syne når en bare ser på innvandrergruppen samlet. I tillegg viser det seg at med økt botid, reduseres også risikoen for å ha vedvarende lavinntekt.

Andelen med lavinntekt mer enn halvert etter ti års botid

Tabell 4.12 viser andelen med vedvarende lavinntekt innen ulike innvandrergrupper og etter ulik botid i landet. Lavinnteksdefinisjonen er her avgrenset til EUs metode.

Det går klart fram av tabellen at med økt botid, faller også andelen innvandrere med lavinntekt. For alle innvandrere som bare har bodd i landet i 3 år, hadde nær halvparten (47 prosent) vedvarende lavinntekt i 2006. For innvandrere som har bodd i landet fra 4 til 9 år er andelen med lavinntekt på vel 31 prosent, og faller ytterligere til 19 prosent for alle som har bodd i landet i 10 år eller mer. På tross av dette har innvandrere med svært lang botid i Norge mer enn dobbel så høy andel med vedvarende lavinntekt, som det en finner i befolkningen generelt (8 prosent).

Det er likevel store variasjoner mellom innvandrergruppene, der noen innvandringsland peker seg ut ved å ha en høy andel med vedvarende lavinntekt selv etter lang botid. Dette gjelder for eksempel for innvandrere med bakgrunn fra Tyrkia, Pakistan, Irak og Somalia. Selv etter ti års botid hadde for eksempel innvandrere med bakgrunn fra disse landene en andel med vedvarende lavinntekt på mellom 30 og 60 prosent.

Blant de innvandrergruppene der andelen med lavinntekt nærmer seg nivået for hele befolkningen med økt botid, finner en først og fremst innvandrere fra vesteuropeiske land som Storbritannia, Sverige, Danmark og Tyskland. Men også for noen innvandrere med bakgrunn fra land utenfor Europa, er andelen med vedvarende lavinntekt relativt lav etter lang botid. Dette gjelder for eksempel for innvandrere fra Sri Lanka og Vietnam. Den store variasjonen i lavinntekt innen grupper av innvandrere med like lang botid, tilsier at også andre faktorer enn botid er med på forklare variasjoner i vedvarende lavinntekt.

Tabell 4.12. Andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt¹ (EUs definisjon), etter botid. Treårsperioden 2004-2006. Prosent

	I alt	Botid		
		3 år	3-9 år	10 år og lengre
Hele befolkningen	7,9	-	-	-
Innvandrere	24,8	46,6	31,4	18,8
<i>Landbakgrunn fra²:</i>				
Norden, Vest-Europa unntatt Tyrkia, Nord-Amerika og Oseania	11	26	13	9
Øst-Europa, Asia, Afrika, Latin-Amerika og Tyrkia	31	53	37	24
Storbritannia	9	20	12	8
Sverige	10	24	11	8
Danmark	9	23	12	8
Tyskland	12	24	12	10
Bosnia-Hercegovina	19	25	21	19
Sri Lanka	17	38	21	15
Polen	17	36	13	14
Vietnam	22	39	27	21
Iran	30	57	39	24
Russland	31	67	26	14
Tyrkia	35	49	35	33
Pakistan	38	55	42	36
Irak	53	71	54	46
Somalia	65	87	66	58

¹ Studenter ikke inkludert.² Kun innvandrere.

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger.

4.10. Nærmere om barn med vedvarende lavinntekt

Vi ser avslutningsvis på forekomsten av vedvarende lavinntekt blant barn, med særlig fokus på barn med innvandrerbakgrunn. Tilgangen til registerdata gjør det nå mulig i å fokusere på mindre grupper av befolkningen, for eksempel innvandrerbarn etter landbakgrunn.

Høyest lavinntektsandel blant barn i barneskolealder

I 2006 var det 959 000 barn under 18 år som også hadde vært bosatt i landet i de to foregående årene. Blant disse barna tilhørte 7 prosent en husholdning som, i følge EUs lavinnteksdefinisjon, hadde vedvarende lavinntekt (tabell 4.13). Dette tilsvarer et antall i befolkningen på om lag 67 000 barn. Ved bruk av OECDs lavinnteksdefinisjon er andelen noe lavere, 4,4 prosent, eller 42 000 barn.

Barn som er i alderen 6-10 år har en noe større sannsynlighet for å tilhøre en husholdning med vedvarende lavinntekt, enn barn i forskolealder og barn som er i aldersgruppen 11 til 17 år. Sammenlignet med alle barn under 18 år hadde barn mellom 6 og 10 år om lag 10 prosent større sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt. Forklaringene på hvorfor barn i denne aldersgruppen er noe mer utsatt, kan være flere. Mange barn i denne aldersgruppen tilhører familier med mange barn (mange har yngre søsken), og store familier er en gruppe som vi har sett er sterkt overrepresentert i lavinntektsgruppen. I tillegg vil ikke husholdninger med barn i denne aldersgruppen ha rett på flere av de stønadene som mange av småbarnsfamiliene med lav inntekt ofte mottar, for eksempel kontantstøtte og småbarnstillegget i barnetrygden (enslige forsørgere).

4 av 10 barn med vedvarende lavinntekt har innvandrerbakgrunn

Innvandrerbarn er klart overrepresentert blant barn med vedvarende lavinntekt, men det er igjen store variasjoner avhengig av hvilket opprinnelsesland barna har. I 2006 hadde nesten 38 prosent av alle barn med bakgrunn fra Øst-Europa, Afrika, Asia eller Latin-Amerika vedvarende lavinntekt, ifølge EUs lavinnteksdefinisjon. Dette betyr at vel 25 000 barn av de i alt 67 000 barna i lavinntektsgruppen, hadde innvandrerbakgrunn fra ett av disse områdene.

Det er likevel betydelige forskjeller i lavinntektsandelene alt etter hvilket opprinnelsesland barna har. Den høyeste andelen med lavinntekt finner en blant barn med bakgrunn fra land som Irak, Afghanistan, Somalia, Pakistan, Tyrkia, Marokko og Russland (Tsjetsjenia). I følge EUs lavinntektsdefinisjon har disse barna en sannsynlighet for å tilhøre gruppen med vedvarende lavinntekt som er 6 til 9 ganger større enn det barn generelt har.

Blant de innvandrerbarna som har den laveste andelen med vedvarende lavinntekt, finner vi barn med bakgrunn fra Bosnia, Sri Lanka, India, Filippinene og Thailand. Disse barna har en lavinntektsrisiko som er mindre enn to ganger høyere enn barn i alt.

Det kan være flere forklaringer på hvorfor landbakgrunn betyr så mye for innvandrerbarnas sannsynlighet for å tilhøre lavinntektsgruppen. Som tidligere vist kan for eksempel ulik botid ha betydning for foreldrenes muligheter til å skaffe seg inntektsgivende arbeid. Selv om alle barn som blir omtalt i dette kapitlet har bodd i landet i minst tre år (2004-2006), vil barn med kort botid – for eksempel nyankomne flyktninger - trolig ha mindre sannsynlighet for å ha foreldre som er godt etablert på arbeidsmarkedet, enn barn med foreldre som har bodd lenge i landet. Det har i tillegg vist seg at barn som er overrepresentert i lavinntektsgruppen ofte kommer fra land der det er vanlig med store familier og svak yrkestilknytning blant mødrene.

Tabell 4.13. Andel barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt og relativ lavinntektsrisiko i forhold til alle barn. Alder refererer seg til siste året i treårsperioden 2004-2006

	Andel med lavinntekt				Antall i befolkningen
	OECD 50%	Relativ lavinntektsrisiko	EU 60%	Relativ lavinntektsrisiko	
Andel barn					
Barn under 18 år	4,4	1,0	7,0	1,0	959 000
Barn 0-5 år	4,4	1,0	7,0	1,0	226 000
Barn 6-10 år	4,9	1,1	7,5	1,1	302 000
Barn 11-17 år	4,1	0,9	6,7	1,0	432 000
Barn under 18 år som er innvandrere eller er norskfødte med innvandrerforeldre	26,4	5,9	35,5	5,1	74 000
Barn under 18 år som er innvandrere eller er norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika	27,8	6,3	37,5	5,3	67 000
herav fra:					
Polen	13,3	3,0	18,2	2,6	900
Russland	35,0	7,9	44,9	6,4	2 000
Bosnia-Hercegovina	6,7	1,5	12,1	1,7	3 200
Makedonia	16,4	3,7	27,0	3,8	800
Serbia	20,6	4,6	31,2	4,4	3 900
Tyrkia	29,9	6,7	41,7	5,9	3 800
Marokko	31,4	7,1	42,1	6,0	2 000
Somalia	52,5	11,8	64,0	9,1	6 100
Afghanistan	53,4	12,0	65,3	9,3	1 900
Sri Lanka	9,4	2,1	14,0	2,0	4 200
Filippinene	5,8	1,3	8,9	1,3	1 000
India	9,2	2,1	13,0	1,9	1 700
Irak	45,7	10,3	61,0	8,7	6 400
Iran	18,1	4,1	29,5	4,2	3 100
Kina	28,8	6,5	38,0	5,4	900
Pakistan	36,5	8,2	46,6	6,6	8 000
Thailand	6,0	1,4	12,7	1,8	900
Vietnam	12,6	2,8	20,4	2,9	5 100
Chile	11,3	2,5	17,5	2,5	1 200

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

5. Sosiale indikatorer for barn og barnefamilier

Frøydis Strøm og Eiliv Mørk

Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- *barn med kun én forsørger har tre ganger større risiko for lavinntekt enn barn med to forsørgere*
- *par med barn har sterk og stabil tilknytning til arbeidslivet mens enslige forsørgere har svakere yrkestilknytning*
- *enslige forsørgere er sterkt representert blant mottakere av sosialhjelp og bostøtte*
- *gjelden fortsetter å øke i alle barnefamiliene, både i og utenfor lavinntektsgruppen*
- *færre enslige forsørgere og barnefamilier med lav inntekt har høy boutgiftsbelastning i 2007*
- *lavinntektsfamilier med barn opplever i mindre grad økonomien som romslig sammenlignet med andre barnefamilier*
- *lavere yrkesaktivitet blant enslige forsørgere og barnefamilier med lav inntekt enn blant andre barnefamilier, men ...*
- *... halvparten av enslige forsørgere og åtte av ti barnefamilier med lav inntekt har minst 12 måneder med heltids yrkesaktivitet*

Ved utgangen av 2006 var det registrert 1 096 000 personer under 18 år bosatt i Norge. Av disse var 99 prosent (1 085 800 personer) registrert som barn bosatt med minst én av sine foreldre. Ca. én prosent bodde enten alene eller i fosterhjem.

74 prosent bodde sammen med begge foreldrene sine, og 57 prosent bodde i familier hvor mor og far var gift. 82 prosent av alle barn under 18 år bodde i husholdninger med to voksne, dvs. begge foreldrene eller mor/far og stefar/stemor.

Siden 1990 har det blitt 110 000 flere barn i alderen 0-17 år. Andelen barnehus-holdninger har likevel blitt redusert fra 30 prosent av alle husholdninger i 1990 til 28 prosent i 2006. Andelen av andre husholdningstyper, spesielt aleneboende, har hatt en større økning.

Vi vil her se nærmere på økonomiske indikatorer for barn og barnefamilier, deriblant par med barn og enslige forsørgere med barn i alderen 0-17 år.

Lavinntekt

Barnefamilier har en forholdsvis god økonomi, men inntektene er ikke likt fordelt på de ulike familietyperne.

I alt bor 9 prosent av alle barn under 18 år i husholdninger med inntekt under den årlige lavinntektsgrensen (EU-definisjon). Det vil si at nærmere 97 000 barn var å finne i lavinntektsgruppen i 2006. Mange av barna har likevel bare kortvarig lavinntekt. Som vist i kapittel 4, er andelen barn med vedvarende lavinntekt klart lavere enn andelen med lavinntekt bare ett enkelt år. Innen gruppen av barn og barnefamilier, er forskjellene imidlertid store, og varierer blant annet med familie-type. Bare 6 prosent av barna som bodde i husholdninger med to voksne hadde lavinntekt i 2006. Barn som bodde med kun mor eller far hadde derimot 3 ganger større risiko for å havne i lavinntektsgruppen (18 prosent).

Fra 1996 til 2006 har det skjedd en økning i andelen barn med lavinntekt. Størst økning har det vært blant enslige forsørgere, hvor andelen med lavinntekt økte med 4 prosentpoeng i denne tiårsperioden. Men også blant par med barn har det blitt flere med inntekter under lavinntektsgrensen.

Tabell 5.1. Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006¹

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen uten studenter	:	:	:	4 452 244	4 485 659	4 531 134
Andel med lavinntekt	11	10	10	9,2	9,6	9,7
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	409 000	429 000	442 000
Enslige forsørgere	:	:	:	276 328	283 085	282 401
Andel med lavinntekt	14	15	16	15,1	17,3	18,2
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	42 000	49 000	51 000
Par med barn 0-17 år	:	:	:	1 898 000	1 903 027	1 907 921
Andel med lavinntekt	5	4	5	5,7	6,0	6,1
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	108 000	114 000	116 000
Barn under 18 år	:	:	:	1 082 845	1 087 283	1 092 921
Andel med lavinntekt	7	7	8	7,9	8,7	8,9
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	86 000	94 000	97 000

¹ Tallene for årene 1996, 1999 og 2002 er basert på utvalg, og viser derfor kun prosentvis andel med lavinntekt. For årene 2004-2006 er tallene basert på fulltelling fra register.

² Avrundede tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Tabell 5.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede						
Hele befolkningen uten studenter	22	22	22	21,6	21,9	21,8
Med lavinntekt	72	71	70	66,3	66,7	66,4
Enslige forsørgere	34	34	31	30,8	31,2	30,5
Med lavinntekt	74	67	70	71,3	72,1	72,3
Par med barn 0-17 år	3	2	3	3,7	3,8	3,7
Med lavinntekt	26	29	36	36,6	37,3	37,1
Barn under 18 år	9	8	9	8,4	8,6	8,4
Med lavinntekt	46	45	51	47,9	49,6	49,7
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt						
Hele befolkningen uten studenter	74	75	74	73,9	73,5	75,1
Med lavinntekt	29	32	32	35,5	35,2	37,4
Enslige forsørgere	56	57	63	63,3	63,6	65,6
Med lavinntekt	26	34	31	29,2	27,7	29,1
Par med barn 0-17 år	94	96	94	92,0	91,5	93,5
Med lavinntekt	61	71	59	56,6	56,6	58,5
Barn under 18 år	87	89	88	86,6	86,2	88,2
Med lavinntekt	48	56	47	46,9	45,6	47,0

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Yrkestilknytning

En person er her definert som yrkestilknyttet dersom vedkommende har lønn og/eller netto næringsinntekt som er større enn folketrygdens minstepensjon til en enslig alders- eller uførepensjonist. For 2006 er dette beløpet om lag 111 500 kroner.

Sammenlignet med hele befolkningen har barnefamilier hatt en sterk tilknytning til arbeidslivet. Bare 8 prosent av alle barn bodde i husholdninger uten noen yrkestilknyttede i 2006, en andel som har vært stabil siden 1996. Nær 9 av 10 barn bodde i husholdninger hvor yrkesinntekt var største husholdningsinntekt. Det er imidlertid store forskjeller blant barnefamiliene.

I gruppen par med barn er bare 4 prosent uten yrkestilknytning, og vel 9 av 10 har yrkesinntekt som høyeste husholdningsinntekt. Blant enslige forsørgere er yrkestilknytningen langt svakere. Tre av ti enslige forsørgere er helt uten tilknytning til arbeidslivet, og 66 prosent har yrkesinntekt som viktigste inntektskilde.

At lavinntekt henger nøye sammen med tilknytning til arbeidslivet ser vi av tabell 5.2, men også her er det store forskjeller mellom familietypene. I lavinntektsgruppen er omtrent halvparten av alle barnefamiliene uten yrkestilknytning, mens dette gjelder for i underkant 4 av 10 par med barn. I vel syv av ti tilfeller opplever enslige forsørgere i lavinntektsgruppen å være uten arbeid.

Størrelsen på yrkesinntekten kan også sees i sammenheng med hvem som havner i lavinnteksgruppen. Bare litt under halvparten av alle barn under 18 år med lavinntekt har yrkesinntekt som største inntekt. For par med barn i lavinnteksgruppen er yrkesinntekt den største inntekten til 6 av 10 husholdninger, mens yrkesinntekt utgjør den største inntektsposten bare blant 3 av 10 husholdninger med enslige forsørgere i lavinnteksgruppen. Yrkesinntektene ble likevel en viktigere inntektskilde for alle barnefamilier i lavinnteksgruppen fra 2005 til 2006.

Økonomisk utsatthet

Supplerende ytelser til husholdningene, i form av bostøtte og sosialhjelp, benyttes her som indikatorer på økonomisk utsatthet. Om lag 6 prosent av alle barn under 18 år bor i husholdninger som mottar bostøtte eller sosialhjelp. 3 prosent mottar både bostøtte og sosialhjelp.

Både bostøtte- og sosialhjelpsordningen er mer utbredt blant enslige forsørgere. Nær to av ti enslige forsørgere mottok bostøtte i 2006. Denne andelen er langt høyere både i forhold til hele befolkningen og par med barn. Blant par med barn mottok bare tre prosent bostøtte.

På grunn av at bostøtteordningen ble endret i 1997, er det vanskelig å sammenligne utviklingen fra 1996. Fra 1999 og frem til 2006 har det vært stabilitet i andelen bostøttemottakere blant barnefamilier. Mens det er blitt noen færre enslige forsørgere som mottar bostøtte, har det likevel vært en liten økning i andelen par med barn som mottar denne støtten.

I lavinnteksgruppen finner vi at enslige forsørgere er overrepresentert blant bostøttemottakerne. 36 prosent av de enslige forsørgerne med lavinntekt mottok bostøtte i 2006. Blant par med barn i lavinnteksgruppen mottok 22 prosent bostøtte. For begge gruppene har det vært en forholdsvis stor økning i antall mottakere siden 1999, og størst økning har det vært blant enslige forsørgere.

Tabell 5.3. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte						
Hele befolkningen uten studenter	3	4	4	4,4	4,2	4,3
Med lavinntekt	9	12	15	16,1	17,6	18,2
Enslige forsørgere	16	20	18	18,8	17,3	18,1
Med lavinntekt	11	11	18	30,9	33,4	36,4
Par med barn 0-17 år	2	2	2	2,6	2,5	2,6
Med lavinntekt	16	12	19	19,7	20,7	21,7
Barn under 18 år	5	5	5	5,6	5,3	5,5
Med lavinntekt	15	11	19	24,0	25,7	27,5
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	5	5,7	5,5	5,1
Med lavinntekt	14	14	18	19,6	20,4	19,6
Enslige forsørgere	20	18	17	16,5	15,9	15,0
Med lavinntekt	24	20	34	33,1	33,8	32,7
Par med barn 0-17 år	3	4	4	4,5	4,3	4,1
Med lavinntekt	22	20	27	26,9	27,6	27,5
Barn under 18 år	8	6	6	6,7	6,5	6,1
Med lavinntekt	23	19	29	29,1	30,0	29,6
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	1	1	2	1,7	1,8	1,8
Med lavinntekt	3	4	6	7,4	8,4	8,6
Enslige forsørgere	7	9	9	8,6	8,4	8,6
Med lavinntekt	6	8	15	17,4	19,1	19,9
Par med barn 0-17 år	1	1	1	1,6	1,6	1,7
Med lavinntekt	12	9	15	14,9	16,0	16,8
Barn under 18 år	3	2	3	3,0	3,0	3,1
Med lavinntekt	10	8	15	16,4	17,7	18,5

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Sett i forhold til hele befolkningen er ikke barn og barnefamilier overrepresentert blant sosialhjelpmottakere. Det er imidlertid store forskjeller mellom de barna som bor sammen med én forsørger og de barna som bor sammen med to voksne. Mens det blant par med barn bare er 4 prosent som mottar sosialhjelp, er én av seks enslige forsørgere sosialhjelpmottakere.

I lavinntektsgruppen blir forskjellene mellom husholdningstypene noe utjevnet. Sammenlignet med lavinntektsgruppen i hele befolkningen er det forholdsvis mange barn i alderen 0-17 år som bor i husholdninger som mottar sosialhjelp. Dessuten finner vi fremdeles en større andel sosialhjelpmottakere blant enslige forsørgere sett i forhold til par med barn, men forskjellene er mindre. Blant enslige forsørgere i lavinntektsgruppen mottar 33 prosent sosialhjelp, mens det blant par med barn i lavinntektsgruppen er 28 prosent som mottar denne stønad.

Tre prosent av alle barn i alderen 0-17 år bor i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp. Den høyeste andelen finner vi også her blant enslige forsørgere, hvor nær én av ti mottar begge disse stønadene. Knappt to prosent blant par med barn mottar både bostøtte og sosialhjelp. I lavinntektsgruppene ser vi igjen at forskjellene mellom de ulike barnefamiliene blir noe utjevnet. Andelen er forholdsvis høy både blant enslige forsørgere (20 prosent) og par med barn (17 prosent).

Rente- og gjeldsbelastning

Som en indikator på høy gjeldsbelastning brukes her forholdet mellom gjeld og samlet husholdningsinntekt. Tilfeller hvor husholdningens samlede gjeld utgjør mer enn tre ganger husholdningens samlede årsinntekt indikerer høy gjeldsbelastning.

Gjeldsbelastningen har økt betydelig for hele befolkningen de siste årene, også blant barnefamiliene. Fra 1996 til 2006 har andelen barnefamilier med høy gjeldsbelastning økt fra 6 til 16 prosent. Blant enslige forsørgere har andelen med høy gjeld økt mest, fra 6 prosent i 1996 til 20 prosent i 2006. Også blant par med barn var det 6 prosent som hadde stor gjeldsbelastning i 1996. I 2006 hadde én av seks tilsvarende stor gjeldsbelastning. Både blant enslige forsørgere og par med barn er andelen med høy gjeld større enn i hele befolkningen.

Tabell 5.4. Indikatorer¹ for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsrentebelastning						
Hele befolkningen uten studenter	11	13	18	6,7	5,9	7,5
Med lavinntekt	10	13	17	11,4	10,8	12,1
Enslige forsørgere	15	15	27	11,5	10,2	12,6
Med lavinntekt	10	11	18	13,2	12,4	13,6
Par med barn 0-17 år	14	19	24	8,2	6,9	8,7
Med lavinntekt	26	37	37	20,2	18,4	20,7
Barn under 18 år	14	19	25	8,9	7,6	9,5
Med lavinntekt	20	27	28	17,4	15,8	17,6
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	7	9,4	10,9	12,8
Med lavinntekt	11	13	15	16,4	17,0	17,5
Enslige forsørgere	6	6	11	16,1	18,5	20,4
Med lavinntekt	9	14	14	19,2	19,9	19,7
Par med barn 0-17 år	6	6	8	11,0	12,6	14,9
Med lavinntekt	23	26	27	27,7	27,4	28,5
Barn under 18 år	6	6	9	11,9	13,6	15,9
Med lavinntekt	17	20	19	24,0	23,9	24,5

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Andelen med høy gjeldsbelastning var ikke høyere blant enslige forsørgere med lavinntekt enn for hele gruppen av enslige forsørgere i 2006. Blant par med barn i lavinntektsgruppen var imidlertid andelen med høy gjeld nær dobbelt så stor som

blant par med barn sett under ett. Nær tre av ti par med barn i lavinntektsgruppen hadde gjeld som tilsvarte mer enn tre ganger samlet inntekt i 2006.

Et mål på høy gjeldsrentebelastning kan være at renteutgiftene overstiger 15 prosent av husholdningenes samlede inntekt. Tabell 5.4 viser at gjeldsrentene har gått ned fra 1996, men at husholdningene opplevde en økning fra 2005 til 2006. Ett av ti barn under 18 år bodde i husholdninger med høye renteutgifter i 2006. Blant barna i lavinntektsgruppen hadde 18 prosent høye renteutgifter.

Sammenlignet med alle barn under 18 år, var andelen noe høyere blant enslige forsørgere (13 prosent). Det var derimot ikke vesentlig høyere blant dem som befant seg under lavinntektsgrensen (14 prosent). Blant par med barn var andelen med høye renteutgifter noe lavere (9 prosent). I gruppen par med barn med lavinntekt var andelen med høye renteutgifter over dobbelt så stor (21 prosent).

Inntektssammensetning

Tabell 5.5 viser inntektssammensetningen til de ulike barnefamiliene, både i og utenfor lavinntektsgruppen. Vi ser her at yrkesinntekt utgjør den høyeste andelen av samlet husholdningsinntekt for alle barnefamiliene. Det er likevel store forskjeller mellom de ulike familietyper. Blant par med barn utgjør yrkesinntekten 87 prosent av husholdningsinntekten, mens overføringer utgjør 9 prosent. Enslige forsørgere mottar på sin side bare 68 prosent av inntekten som yrkesinntekt, mens 30 prosent består av overføringer. Enda større forskjeller er det mellom lavinntekts- og ikke-lavinntektsgruppene.

I lavinntektsgruppene utgjør yrkesinntekt mindre enn for de som ikke har lavinntekt, mens overføringer utgjør desto mer. For alle barn under 18 år i lavinntektsgruppen utgjør yrkesinntekt halvparten av husholdningsinntekten. Den resterende halvparten består nesten utelukkende av overføringer. Pensjoner fra folketrygden er den største posten. Men også barnetrygd og sosialhjelp er forholdsvis store poster.

Tabell 5.5. Inntektsregnskap for hele befolkningen, barn og barnefamilier¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Barn under 18 år			Enslige forsørgere			Par med barn 0-17 år		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	34	75	73	50	85	84	31	71	68	58	88	87
Kapitalinntekter ³	3	5	5	3	4	4	1	3	3	3	4	4
Overføringer	63	20	22	48	10	11	68	26	30	39	8	9
Herav:												
Pensjoner fra folketrygden ..	44	13	14	16	4	4	27	10	11	11	3	3
Dagpenger ved arbeidsledighet	2	0	1	2	1	1	2	1	1	3	1	1
Barnetrygd	3	1	1	10	3	3	14	6	7	8	3	3
Stipend	2	0	0	3	0	1	3	1	1	2	0	0
Bostøtte	2	0	0	2	0	0	4	1	1	2	0	0
Sosialhjelp	5	0	0	6	0	0	7	1	1	6	0	0
Kontantstøtte	1	0	0	2	0	1	2	0	0	3	0	1
Stønad til barnetilsyn	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
Mottatt underholdsbidrag ⁴ ..	1	0	0	2	1	1	6	3	3	1	0	0
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	152 800	590 400	529 500	265 000	767 300	728 900	192 600	413 500	377 200	316 800	833 400	805 100
Inntekt etter skatt	130 900	437 200	394 600	216 400	567 800	541 000	176 500	334 700	308 800	244 200	609 300	589 300
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁵	102 000	277 900	253 400	95 400	273 900	260 300	108 300	224 100	205 100	87 500	284 600	273 800
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	3,8	3,8	3,8	2,9	2,5	2,6	4,5	4,0	4,0
Antall observasjoner (husholdninger)	285 232	1 766 241	2 051 473	46 568	563 728	610 296	18 040	91 814	109 854	25 904	447 265	473 169

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.5.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

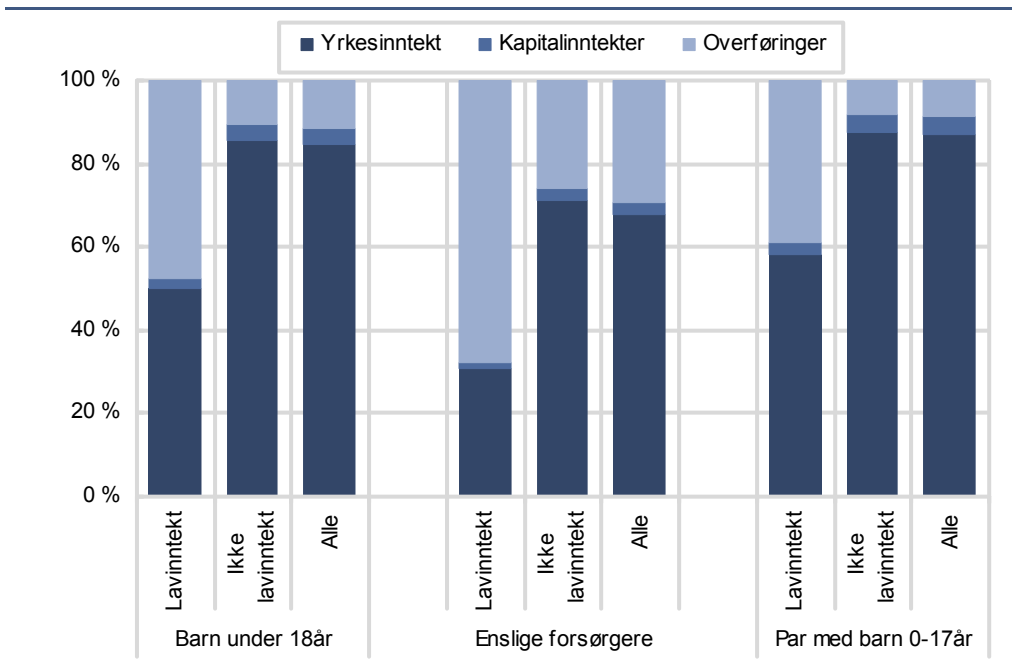
³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter kun offentlig avtalt barnebidrag.

⁵ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Figur 5.1. Barn og barnefamilier¹ med og uten lavinntekt². Ulike inntekters andel av samlet inntekt. 2006. Prosent

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.5.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

For enslige forsørgere i lavinntektsgruppen utgjør yrkesinntekt bare 31 prosent av samlet inntekt, mens overføringer utgjør desto mer. 68 prosent av samlet husholdningsinntekt består av overføringer. Pensjoner fra folketrygden og barnetrygd er viktige inntektskilder for denne gruppen, og utgjør henholdsvis 27 og 14 prosent av samlet inntekt.

For par med barn i lavinntektsgruppen utgjør yrkesinntekt en betydelig større andel (58 prosent), mens overføringer utgjør en tilsvarende mindre andel (39 prosent).

Gjennomsnittlig antall personer i husholdningene viser at husholdningene under lavinntektsgrensen er klart større enn de over lavinntektsgrensen, både blant par med barn og enslige forsørgere. Husholdningsstørrelse har klar sammenheng med lave inntekter. Sannsynligheten for lavinntekt øker betydelig når barnetallet i familien øker (Epland og Kirkeberg, 2007).

Inntektsfordeling

Ulikhetene har blitt utjevnet både for hele befolkningen og barnefamilier i 2006, og tabell 5.6 viser at inntektsforskjellene er mindre blant barnefamilier enn i hele befolkningen.

Forholdstallet mellom gjennomsnittsinntektene til den høyeste og laveste femdelen av befolkningen (S80/S20) var 3,4 i 2006. Tilsvarende tall for alle barn under 18 år er 3,1, altså noe mindre ulikhet. For par med barn og enslige forsørgere er dette ulikhetsmålet enda lavere, henholdsvis 2,9 og 2,8.

Den samme tendensen viser alle ulikhetsmålene i tabell 5.6. Mens inntektsulikheten i befolkningen (uten studenter) målt ved Ginikoeffisienten var på 0,239 i 2006, var tilsvarende koeffisient 0,221 blant alle barn under 18 år.

Inntektsforskjellene i 2006 er lavere for alle i 2006 sett i forhold til de siste årene. Dette er også tilfelle for alle barnefamiliene, men det er forskjeller mellom de ulike typene av barnefamilier. Med unntak av 2005 viser inntektsmålene for enslige forsørgere et stabilt nivå. Blant par med barn har ulikhetene hatt en jevn økning fra 1999, hvor toppen ble nådd i 2005.

Tabell 5.6. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 1996-2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
S80/S20²						
Hele befolkningen uten studenter	3,4	3,3	3,7	3,9	4,6	3,4
Enslige forsørgere	2,6	2,9	2,8	2,9	3,4	2,8
Par med barn 0-17 år	2,8	2,6	3,1	3,5	4,2	2,9
Barn under 18 år	2,9	2,8	3,2	3,6	4,3	3,1
P90/P10³						
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,6
Enslige forsørgere	2,2	2,2	2,3	2,1	2,2	2,2
Par med barn 0-17 år	2,1	2,2	2,2	2,2	2,3	2,3
Barn under 18 år	2,2	2,2	2,3	2,3	2,4	2,4
Gini-koeffisient⁴						
Hele befolkningen uten studenter	0,242	0,237	0,262	0,278	0,322	0,239
Enslige forsørgere	0,193	0,219	0,197	0,210	0,249	0,199
Par med barn 0-17 år	0,206	0,197	0,235	0,263	0,308	0,213
Barn under 18 år	0,212	0,206	0,233	0,267	0,310	0,221

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Boforhold

Vi skal nå gå over til å se litt nærmere på boforhold for ulike kategorier av barnefamilier, og vi bruker data fra EU-SILC. Den første kategorien vi skal se på er enslige forsørgere. Dette er definert som personer som ikke er gifte eller samboende, og som bor sammen med barn (enten egne barn eller stebarn) i alderen 0-17 år⁴.

Den andre kategorien er barnefamilier med lav inntekt. Dette er par med barn, der yngste barn er i alderen 0-17 år, som har lav inntekt definert på to forskjellige måter. Den første gruppen er de barnefamiliene som tilhører den tidelen (første desil) av barnefamilier med lavest inntekt etter skatt per forbruksenhet. Den andre gruppen er barnefamilier som tilhører den laveste femtedelen (første kvintil). Årsaken til at vi har valgt å definere to lavinntektsgrupper er at det er relativt få av de med lavest inntekt, og dermed blir tallene noe usikre. Som forbruksvekter er EU-skalaen brukt (se kapittel 2).

Hvis vi først ser litt på hvordan gruppene er sammensatt, finner vi at personer i barnefamilier med lav inntekt har omtrent samme aldersfordeling som par med barn totalt, med den forskjell at andelen over 44 år er noe mindre (17 mot 23 prosent). Enslige forsørgere skiller seg noe mer fra par med barn når det gjelder alder fordi andelen under 25 år er mindre (6 mot 15 prosent).

Andelen som er under utdanning varierer lite mellom de ulike typene barnefamilier. Andelen blant alle par med barn er 14 prosent, og det er identisk med andelen blant barnefamilier med lav inntekt. Blant enslige forsørgere er andelen noe lavere, 12 prosent. En del av husholdningene hvor respondenten studerer kan forventes å finansiere noe av livsoppholdet med studielån, og dette er ikke definert inn i inntektsbegrepet som brukes her.

Boligstandard og eierforhold

Enslige forsørgere

Fra 1990-tallet til 2003 ser vi en viss økning i andelen enslige forsørgere som eier sin egen bolig, enten som selveier eller gjennom andels- eller aksjeselskap, og den har siden ligget stabilt rundt sju av ti. Dette er en noe mindre andel enn blant befolkningen

⁴ For perioden 1991-1997 er enslig forsørger definert som ikke gift eller samboende som bor sammen med barn i alderen 0-19 år.

totalt, hvor eierandelen er på åtte av ti, mens den er enda høyere igjen blant alle par med barn, hvor ni av ti eier sin egen bolig. Blant enslige forsørgere kan vi imidlertid observere en jevn økning i andelen som er selveiere siden tidlig på 1990-tallet, noe som igjen tyder på at andelen som eier gjennom andels- eller aksjeselskap har sunket.

Andelen enslige forsørgere som bor i enebolig har økt noe siden starten på 1990-tallet, og er nå på 56 prosent. Andelen som bor i andre småhus har gått ned, og er nå på 21 prosent. Totalt er andelen som bor i enten enebolig eller småhus ellers på samme nivå som tidlig på 1990-tallet. Dette er likevel en relativt stor forskjell i forhold til alle par med barn, hvor 74 prosent bor i enebolig og 17 prosent bor i småhus ellers. Forskjellen mellom enslige forsørgere og befolkningen totalt er noe mindre. I befolkningen bor 61 prosent i enebolig, og 14 prosent i småhus ellers.

Når vi skal vurdere boligens standard, ser vi på boligens størrelse som et av de viktigste momentene. Tallene kan tyde på at enslige forsørgere ikke har mindre boliger enn befolkningen med en bolig størrelse på 113 kvadratmeter som er omtrent det samme som befolkningen. Men ser vi på antall kvadratmeter per person, kommer enslige forsørgere noe dårligere ut enn befolkningen totalt med sine 45 mot 53 kvadratmeter. Sammenligner vi med alle par med barn, kommer imidlertid enslige forsørgere bedre ut siden gjennomsnittet for par med barn er 40 kvadratmeter. Selv om par med barn har større boliger (161 kvadratmeter), oppveies dette altså av at husholdningene er større.

Ser vi bort fra antall kvadratmeter og heller fokuserer på antall rom, kan vi vurdere hvor store andeler som bor trangt eller svært romslig. Blant enslige forsørgere bor 3 prosent trangt og 25 prosent svært romslig. Forskjellen i forhold til befolkningen er liten. Totalt bor 7 prosent trangt og 32 prosent svært romslig. Andelen som bor trangt er imidlertid større blant alle par med barn (10 prosent), og en mindre andel bor svært romslig (20 prosent). For hele den perioden vi ser på, har andelen enslige forsørgere som bor trangt vært nokså uendret. Det kan se ut til å være en økning i andelen som bor svært romslig, men her må vi ta i betraktning av gruppen er liten, så endringen er likevel ikke statistisk sikker. Vi ser også at boligene blir større målt i antall kvadratmeter.

I tillegg til størrelse og romslighet bør også momenter knyttet til boligens tekniske stand tas i betraktning når vi vurderer standard. Her har vi ikke så mange kriterier å støtte oss til, men vi kan i alle fall observere at det knapt er noen som mangler bad eller wc. Vi har bare respondentens egen vurdering å støtte oss til når vi skal vurdere om boligen er utsatt for råte eller fukt. Drøyt en av ti enslige forsørgere opplever dette, noe høyere andel enn i befolkningen og også enn alle par med barn.

Vi har også noen få egenrapporterte indikatorer som sier noe om bomiljøet. Blant enslige forsørgere rapporterer 17 prosent at de er utsatt for støy, 8 prosent er utsatt for forurensning ved boligen, og 8 prosent opplever at de bor i et område utsatt for kriminalitet, vold og hærverk. Disse andelene er noe høyere blant enslige forsørgere enn blant par med barn og befolkningen totalt. Den største forskjellen finner vi i forhold til støy, som rapporteres av 12 prosent i befolkningen.

Tabell 5.7. Boligtype og boligstandard for enslige forsørgere¹. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007

	Enslige forsørgere								Alle
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2007
Andel personer som									
bor i enebolig, våningshus	43	44	40	50	54	56	57	56	61
bor i småhus ellers	36	36	36	25	21	22	21	21	14
bor i husholdning som eier	65	61	70	62	70	69	72	70	80
bor i husholdning som er selveier	42	41	47	48	54	55	58	56	72
bor trangt	6	6	3	7	4	6	7	3	7
bor svært romslig	15	16	15	16	19	19	24	25	32
Bor i bolig									
med råte eller fukt	12	15	9	12	8
som er utsatt for støy	11	13	9	17	12
som er utsatt for forurensning	11	10	6	8	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk	8	4	4	8	5
Boligareal per husholdning. Kvm.	94	..	97	108	107	110	114	113	121
Boligareal per person. Kvm.	39	..	42	42	42	44	44	45	57
Antall svar i alt	113	126	124	132	225	226	209	202	6071

¹ For 1991-1997 er enslige forsørgere definert som personer med yngste barn 0-19, ikke 0-17 som i de resterende årene

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Tabell 5.8. Boligtype og boligstandard for ulike grupper barnefamilier. 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007

	Barnefamilier med lav inntekt. 1. desil					Barnefamilier med lav inntekt. 1. kvintill					Alle par med barn 0-17 år	Alle
	2001	2003	2005	2006	2007	2001	2003	2005	2006	2007	2007	2007
Andel personer som												
bor i enebolig, våningshus	68	72	69	59	62	72	74	74	69	71	74	61
bor i småhus ellers	23	14	13	19	20	21	14	13	15	16	17	14
bor i husholdning som eier	74	81	70	76	71	82	85	78	81	79	92	80
bor i husholdning som er selveier	70	72	60	62	61	77	75	69	71	71	86	72
bor trangt	28	27	29	30	28	22	25	22	26	24	10	7
bor svært romslig	10	9	11	8	11	10	9	10	9	12	20	32
Bor i bolig												
med råte eller fukt	11	10	10	15	13	9	12	10	13	13	9	8
som er utsatt for støy	11	14	13	12	..	10	12	12	10	6	12
som er utsatt for forurensning	6	6	9	5	..	6	6	7	7	6	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk	5	7	5	5	..	5	6	4	3	4	5
Boligareal per husholdning. Kvm.	140	147	134	131	136	139	144	141	138	142	162	121
Boligareal per person. Kvm.	32	33	31	31	31	31	32	32	32	33	40	57
Antall svar i alt	101	186	196	188	194	203	372	394	396	394	2 004	6071

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Barnefamilier med lav inntekt

Om lag syv av ti barnefamilier med lavest inntekt (laveste desil) eier sin egen bolig, blant barnefamilier med lav inntekt generelt (laveste kvintil) er andelen noe høyere, snaue åtte av ti. Dette er igjen på samme nivå som for befolkningen totalt, men er noe lavere enn blant alle par med barn, der drøyt ni av ti eier sin egen bolig.

Blant alle par med barn bor tre av fire i enebolig, dette gjelder omtrent sju av ti barnefamilier med lav inntekt generelt, og omtrent seks av ti barnefamilier med lavest inntekt. Forskjellen mellom alle par med barn og de med lavest inntekt er statistisk sikker. Andelen som bor i småhus ellers er nokså lik for barnefamilier med lav inntekt generelt og alle par med barn, men noe høyere blant alle barnefamilier med lav inntekt (17, 16 og 20 prosent). Her er imidlertid ikke forskjellene statistisk sikre.

Når det gjelder boligstandard, kommer barnefamilier med lav inntekt noe dårligere ut enn andre grupper. Dette gir seg først og fremst utslag i romslighet, der vi ser at 28 prosent av de med lavest inntekt og 24 prosent av de med lav inntekt generelt bor trangt. Andelen er betydelig høyere og forskjellen er statistisk sikker når vi sammenligner med alle par med barn, hvor 10 prosent bor trangt. Det er også sikre, men noe mindre, forskjeller i andelen som bor svært romslig. Det er til tross for at det også

blant alle par med barn er en relativt liten andel som bor svært romslig sammenlignet med befolkningen totalt (20 mot 32 prosent)

Barnefamilier med lav inntekt har i gjennomsnitt noe større boliger enn hva som er landsgjennomsnittet, men mindre enn blant alle par med barn. Bildet endrer seg litt dersom vi ser på antall kvadratmeter per person. Da ser vi at de med lav inntekt har mindre plass per person enn andre, selv om forskjellen i forhold til alle par med barn ikke er veldig stor. Dette stemmer overens med tall fra 2001 som viser at om lag 30 prosent av barnefamiliene med lav inntekt vurderer boligarealet sitt som for lite.

Ser vi på de andre målene vi har på boligstandard, finner vi få antydninger til at barnefamilier med lav inntekt har dårligere boliger enn andre. Det er knapt noen som mangler bad og wc. Andelen som er plaget med råte eller fukt er noe høyere enn for landsgjennomsnittet og for alle par med barn, men forskjellene er imidlertid for små til å være statistisk sikre.

Når det gjelder bomiljø målt som støy utenfra befinner barnefamilier med lav inntekt seg på landsgjennomsnittet, men på noe høyere nivå enn alle par med barn. For mål som forurensning og opplevelsen av kriminalitet i bomiljøet skiller lavinntektsgruppen seg ikke nevneverdig verken fra alle par med barn eller landsgjennomsnittet.

Boligøkonomi

Enslige forsørgere

Enslige forsørgere som leier bolig betaler i gjennomsnitt 57 600 kroner i årlig husleie. Dette er betydelig høyere enn for landsgjennomsnittet som ligger på 45 200 kroner. Ser vi på utviklingen i leieutgifter for enslige forsørgere fra 1991 til 2006, ser vi en økning på 28 200 kroner i den årlige leien. Regner vi om dette til 2007 kroner (årlig husleie i 1991 blir da på drøye 40 000 2007-kroner), har økningen i husleie for enslige forsørgere vært 38 prosent siden 1991.

Enslige forsørgere som eier sin egen bolig (enten som selveier eller gjennom andels- eller aksjeselskap) betalte i 2007 i gjennomsnitt 56 900 kroner i renter og avdrag for boliglån. Gjennomsnittet for alle eiere var 48 800 kroner. Også her kan vi se på utviklingen siden 1991. Omregnet til 2007-kroner finner vi at gjennomsnittet i 1991 var 61 800 kroner, og at det sank ned til 45 200 kroner i 1997, før det igjen økte fram mot et toppunkt på 71 400 i 2003. Fra 2003 til 2007 har den gjennomsnittlige utgiften til lån og avdrag for enslige forsørgere falt med omtrent 20 prosent.

Når en tar i betraktning den store økningen i boligprisene siden 1991, så reflekterer denne utviklingen endringene i utlånsrentene i den perioden vi ser på. Rentene falt en del i 1993, før de igjen økte mot slutten av 1990-tallet. Utviklingen fra 2003 til 2007 kan forklares med nedgangen i utlånsrentene etter 2003.

Hvor stor belastning boutgiftene utgjør på økonomien må relateres til husholdningenes samlede inntekt. Hvis boligutgiftene utgjør 25 prosent eller mer av en husholdnings samlede inntekter, definerer vi boutgiftsbelastningen som høy. Er den under 10 prosent, defineres den som lav. Drøye en av tre enslige forsørgere har høy boutgiftsbelastning, mens det gjelder omtrent en av fire husholdninger i befolkningen. Ser vi på utviklingen i denne andelen for enslige forsørgere over tid, finner vi de samme utviklingstrekkene som for utgifter til renter og avdrag, noe som selvfølgelig henger sammen med renteutviklingen. Vi kan blant annet se at andelen med høy belastning nådde et toppunkt i 2003, da nesten halvparten av alle enslige forsørgere opplevde dette. Andelen med lav boutgiftsbelastning er på 18 prosent blant enslige forsørgere, og dette er en betydelig lavere andel enn landsgjennomsnittet på 41 prosent, og forskjellen her er statistisk sikker.

Tabell 5.9. Boligøkonomi for enslige forsørgere. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007

	Enslige forsørgere								Alle
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2007
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. ²									
Kroner	29 400	34 800	42 300	45 600	50 300	53 000	55 400	57 600	45 200
Andel leierhushold som ikke betaler husleie	7	2	0	5	4	1	2	7	11
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eierhushold. Kroner	45 100	40 100	37 200	52 400	64 900	52 900	57 800	56 900	48 800
Boligrenter. Gjennomsnitt for eierhushold. Kroner								33 700	26 100
Andel eierhushold uten renter og avdrag	9	14	15	7	10	9	12	15	40
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	53	46	46	35	48	34	33	36	24
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	13	15	13	12	9	11	15	18	41
Oppfatter boutgiftene som									
svært tyngende	22	16	17	15	5
noe tyngende	52	53	53	55	37
Antall svar fra leiere	39	49	36	43	66	69	58	61	1 033
Antall svar fra eiere	74	77	88	89	157	156	151	141	4 998
Antall svar	113	126	124	132	225	225	209	202	6 031

¹ For 1991-1997 er enslige forsørgere definert som personer med yngste barn 0-19, ikke 0-17 som i de resterende årene.

² Ekskludert eiere av andels- og aksjebolig.

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Tabell 5.10. Boligøkonomi for ulike grupper barnefamilier. 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007

	Barnefamilier med lav inntekt. 1. desil					Barnefamilier med lav inntekt. 1. kvintill					Alle par med barn 0-17 år	Alle
	2001	2003	2005	2006	2007	2001	2003	2005	2006	2007	2007	2007
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. ¹ Kroner	41 500	51 800	55 600	45 600	60 200	42 400	50 600	57 000	46 800	56 600	58 200	45 200
Andel leierhushold som ikke betaler husleie	17	0	7	17	8	12	5	8	14	7	11	11
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eierhushold. Kroner	57 800	67 300	61 700	59 900	56 400	50 600	68 600	62 600	62 200	62 200	87 700	48 800
Boligrenter. Gjennomsnitt for eierhushold. Kroner					34 500					36 600	47 000	26 100
Andel eierhushold uten renter og avdrag	19	12	13	20	25	22	13	12	18	20	17	40
Andel eierhushold med høy boutgiftsbelastning	28	38	46	50	35	23	31	33	36	27	16	24
Andel eierhushold med lav boutgiftsbelastning	26	19	14	24	28	31	18	14	23	28	28	41
Oppfatter boutgiftene som												
svært tyngende	..	15	12	12	8	..	14	10	10	7	4	5
noe tyngende	..	55	45	51	54	..	54	46	52	55	46	37
Antall svar fra leiere	26	36	59	45	53	31	55	85	73	77	134	1 033
Antall svar fra eiere	50	150	137	143	138	120	317	309	323	312	1 849	4 998
Antall svar	76	186	196	188	191	151	372	394	396	389	1 983	6 031

¹ Ekskludert eiere av andels- og aksjebolig. Husleiene for 2005 er revidert, og vil derfor avvike fra tallet i rapporten for 2006.

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Hvis en går fra objektive mål i kroner til et subjektivt mål på i hvilken grad boutgifter oppleves som tyngende på husholdningens økonomi, ser vi at 15 prosent av enslige forsørgere oppfatter de samlede boutgifter som svært tyngende. 55 prosent vurderer dem som noe tyngende. De tilsvarende andelene for alle husholdninger er 5 og 37 prosent. Dette betyr altså at 7 av 10 enslige forsørgere oppfatter boutgiftene som tyngende, mens dette gjelder for drøyt 4 av 10 for alle husholdninger.

Barnefamilier med lav inntekt

I 2007 betalte alle par med barn som leier bolig i gjennomsnitt 58 200 kroner per år i husleie. For barnefamilier med lavest inntekt (laveste tidel) er gjennomsnittet 60 200, og for barnefamilier med lav inntekt generelt (laveste femtedel) er gjennomsnittet 56 600. Fra 2001 til 2007 har husleien for barnefamilier med generelt lav inntekt ikke endret seg, forskjellen er drøye 1 000 2007-kroner.⁵

⁵ Her skylder vi å gjøre oppmerksom på en feil i rapporten for 2005 (SSB 2007a, Rapporter 2007/8) hvor de gjennomsnittlige husleiene for barnefamilier i 2005 var for høye. En nærmere revisjon av tallene har ført til at anslaget for gjennomsnittlig husleie i 2005 er til dels betydelig nedjustert.

For lavinntektsfamilier som eier boligen sin (selveier eller gjennom andels- eller aksjeselskap) ligger den gjennomsnittlige utgiften til renter og avdrag på 62 200 kroner. Dette er godt under gjennomsnittet for alle par med barn, som ligger på 87 700 kroner. Gjennomsnittet for alle husholdninger er imidlertid betraktelig lavere, og ligger på 48 800 kroner. Som tidligere ser vi også her at utgiftene til renter og avdrag har sunket fra 2003, i tråd med utviklingen i utlånsrentene.

Blant alle barnefamilier med lav inntekt har 27 prosent det vi definerer som høy boutgiftsbelastning. Ser vi på de med lavest inntekt, gjelder dette imidlertid drøye en av tre husholdninger. For alle par med barn ligger denne andelen på 16 prosent, noe som er betydelig lavere enn for alle husholdninger (24 prosent). Dette er statistisk sikre forskjeller som viser at boutgiftene utgjør en relativt større belastning for barnefamilier med lav inntekt enn for andre grupper. Tallene for lavinntektsgruppen tyder også på at andelen med stor belastning har økt fra 2001 til 2007, men utvalgene er for små til at vi kan fastslå dette med statistisk sikkerhet. Andelen med lav boutgiftsbelastning har siden 2001 svingt noe blant barnefamilier med lav inntekt, men ser totalt sett ut til å ha gått litt ned, i likhet med blant alle par med barn.

En snau tiendedel av barnefamiliene med lav inntekt har en subjektiv opplevelse av at boutgiftene er svært tyngende på husholdningens økonomi. Andelen er noe høyere enn blant alle par med barn, selv om forskjellen ikke er statistisk sikker. 55 prosent av barnefamiliene med lav inntekt opplever boutgiftene som noe tyngende, en noe høyere andel sammenlignet med alle par med barn. Tallene kan tyde på at blant barnefamilier med lav inntekt så sank andelen som oppfatter boutgiftene som tyngende noe fra 2003 til 2005, mens den har økt igjen etter 2005, men her er anslagene usikre.

Økonomiske vansker

Enslige forsørgere

Resultatene fra våre undersøkelser tyder på at en god del enslige forsørgere har det økonomisk vanskelig. I 2007 oppga 16 prosent at det var svært vanskelig eller vanskelig 'å få endene til å møtes', seks prosent oppga at det var svært vanskelig. Tallene viser et relativt stabilt bilde når vi ser tilbake til 2003, selv om det har gått noe ned. Andelen enslige forsørgere som sliter med å få endene til å møtes er nesten fire ganger så høy som blant alle par med barn, og nesten tre ganger så høy som blant alle husholdninger. Bare 22 prosent av enslige forsørgere sier i 2006 at det er lett eller svært lett 'å få endene til å møtes'. Dette er en langt lavere andel enn blant alle par med barn og husholdninger generelt, hvor andelen er 47 og 45 prosent.

Selv om betalingsproblemer også kan brukes som indikasjon på økonomiske vansker, må man være varsom i tolkningen av dette. Husholdninger tilpasser forbruket etter inntekten og planlegger økonomien slik at de færreste vil oppleve at de er ute av stand til å betale regninger ved forfall, selv om inntekten er lav. På tross av dette ser vi at enslige forsørgere i større grad enn andre husholdninger opplever betalingsproblemer i forhold til faste utgifter. Sammenlignet med tidligere år er det ikke store endringer, men tallene kan tyde på at andelen som opplevde problemer med å betale husleie nådde et toppunkt i 2004. Snaue en av fem har opplevd å ikke kunne betale elektrisitet og kommunale avgifter ved forfall i 2007, og selv om dette fremdeles er det største problemet, tyder også tallene på at en mindre andel opplever dette nå, sammenlignet med 2003. Dette kan ha sammenheng med at prisene på elektrisitet økte plutselig og mye vinteren 2002/2003, noe som naturlig nok rammet husholdninger med lav inntekt hardest.

Når det gjelder materielle goder, så disponerer enslige forsørgere de mest vanlige i samme grad som befolkningen ellers. Så godt som alle disponerer telefon, farge-TV og vaskemaskin. En noe lavere andel av enslige forsørgere disponerer PC og privatbil sammenlignet med andre barnefamilier, og spesielt når det gjelder privatbil har dette i større grad enn for andre økonomiske årsaker. 8 prosent av enslige forsørgere

disponerer ikke PC, og 12 prosent disponerer ikke privatbil av økonomiske årsaker. Dette er klart høyere andeler enn blant alle par med barn (1 og 1 prosent), og noe høyere enn for alle husholdninger (2 og 7 prosent).

For en del enslige forsørgere er også den økonomiske situasjonen så vanskelig at de sliter med å dekke ulike behov. En av fem har ikke råd til en ukes ferie borte fra hjemmet, men her ser vi rett nok en svak nedgang siden 2004. Blant alle husholdninger gjelder dette 6 prosent, og blant alle par med barn gjelder det en av tjue. 6 prosent av de enslige forsørgerne har heller ikke råd til mer grunnleggende behov som å spise kjøtt eller fisk annenhver dag og 2 prosent å holde boligen passe varm. Selv om det er forskjeller i forhold til befolkningen totalt, så har denne blitt mindre i løpet av den perioden vi ser på.

Tabell 5.11. Indikatorer på betalingsvansker for personer 16 år og over i barnefamilier. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Enslig forsørger					Barnefamilier med lav inntekt										Alle par med barn 0-17	Alle	
	2003	2004	2005	2006	2007	1. desil					1. kvintil					2007	2007	
						2003	2004	2005	2006	2007	2003	2004	2005	2006	2007			
Betalingsproblemer																		
Husleie	10	17	15	13	11	9	8	7	7	9	5	7	6	5	7	2	4	
Boliglån	6	9	5	4	7	7	7	5	6	6	7	9	5	5	6	3	2	
Elektrisitet og kommunale avgifter	29	22	20	21	18	22	19	16	13	14	20	17	15	13	13	6	5	
Andre lån	10	11	13	6	7	6	9	11	8	9	6	8	9	7	8	4	3	
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer	14	6	4	1	1	
Andel som ikke har noen betalingsproblemer	74	80	81	91	91	
Økonomisk romslighet																		
Svært vanskelig	10	13	9	10	6	7	8	8	6	7	5	6	5	4	4	1	2	
Vanskelig	18	12	12	14	10	13	15	12	10	9	12	12	9	9	8	3	4	
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	13	15	14	15	22	12	14	22	24	27	14	17	20	21	30	47	45	
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	11	4	4	5	4	4	4	5	3	2	4	3	3	2	1	1	3	
Antall svar	225	222	226	209	202	186	201	196	188	191	372	404	394	396	389	1 983	6 031	

Kilde: EU-SILC.

Tabell 5.12. Indikatorer på materiell situasjon for personer 16 år og eldre i barnefamilier. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Enslig forsørger					Barnefamilier med lav inntekt										Alle par med barn 0-17	Alle
	2003	2004	2005	2006	2007	1. desil					1. kvintil					2007	2007
						2003	2004	2005	2006	2007	2003	2004	2005	2006	2007		
Materiell situasjon																	
Andel som disponerer																	
Farge TV	98	97	97	98	97	97	95	96	97	96	98	97	97	98	97	99	97
PC	74	79	81	86	86	83	82	86	95	97	88	87	90	95	97	99	80
Vaskemaskin	98	97	96	99	98	100	99	96	97	97	99	98	98	98	98	99	97
Privatbil	81	79	76	80	76	89	86	84	88	91	91	91	90	92	93	97	79
Disponerer ikke PC pga. økonomi	10	13	10	6	8	8	9	8	4	1	5	5	6	2	2	1	2
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	13	12	16	13	12	9	12	11	9	5	7	7	7	6	3	1	7
Har ikke råd til																	
en ukes ferie	26	26	23	19	20	21	27	21	19	14	17	21	16	15	11	3	6
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	11	9	9	6	6	10	9	8	6	3	7	7	7	4	4	1	3
holde boligen varm	9	4	4	6	2	3	8	4	4	3	3	5	2	2	2	0	1
Andel som ikke har råd til minst to av godene	4	5	4	1	2
Andel som har råd til alle godene	77	85	88	96	92
Antall svar	225	222	226	209	202	186	201	196	188	191	372	404	394	396	389	1 983	6 031

Kilde: EU-SILC.

En vanskelig økonomisk situasjon fører til at 4 prosent av enslige forsørgere mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger. Tallene er usikre, men det kan tyde på at denne andelen er noe lavere blant alle par med barn og blant alle husholdninger generelt. Tallene kan også tyde på at andelen enslige forsørgere som mottar slik støtte har sunket fra 2003, da den var på 11 prosent.

Barnefamilier med lav inntekt

I likhet med enslige forsørgere har barnefamilier med lav inntekt en strammere økonomi enn alle par med barn og husholdninger generelt. Blant barnefamilier med lav inntekt generelt rapporterer 12 prosent at det er svært vanskelig eller vanskelig 'å få endene til å møtes', blant de med lavest inntekt er tilsvarende andel på 16 prosent. Blant barnefamilier med lav inntekt mener 4 prosent at det er svært vanskelig 'å få endene til å møtes', blant alle par med barn mener én prosent det samme. Snaue en av tre barnefamilier med lav inntekt synes det er lett eller svært lett 'å få endene til å møtes'. Blant alle par med barn synes snaut halvparten det samme. Ser vi på utviklingen fra 2003 til 2007, ser det ut til at barnefamilier med lav inntekt selv opplever noe større økonomisk romslighet i 2007 enn i 2003. Færre opplever økonomien som trang og flere opplever den som romslig.

Av betalingsproblemer ser vi også blant familier med lav inntekt at utgifter til elektrisitet og kommunale avgifter er de som volder størst problem. 13 prosent rapporterer betalingsproblemer på dette området, omtrent dobbelt så høy andel som blant alle par med barn, men en mindre andel enn blant enslige forsørgere. Sammenlignet med enslige forsørgere er problemer med å betale husleie lite blant barnefamilier med lav inntekt (7 prosent). Andelen er likevel høyere enn blant alle par med barn, mens forskjellen i forhold til husholdninger generelt er liten. Også andelen som har betalingsproblemer knyttet til boliglån og andre lån er noe høyere enn for alle par med barn og husholdninger generelt, men forskjellene er små og usikre.

Også barnefamilier med lav inntekt disponerer i stor grad vanlige materielle goder. Så godt som alle disponerer telefon, TV og vaskemaskin. Andelen som disponerer PC ser ut til å ha økt, og er nesten på samme nivå som blant alle par med barn, og høyere enn blant husholdninger generelt. En noe mindre andel av barnefamiliene med lav inntekt disponerer privatbil sammenlignet med alle par med barn, men også her er andelen høyere enn blant husholdninger generelt. Dette tyder på at behovet for disse godene er stort i barnefamilier, noe som da også gjenspeiles i at et flertall av de som ikke disponerer disse godene ikke gjør det på grunn av økonomiske årsaker.

Barnefamilier med lavest inntekt (laveste tidel) har i samme grad som enslige forsørgere problemer med å dekke grunnleggende behov, 14 prosent har ikke råd til en ukes ferie, 3 prosent har ikke råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag og 3 prosent har ikke råd til å holde boligen passe varm. Blant barnefamilier med lav inntekt generelt opplever en mindre andel denne typen problemer, men sammenlignet en med alle par med barn er andelen høyere.

En prosent av barnefamiliene med lav inntekt mottar støtte fra andre husholdninger. Det er på nivå med alle par med barn og befolkningen generelt, men noe lavere enn blant enslige forsørgere.

Tilknytning til arbeidslivet

Yrkesdeltakelse er kanskje den viktigste enkeltfaktoren for å unngå å havne i lavinntektsgruppen. Yrkesaktive i lavinntektsgruppen har oftest en svak tilknytning til arbeidslivet. Omfang og type yrkesaktivitet er derfor et viktig område å undersøke for å kunne si noe om levekårene til ulike grupper. Svak tilknytning til arbeidslivet kan medføre lav inntekt, mens yrkesaktivitetens omfang også kan påvirkes av andre livsbetingelser, som for eksempel forsørgerbyrde. Yrkesstatus kan også si noe om hvor stabil tilknytning man har til arbeidslivet, og derfor være en faktor som sier noe om risikoen for å havne i lavinntektsgruppen. I det videre skal vi se på yrkesaktivitet for ulike typer av barnefamilier ut fra tabell 5.13.

Tabell 5.13. Tilknytning til arbeidslivet for barnefamilier. 2007

	Enslig forsørger	Barnefamilier med lav inntekt		Alle par med barn 0-17	Alle 16-66 år
	2007	1. desil 2007	1. kvintil 2007	2007	2007
Antall helårsyrkesaktive i husholdningen					
0	35	21	13	4	21
1	64	43	45	27	43
2	1	36	41	70	36
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen					
0	40	15	11	3	22
1-6	6	4	3	1	3
7-11	3	5	4	1	3
12+	51	75	82	95	73
Gjennomsnittlig antall måneder	6,6	12,1	12,9	18,0	12,4
Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen					
0	81	61	58	66	77
1-6	3	6	6	4	3
7-11	3	7	5	3	2
12+	12	26	31	27	18
Gjennomsnittlig antall måneder	1,9	4,2	4,5	3,7	2,6
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet					
	5	11	11	6	6
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen					
0	94	89	89	95	95
1-6	3	3	3	2	2
7-11	2	3	2	1	1
12+	0	7	6	2	1
Gjennomsnittlig antall måneder	0,3	1,1	1,0	0,4	0,3
Antall heltids studenter i husholdningen					
0	84	78	74	79	84
1+	16	22	26	22	16
Antall heltids pensjonister i husholdningen					
0	95	93	94	96	87
1+	5	7	6	4	13
Antall svar	182	164	342	1 813	4790

Kilde: EU-SILC.

Enslige forsørgere

Drøye seks av ti enslige forsørgere var helårs yrkesaktive i 2007. Dette er en lavere yrkesdeltakelse enn for befolkningen hvor nesten åtte av ti husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år er yrkesaktive. Husholdningene til enslige forsørgere produserte gjennomsnittlig 6,6 heltids månedsverk per år. Barnefamilier med lav inntekt produserte om lag dobbelt så høyt antall månedsverk på heltid noe som også gjelder alle husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år sett under ett, med drøye 12 månedsverk i året. Ser vi på husholdningene til alle par med barn 0-17 år for seg, har disse en særlig stor yrkesdeltakelse med 18 månedsverk per år. Det er om lag halvparten mer enn alle husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år sett under ett.

Få av de enslige forsørgerne har anset seg som arbeidsledig i 2007. Enslige forsørgerhusholdningene var i gjennomsnitt under en halv måned arbeidsledig i 2007, dette er likt med alle husholdningene sett under ett. I husholdninger med enslig forsørger er det 16 prosent som anser seg som heltids studenter, dette er likt med alle husholdninger sett under ett. Mens det naturlig nok er færre husholdninger med en eller flere pensjonister i husholdningen enn for alle husholdninger under ett, henholdsvis 5 og 13 prosent.

Barnefamilier med lav inntekt

I barnefamilier med lavest inntekt (laveste tidel) oppgir snaue åtte av ti husholdninger at det er helårs yrkesaktive, dette er på linje med alle husholdninger sett under ett. Men det er lavere enn for alle par med barn 0-17 år hvor over 90 prosent har en eller flere helårs yrkesaktive i husholdningen. Deltids yrkesaktivitet er vanligere i barnefamilier med lav inntekt enn for alle sett under ett. Blant barnefamilier med lav inntekt er det om lag dobbelt så stor andel som har hovedinntekt fra næringsvirksomhet enn for alle husholdninger.

6. Sosiale indikatorer for aleneboende

Signe Vrålstad og Eiliv Mørk

Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- *de yngste og eldste aleneboende er overrepresentert i lavinnteksgruppen*
- *sterk sammenheng mellom svak yrkestilknytning og lavinntekt blant aleneboende*
- *relativt mange sosialhjelpsmottakere blant aleneboende under 50 år*
- *unge aleneboende har høy gjeld*
- *inntektsforskjellene blant aleneboende under 50 år er større enn for hele befolkningen*
- *to av tre yngre aleneboende har høy boutgiftsbelastning og andelen har økt de siste ti årene*
- *færre yngre aleneboende enn i befolkningen generelt opplever økonomien som romslig*
- *fire av ti aleneboende under 67 år er ikke yrkesaktive hele året*

Aleneboende er en sammensatt gruppe som har hatt en markert vekst de siste 15-20 årene. I 2006 regnes nærmere 900 000 nordmenn å være aleneboende. Økningen i antall aleneboende skjer særlig blant de yngre, og skyldes tidligere utflytting fra foreldrehjemmet, senere etablering med egne familier og flere samlivsbrudd og familieoppløsninger. Jo eldre den aleneboende er, desto mer stabil er husholdningen. Det betyr at i aldersgruppen over 30 år, og særlig blant de eldste, er det å bo alene oftest noe som varer (Statistisk sentralbyrå 2006).

Husholdninger som består av unge aleneboende har, sammenlignet med andre husholdningstyper, hatt en relativt svak inntektsvekst siden midten av 1990-tallet. Dette viser tall fra inntektsstatistikk for husholdninger (Statistisk sentralbyrå 2007b). Også aleneboende i andre aldersgrupper, med unntak for de aller eldste, har hatt svak inntektsvekst, sammenlignet med andre husholdningstyper.

I dette kapitlet vil vi ta for oss ulike indikatorer for de aleneboende i ulike aldersgrupper. Merk at vi ikke regner med studenter i gruppen aleneboende under 35 år når vi ser på innteksindikatorer. Dette fordi studenter hovedsakelig lever av studielån, og lån regnes ikke som inntekt i inntektsstatistikken. Om en tar med studentene, vil dette føre til at mange i denne gruppen vil komme ut med en urimelig lav inntekt. Derimot inngår studentene når vi ser på indikatorer for boforhold og økonomiske vansker.

De aleneboende som gruppe overlapper med flere andre grupper som er omtalt i denne rapporten. 14 prosent av de aleneboende i alderen 36-49 år og én av tre i alderen 50-66 år er uførepensjonister. Blant de eldste aleneboende over 67 år er nesten en av fire minstepensjonister med alderspensjon. Blant de yngre aleneboende finner vi en del innvandrere, 15 prosent under 35 år og 12 prosent av de aleneboende i alderen 36-49 år (se vedleggstabell A1).

Lavinntekt

Tabell 6.1 viser at det er en overrepresentasjon av aleneboende som har inntekt under EU sin årlige lavinnteksgrensen. De største andelene med lavinntekt finner vi blant de eldste og de yngste aleneboende, en av tre under 35 år og to av fem blant de over 67 år. Mens andelen med lavinntekt har vært stabil eller synkende blant de over 35 år det siste tiåret, har det vært en økning blant de yngre. I kapittel 4 (tabell 4.11) kunne vi se at en del unge opplever at lavinntekten også varer over flere år. Over en femdel av de som var aleneboende i hele periode fra 2004-2006 hadde en inntekt under lavinnteksgrensen disse årene. Blant dem som delte husholdning med andre i ett eller to år i perioden var andelene med lavinntekt lavere.

Tabell 6.1. Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006¹

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen uten studenter	:	:	:	4 452 244	4 485 659	4 531 134
Andel med lavinntekt	11	10	10	9,2	9,6	9,7
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	409 000	429 000	442 000
Aleneboende under 35 år	:	:	:	205 171	206 512	218 998
Andel med lavinntekt	26	27	29	30,2	30,8	31,2
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	62 000	64 000	68 000
Aleneboende 35-49 år	:	:	:	147 126	150 208	154 578
Andel med lavinntekt	17	15	16	15,4	16,5	16,8
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	23 000	25 000	26 000
Aleneboende 50-66 år	:	:	:	172 648	178 861	186 102
Andel med lavinntekt	22	21	16	14,9	15,5	15,8
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	26 000	28 000	29 000
Aleneboende 67 år og eldre	:	:	:	237 269	237 410	236 872
Andel med lavinntekt	50	46	44	38,2	38,5	38,5
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	91 000	91 000	91 000

¹ Tallene for årene 1996, 1999 og 2002 er basert på utvalg, og viser derfor kun prosentvis andel med lavinntekt. For årene 2004-2006 er tallene basert på fulltelling fra register.

² Avrundede tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Yrkestilknytning

Tabell 6.2 viser at de unge aleneboende under 35 år i høy er grad yrkesaktive sammenlignet med befolkningen, mens yrkesaktiviteten avtar med økende alder. Graden av yrkestilknytning i ulike aldersgrupper har ikke endret seg vesentlig de senere årene.

Også blant de med lavinntekt øker andelen uten yrkestilknytning med alderen. Andelen har gått noe opp blant de aleneboende over 35 år siden 2004, og i 2006 stod 86 prosent av de i alderen 50-66 år utenfor arbeidslivet.

Yrkesinntekt utgjør for en stor del av de unge aleneboende (83 prosent) den største husholdningsinntekten. På samme måte som med graden av yrkestilknytning, blir det færre med yrkesinntekt som største inntektskilde med økende alder. Etter en liten nedgang i 2005, har andelen med yrkesinntekt som største inntekt gått litt opp i 2006.

Tabell 6.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede						
Hele befolkningen uten studenter	22	22	22	21,6	21,9	21,8
Med lavinntekt	72	71	70	66,3	66,7	66,4
Aleneboende under 35 år	19	18	22	24,0	24,4	24,1
Med lavinntekt	58	58	56	58,9	59,6	59,6
Aleneboende 35-49 år	23	24	27	28,1	29,0	28,8
Med lavinntekt	64	68	78	74,6	77,0	77,8
Aleneboende 50-66 år	49	47	48	45,6	45,5	45,0
Med lavinntekt	86	86	84	84,4	85,6	86,2
Aleneboende 67 år og eldre	99	99	99	99,0	98,9	98,9
Med lavinntekt	100	100	100	99,9	99,9	99,9
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt						
Hele befolkningen uten studenter	74	75	74	73,9	73,5	75,1
Med lavinntekt	29	32	32	35,5	35,2	37,4
Aleneboende under 35 år	85	86	81	81,0	80,7	82,9
Med lavinntekt	63	61	57	61,2	60,3	64,1
Aleneboende 35-49 år	76	75	72	71,0	70,3	72,3
Med lavinntekt	46	35	30	33,2	31,2	34,5
Aleneboende 50-66 år	50	53	52	53,8	53,7	55,3
Med lavinntekt	17	18	19	21,4	20,1	20,8
Aleneboende 67 år og eldre	1	1	1	1,0	1,0	1,1
Med lavinntekt	0	0	0	0,1	0,1	0,1

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Blant de unge aleneboende under 35 år med lavinntekt har 64 prosent yrkesinntekt som høyeste inntekt, dette er omtrent dobbelt så mange som i lavinnteksgruppen generelt. Andelen med yrkesinntekt som høyeste inntekt har vært stabil for de aleneboende over 50 år, og har gått noe opp blant de yngre aleneboende.

Økonomisk utsatthet

En måte å måle økonomisk utsatthet på er å se på i hvilken grad husholdningen mottar økonomisk støtte fra det offentlige, i dette tilfellet bostøtte og sosialhjelp. Andelen som mottar bostøtte har vært stabil de senere årene. Blant de yngste aleneboende under 35 år, er andelen som mottar bostøtte som i resten av befolkningen, rundt 4 prosent de siste tre årene. Heller ikke de unge aleneboende med lavinntekt mottar i særlig grad bostøtte. De unge inngår da heller ikke i Husbankens målgruppe for bostøtteordningen (husbanken 2008). Blant de eldre, som er i målgruppen, mottar flere støtte, 14 prosent av de eldre over 67 år mottar bostøtte.

Andelen aleneboende som mottar sosialhjelp har gått noe ned i alle aldersgrupper fra 2004 til 2006. Det er særlig de aleneboende under 50 år som mottar sosialhjelp, og andelen her er høyere enn blant personer med lavinntekt som helhet. Mens en av fire i lavinnteksgruppen mottar sosialhjelp, mottar en tredjedel av de aleneboende med lavinntekt i alderen 35-49 samme ytelse.

Andelen som mottar både bostøtte og sosialhjelp er relativt liten blant de aleneboende. Blant de aleneboende med lavinntekt er det særlig de i alderen 35-66 år som mottar begge ytelser.

Tabell 6.3. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte						
Hele befolkningen uten studenter	3	4	4	4,4	4,2	4,3
Med lavinntekt	9	12	15	16,1	17,6	18,2
Aleneboende under 35 år	2	1	3	3,7	4,2	4,3
Med lavinntekt	1	2	1	2,9	4,0	4,2
Aleneboende 35-49 år	3	5	6	7,6	7,7	7,9
Med lavinntekt	2	5	11	8,7	10,1	11,2
Aleneboende 50-66 år	6	10	9	8,8	8,6	8,5
Med lavinntekt	9	20	19	18,7	20,9	21,7
Aleneboende 67 år og over	9	18	17	15,6	14,8	14,4
Med lavinntekt	11	20	25	21,9	23,2	23,2
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	5	5,7	5,5	5,1
Med lavinntekt	14	14	18	19,6	20,4	19,6
Aleneboende under 35 år	13	10	12	10,9	10,8	9,9
Med lavinntekt	28	24	23	22,9	23,1	21,0
Aleneboende 35-49 år	13	13	13	12,0	11,7	11,2
Med lavinntekt	28	32	36	34,3	34,4	32,8
Aleneboende 50-66 år	9	7	7	6,0	5,8	5,6
Med lavinntekt	17	9	16	16,5	16,9	16,6
Aleneboende 67 år og over	1	2	1	0,9	0,9	0,8
Med lavinntekt	1	1	1	1,2	1,3	0,9
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	1	1	2	1,7	1,8	1,8
Med lavinntekt	3	4	6	7,4	8,4	8,6
Aleneboende under 35 år	1	0	1	1,5	1,9	2,0
Med lavinntekt	1	2	1	2,1	2,9	3,1
Aleneboende 35-49 år	1	2	2	2,8	3,0	3,2
Med lavinntekt	1	2	3	5,3	6,3	7,1
Aleneboende 50-66 år	2	2	3	2,2	2,1	2,2
Med lavinntekt	2	2	5	4,6	5,2	5,8
Aleneboende 67 år og over	1	1	1	0,6	0,6	0,6
Med lavinntekt	0	1	1	0,8	0,9	0,6

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Rente- og gjeldsbelastning

I befolkningen som helhet har andelen med en gjeldsrentebelastning som overstiger 15 prosent av husholdningens samlede inntekt, gått ned siden 2002. I 2006 har det så vært en liten oppgang. Dette gjelder også for de aleneboende. Det er særlig blant de aleneboende under pensjonsalder vi finner personer med høy gjeldsrentebelastning, mens det finnes færre med tilsvarende gjeldsrentebelastning blant de eldre.

Mens 10 prosent av alle aleneboende under 35 år har høy gjeldsrentebelastning, er andelen noe lavere blant de unge med lavinntekt. Dette står i kontrast til de i alderen 30-66 år, der det er mer vanlig med høy gjeldsbelastning blant de under lavinntektsgrensen.

Gjeldsbelastningen har økt kontinuerlig siden 1999. Dette gjelder også for aleneboende i alle aldersgrupper under pensjonsalder. Det er blant annet reduserte utlånsrenter i perioden, som har bidratt til økt låneopptak. Det er flest unge med høy gjeldsbelastning blant de aleneboende. Blant de med lavinntekt er det imidlertid blant de i alderen 35-49 år vi finner flest med høy gjeldsbelastning. Denne andelen har imidlertid gått ned de siste årene.

Tabell 6.4. Indikatorer¹ for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsrentebelastning						
Hele befolkningen uten studenter	11	13	18	6,7	5,9	7,5
Med lavinntekt	10	13	17	11,4	10,8	12,1
Aleneboende under 35 år	10	16	18	8,1	7,3	9,6
Med lavinntekt	7	11	11	6,8	6,8	7,3
Aleneboende 35-49 år	16	16	23	9,9	9,2	11,1
Med lavinntekt	23	17	25	14,2	13,9	14,3
Aleneboende 50-66 år	10	10	15	7,2	7,0	8,8
Med lavinntekt	8	14	16	11,5	11,4	12,2
Aleneboende 67 år og over	3	5	5	2,5	2,2	2,9
Med lavinntekt	2	1	3	1,3	1,4	1,9
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	7	9,4	10,9	12,8
Med lavinntekt	11	13	15	16,4	17,0	17,5
Aleneboende under 35 år	9	10	12	15,1	17,7	19,8
Med lavinntekt	15	14	13	11,5	12,0	11,8
Aleneboende 35-49 år	12	9	12	14,7	16,2	17,7
Med lavinntekt	34	30	34	28,3	27,4	26,7
Aleneboende 50-66 år	7	6	7	9,6	10,9	12,4
Med lavinntekt	11	15	15	17,4	18,5	18,7
Aleneboende 67 år og over	2	3	2	3,4	3,8	4,5
Med lavinntekt	1	0	2	2,0	2,5	2,8

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Inntektssammensetning

Tabell 6.5 viser inntektssammensetningen til de ulike gruppene av aleneboende. Vi finner her at det er sterk sammenheng mellom svak yrkestilknytning og lavinntekt. Blant de unge under 35 år ser vi at det likevel at yrkesinntektene er viktige, både for de med og uten lavinntekt. Blant alle de unge aleneboende med lavinntekt utgjør yrkesinntekten over to tredeler av de totale inntektene. For aleneboende i alderen 35-49 år utgjør yrkesinntekten i alt 82 prosent av samlet inntekt. Blant de i lavinntektsgruppen utgjør yrkesinntekten bare 38 prosent av samlet inntekt og er under halvparten så stor som for de uten lavinntekt, der andelen er på nesten 85 prosent. Enda større forskjell er det mellom de under og over lavinntektsgrensen i alderen 50-66 år. Yrkesinntekten utgjør her bare en femdel for de som er i lavinntektsgruppen, og 68 prosent for de som ikke har lavinntekt.

Kapitalinntektene for de med lavinntekt er minimale. Overføringene øker proporsjonalt med lave yrkes- og kapitalinntekter for de under lavinntektsgrensen.

Aleneboende 67 år og over får naturlig nok størstedelen av inntekten sin gjennom overføringer. For de uten lavinntekt utgjør kapitalinntektene 9 prosent av samlet inntekt, noe som ligger over befolkningsgjennomsnittet dette året.

Overføringer er en klart viktigere inntektskomponent for aleneboende med lavinntekt enn for aleneboende uten lavinntekt. For unge aleneboende utgjør overføringer ca 9 prosent av samlet inntekt, noe som er mindre enn i hele befolkningen. I denne gruppen er det imidlertid store forskjeller på de under og over lavinnteksgrensen. I lavinnteksgruppen utgjør overføringer hele 31 prosent av samlet inntekt. Blant aleneboende i alderen 35-49 år med lavinntekt utgjør overføringer en noe høyere andel av den totale inntekten i forhold til de yngste aleneboende - nærmere to tredeler. Overføringer blir en stadig viktigere del av samlet inntekt desto eldre de aleneboende blir. Blant de som er 50-66 år med lavinntekt utgjør overføringer 75 prosent, mens inntekten til de i gruppen 67 år og eldre består nesten utelukkende av overføringer. For aleneboende som ikke har lavinntekt har overføringer mye mindre betydning. Men også her ser vi at andelen øker, med stigende alder.

Dersom vi ser litt nærmere på hvilke overføringer som er mest betydningsfulle for aleneboende i lavinnteksgruppen, finner vi at pensjoner fra folketrygden er den største stønadsposten for de aleneboende under 35 år. Disse ytelsene utgjorde 12 prosent av samlet inntekt i 2006. Dette kan tyde på at det er en del uførepensjonister og personer på attføring i denne gruppen. Men også andre stønader inngår i overføringene til lavinnteksgruppen. 8 prosent består av sosialhjelp, mens arbeidsledighetstrygd utgjør om lag 3 prosent av samlet inntekt for unge aleneboende i lavinnteksgruppen. Det er fremdeles noen studenter blant de unge aleneboende, selv om vi altså har utelatt alle som hovedsaklig lever av studielån. Vi ser at nærmere 6 prosent av samlet inntekt for de i lavinnteksgruppen består av studiestipend. På bakgrunn av inntektssammensetningen til de unge aleneboende med lavinntekt, kan vi derfor danne oss et bilde av at dette er en sammensatt gruppe som både består av unge trygdemottakere, arbeidsledige, sosialhjelpsmottakere og deltidsarbeidende studenter (som ikke mottar studielån).

Tabell 6.5. Inntektsregnskap for hele befolkningen og aleneboende¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Aleneboende under 35 år			Aleneboende 35-49 år			Aleneboende 50-66 år			Aleneboende 67 år og over		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	34	75	73	68	92	89	38	85	82	21	68	65	0	4	3
Kapitalinntekter ³	3	5	5	1	2	2	2	4	4	4	7	6	4	9	8
Overføringer	63	20	22	31	6	9	59	11	14	75	26	29	96	87	89
Herav:															
Pensjoner fra folketrygden	44	13	14	12	3	5	35	8	10	58	17	20	88	62	68
Tjenestepensjoner	2	4	4	0	0	0	0	0	0	4	7	6	5	23	19
Dagpenger ved arbeidsledighet	2	0	1	3	1	1	5	1	1	3	0	1	0	0	0
Stipend	2	0	0	6	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Bostøtte	2	0	0	1	0	0	2	0	0	3	0	0	2	1	1
Sosialhjelp	5	0	0	8	1	1	15	1	1	6	0	1	0	0	0
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	1
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	152 800	590 400	529 500	106 800	340 000	267 400	110 000	397 800	349 500	119 400	358 300	320 500	134 800	260 000	211 900
Inntekt etter skatt	130 900	437 200	394 600	90 500	252 600	202 100	90 300	285 300	252 600	104 000	263 700	238 400	125 200	209 000	176 800
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴ ..	102 000	277 900	253 400	89 700	252 300	201 700	84 600	284 800	251 200	96 900	263 300	237 000	124 000	208 900	176 300
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Antall observasjoner (husholdninger)	285 232	1 766 241	2 051 473	68 212	150 786	218 998	25 934	128 644	154 578	29 429	156 673	186 102	91 090	145 782	236 872

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

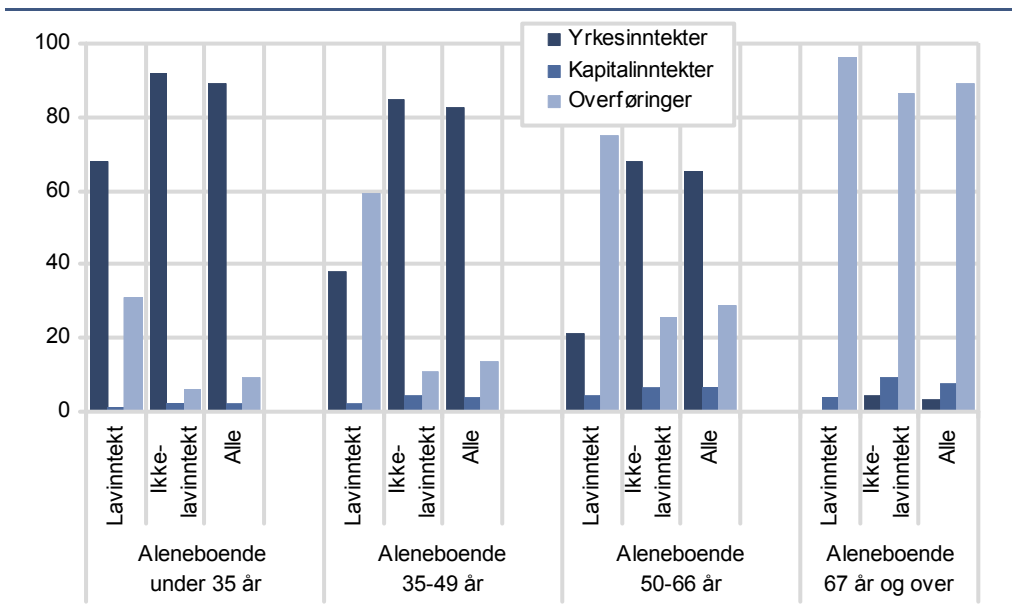
² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Figur. 6.1 Aleneboende¹ med og uten lavinntekt², etter alder. Ulike inntekters andel av samlet inntekt. 2006. Prosent

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.5.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Blant aleneboende 35-49 år med lavinntekt utgjør pensjoner fra folketrygden 35 prosent, noe som tyder på at det er en del uførepensjonister også i denne gruppen. Sosialhjelp utgjør her nærmere 15 prosent. I lavinntektsgruppen blant de som er i alderen 50-66 år er 58 prosent av samlet inntekt ulike pensjoner fra folketrygden. Her finner vi også at 4 prosent av all inntekt består av tjenstepensjon og 6 prosent av sosialhjelp. I den eldste gruppen av aleneboende, de over 66 år, finner vi at pensjoner fra folketrygden utgjør 88 prosent av samlet inntekt for de med lavinntekt. Den største forskjellen i inntektssammensetning mellom de med og uten lavinntekt, er størrelsen på tjenstepensjonen. I lavinntektsgruppen utgjør overføringer i form av tjenstepensjon under 5 prosent av samlet inntekt, mens denne ytelsen i ikke-lavinntektsgruppen utgjør 23 prosent.

Inntektsfordeling

Tabell 6.6 viser en oversikt over tre ulike mål for inntektsulikheter. Ulikhetsmålet S80/S20 viser forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til femdelen med høyest og lavest inntekt. Vi ser at det er relativt større inntektsforskjeller blant aleneboende under 50 år, sammenlignet med befolkningen. For aleneboende i den eldste aldersgruppen ser derimot inntektsforskjellene ut til å være noe mindre enn den vi finner i befolkningen. I likhet med hele befolkningen ser inntektsforskjellene ut til å ha økt frem til 2005, for deretter å gå ned i 2006. Ulikhetsmålet S80/S20 kan imidlertid påvirkes av ekstremverdier i begge ender av inntektsfordelingen. Det er derfor vanskelig å trekke noen klare konklusjoner om utviklingen i inntektsulikheter blant aleneboende de siste årene.

Forholdet mellom P90 og P10, som er et mål som i mindre grad påvirkes av ekstremverdier, viser en lavere grad av ulikhet og mer stabilitet i fordelingen blant de yngre aleneboende. Vi ser også her den samme tendensen til at inntektsforskjellene for aleneboende under 50 år er noe større enn i befolkningen, mens det motsatte er tilfelle blant de eldste aleneboende. Dette skyldes nok at de yngre aleneboende er en svært lite homogen gruppe der noen er yrkesaktive med godt betalte jobber, mens andre har en svært marginal tilknytning til arbeidslivet. De eldste aleneboende er på sin side for det meste alderspensjonister, en gruppe der inntektsforskjellene er relativt små.

Det siste ulikhetsmålet, Gini-koeffisienten, viser at det er større inntektsulikheter blant de yngste aleneboende sammenlignet med befolkningen. I den eldste gruppen av aleneboende er det fremdeles små inntektsulikheter når vi ser på Gini-koeffisienten.

Tabell 6.6. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 1996-2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
S80/S20²						
Hele befolkningen uten studenter	3,4	3,3	3,7	3,9	4,6	3,4
Aleneboende under 35 år	5,0	4,6	6,9	5,7	6,3	5,4
Aleneboende 35-49 år	4,8	4,1	4,6	5,2	6,1	4,9
Aleneboende 50-66 år	3,8	3,7	3,3	4,5	5,0	3,9
Aleneboende 67 år og over	2,7	2,4	2,3	2,6	3,1	2,6
P90/P10³						
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,6
Aleneboende under 35 år	4,4	3,4	4,0	4,0	4,1	4,2
Aleneboende 35-49 år	3,5	3,1	3,1	3,2	3,3	3,4
Aleneboende 50-66 år	2,9	2,6	2,7	2,6	2,7	2,7
Aleneboende 67 år og over	2,3	2,0	2,0	2,1	2,1	2,1
Gini-koeffisient⁴						
Hele befolkningen uten studenter	0,242	0,237	0,262	0,278	0,322	0,239
Aleneboende under 35 år	0,267	0,265	0,315	0,310	0,332	0,293
Aleneboende 35-49 år	0,276	0,258	0,283	0,317	0,344	0,293
Aleneboende 50-66 år	0,253	0,256	0,233	0,308	0,335	0,267
Aleneboende 67 år og over	0,216	0,188	0,177	0,206	0,250	0,199

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Boforhold

I denne delen av kapitlet fokuserer vi i hovedsak på unge aleneboende personer i alderen 16-34 år siden vi har lengst tidsserie for denne gruppen, men vi vil også se på alle aleneboende, uavhengig av alder. I levekårsundersøkelsen er husholdning definert på grunnlag av faktisk adresse. Det betyr at for studenter som faktisk bor borte fra forelderhusholdningen er det den faktiske bosituasjonen vi har opplysninger om selv om de er registrert bosatt på foreldrenes adresse.

Slik gruppen her er definert dominerer de eldste (25-34 år) blant unge aleneboende. Personer over 24 år utgjorde i 2007 over 57 prosent av de unge aleneboende. Alderssammensetningen blant alle aleneboende er naturlig nok svært annerledes, og skiller seg ikke veldig mye fra befolkningen ellers. Unge under 25 år er noe underrepresentert, det er også personer i alderen 25-66 år. De utgjør likevel hoveddelen av gruppen, seks av ti er i denne alderen. Eldre over 66 år er noe overrepresentert i forhold til befolkningen. 25 prosent av de aleneboende er over 66 år, mens det gjelder drøye ti prosent i befolkningen. Dette må vi ha i mente i tolkningen av forskjeller mellom gruppene av aleneboende.

Drøye en av tre av de unge aleneboende går på skole eller studerer minst ti timer i uka, drøyt en av fem definerer seg som heltidsstudenter. Dette gjelder henholdsvis 9 og 6 prosent blant alle aleneboende.

Boligstandard og eierforhold

Perioden fra en person er 16 til 34 år er perioden der det store flertallet etablerer seg. Etablering med eid bolig viser en sterk sammenheng med familieetablering. For personer som ikke etablerer familie, tar det lenger tid før etableringen med eid bolig skjer.

Dette gjenspeiles i at det er en relativt liten andel av de unge aleneboende som eier sin egen bolig, i 2007 var det 33 prosent. Selv om det har vært mindre svingninger i denne andelen de siste 15 årene, er andelen relativt stabil. Blant alle aleneboende er det vanligere å eie sin egen bolig, det gjelder 60 prosent i 2007.

Tabell 6.7. Boligtype og boligstandard for aleneboende. 1991, 1995, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007

	Aleneboende under 35 år								Alle aleneboende			Alle
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2007
Andel personer som												
bor i enebolig, våningshus	26	38	30	42	38	31	31	31	43	45	41	61
bor i småhus ellers	24	21	19	12	14	12	16	13	15	15	15	14
bor i husholdning som eier	36	30	25	27	30	30	36	33	58	62	60	80
bor i husholdning som er selveier	20	15	17	17	19	19	23	20	42	45	42	72
bor trangt	23	32	32	30	23	25	23	25	11	9	11	7
bor svært romslig	15	15	14	15	15	10	11	13	32	33	33	32
Bor i bolig												
med råte eller fukt	15	13	13	12	13	10	10	10	8
som er utsatt for støy	23	24	28	20	17	16	15	12
som er utsatt for forurensning	11	11	12	9	10	11	9	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk	10	7	7	8	6	6	7	5
Boligareal per husholdning. Kvm.	65	..	70	65	64	62	63	60	83	85	84	121
Boligareal per person. Kvm.	65	..	70	65	64	62	63	60	83	85	84	57
Antall svar i alt	203	209	232	326	499	487	316	493	1 316	1 045	1 356	6 071

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Basert på et objektivt mål på romslighet bodde en av fire unge aleneboende trangt i 2007, dvs. at de bor på ett rom. Blant alle aleneboende bodde drøye en av ti trangt. Andelene for både unge og alle aleneboende er høyere enn i befolkningen der det var 7 prosent som bodde trangt. Andelen unge aleneboende som bor trangt har imidlertid blitt mindre siden midten av 1990-tallet. Drøye en av ti unge aleneboende bor svært romslig (aleneboende disponerer minst fire rom), mens andelen er tre ganger så høy både blant alle aleneboende og i befolkningen. Unge aleneboende bor i betydelig mindre leiligheter enn både alle aleneboende og den voksne befolkningen, henholdsvis 60, 84 og 113 kvadratmeter. Aleneboende generelt har dermed stort boligareal per person, for alle gruppene blir arealet per person noe høyere enn i befolkningen der gjennomsnittet er 53 kvadratmeter.

Boligstandarden for unge aleneboende med hensyn til wc og bad samt fukt og råteproblemer synes ikke å avvike vesentlig fra verken aleneboende generelt eller befolkningen. Det er nesten ingen som mangler bad. En noe høyere andel unge aleneboende bor i fuktig bolig, 13 prosent sammenlignet med 10 prosent blant alle aleneboende og 8 prosent i befolkningen i 2007.

Bomiljøet synes derimot i skulle seg noe mer ut i negativ retning for unge aleneboende. I 2007 var det en betydelig høyere andel som var utsatt for støy, i alt 20 prosent mot 15 prosent blant alle aleneboende og 12 prosent i befolkningen generelt. Forskjellen mellom befolkningen og både unge aleneboende og aleneboende generelt er statistisk sikker. 9 prosent av de unge aleneboende bodde i områder utsatt for forurensning, og 8 prosent i et område med kriminalitet, vold og hærverk. Til sammenligning gjaldt dette henholdsvis 9 og 7 prosent blant alle aleneboende og 8 og 5 prosent i den voksne befolkningen i 2007.

En av tre av de unge aleneboende er studenter. Ser en bort fra studentene er det litt flere som eier sin bolig (41 prosent i 2006) og boligstandarden bedres noe. Litt færre bor trangt (17 prosent) og litt flere bor svært romslig (13 prosent). Gjennomsnittlig boligareal øker til 67 kvadratmeter. Andelen uten bad og med fuktige boliger endres svært lite, og det samme gjelder indikatorene for bomiljø.

Boligøkonomi

Gjennomsnittlig husleie for unge aleneboende som leide boligen var 41 500 kroner per år i 2007, noe lavere enn blant alle leiere, men likt aleneboende generelt. Dette til tross for at boligene til unge aleneboende betydelig mindre enn for begge de andre gruppene. Ser en bort fra studentene blir gjennomsnittlig husleie for unge aleneboende bare marginalt høyere, 43 300 kroner per år. Regnet om til 2007-kroner steg

årlig husleie for unge aleneboende fra om lag 29 600 kroner i 1991 til 41 500 kroner i 2007, en økning på 40 prosent. Økningen skjedde gjennom det meste av perioden.

I 2007 betalte unge aleneboende som eide sin egen bolig i gjennomsnitt 61 100 kroner i renter og avdrag for boliglån. Holder vi studenter utenfor, øker gjennomsnittet til 63 200 kroner. Det er et betydelig høyere beløp enn hva vi finner i blant eiere i befolkningen totalt, 48 800 kroner. Forskjellen i forhold til alle aleneboende er enda større siden aleneboende eiere totalt betaler 34 800 kroner i gjennomsnitt. Her må vi imidlertid huske at de eldre er overrepresentert, og at hele 44 prosent ikke betaler renter og avdrag. Blant unge aleneboende som eier boligen gjelder dette 18 prosent.

Renter og avdrag har utviklet seg annerledes enn husleien, til dels i samsvar med endringer i utlånsrenten på boliglån. Regnet om til 2007-kroner var renter og avdrag for unge aleneboende i gjennomsnitt 61 800 kroner i 1991. De gikk ned til 43 100 2007-kroner i 1995 for deretter å øke opp til 70 600 2007-kroner i 2001. Fra 1997 til 2001 var det en meget sterk økning i renter og avdrag. Både økt utlånsrente og en sterk økning i boligpriser bidro til økningen i renter og avdrag. Etter 2001 har renter og avdrag gått betydelig ned. Nedgangen var særlig sterk fra 2003 til 2005.

Det er ingen tvil om at boligutgiftene i form av husleie og renter og avdrag utgjør en betydelig post på budsjettet til unge aleneboende. Ser en perioden etter 1991 under ett har økningen i husleie og renter og avdrag da også ført til at boligutgiftene sett i forhold til husholdningens inntekt etter skatt har utviklet seg ugunstig. Andelen unge aleneboende med høye boligutgifter sett i forhold til inntekten kan se ut til å ha økt noe fra 1997 og andelen med lav boutgiftsbelastning har gått ned. I 2007 hadde nesten syv av ti unge aleneboende høy boutgiftsbelastning, en andel som er betydelig høyere enn det en finner blant alle husholdninger (24 prosent). Det er også betydelig høyere enn blant aleneboende generelt der andelen var 43 prosent.

Nesten en av ti unge aleneboende oppfatter boligutgiftene som svært tyngende og drøyt fem av ti oppfatter dem som svært eller noe tyngende. Blant aleneboende generelt er det syv prosent som oppfatter boligutgiftene som svært tyngende, og til sammen 46 prosent som oppfatter dem som svært eller noe tyngende. I befolkningen totalt er det 42 prosent som oppfatter boligutgiftene som svært eller noe tyngende.

Tabell 6.8. Boligøkonomi for aleneboende. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007

	Aleneboende under 35 år								Alle aleneboende			Alle
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2007
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. ¹ Kroner	21 600	25 800	26 700	33 900	36 500	38 900	42 700	41 500	38 100	40 400	41 600	45 200
Andel leierhushold som ikke betaler husleie	3	6	8	4	7	4	2	5	11	11	10	11
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eierhushold. Kroner	45 100	34 200	37 700	64 700	62 200	52 900	53 800	61 100	27 200	27 800	34 800	48 800
Boligrenter. Gjennomsnitt for eierhushold. Kroner	37 800	19 300	26 100
Andel eierhushold uten renter og avdrag	13	19	14	6	11	11	17	18	48	48	44	40
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	54	56	55	57	60	61	62	67	38	37	43	24
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	15	13	12	8	10	9	9	9	31	35	29	41
Andel som oppfatter boutgiftene som												
svært tyngende	12	12	12	9	10	9	7	5
noe tyngende	47	42	48	47	34	36	39	37
Antall svar fra leiere	55	47	60	88	344	343	204	329	572	387	544	1 033
Antall svar fra eiere	121	144	165	220	148	144	112	163	744	656	811	4 998
Antall svar	203	209	232	326	499	487	316	492	1 316	1 043	1 355	6 031
Antall svar	203	209	232	326	499	487	316	492	1 316	1 043	1 355	6 031

¹ Ekskludert eiere av andels- og aksjebolig. Husleiene for 2005 er revidert, og vil derfor avvike fra tallet i rapporten for 2006.

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Økonomiske vansker

Unge som bor alene er en gruppe med relativt lave inntekter i gjennomsnitt, selv om vi også har sett at det er noe større inntektsspredning enn for resten av befolkningen. Andelen som mottar sosialhjelp er også noe høyere enn for befolkningen ellers. Vi har også sett at det er mange med relativt sett høye boligutgifter. I 2007 mottok drøye en av ti unge aleneboende støtte fra andre husholdninger (mest sannsynlig foreldrene). Denne støtten er ikke regnet med som inntekt, og det dreier da seg heller ikke om store beløp i gjennomsnitt. For alle unge aleneboende er gjennomsnittlig beløp mottatt i 2007 (siste 12 måneder) 2 600 kroner per år eller 21 900 kroner for den drøye tidendedelen som mottok hjelp fra andre husholdninger. Det endrer altså ikke vesentlig på bildet av den økonomiske situasjon til de unge. Da er det nok av større betydning at studielån ikke regnes som inntekt. Dette er viktig å være oppmerksom på i tolkningen av tallene nedenfor for de unge aleneboendes økonomiske situasjon. Som nevnt er en av tre av de unge aleneboende studenter, selv om neppe alle disse mottar studielån.

Tallene viser at det er noe høyere andel som opplever sin økonomiske situasjon som vanskelig blant unge aleneboende enn i befolkningen totalt. I 2007 rapporterte 14 prosent av de unge aleneboende at det er vanskelig eller svært vanskelig å få "endene til å møtes". I befolkningen totalt gjelder dette 6 prosent. Aleneboende totalt befinner seg omtrent midt i mellom, 11 prosent rapporterer at det er vanskelig eller svært vanskelig. Tallene for hvor stor andel som mener det er lett å få "endene til å møtes" er tilsvarende henholdsvis 29 for unge aleneboende, 39 prosent for alle aleneboende og 45 prosent for befolkningen. Både for aleneboende og for befolkningen ellers har det sammenlignet med 2003 blitt flere med romslig økonomi.

På spørsmål om husholdningen har vært ute av stand til å betale ulike typer regninger ved forfall svarer 8 - 11 prosent av de unge aleneboende bekreftende i 2007. Ett unntak er boliglån som få har hatt problemer med å betale (1 prosent), men det skyldes først og fremst at det er forholdsvis få som eier boligen. Flest har hatt problemer med husleie (11 prosent). Blant alle aleneboende er andelen med ulike typer betalingsproblemer lavere, 5-7 prosent, også med unntak for boliglån som få har hatt problemer med å betale. Aleneboende totalt skiller seg dermed ikke så mye fra befolkningen totalt, hvor 2-5 prosent har betalingsproblemer.

Ser en betalingsproblemen under ett finner vi at 22 prosent av de unge aleneboende i 2006 hadde problemer med betaling av en eller flere typer regninger, sammenlignet med 13 prosent blant alle aleneboende og 10 prosent i befolkningen.

Tabell 6.9. Indikatorer på betalingsvansker for aleneboende. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Aleneboende under 35 år					Alle aleneboende			Alle
	2003	2004	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2007
Betalingsproblemer									
Husleie	13	13	11	15	11	6	6	6	4
Boliglån	4	2	2	2	1	1	2	1	2
El og kommunale avgifter	14	11	9	11	9	7	7	7	5
Andre lån.....	10	9	8	10	8	5	5	5	3
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer					2			1	1
Andel som ikke har noen betalingsproblemer					81			88	91
Økonomisk romslighet									
Svært vanskelig	6	6	7	5	5	6	5	4	2
Vanskelig	10	10	9	13	9	7	9	7	4
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	21	21	23	24	29	32	33	39	45
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	9	7	12	9	12	5	4	5	3
Antall svar	499	510	487	316	493	1 316	1 043	1 355	6 031

Kilde: EU-SILC.

Tabell 6.10. Indikatorer på materiell situasjon for aleneboende. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Aleneboende under 35 år					Alle aleneboende			Alle
	2003	2004	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2007
Materiell situasjon									
Andel som disponerer									
Farge TV	91	89	86	89	92	93	91	94	97
PC	62	66	73	78	87	49	50	64	80
Vaskemaskin	83	86	88	89	89	93	90	93	97
Privatbil	50	49	46	51	53	52	54	56	79
Disponerer ikke PC pga. økonomi	13	12	10	11	5	8	6	4	2
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	28	26	28	22	28	16	11	16	7
Har ikke råd til									
en ukes ferie	16	17	17	16	11	13	16	11	6
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	9	9	9	11	10	6	6	6	3
holde boligen varm	6	3	2	4	2	1	3	2	1
Andel som ikke har råd til minst to av godene					5			4	2
Andel som har råd til alle godene					84			87	92
Antall svar	499	510	487	316	493	1316	1043	1355	6 031

Kilde: EU-SILC.

Unge aleneboende disponerer vanlige materielle goder i noe mindre grad enn befolkningen. Størst forskjell er det for privatbil. Rundt halvparten av de unge aleneboende har bil, mens det i befolkningen totalt gjelder 79 prosent. Drøyt halvparten av de unge som ikke har bil sier at det skyldes økonomien. Andelen som disponerer PC er høyere enn i befolkningen totalt (87 mot 80 prosent), men andelen som ikke disponerer PC på grunn av økonomi er høyere enn i befolkningen totalt (5 mot 2 prosent), noe som indikerer et større behov.

Aleneboende generelt skiller seg noe mindre fra befolkningen, også i størst grad når det gjelder privatbil, men også til en viss grad vaskemaskin. Aleneboende totalt skiller seg også fra befolkningen når det gjelder andelen som disponerer PC, og her er forskjellen motsatt av hva den er for unge aleneboende siden bare to tredeler av aleneboende totalt disponerer PC. Det har antagelig med alderssammensetningen av denne gruppen å gjøre. Andelen som ikke disponerer PC av økonomiske grunner er relativt lav, noe som tyder på at behovet også er lavt. Andelen som ikke disponerer privatbil er på linje med blant unge aleneboende, men andelen som ikke disponerer på grunn av økonomi er litt lavere, noe som også tyder på mindre behov.

Spør en personer om de klarer utgiftene til en del ting som oppfattes som ganske grunnleggende i dag finner en at 19 prosent av unge aleneboende og 17 prosent av aleneboende totalt opplevde ett eller flere av de problemene vi kartlegger her i 2007. Dette gjelder 11 prosent i befolkningen totalt. 11 prosent i begge gruppene av aleneboende har ikke råd til en ukes ferie borte fra hjemmet. Hele 10 prosent av unge aleneboende har ikke råd til å spise kjøtt- eller fiskemiddag annenhver dag, andelen blant aleneboende totalt er 6 prosent og i befolkningen 3 prosent. Blant unge aleneboende er det også 2 prosent som ikke har råd til å holde boligen varm, om lag det dobbelte av hva som gjelder den befolkningen som helhet. Vi kan ikke påvise noen særlige endringer når det gjelder mulighetene for å dekke grunnleggende behov.

Sammenlignet med andre av de gruppene som behandles her viser resultatene at spesielt sosialhjelpsmottakere, men også enslige forsørgere kommer dårligere ut enn unge aleneboende på indikatorene på økonomisk situasjon.

Tilknytning til arbeidslivet

Halvparten av unge aleneboende (under 35 år) er helårsyrkesaktive, mens seks av ti aleneboende 16-66 år er i den samme situasjon, dette er lavere andel enn for alle husholdninger i yrkesaktiv alder hvor nesten åtte av ti har en eller flere personer som er helårsyrkesaktiv. Unge aleneboende jobber nesten like mye som aleneboende 16-66 år. Unge aleneboende med heltids yrkesaktivitet produserer i

gjennomsnitt 6,2 månedsverk, mens aleneboende 16–66 år produserer 6,9. For aleneboende med deltids yrkesaktivitet er forholdet det samme, de yngre aleneboende er bare litt mindre knyttet til arbeidslivet enn de på 16-66 år med henholdsvis 0,9 og 1,1 produserte månedsverk i gjennomsnitt.

For alle husholdninger i arbeidsfør alder sett under ett produserer disse om lag dobbelt så mange månedsverk både som heltids og deltids yrkestilknyttet som aleneboende, men så består da også største delen av disse husholdningene av flere personer.

Blant de unge utgjør helårs studentene en betydelig andel, 27 prosent, mens andelen reduseres til 14 prosent når en inkluderer aleneboende opp til 66 år.

Blant aleneboende i yrkesaktiv alder finner vi også en betydelig andel pensjonister, drøye en av ti. Blant unge aleneboende er det knapt pensjonister (2 prosent). Totalt sett tyder disse tallene på at unge aleneboende har en noe løsere tilknytning til arbeidslivet enn aleneboende i alderen 16-66 år, mye på grunn av en høy andel studenter, og at aleneboende totalt sett kommer dårligere ut enn befolkningen i yrkesaktiv alder totalt sett.

Tabell 6.11. Tilknytning til arbeidslivet for aleneboende. 2007

	Aleneboende under 35 år 2007	Aleneboende 16-66 år 2007	Alle 16-66 år 2007
Antall helårsyrkesaktive i husholdningen			
0	49	39	21
1	51	61	43
2+			36
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen			
0	42	38	22
1-6	6	4	3
7-11	8	5	3
12+	44	52	73
Gjennomsnittlig antall måneder	6,2	6,9	12,4
Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen			
0	89	87	77
1-6	4	2	3
7-11	1	1	2
12+	6	8	18
Gjennomsnittlig antall måneder	0,9	1,1	2,6
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet			
	3	5	6
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen			
0	93	95	95
1-6	4	3	2
7-11	2	1	1
12+	1	1	1
Gjennomsnittlig antall måneder	0,4	0,3	0,3
Antall heltids studenter i husholdningen			
0	73	86	84
1+	27	14	16
Antall heltids pensjonister i husholdningen			
0	98	89	87
1+	2	11	13
Antall svar	489	1011	4790

Kilde: EU-SILC.

7. Sosiale indikatorer for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre

Mads Ivar Kirkeberg

Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

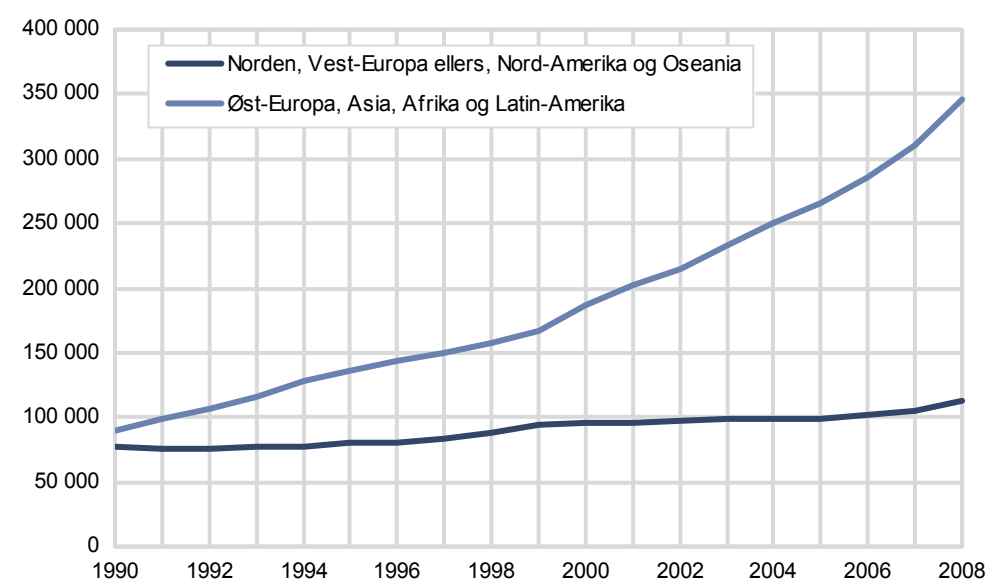
- andelen med lavinntekt holder seg relativt stabil fra året før, men økende antall innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i lavinntektsgruppen
- økt yrkestilknytning i 2006 sammenlignet med året før – også for de under lavinntektsgrensen
- ulike økonomiske støtteordninger er langt mer utbredt blant innvandrere i lavinntektsgruppen sammenlignet med lavinntektsgruppen i hele befolkningen
- ... men utviklingen fra 2004 med færre som mottar sosialhjelp fortsetter i 2006
- innvandrerhusholdninger har like høy rente- og gjeldsbelastning som befolkningen generelt

Ved inngangen til 2008 var det om lag 381 000 innvandrere i Norge, mens om lag 79 000 personer var norskfødte med innvandrerforeldre. Personer med innvandrerbakgrunn utgjør nå nesten 10 prosent av den bosatte befolkningen.

Studerer innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter landbakgrunn, er det klart flest fra Asia med en andel på 38 prosent. Deretter følger personer med bakgrunn fra Øst-Europa med 22 prosent, Afrika med 12 prosent, Norden med 12 prosent, og Vest-Europa for øvrig med 10 prosent. I underkant av seks prosent av innvandrerne og norskfødte med innvandrerforeldre har bakgrunn fra Amerika og Oseania.

Figur 7.1 viser at antallet innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre nær er tredoblet siden begynnelsen av 1990-tallet - fra 168 000 personer i 1990 til 460 000 personer i 2008. Av denne veksten stod innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika for nesten 88 prosent, eller 256 000 personer. Det største innvandringslandet er nå Polen fulgt av Pakistan. Andre store innvandringsland fra disse verdensdelene er Irak, Somalia, Vietnam, Bosnia-Hercegovina, Iran og Tyrkia. Fra Vest-Europa finner vi flest innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Sverige, Danmark, Tyskland og Storbritannia (Statistisk sentralbyrå 2008b).

Figur 7.1. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter landbakgrunn. 1990-2008

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Ved begynnelsen av 2008 bodde det om lag 132 000 personer med flyktningbakgrunn i Norge. Av disse er nesten 100 000 regnet som primærflyktninger, mens de resterende er familieinnvandrede til primærflyktninger. Blant personene med flyktningbakgrunn i Norge har halvparten landbakgrunn fra Asia. Det er 24 prosent som har landbakgrunn fra Øst-Europa og 22 prosent fra Afrika. Flyktninger fra Irak og Somalia utgjorde de to største gruppene. Henholdsvis 17 600 og 15 500 personer har bakgrunn fra disse to landene (Statistisk sentralbyrå 2008c).

I nesten alle de andre gruppene som omtales i egne kapitler i denne rapporten finner vi også innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Nesten halvparten (48 prosent) tilhører gruppen par med barn 0-17 år, 30 prosent er barn under 18 år, 18 prosent er aleneboende, 15 prosent er sosialhjelpsmottakere og 9 prosent er enslige forsørgere (se vedleggstabell A1).

Lavinntekt

Det er allerede vist i kapittel 3 og 4 at innvandrere er sterkt overrepresenterte i lavinntektsgruppen – uavhengig av hvilken målemetode for lavinntekt som legges til grunn⁶. I tabell 7.1 vises utviklingen i årlig lavinntekt for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter EU sin målemetode (under 60 prosent av medianinntekten).

Tabellen viser at blant alle innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre tilhørte drøyt 30 prosent lavinntektsgruppen i 2006. I befolkningen generelt (uten studenter) var lavinntektsandelen det året i underkant av 10 prosent. Blant innvandrere med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika hadde drøyt 36 prosent lavinntekt i 2006. Disse gruppene har dermed en sannsynlighet for å tilhøre lavinntektsgruppen som er mer enn 3,5 ganger høyere enn i befolkningen generelt. Blant flyktninger er andelen med lavinntekt enda litt høyere – drøyt 38 prosent i 2006⁷.

Andelen med lavinntekt blant innvandrerne og norskfødte med innvandrerforeldre har holdt seg relativt stabilt fra 2005 til 2006. Antall personer med lavinntekt har allikevel økt fra 119 000 til 127 000 personer. For innvandrere med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika har antallet med lavinntekt økt fra 101 000 i 2005 til 109 000 personer i 2006.

Tabell 7.1. Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006¹

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen uten studenter	:	:	:	4 452 244	4 485 659	4 531 134
Andel med lavinntekt	11	10	10	9,2	9,6	9,7
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	409 000	429 000	442 000
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt ³	:	:	:	369 160	391 344	421 347
Andel med lavinntekt	28	20	27	28,7	30,3	30,3
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	106 000	119 000	127 000
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika ⁴	:	:	:	257 239	276 592	301 558
Andel med lavinntekt	36	26	33	34,9	36,6	36,2
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	90 000	101 000	109 000
Flyktninger ⁵	:	:	:	140 761	152 323	138 469
Andel med lavinntekt	34	29	36	36,3	39,1	38,2
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	51 000	60 000	53 000

¹ Tallene for årene 1996, 1999 og 2002 er basert på utvalg, og viser derfor kun prosentvis andel med lavinntekt. For årene 2004-2006 er tallene basert på fulltelling fra register.

² Avrundede tall.

³ Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre.

⁴ Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika.

⁵ Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er flyktning.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

⁶ I kapittel 4 er det også gitt en oversikt over andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt etter landbakgrunn og botid.

⁷ Tallene for 2006 er ikke direkte sammenlignbare med foregående år. I 2006 omfatter ikke flyktninger familieinnvandrede til primærflyktninger slik som for tidligere år.

Det er viktig å være oppmerksom på at det er store variasjoner i omfanget av lavinntekt blant ulike innvandringsland. Tall publisert i *Innvandring og innvandrerere 2008* (Statistisk sentralbyrå 2008d) viser at blant somaliske innvandrere tilhører 64 prosent lavinntektsgruppen i 2006 etter EU-60. Blant irakiske innvandrere har også mer enn halvparten (52 prosent) en husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet som ligger under lavinntektsgrensen etter EU sin målemetode. Blant andre store innvandringsland i Asia og det tidligere Øst-Europa har Pakistan, Tyrkia, Russland og Polen, en høy andel med lavinntekt, mens færrest med lavinntekt finner vi blant innvandrere fra Sri Lanka og Bosnia-Hercegovina. Her ligger lavinntektsandelen under 20 prosent etter EU-60.

Yrkestilknytning

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er fortsatt sterkt overrepresentert blant de ikke-yrkestilknyttede, men de to indikatorene i tabell 7.2 viser en økt yrkestilknytning blant disse gruppene fra 2005 til 2006.

Fra slutten av 1990-tallet og frem til 2002 ble det flere innvandrere uten tilknytning til arbeidsmarkedet, og denne andelen holdt seg relativt stabil frem til 2005. Blant innvandrere med en hovedinntektstaker fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika tilhørte 34,3 prosent en husholdning uten noen yrkestilknyttede i 2005. I 2006 har denne andelen falt til 32,8 prosent. For flyktninger har denne indikatoren sunket fra 39,3 til 37,6 prosent i samme periode. Hovedårsaken til denne utviklingen er et forbedret arbeidsmarked fra 2005. Den registrerte arbeidsledigheten blant innvandrere gikk ned fra 8,3 prosent i 4. kvartal 2005 til 6,1 prosent i 4. kvartal 2006. Innvandrere med afrikansk bakgrunn har de høyeste ledighetstallene, men utviklingen er den samme i perioden. Ledigheten blant afrikanere i Norge utgjorde 16,5 prosent i 2005, for så å synke til 13,2 prosent i 2006. Blant asiater var tilsvarende nedgang i ledigheten fra 11,1 til 8,3 prosent. Denne utviklingen har fortsatt. De siste ledighetstallene for innvandrere viste en arbeidsledighet blant asiater og afrikanere på henholdsvis 6,6 og 10,6 prosent i august 2008. Kommende målinger vil vise i hvilken grad et forverret arbeidsmarked fra høsten 2008 vil slå ut i innvandrerledigheten.

Det er en nær sammenheng mellom manglende yrkestilknytning og sannsynligheten for å befinne seg i lavinntektsgruppen. Denne sammenhengen avspeiler seg klart i tabell 7.2, men også i lavinntektsgruppen er det tegn på noe økt tilknytning til arbeidsmarkedet siden forrige måling. Blant de med lavinntekt i 2005 tilhørte 68,1 prosent en husholdning uten yrkestilknyttede hvor hovedinntektstaker hadde bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika. Andelen hadde sunket med om lag ett prosentpoeng i 2006.

Det er til dels store variasjoner i graden av yrkestilknytning blant innvandrere i lavinntektsgruppen, etter deres landbakgrunn. Størst andel uten yrkestilknyttede i husholdningen finner vi blant russere, somaliere og iranere, med andeler på over 70 prosent i 2006. Lavest andel har pakistanere og srilankere hvor om lag halvparten i lavinntektsgruppen ikke har noen yrkestilknyttede i husholdningen (Statistisk sentralbyrå 2008d).

Den andre indikatoren for yrkestilknytning viser større endringer fra 2005 til 2006. Andelen personer i husholdninger med en hovedinntektstaker fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika, og hvor yrkesinntekten er største inntektskilde, utgjorde 61,7 prosent i 2005. I 2006 hadde tilsvarende andel økt til 65 prosent. I lavinntektsgruppen var det også flere med yrkesinntekt som viktigste kilde til livsopphold – fra 34,6 prosent i 2005 til 38,5 prosent i 2006.

Tabell 7.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning, 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede						
Hele befolkningen uten studenter	22	22	22	21,6	21,9	21,8
Med lavinntekt	72	71	70	66,3	66,7	66,4
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	31	22	29	29,6	30,3	29,2
Med lavinntekt	66	64	71	68,3	67,7	66,8
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med land- bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	36	26	33	33,7	34,3	32,8
Med lavinntekt	65	65	70	68,8	68,1	67,2
Flyktninger i alt	44	31	39	37,3	39,3	37,6
Med lavinntekt	74	66	77	71,7	72,1	71,3
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt						
Hele befolkningen uten studenter	74	75	74	73,9	73,5	75,1
Med lavinntekt	29	32	32	35,5	35,2	37,4
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	63	75	67	66,7	66,7	69,4
Med lavinntekt	35	40	31	36,1	37,0	40,7
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med land- bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt.	56	70	62	61,4	61,7	65,0
Med lavinntekt	33	39	29	33,4	34,6	38,5
Flyktninger i alt	46	68	54	55,6	54,3	57,1
Med lavinntekt	21	38	18	24,4	24,6	26,2

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Økonomisk utsatthet

Ved manglende yrkesinntekt og ikke opparbeidede trygderettigheter, blir ulike økonomiske støtteordninger desto viktigere for mange innvandrere. Hvis vi måler økonomisk utsatthet ved å se på andelen personer som tilhører husholdninger som mottar bostøtte og økonomisk sosialhjelp, ser vi at innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika er klart overrepresentert i forhold til hele befolkningen (tabell 7.3). Andelen personer som mottok bostøtte utgjorde nesten 20 prosent blant disse gruppene i 2006. Denne andelen har vært relativt stabil siden slutten av 1990-tallet. Blant flyktninger mottok drøyt 31 prosent bostøtte i 2006 – også her er indikatoren relativt stabil siden 1999.

Ser vi på andelen som mottar sosialhjelp i 2006, utgjør denne 24,5 prosent for innvandrere med bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika, og 37,6 prosent for flyktninger. Utviklingen fra 2004 med færre som mottar denne økonomiske støtten fortsetter i 2006 – trolig som en følge av et bedret arbeidsmarked i perioden.

Bostøtte og sosialhjelp er langt mer utbredt blant de som befinner seg lavest i inntektsfordelingen. Blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i lavinntektsgruppen i 2006, tilhører mer enn hver tredje person (35,2 prosent) en husholdning som mottar sosialhjelp, mens drøyt 21 prosent mottar både sosialhjelp og bostøtte. Blant flyktninger i lavinntektsgruppen er andelen enda høyere, med henholdsvis 59 og 40 prosent. Disse økonomiske overføringene er langt mer utbredt blant inntektsfattige innvandrere, enn i lavinntektsgruppen i befolkningen generelt (uten studenter). I publikasjonen *Innvandring og innvandrere 2008* (Statistisk sentralbyrå 2008d) presenteres tall som viser at blant irakere og somaliere er avhengigheten av økonomisk sosialhjelp størst. Av disse mottar godt over 60 prosent av de som har lavinntekt, denne støtten. Men disse to innvandrergroppene mottar også i langt større grad sosialhjelp selv om de befinner seg over lavinntektsgrensen. Halvparten av somaliene over lavinntektsgrensen tilhørte i 2006 en husholdning som mottok økonomisk sosialhjelp. Blant bosniere, russere og iranere mottar om lag halvparten i lavinntektsgruppen sosialhjelp, men i disse innvandregruppene er det også en høy overrepresentasjon i mottak av sosialhjelp blant de som ligger over EUs lavinntektsgrense. Økonomisk sosialhjelp bidrar med andre ord til å «løfte» en del innvandrerhusholdninger over lavinntektsgrensen.

Tabell 7.3. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte						
Hele befolkningen uten studenter	3	4	4	4,4	4,2	4,3
Med lavinntekt	9	12	15	16,1	17,6	18,2
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	16	13	14	14,9	15,1	14,9
Med lavinntekt	26	25	28	27,4	28,6	28,4
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	24	20	19	20,3	20,4	19,9
Med lavinntekt	30	29	31	27,4	32,4	32,1
Flyktninger i alt	37	31	29	30,2	30,8	31,3
Med lavinntekt	41	34	43	46,0	46,4	49,3
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	5	5,7	5,5	5,1
Med lavinntekt	14	14	18	19,6	20,4	19,6
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	24	20	22	20,5	19,8	18,5
Med lavinntekt	41	41	43	37,4	37,1	35,2
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	36	30	29	27,6	26,5	24,5
Med lavinntekt	48	49	47	37,4	42,0	39,7
Flyktninger i alt	54	43	42	39,6	38,4	37,6
Med lavinntekt	75	60	64	59,1	58,3	59,2
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	1	1	2	1,7	1,8	1,8
Med lavinntekt	3	4	6	7,4	8,4	8,6
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	12	8	10	10,8	11,0	10,6
Med lavinntekt	18	16	23	21,0	22,0	21,4
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	19	14	14	15,1	15,2	14,5
Med lavinntekt	23	20	26	21,0	25,5	24,6
Flyktninger i alt	29	23	22	23,8	24,0	24,2
Med lavinntekt	34	28	36	37,5	37,8	39,6

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Tabell 7.4. Indikatorer¹ for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsrentebelastning						
Hele befolkningen uten studenter	11	13	18	6,7	5,9	7,5
Med lavinntekt	10	13	17	11,4	10,8	12,1
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	11	12	16	7,6	6,7	7,8
Med lavinntekt	14	12	11	8,2	7,7	8,2
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	9	11	16	8,0	7,2	8,2
Med lavinntekt	15	12	12	7,3	7,1	7,6
Flyktninger i alt	4	8	13	7,3	6,5	7,3
Med lavinntekt	10	12	8	5,4	5,3	5,4
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	7	9,4	10,9	12,8
Med lavinntekt	11	13	15	16,4	17,0	17,5
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	9	6	9	10,4	11,7	13,2
Med lavinntekt	19	11	11	13,4	14,2	14,3
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	9	5	10	10,8	12,1	13,5
Med lavinntekt	19	7	12	12,5	13,3	13,5
Flyktninger i alt	5	5	7	9,0	10,5	11,7
Med lavinntekt	12	9	10	9,2	10,2	10,1

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Rente- og gjeldsbelastning

Økonomisk utsatthet kan også måles ved å se på graden av rente- og gjeldsbelastning. Tabell 7.4 viser andelen personer som tilhører en husholdning hvor renteutgiftene utgjør 15 prosent eller mer av husholdningens samlede inntekt. I takt med fallende rentenivå de siste årene, viser denne indikatoren en kraftig nedgang både for befolkningen som helhet og for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre

frem til og med 2005. I 2006 steg utlånsrentene igjen, og andelen med høy rentebelastning økte noe. Nesten 8 prosent tilhører en innvandrershusholdning med så høye gjeldsrenter i 2006 – omtrent på samme nivå som i befolkningen generelt.

Gjeldsbelastningen har generelt økt blant norske husholdninger – og blant innvandrershusholdninger - siden slutten av 1990-tallet. Denne gjeldsøkningen ser ut til å fortsette i 2006. For innvandrere med bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika er andelen nå 13,5 prosent som tilhører en husholdning med en samlet gjeld som er minst tre ganger så høy som samlet inntekt. I 2005 var tilsvarende andel 12,1 prosent. Man finner samme andel med høy gjeldsbelastning i lavinntektsgruppen i 2006.

Inntektssammensetning

Inntektstallene for 2006 viser at yrkesinntekt har økt i inntektsmessig betydning for innvandrershusholdningene sammenlignet med tilsvarende tall året før. Samtidig har samlede overføringer fått en noe redusert betydning. Dette gjelder for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre både under og over lavinnteksgrensen målt ved EU-60.

Tabell 7.5 viser at de som befinner seg i lavinntektsgruppen har en klart lavere andel av samlet husholdningsinntekt fra arbeid, sammenlignet med dem som ikke har lavinntekt. Det motsatte gjelder for stønader. Blant de inntektsfattige husholdningene med en hovedinntektstaker fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika, utgjør ulike overføringer 55 prosent av den totale husholdningsinntekten, mens yrkesinntekten har en andel på 44 prosent. De to viktigste overføringene er pensjoner fra folketrygden og økonomisk sosialhjelp, med andeler på henholdsvis 15 og 13 prosent av husholdningens samlede inntekter. Sammenlignet med de to foregående årene ser sosialhjelp ut til å ha fått en mindre inntektsmessig betydning for disse innvandrershusholdningene i lavinntektsgruppen. I husholdninger med lavinntekt hvor hovedinntektstaker er flyktning er avhengigheten av overføringer langt større – 69 prosent av samlet inntekt. Sosialhjelp er den viktigste overføringen, men også her ser det ut til at denne økonomiske støtten har fått en mindre betydning for lavinntektsgruppen i 2006 sammenlignet med de to tidligere årene. I 2004 utgjorde sosialhjelpen i gjennomsnitt 25 prosent av flyktninghusholdningenes inntekter, mens andelen falt til 21 prosent i 2005, og til 19 prosent i 2006. Sosialhjelp har fortsatt en langt større betydning for innvandrershusholdningene i lavinntektsgruppen sammenlignet med befolkningen generelt. I 2006 utgjorde økonomisk sosialhjelp i gjennomsnitt 5 prosent av samlet inntekt i lavinntektsgruppen totalt.

Barnetrygd, dagpenger ved arbeidsledighet og bostøtte har også en del betydning for økonomien til husholdninger i lavinntektsgruppen med en hovedinntektstaker fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika, med andeler av samlet inntekt på henholdsvis 6, 3 og 4 prosent i 2006.

Mens yrkesinntekten har en andel på 44 prosent blant de inntektsfattige innvandrershusholdningene med en hovedinntektstaker fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika, utgjør den 78 prosent av samlet inntekt blant tilsvarende husholdninger over lavinnteksgrensen i 2006 – en økning på 3 prosentpoeng fra året før. Overføringer har en andel på 20 prosent. Pensjoner fra folketrygden peker seg ut som den viktigste overføringen med en andel på 9 prosent – det samme som året før. Samtlige typer overføringer spesifisert i tabell 7.5 har en mindre inntektsmessig betydning for innvandrershusholdninger over lavinnteksgrensen sammenlignet med tilsvarende husholdninger i lavinntektsgruppen.

Tabell 7.5. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre			Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika			Flyktninger		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	34	75	73	46	80	76	44	78	72	31	76	67
Kapitalinntekter ³	3	5	5	1	3	3	1	2	2	0	1	1
Overføringer	63	20	22	53	17	22	55	20	26	69	23	32
Herav:												
Pensjoner fra folketrygden	44	13	14	17	9	10	15	9	10	15	8	10
Dagpenger ved arbeidsledighet	2	0	1	3	1	1	3	1	2	4	2	2
Barnetrygd	3	1	1	5	2	2	6	2	3	6	3	3
Bostøtte	2	0	0	3	0	1	4	1	1	5	1	2
Sosialhjelp	5	0	0	11	1	2	13	2	4	19	3	6
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	152 800	590 400	529 500	138 100	549 000	405 200	145 200	499 200	352 200	172 900	478 800	353 500
Inntekt etter skatt	130 900	437 200	394 600	121 600	411 400	310 000	129 200	385 500	279 100	157 300	376 000	286 400
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	102 000	277 900	253 400	80 300	257 800	195 700	82 900	232 700	170 500	96 400	222 100	170 600
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	2,0	2,5	2,3	2,1	2,6	2,4	2,5	2,8	2,6
Antall observasjoner (husholdninger)	285 232	1 766 241	2 051 473	63 844	118 565	182 409	51 526	72 620	124 146	21 506	30 994	52 500

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.5.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektsfordeling

I tabell 7.6 er inntektsfordelingen blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre belyst ved hjelp av tre forskjellige ulikhetsmål. Som vi kan se er det generelle bildet at inntektsulikheten er større i denne delen av befolkningen, enn i befolkningen totalt sett. I likhet med hele befolkningen, har det skjedd en økende inntektsulikhet blant personer med innvandrerbakgrunn siden slutten av 1990-tallet.

Ulikhetsmålet S80/S20 viser gjennomsnittlig ekvivalentinntekt (EU-skala) for de 20 prosentene med høyest inntekt, dividert med gjennomsnittlig ekvivalentinntekt til de 20 prosentene med lavest inntekt. I 2006 var forholdstallet 3,4 i hele befolkningen (eksklusive personer i studenthusholdninger), sammenlignet med 5,4 blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika var dette forholdstallet 4,8. Med andre ord hadde den "rikeste" femdelen av disse innvandrerne en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt som lå nesten fem ganger høyere enn den "fattigste" femdelen. På slutten av 1990-tallet hadde den "rikeste" femdelen drøyt tre ganger så høy inntekt som femdelen med lavest inntekt.

En viktig årsak til den økte inntektsulikheten fra slutten av 1990-tallet er økningen i utdelingen av aksjeutbytte, som ble beskrevet nærmere i kapittel 3. Men denne forklaringen holder ikke for å beskrive økt inntektsulikhet blant innvandrere fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika siden slike kapitalinntekter i liten grad tilfaller denne gruppen. Dette kan man tydelig se ut i fra den store økningen i inntektsulikhet blant befolkningen generelt fra 2004 til 2005 da utbytteutbetalingene økte fra 62 milliarder til nesten 100 milliarder kroner, og S80/S20 økte fra 3,9 til 4,6. Blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre var dette ulikhetsmålet uforandret fra 2004 til 2005 (4,9 i begge år). En mer nærliggende forklaring er

tilknytningen til arbeidsmarkedet. Det å stå innenfor eller utenfor arbeidsmarkedet - yrkesinntekt eller mangel på yrkesinntekt - er trolig den viktigste forklaringsfaktoren til økt inntektsulikhet blant innvandrere siden slutten av 1990-tallet. Den noe reduserte inntektsulikheten fra 2005 til 2006 kan sees i sammenheng med den økte yrkestilknytningen som tabell 7.2 viste.

Indikatoren P90/P10 viser forholdstallet mellom inntekten til den personen som hadde en inntekt høyere enn 90 prosent av alle andre i befolkningen, og inntekten til den personen som hadde en inntekt lavere enn 90 prosent av befolkningen. Dette ulikhetsmålet påvirkes i langt mindre grad av ekstremverdier i begge ender av fordelingen slik tilfellet er for S80/S20, hvor noen få personer med for eksempel høye aksjeutbytter bidrar sterkt til økt ulikhet. Vi ser at P90/P10 er stabil for befolkningen generelt sett, men at dette forholdstallet økte i perioden 1999-2004 for innvandrere. Dette skyldes trolig at en relativt stor andel innvandrere ikke har yrkesinntekt, og at ulike overføringer som for eksempel sosialhjelp, ikke fullt ut klarer å kompensere for manglende inntekt fra eget arbeid. Med andre ord er inntektsulikheten mer fundamental blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre enn i befolkningen generelt, hvor økt ulikhet i stor grad kan tilskrives høye aksjeutbytter til et fåtall personer. Det har ikke funnet sted noen endring i denne indikatoren fra 2004 til 2006 for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Blant flyktninger viser dette ulikhetsmålet en liten nedgang.

Det tredje målet for inntektsulikhet i tabell 7.6 er den såkalte Gini-koeffisienten (se kapittel 2 for en nærmere definisjon). Dette ulikhetsmålet viser en nedgang fra 2005 til 2006 for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

Avslutningsvis er det viktig å poengtere at utviklingen i inntektsulikheten er belyst ved tverrsnittstall i de enkelte årene. Tallene for 2004-2006 er basert på fulltelling, og dekker dermed alle innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, mens tidligere tall er basert på utvalg. Det er ikke kontrollert for såkalte "sammensetningseffekter" i utvalget. Med det menes at tallene kan påvirkes av hvordan innvandrerne som undersøkes i det enkelte år er sammensatt med hensyn på landbakgrunn, alder, botid i landet, innvandringsgrunn etc. Det er vanskelig å si hvor mye av økningen i ulikhet som for eksempel skyldes at innvandrergruppen ett år består av flere nyankomne flyktninger, enn det gruppen et annet år gjør.

Tabell 7.6. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 1996-2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
S80/S20²						
Hele befolkningen uten studenter	3,4	3,3	3,7	3,9	4,6	3,4
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	4,7	4,0	5,2	5,6	5,6	5,4
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	3,9	3,2	4,7	4,9	4,9	4,8
Flyktninger i alt	2,7	2,8	4,3	3,8	3,9	3,6
P90/P10³						
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,6
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	3,2	2,8	3,5	3,8	3,8	3,8
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	2,9	2,7	3,3	3,6	3,5	3,6
Flyktninger i alt	2,3	2,5	2,9	3,0	3,0	2,8
Gini-koeffisient⁴						
Hele befolkningen uten studenter	0,242	0,237	0,262	0,278	0,322	0,239
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	0,290	0,265	0,295	0,306	0,313	0,302
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	0,255	0,219	0,269	0,277	0,281	0,277
Flyktninger i alt	0,194	0,195	0,262	0,242	0,250	0,242

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

8. Sosiale indikatorer for sosialhjelpsmottakere

Mads Ivar Kirkeberg og Eiliv Mørk

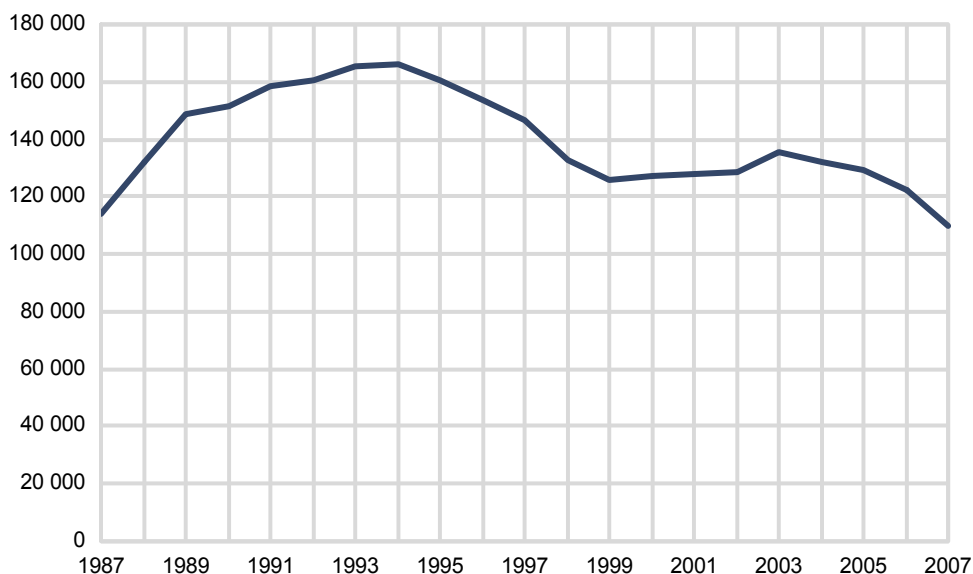
Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- antall sosialhjelpsmottakere fortsetter å synke
- den relative andelen med lavinntekt øker, men antallet med lavinntekt er stabilt
- en økende andel mottar bostøtte
- sosialhjelpsmottakerne er oftere leietakere, bor trangere og opplever i større grad boligutgiftene som tyngende, sammenlignet med befolkningen generelt
- selv om sosialhjelpsmottakerne er yngre enn befolkningen generelt har de dårligere helse
- ustabil tilknytning til arbeidslivet i sosialhjelpsmottakernes husholdninger, i seks av ti var det ingen personer med heltidsarbeid, i en av fire forekom arbeidsledighet i 2007

Sosialhjelp er ment å være en midlertidig støtteordning til personer som trenger særskilt økonomisk hjelp. Ifølge sosialhjelpsstatistikken utgjorde antallet sosialhjelpsmottakere drøyt 122 000 i 2006. Det er en nedgang på om lag 6 000 personer fra året før. Som figur 8.1 viser har det blitt færre sosialhjelpsmottakere de siste årene. Det er imidlertid viktig å være klar over at i tallene for 2003 og 2004 ligger det også en del registreringer av introduksjonsstøtten som blir gitt til nyankomne innvandrere. Denne støtten ble innført i oktober 2003 og ble den første tiden registrert sammen med sosialhjelp. Denne praksisen fortsatte i første del av 2004. I 2005 ble derimot introduksjonsstøtten skilt fra sosialhjelp og antall sosialhjelpsmottakere lå igjen på nivå med 2002 (Statistisk sentralbyrå 2008e).

Til tross for målsetningen om at sosialhjelp kun skal være en midlertidig støtteordning blir ordningen mer langvarig for mange. En studie av sosialhjelpsmottakere viser at over halvparten (52 prosent) av de som mottar sosialhjelp kan regnes som langtidsmottakere⁸ (Dahl m.fl. 2006).

Figur 8.1. Antall sosialhjelpsmottakere 1987-2007

Kilde: Økonomisk sosialhjelp. Statistisk sentralbyrå.

En studie av langtidsmottakere av sosialhjelp i 2005 viste at disse stønadsmottakerne skiller seg fra hele stønadspopulasjonen ved å være noe eldre,

⁸ Langtidsmottakere av økonomisk sosialhjelp blir i studien regnet som personer som har minst én sammenhengende stønadsperiode av minimum seks måneders varighet i løpet av årene 1998-2004.

oftere aleneboende og i større grad bestå av menn. Det er i tillegg et høyt innslag av innvandrere blant langtidsmottakerne. Nærmere fire av ti personer med sosialhjelp gjennom hele året (2005) hadde innvandrerbakgrunn (Kirkeberg og Epland 2008).

I dette kapitlet vil vi studere sosialhjelpsmottakere definert på to ulike måter: de som har mottatt sosialhjelp minst en gang i løpet av året, og de som har mottatt sosialhjelp i minst 6 av årets 12 måneder – heretter kalt langtidsmottakere⁹.

I alle de andre gruppene som omtales i egne kapitler i denne rapporten finner man også et varierende innslag av sosialhjelpsmottakere. For eksempel er 40 prosent av sosialhjelpsmottakerne innvandrere, 34 prosent er aleneboende, 27 prosent er par med barn 0-17 år, 25 prosent er enslige forsørgere, 20 prosent er langtidssyke og 12 prosent er uførepensjonister (se vedleggstabell A1).

Lavinntekt

Sosialhjelpsmottakere er, ikke overraskende, sterkt overrepresenterte i lavinntektsgruppen. Andelen med lavinntekt har dessuten økt klart siden slutten av 1990-tallet (tabell 8.1). I 1999 var lavinnteksandelen 35 prosent blant personer som tilhørte husholdninger der hovedinntektstakeren hadde mottatt sosialhjelp i løpet av året, målt ved EU-60. I 2005 hadde denne andelen økt til 49,4 prosent hvilket utgjorde 80 000 personer. Lavinnteksandelen har økt ytterligere til 51 prosent i 2006, men på grunn av færre sosialhjelpsmottakere i befolkningen (se figur 8.1), utgjør antallet personer med lavinntekt fortsatt om lag 80 000 personer.

Langtidsmottakere av sosialhjelp er en enda mer økonomisk utsatt (under)gruppe. Fra 2004 til 2006 har andelen med lavinntekt i denne gruppen økt fra 56,2 til 62,4 prosent. I 2006 var det om lag 31 000 personer med lavinntekt i husholdninger der hovedinntektstakeren hadde mottatt sosialhjelp i 6 av årets 12 måneder. Sammenlignet med året før var dette allikevel en nedgang på om lag 1 000 personer på grunn av færre langtidsmottakere fra 2005 til 2006.

Tabell 8.1. Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006¹

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen uten studenter	:	:	:	4 452 244	4 485 659	4 531 134
Andel med lavinntekt	11	10	10	9,2	9,6	9,7
Antall med lavinntekt ⁴	:	:	:	409 000	429 000	442 000
Sosialhjelpsmottakere ²	:	:	:	166 996	162 908	157 175
Andel med lavinntekt	36	35	44	44,2	49,4	51,0
Antall med lavinntekt ⁴	:	:	:	74 000	80 000	80 000
Herav langtidsmottakere av sosialhjelp ³	:	:	:	51 582	52 029	50 342
Andel med lavinntekt	:	:	:	56,2	60,8	62,4
Antall med lavinntekt ⁴	:	:	:	29 000	32 000	31 000

¹ Tallene for årene 1996, 1999 og 2002 er basert på utvalg, og viser derfor kun prosentvis andel med lavinntekt. For årene 2004-2006 er tallene basert på fulltelling fra register.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som har mottatt sosialhjelp i løpet av året.

³ Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som har mottatt sosialhjelp i 6 av årets 12 måneder.

⁴ Avrundede tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Yrkestilknytning

Svak yrkestilknytning er noe av det som kjennetegner personer i husholdninger hvor hovedinntektstaker er sosialhjelpsmottaker. Det viser seg at desto lenger en person mottar sosialhjelp, jo svakere er tilknytningen til yrkeslivet (Dahl m.fl. 2006). I 2006 hadde 71,5 prosent av alle personer i husholdninger der hovedinntektstakeren var sosialhjelpsmottaker ingen husholdningsmedlemmer som var yrkestilknyttet (tabell 8.2). Sammenlignet med året før er denne indikatoren uforandret, men sammenlignet med slutten av 1990-tallet er det nå klart færre

⁹ For langtidsmottakerne er det kun gitt tall for årene 2004-2006. Den utvalgsbaserte inntektsstatistikken for 2004 har ikke stort nok observasjonsgrunnlag til å kunne si noe om undergruppen "langtidsmottakere av sosialhjelp".

yrkestilknyttede i denne gruppen. I 1999 var andelen uten noen yrkestilknyttede om lag 61 prosent i husholdninger med en sosialhjelpsmottaker som hovedinntektstaker. For disse husholdningene under lavinntektsgrensen har andelen personer uten noen yrkestilknyttede ligget stabilt på 84-85 prosent i hele perioden 1999-2006.

Blant langtidsmottakere av sosialhjelp er yrkestilknytningen enda svakere enn i stønadspopulasjonen totalt. Blant disse mottakerne av sosialhjelp er i tillegg andelen aleneboende høyere slik at muligheten for at andre husholdningsmedlemmer skal være yrkestilknyttet er mindre. Andelen personer uten yrkestilknytning i husholdninger der en hovedinntektstaker er langtidsmottaker av sosialhjelp, var i 2006 på i underkant av 87 prosent. I lavinntektsgruppen var tilsvarende andel nesten 94 prosent. Det har kun vært mindre endringer i denne indikatoren for langtidsmottakere i perioden 2004-2006.

Det å ha yrkesinntekt som husholdningens største inntektskilde er en annen indikator for å måle yrkestilknytning. Denne indikatoren viser en økning fra 2005 til 2006. I husholdninger med en hovedinntektstaker som har mottatt sosialhjelp i 2006, hadde 23,3 prosent yrkesinntekt som viktigste kilde til husholdningens inntekter. I 2005 var tilsvarende andel 21,5 prosent. Tilsvarende økning blant langtidsmottakere av sosialhjelp var fra 13,6 prosent i 2005 til 15,5 prosent i 2006. Også i lavinntektsgruppen er det en økt andel med yrkesinntekt som viktigste kilde til livsopphold. Indikatoren viser at disse husholdningene med sosialhjelpsmottakere har økt sin yrkesinntekt fra 2005 til 2006, men at yrkesinntektene ikke er høye nok for å bli regnet som yrkestilknyttet. I 2006 var grensen for å bli regnet som yrkestilknyttet på om lag 111 000 kroner (minstepensjonen til en enslig).

Tabell 8.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede						
Hele befolkningen uten studenter	22	22	22	21,6	21,9	21,8
Med lavinntekt	72	71	70	66,3	66,7	66,4
Sosialhjelpsmottakere	63	61	70	67,9	71,2	71,5
Med lavinntekt	81	84	85	84,3	85,1	85,1
Herav langtidsmottakere av sosialhjelp	:	:	:	86,6	87,9	86,8
Med lavinntekt	:	:	:	94,7	94,3	93,6
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt						
Hele befolkningen uten studenter	74	75	74	73,9	73,5	75,1
Med lavinntekt	29	32	32	35,5	35,2	37,4
Sosialhjelpsmottakere	26	33	21	23,6	21,5	23,3
Med lavinntekt	16	20	12	14,5	13,6	15,5
Herav langtidsmottakere av sosialhjelp	:	:	:	6,0	5,9	7,9
Med lavinntekt	:	:	:	2,5	3,0	4,3

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Økonomisk utsatthet

Som en indikator på økonomisk utsatthet viser tabell 8.3 andelen personer i husholdninger som mottar bostøtte (i tillegg til økonomisk sosialhjelp). Mottak av bostøtte er utbredt blant sosialhjelpshusholdningene. Mens det i befolkningen generelt var en andel på drøyt 4 prosent som mottok bostøtte i 2006, er andelen blant sosialhjelpsmottakere drøyt 45 prosent. I befolkningen totalt har andelen med bostøtte ligget rundt 4 prosent siden slutten av 1990-tallet, mens blant sosialhjelpsmottakere har andelen med denne støtteordningen økt en del i samme periode. Som tabellen viser er andelen personer med bostøtte den samme blant de sosialhjelpsmottakerne som ligger under EUs lavinntektsgrense.

Blant langtidsmottakerne av sosialhjelp er bostøtte enda mer vanlig enn i stønadspopulasjonen samlet sett. I 2006 hadde nesten 58 prosent av personene i husholdningene med en langtidsmottaker som hovedinntektstaker, bostøtte. Blant disse stønadsmottakerne med lavinntekt var tilsvarende andel noe mindre – 55 prosent. Andelen med bostøtte har økt blant langtidsmottakerne av sosialhjelp i perioden 2004-2006.

Tabell 8.3. Indikator¹ for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte						
Hele befolkningen uten studenter	3	4	4	4,4	4,2	4,3
Med lavinntekt	9	12	15	16,1	17,6	18,2
Sosialhjelpsmottakere	27	32	36	40,3	42,2	45,2
Med lavinntekt	23	27	35	39,2	42,5	45,4
Herav langtidsmottakere av sosialhjelp	:	:	:	55,5	56,0	57,8
Med lavinntekt	:	:	:	52,6	53,4	55,1

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Rente- og gjeldsbelastning

Økonomisk utsatthet kan også måles ved å se på graden av rente- og gjeldsbelastning. Tabell 8.4 viser andelen personer som tilhører en husholdning hvor renteutgiftene utgjør 15 prosent eller mer av husholdningens samlede inntekt. I takt med fallende rentenivå de siste årene, viser denne indikatoren en kraftig nedgang både for befolkningen som helhet og for sosialhjelpsmottakere. Det høyere rentenivået i 2006 medførte at andelen med høy rentebelastning økte noe. Nesten 5 prosent tilhører en sosialhjelpshusholdning med så høye gjeldsrenter i 2006 sammenlignet med nesten 8 prosent i befolkningen generelt. Blant sosialhjelpsmottakere med lavinntekt var tilsvarende andel i underkant av 4 prosent. Blant langtidsmottakere er det enda færre med høy rentebelastning - under 2 prosent i 2006 både for gruppen totalt og for de med lavinntekt.

Andelen med høy gjeldsbelastning har økt blant norske husholdninger, men blant sosialhjelpsmottakere har denne indikatoren vært stabil siden slutten av 1990-tallet. Fra 2005 til 2006 er det en svak nedgang i andelen sosialhjelpsmottakere med høy gjeld i forhold til inntekt. Det er i 2006 liten forskjell i andelen med høy gjeldsbelastning blant sosialhjelpsmottakerne i alt, og de av mottakerne med inntekt under lavinntektsgrensen. Det samme finner vi blant langtidsmottakerne av sosialhjelp, men i likhet med indikatoren for høy rentebelastning, ”scorer” denne gruppen også lavere på denne indikatoren sammenlignet med sosialhjelpsmottakerne generelt.

Tabell 8.4. Indikatorer¹ for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsrentebelastning						
Hele befolkningen uten studenter	11	13	18	6,7	5,9	7,5
Med lavinntekt	10	13	17	11,4	10,8	12,1
Sosialhjelpsmottakere	10	10	11	5,3	4,3	4,6
Med lavinntekt	7	2	7	4,0	3,6	3,7
Herav langtidsmottakere av sosialhjelp	:	:	:	1,8	1,7	1,9
Med lavinntekt	:	:	:	1,7	1,7	1,7
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	7	9,4	10,9	12,8
Med lavinntekt	11	13	15	16,4	17,0	17,5
Sosialhjelpsmottakere	10	9	8	8,5	9,2	8,9
Med lavinntekt	14	11	11	9,5	9,9	9,1
Herav langtidsmottakere av sosialhjelp	:	:	:	4,8	5,8	5,9
Med lavinntekt	:	:	:	5,7	6,6	6,2

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Tabell 8.5. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger med sosialhjelpsmottakere, herunder langtidsmottakere av sosialhjelp¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Husholdninger hvor hovedinntektstaker er sosialhjelpsmottaker			Husholdninger hvor en eller flere i husholdningen mottar sosialhjelp			Husholdninger hvor hovedinntektstaker er langtidsmottaker av sosialhjelp			Husholdninger hvor en eller flere er langtidsmottakere av sosialhjelp		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	34	75	73	19	35	29	21	52	45	9	19	14	10	39	29
Kapitalinntekter ³	3	5	5	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1
Overføringer	63	20	22	81	65	71	78	47	55	91	81	86	90	60	70
Herav:															
Pensjoner fra folketrygden	44	13	14	24	33	30	25	25	25	13	29	21	14	24	21
Tjenestepensjoner	2	4	4	0	1	1	0	1	1	0	0	0	0	1	1
Dagpenger ved arbeidsledighet ...	2	0	1	3	2	3	3	2	2	1	2	1	2	1	1
Barnetrygd	3	1	1	5	3	4	5	3	3	5	3	4	5	2	3
Stipend	2	0	0	2	1	2	3	1	1	2	1	2	2	1	1
Bostøtte	2	0	0	5	3	4	4	2	2	6	5	6	6	3	4
Sosialhjelp	5	0	0	33	14	21	30	9	14	58	34	46	55	23	34
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	152 800	590 400	529 500	147 200	284 100	212 800	155 900	392 200	289 000	149 000	263 700	192 400	155 800	361 800	251 400
Inntekt etter skatt ...	130 900	437 200	394 600	137 000	248 200	190 300	144 200	326 600	247 000	144 300	242 800	181 500	150 000	314 000	226 100
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	102 000	277 900	253 400	104 000	186 700	143 600	104 900	202 900	160 100	107 600	185 600	137 100	108 400	199 100	150 500
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,8	1,9	1,8	1,9	2,4	2,2	1,9	1,8	1,8	1,9	2,3	2,1
Antall observasjoner (husholdninger)	285 232	1 766 241	2 051 473	44 775	41 200	85 975	48 076	61 995	110 071	16 946	10 301	27 247	17 958	15 556	33 514

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.5.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektssammensetning

I husholdninger hvor hovedinntektstaker er sosialhjelpsmottaker har vi tidligere sett at andelen yrkestilknyttede er lav. Hvordan dette blant annet gir seg utslag i inntektssammensetningen ser vi i tabell 8.5. Denne tabellen viser at yrkesinntekter gjennomsnittlig utgjør i underkant av 30 prosent av sosialhjelpshusholdningenes samlede inntekt i 2006. Det går et klart skille i yrkesinntektenes betydning over og under lavinntektsgrensen. For sosialhjelpsmottakere under lavinntektsgrensen, målt ved EU-60, har yrkesinntektene en andel på 19 prosent, mens tilsvarende andel for de over lavinntektsgrensen er 35 prosent.

Ulike typer overføringer utgjør drøyt 70 prosent av inntekten til husholdninger med hovedinntektstaker som har mottatt sosialhjelp i løpet av året. Av dette er pensjoner fra folketrygden og sosialhjelp de viktigste inntektskildene.

Ser vi på lavinnteksgruppen blant sosialhjelpsmottakerne, er det tydelig hvor inntektsmessig betydningsfulle overføringene er. For sosialhjelpsmottakere med de laveste inntektene utgjør ulike stønader over 80 prosent av husholdningenes samlede inntekt. Sosialhjelp i seg selv utgjør en tredel (33 prosent) av samlet inntekt, og er dermed den viktigste inntektskilden for denne gruppen. Mens sosialhjelpsmottakere som befinner seg i lavinnteksgruppen kjennetegnes ved å ha sosialhjelp som viktigste kilde til livsopphold, er sosialhjelpen klart mindre viktig for de som befinner seg over lavinntektsgrensen. For de uten lavinntekt utgjør ulike overføringer 65 prosent. For disse husholdningene er pensjoner fra folketrygden viktigst (33 prosent), mens sosialhjelpen hadde en gjennomsnittlig andel på 14 prosent.

Når vi ser på husholdninger der *minst ett av husholdningsmedlemmene mottar sosialhjelp*, får vi med om lag 25 000 flere husholdninger enn når vi setter som krav

at husholdningen skal ha en hovedinntektstaker som er registrert som mottaker av sosialhjelp. Blant disse sosialhjelpshusholdningene finner vi en noe sterkere yrkestilknytning. Dette henger blant annet sammen med at disse husholdningene gjennomsnittlig er større, og som øker muligheten for at noen i husholdningen er yrkestilknyttet. For lavinntektsgruppen er det derimot små forskjeller i inntekts-sammensetning uansett valg av de to definisjonene. Begge definisjoner av sosialhjelpshusholdninger viser at om lag 80 prosent av den samlede inntekten er overføringer – hvor sosialhjelp er den klart viktigste inntektskilden.

Mens sosialhjelp mer er å betrakte som en biinntekt for mange sosialhjelpsmottakere, er denne stønaden en langt mer dominerende inntektskilde for langtidsmottakerne. I husholdninger med en hovedinntektstaker som er langtidsmottaker utgjør sosialhjelp i gjennomsnitt 46 prosent av inntekten. I lavinntektsgruppen var andelen hele 58 prosent. Inntekt av eget arbeid har kun en andel på 9 prosent i lavinntektsgruppen, mens 19 prosent av husholdningsinntekten kom fra yrkesinntekt blant langtidsmottakerne uten lavinntekt.

Inntektsfordeling

Inntektsfordelingen blant sosialhjelpsmottakere er jevn, og har ikke endret seg de siste årene (tabell 8.6). Dette gjelder både for hele stønadspopulasjonen og for undergruppen langtidsmottakere av sosialhjelp. I 2006 var gjennomsnittsinntekten til de 20 prosentene av sosialhjelpsmottakerne med høyest inntekt 2,8 ganger høyere enn de 20 prosentene med lavest inntekt etter skatt. Blant langtidsmottakerne var tilsvarende forholdstall 2,5. Dette er en klart jevnere fordeling enn det en finner i hele befolkningen, der tilsvarende forholdstall var 3,4.

De to andre ulikhetsmålene i tabell 8.6 viser også en meget stabil og jevn inntektsfordeling blant disse husholdningene. Gini-koeffisienten er for eksempel 0,193 og 0,177 for henholdsvis sosialhjelpsmottakere og langtidsmottakere i 2006. I befolkningen generelt (uten studenter) var Gini-koeffisienten 0,239 det samme året.

Tabell 8.6. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 1996-2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
S80/S20²						
Hele befolkningen uten studenter	3,4	3,3	3,7	3,9	4,6	3,4
Sosialhjelpsmottakere	2,7	2,7	2,9	2,8	2,8	2,8
Langtidsmottakere av sosialhjelp	:	:	:	2,5	2,5	2,5
P90/P10³						
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,6
Sosialhjelpsmottakere	2,3	2,3	2,4	2,4	2,4	2,4
Langtidsmottakere av sosialhjelp	:	:	:	2,2	2,2	2,2
Gini-koeffisient⁴						
Hele befolkningen uten studenter	0,242	0,237	0,262	0,278	0,322	0,239
Sosialhjelpsmottakere	0,187	0,190	0,199	0,194	0,194	0,193
Langtidsmottakere av sosialhjelp	:	:	:	0,176	0,176	0,177

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Boforhold

Sosialhjelpsmottakere er her definert som personer som tilhører husholdninger der en eller flere har mottatt sosialhjelp i 2006. Det betyr at det ikke nødvendigvis er noe samsvar mellom sosialhjelp og boligforhold. For eksempel kan en ungdom som mottok sosialhjelp i 2006, ha flyttet hjem til foreldrene eller sammen med en ektefelle/samboer på intervjudtidspunktet i 2007. Eller kanskje behovet for sosialhjelp gjaldt en kort periode i 2006 nesten et år før intervjudtidspunktet.

Sosialhjelpsmottakerne er gjennomgående unge, svært få er i pensjonsalder. En av fire er under 25 år og tre av fire er under 45 år. Det betyr at en betydelig del av sosialhjelpsmottakerne er i etableringsfasen, noe som har betydning ikke minst for boligsituasjonen.

Boligstandard og eierforhold

Mens åtte av ti i hele den voksne befolkningen bor i bolig som de eier, gjelder dette drøye tre av ti sosialhjelpsmottakere i 2007. Det er litt under nivået blant unge aleneboende, selv om forskjellen ikke er statistisk sikker. I 2003 var det drøyt fire av ti sosialhjelpsmottakere som bodde i bolig som husholdningen eide, så andelen eiere har sunket frem til 2006, men tatt seg litt opp i 2007.

Den lave eierandelen kan også være en medvirkende årsak til at boligstandarden er lavere enn for befolkningen totalt. Hele 20 prosent av sosialhjelpsmottakerne bodde trangt i 2007, mens dette gjelder bare 7 prosent i befolkningen totalt. Mens tre av ti i befolkningen bor svært romslig, gjelder dette bare en av seks blant sosialhjelpsmottakerne. Dette reflekteres også når vi ser på antall kvadratmeter sosialhjelpsmottakernes husholdninger rår over. I gjennomsnitt er boligene 82 kvadratmeter, noe som gir 39 kvadratmeter per person. I befolkningen totalt er tilsvarende tall 121 og 57 kvadratmeter.

Det er også indikasjoner på at boligene er dårligere. Selv om det er en svært liten andel som mangler bad eller wc, rapporterer 17 prosent av sosialhjelpsmottakerne at de bor i boliger med råte eller fukt. I befolkningen totalt gjelder dette 8 prosent. Også bomiljøet virker å være noe dårligere for de som mottar sosialhjelp. 22 prosent er utsatt for støy, 11 prosent er utsatt for forurensning, mens også 11 prosent bor i et område utsatt for kriminalitet, vold eller hærværk. Tilsvarende andeler i befolkningen er 12, 8 og 5 prosent.

Tabell 8.7. Boligtype og boligstandard for personer 16 år og eldre. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Sosialhjelpsmottakere					Alle
	2003	2004	2005	2006	2007	2007
Andel personer som						
bor i enebolig, våningshus	49	46	47	53	47	61
bor i småhus ellers	20	22	22	17	23	14
bor i husholdning som eier	42	34	31	31	37	80
bor i husholdning som er selveier	32	27	27	24	29	72
bor alene	30	34	35	42	33	25
bor trangt	19	21	21	23	20	7
bor svært romslig	13	13	12	11	16	32
Bor i bolig						
med råte eller fukt	17	15	18	18	17	8
som er utsatt for støy	25	18	18	21	22	12
som er utsatt for forurensning	14	15	15	12	11	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærværk	12	10	8	9	11	5
Boligareal per husholdning. Kvm.	86	83	81	74	82	121
Boligareal per person. Kvm.	41	40	38	39	39	57
Antall svar i alt	238	263	250	215	197	6071

Kilde: EU-SILC.

Boligøkonomi

Resultatene viser klart at boutgiftene er en større belastning for husholdningene til sosialhjelpsmottakerne sammenlignet med andre. Dette gjelder både objektive mål og selvrapporterte subjektive mål. For sosialhjelpsmottakere som leier er gjennomsnittlig husleie 10 200 kroner høyere enn den er for leiere i befolkningen totalt. Regnet i 2007-kroner har husleien gått noe ned fra 2003, og enda mer merkbar er nedgangen sammenlignet med 2004 fram til 2006. Dette samtidig med en økning i husleien for leiere totalt, slik at differansen mellom sosialhjelpsmottakere som leier og andre leiere var mindre i 2006 sammenlignet med noen år tilbake. I 2007 er igjen dette endret og differansen mellom sosialhjelpsmottakere som leier og andre som leier er igjen stor.

Tabell 8.8. Boligøkonomi for personer 16 år og eldre. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Sosialhjelpsmottakere					Alle
	2003	2004	2005	2006	2007	2007
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. ¹ Kroner ..	46 000	50 300	48 800	46 300	55 400	45 200
Andel leierhushold som ikke betaler husleie	8	5	7	5	12	11
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eierhushold. Kroner	47 200	38 600	39 700	29 100	37 900	48 800
Boligrenter. Gjennomsnitt for eierhushold. Kroner					22 000	26 100
Andel eierhushold uten renter og avdrag	20	23	24	43	34	40
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	48	55	56	60	57	24
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	17	12	14	15	17	41
Oppfatter boutgiftene som						
svært tyngende	28	29	29	24	25	5
noe tyngende	42	42	38	56	47	37
Antall svar fra leiere	134	168	168	134	121	1 033
Antall svar fra eiere	89	91	79	77	72	4 998
Antall svar	238	263	247	211	193	6 031

¹ Ekskludert eiere av andels- og aksjebolig.
Kilde: EU-SILC

Gjennomsnittlige utgifter til boliglån for sosialhjelpsmottakere som eier har sunket betraktelig siden 2003 og fram til 2006, og var på 29 100 kroner i 2006. Utgiftene til boliglån for sosialhjelpsmottakere har igjen steget og er i 2007 på 37 900 kroner. Dette er 10 900 kroner lavere enn blant alle eiere. Her bør vi imidlertid huske at andelen eiere er lav blant sosialhjelpsmottakerne, og at en relativt høy andel ikke har utgifter til renter og avdrag.

Siden det er en betydelig høyere andel leiere blant sosialhjelpsmottakerne blir den samlede boutgiften likevel høy. Når inntektene også er lave, fører dette til at nesten seks av ti husholdninger til sosialhjelpsmottakere har høy boutgiftsbelastning når vi måler i forhold til husholdningens samlede inntekt. Denne andelen ligger litt over nivået blant unge aleneboende, og er dermed betydelig høyere enn i befolkningen totalt. Andelen med lav boutgiftsbelastning er godt under halvparten av det vi finner i befolkningen, men tross alt høyere enn blant unge aleneboende.

Som en følge av dette opplever da også sosialhjelpsmottakerne i større grad enn andre at boligutgiftene er tyngende på husholdningens økonomi. En fjerdedel opplever dem som svært tyngende, mens hele syv av ti opplever dem som svært eller noe tyngende. Til sammenligning er denne andelen i befolkningen drøyt fire av ti. Sosialhjelpsmottakerne opplever boutgiftene som belastende i høyere grad enn hva både enslige forsørgere og unge aleneboende gjør. En betydelig del av sosialhjelpsmottakerne mottar bostøtte, og for en del vil sosialhjelpen være begrunnet i høye boligutgifter. Vi vet ikke om vurderingen av hvor tyngende boligutgiftene er gjelder før eller etter disse stønadene.

Økonomiske vansker

Vi kan nesten forutsette at sosialhjelpsmottakerne har eller har hatt økonomiske problemer, siden det er grunnlaget for å motta slik støtte. Som nevnt ovenfor, kan det imidlertid være flere grunner (f.eks. skifte av husholdning og forbigående problemer) til at noen likevel ikke oppgir noen vansker på intervjuetidspunktet. Dette kan være noe av grunnen til at en av ti av sosialhjelpsmottakerne i 2006 svarer at husholdningen har lett eller svært lett for å 'få endene til å møtes'. Nesten fem av ti av sosialhjelpsmottakere sier at de har vanskelig eller svært vanskelig for å 'få endene til å møtes'. Det er den klart høyeste andelen blant alle de gruppene vi har sett på i denne publikasjonen.

Spørsmålet om betalingsproblemer kan være litt vanskelig å tolke for mottakere av sosialhjelp. Hvis husholdningen mottar sosialhjelp når de får problem med en regning, er det eventuelle betalingsproblemer for de med sosialhjelp vi ønsker å registrere. Hvis en husholdning ikke mottar sosialhjelp, men på grunn av et betalingsproblem får sosialhjelp, regner vi med at de vil svare at de har et betalingsproblem. Dette er et vanskelig skille og vi vet ikke hvilken situasjon husholdningene var i og hvordan de har oppfattet situasjonen som ligger til grunn for svaret. Det er imidlertid et knapt mindretall av sosialhjelpsmottakerne som oppgir å ha hatt betalingsproblemer. Det kan tyde på at en i overveiende grad regner sosialhjelpen som en del av inntekten.

Tabell 8.9. Indikatorer på betalingsvansker for personer 16 år og over. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Sosialhjelpsmottakere					Alle
	2003	2004	2005	2006	2007	2007
Betalingsproblemer						
Husleie	22	26	27	27	24	4
Boliglån	8	6	3	3	5	2
Elektrisitet og kommunale avgifter	37	32	34	28	31	5
Andre lån	15	21	26	16	20	3
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer					25	1
Andel som ikke har noen betalingsproblemer					53	91
Økonomisk romslighet						
Svært vanskelig	22	25	29	21	20	2
Vanskelig	23	25	23	21	29	4
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	8	5	7	6	10	45
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	8	6	7	6	7	3
Antall svar	238	263	250	215	197	6 031

Kilde: EU-SILC

Tabell 8.10. Indikatorer på materiell situasjon personer 16 år og over. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Sosialhjelpsmottakere					Alle
	2003	2004	2005	2006	2007	2007
Materiell situasjon						
Andel som disponerer						
TV	93	89	87	72	94	97
PC	46	55	55	53	72	80
Vaskemaskin	86	90	86	73	92	97
Privatbil	43	45	39	30	44	79
Disponerer ikke PC pga. økonomi	23	24	25	14	16	2
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	37	34	41	31	38	7
Har ikke råd til						
en ukes ferie	48	48	55	63	44	6
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	26	24	22	24	21	3
holde boligen varm	14	11	9	13	6	1
Andel som ikke har råd til minst to av godene	18	2
Andel som har råd til alle godene	50	92
Antall svar	238	263	250	215	197	6 031

Kilde: EU-SILC.

Høyest er andelen som har hatt problemer med å betale for elektrisitet og kommunale avgifter. Det gjaldt 31 prosent i 2007, i 2003 var andelen 37 prosent. Vinteren 2002/2003 fikk mange problemer med å betale strømregninger og en del som ellers ikke mottok sosialhjelp fikk sosialhjelp for å klare disse. En betydelig andel har også problemer med boligutgiftene. Flest har problemer med husleien, det gjelder 24 prosent, mens bare 5 prosent hadde problemer med boliglån. Her må en imidlertid ta i betraktning av det er relativt få eiere blant sosialhjelpsmottakerne (37 prosent). Andelen som hadde problemer med å betale husleien er langt høyere enn i den voksne befolkningen der 4 prosent hadde dette problemet.

Også andre lån enn boliglån skaper i en viss grad problemer for sosialhjelpsmottakerne. I 2005 hadde 26 prosent betalingsproblemer i forhold til slike lån, mens i 2007 var andelen 20 prosent, noe som er likt med nivået i 2004. I befolkningen har 3 prosent slike problemer. Det er altså færre sosialhjelpsmottakere som har problemer med boliglån enn med andre lån enn boliglån, men som nevnt skyldes nok dette den lave andelen som har boliglån. Alt i alt har nesten fem av ti sosialhjelpsmottakere hatt betalingsproblemer siste 12 måneder, sammenlignet med knappe en av ti i den voksne befolkningen.

De aller fleste sosialhjelpsmottakere har telefon, TV, PC og vaskemaskin og bare litt færre enn i den voksne befolkningen totalt. Når det gjelder bil finner vi i 2007 de samme forskjellene mellom sosialhjelpsmottakere og befolkningen som tidligere. Andelen sosialhjelpsmottakere som disponerer bil er 44 prosent. Det er en vesentlig mindre andel

enn i befolkningen der 79 prosent disponerer bil. En betydelig del av sosialhjelpsmottakerne som ikke har bil sier også at det skyldes dårlig økonomi, 38 prosent av alle sosialhjelpsmottakere sier at de ikke har bil på grunn av dårlig økonomi.

Når vi kommer til de mer grunnleggende behovene tegner resultatene et enda mer dystert bilde av økonomien til sosialhjelpsmottakerne. Over fire av ti har ikke råd til en ukes ferie borte fra hjemmet, drøye en av fem hadde ikke råd til å spise kjøtt eller fisk til middag annenhver dag, og 6 prosent hadde ikke råd til å holde boligen varm. Dette er av rundt seks ganger de andeler en finner i befolkningen totalt. Nesten to av ti sosialhjelpsmottakere har ikke råd til minst to av disse godene. Mens halvparten av sosialhjelpsmottakerne hadde råd til alle godene.

Helse og funksjonsevne

En kan i utgangspunktet forvente at sosialhjelpsmottakere har dårligere helse og funksjonsevne enn befolkningen generelt. Svekket helse henger i stor grad sammen med svak tilknytning til arbeidslivet, noe som igjen svekker mulighetene for stabil inntekt. Indikatorene på helse og funksjonsevne er her hentet fra EU-SILC, der spørsmålene er langt færre og mindre detaljerte enn i helseundersøkelsen. Det betyr at vi nok ikke får med en del sykdommer eller plager som betraktes som bagatellmessige, og heller ikke helseproblemer som mange ikke oppfatter som sykdom. I befolkningen totalt finner vi da også, basert på EU-SILC, "bare" 29 prosent som oppgir kronisk sykdom. Helseundersøkelsene viser rundt dobbelt så høy andel. Dette er ikke nødvendigvis en ulempe. Det er helt klart vanskelig å akseptere at seks av ti i befolkningen er "syke". Slik sett er allerede 29 prosent med kronisk sykdom et høyt tall. Det er likevel viktig å ta hensyn til registreringsmåten når en tolker en del utslag i tabellene som kan virke overraskende.

I følge våre målinger har nesten halvparten av sosialhjelpsmottakerne en kronisk sykdom, altså betydelig høyere enn i befolkningen generelt, og bare noe lavere enn blant minstepensjonister som ikke bor alene. Her er det også viktig å ta i betraktning at sosialhjelpsmottakerne er relativt unge. Vi ser da også at over halvparten av sosialhjelpsmottakerne vurderer sin egen helse som god eller svært god. Over tre av fire i befolkningen rapporterer det samme. En tilsvarende forskjell finner vi i andeler som rapporterer dårlig eller svært dårlig helse, 20 mot 8 prosent.

Det er også en vesentlig andel av sosialhjelpsmottakerne som etter egen vurdering har noe eller sterkt nedsatt funksjonsevne, 12 og 17 prosent. Mens i befolkningen, er nivåene på 11 og 6 prosent.

EU-SILC kartlegger også om man etter egen vurdering har udekkede behov for medisinsk behandling eller tannlegehjelp, og andelene som rapporterte dette er høyere blant sosialhjelpsmottakere enn blant befolkningen totalt. Hele 30 prosent av sosialhjelpsmottakerne har udekket behov for tannlegehjelp, og en overveiende majoritet av disse oppgir økonomiske årsaker til at de ikke får dekket behovet. Dette er klart de høyeste andelene vi finner blant de gruppene vi her ser på.

Tabell 8.11. Helseforhold for sosialhjelpsmottakere. 2007. Prosent

	Sosialhjelpsmottakere		Alle
	2006	2007	2007
Egenvurdering av helse			
andel med svært god eller god helse	52	61	78
andel med dårlig eller svært dårlig helse	34	20	8
Andel med kronisk sykdom	52	45	29
Nedsatt funksjonsevne			
andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	17	17	6
andel med noe nedsatt funksjonsevne	26	12	11
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp	9	13	2
Andel med udekket behov for tannlegehjelp	36	30	8
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	31	24	4
Antall svar	215	197	6 071

Kilde: EU-SILC.

Tilknytning til arbeidslivet

Ikke overraskende har husholdningene til sosialhjelpsmottakere en svak tilknytning til arbeidslivet sammenliknet med alle husholdninger i yrkesaktiv alder. Bare drøyt en av tre husholdninger med sosialhjelpsmottakere har helårs yrkesaktive, mens dette nesten gjelder åtte av ti blant alle i yrkesaktiv alder. Mens bare 27 prosent av husholdningene til sosialhjelpsmottakere har 12 eller flere måneder med heltidsyrkesaktivitet i husholdningen, gjelder dette for 73 prosent av alle i yrkesaktiv alder sett under ett. Sosialhjelpsmottakerhusholdninger har også færre måneder med deltidsyrkesaktivitet, bare 10 prosent er yrkesaktiv på deltid i 12 måneder eller mer i husholdningen, mens tilsvarende for alle i yrkesaktiv alder er 18 prosent. Det vanskelige forhold til arbeidsmarkedet i husholdningene til sosialhjelpsmottakerne understrekes også av at en av fire husholdninger oppgir arbeidsledighet og nesten halvparten av disse i minst 12 måneder. Gjennomsnittlig antall måneder med arbeidsledighet i alle husholdninger som mottar sosialhjelp er 2,3 måneder, betydelig høyere enn i alle husholdninger i yrkesaktiv alder (0,3).

Dette kan tyde på at en høy andel av sosialhjelpsmottagerne helt mangler eller har en ustabil tilknytning til arbeidslivet, noe som også påvirker muligheten til å ha en stabil yrkesinntekt. Sammenlignet med alle husholdninger i yrkesaktiv alder finner vi også gjennomgående høyere andeler husholdninger med pensjonister (14 prosent) og studenter (21 prosent) blant sosialhjelpsmottagerne. Dette er grupper som av naturlige årsaker bidrar forholdsvis lite til husholdningens inntekter og der derfor behovet for sosialhjelp har lettere for å oppstå.

Tabell 8.12. Tilknytning til arbeidslivet for husholdninger som har mottatt sosialhjelp. 2007

	Sosialhjelpsmottaker 2007	Alle 16-66 år 2007
Antall helårsyrkesaktive i husholdningen		
0	64	21
1	30	43
2+	5	36
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen		
0	60	22
1-6	10	3
7-11	2	3
12+	27	73
Gjennomsnittlig antall måneder	4,5	12,4
Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen		
0	82	77
1-6	4	3
7-11	4	2
12+	10	18
Gjennomsnittlig antall måneder	1,8	2,6
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet	5	6
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen		
0	75	95
1-6	7	2
7-11	6	1
12+	11	1
Gjennomsnittlig antall måneder	2,3	0,3
Antall heltids studenter i husholdningen		
0	79	84
1+	21	16
Antall heltids pensjonister i husholdningen		
0	86	87
1+	14	13
Antall svar	169	4790

Kilde: EU-SILC.

9. Sosiale indikatorer for alderspensjonister

Mona Furustad og Elisabeth Rønning

Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- *andelen med lavinntekt er større blant alderspensjonister enn i befolkningen ellers, men ...*
- *... andelen med lavinntekt går ned*
- *mottak av bostøtte langt mer utbredt i lavinntektsgruppen*
- *alderspensjonister har bra boligstandard og halvparten bor svært romslig*
- *en av fire opplever boligutgiftene som tyngende*
- *nesten ingen alderspensjonister har betalingsproblemer*
- *seks av ti oppfatter økonomien som romslig*

Den største mottakergruppen av pensjoner fra folketrygden er alderspensjonister. I følge NAV var det over 634 000 personer med alderspensjon ved utgangen av 2006 (NAV 2008a). Dette er om lag 5 000 flere enn året før. I inntektsstatistikken er antall alderspensjonister likevel noe lavere, 564 200 personer. Dette er på grunn av at den ikke omfatter personer som enten bor på institusjon eller som er bosatt i utlandet. Alderspensjonister finner vi også igjen i gruppen aleneboende og i gruppen aleneboende minstepensjonister, som også er omtalt i denne rapporten (kapittel 6 og 10). Nesten én av to alderspensjonister er aleneboende, og én av ti er aleneboende minstepensjonister (se vedleggstabell A1).

Lavinntekt

Alderspensjonister har hatt en generelt stor nedgang i andelen med lavinntekt hvis vi ser tilbake til 1996. Fra 2004 til 2006 har andelen vært mer stabil, men alderspensjonistene er fremdeles overrepresentert i lavinntektsgruppen. Blant alderspensjonister har én av fem lavinntekt. Til sammenligning har én av ti i befolkningen lavinntekt.

Tabell 9.1. Antall personer i datagrunnlaget. Andel og antall med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006¹

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen uten studenter	:	:	:	4 452 244	4 485 659	4 531 134
Andel med lavinntekt	11	10	10	9,2	9,6	9,7
Antall med lavinntek ³	:	:	:	409 000	429 000	442 000
Alderspensjonister ²	:	:	:	555 909	560 269	564 179
Andel med lavinntekt	32	27	25	19,8	19,5	19,1
Antall med lavinntekt ³	:	:	:	110 000	109 000	108 000

¹Tallene for årene 1996, 1999 og 2002 er basert på utvalg, og viser derfor kun prosentvis andel med lavinntekt. For årene 2004-2006 er tallene basert på fulltelling fra register.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er alderspensjonist.

³ Avrundede tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Yrkestilknytning

Det er få alderspensjonister som fremdeles er yrkesaktive. Det er kun 3 prosent av alderspensjonistene som tilhører en husholdning der yrkesinntekt er største inntektskilde. De fleste i denne gruppen bor i stor grad sammen med andre alderspensjonister, eller de bor alene. I 2006 er det kun 7 prosent av alderspensjonistene som bor i en husholdning med yrkestilknytning. Dette har endret seg lite over de siste årene og er på samme nivå som i 2005.

Tabell 9.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede						
Hele befolkningen uten studenter	22	22	22	21,6	21,9	21,8
Med lavinntekt	72	71	70	66,3	66,7	66,4
Alderspensionist	94	95	95	93,6	93,3	93,3
Med lavinntekt	100	100	99	99,4	99,5	99,5
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt						
Hele befolkningen uten studenter	74	75	74	73,9	73,5	75,1
Med lavinntekt	29	32	32	35,5	35,2	37,4
Alderspensionist	2	2	2	2,6	2,7	2,9
Med lavinntekt	0	0	0	0,2	0,2	0,2

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Økonomisk utsatthet

Mottak av sosialhjelp og bostøtte brukes her som indikatorer på økonomisk utsatthet. Andelen av befolkningen som mottar bostøtte har endret seg lite de siste årene. I 2006, som i 2005, var det 4 prosent som mottok denne stønaden. Også andelen alderspensjonister som mottar bostøtte har vært omtrent uforandret på ca 7 prosent. Det er heller ingen store endringer når det gjelder antall som mottar sosialhjelp, eller som mottar både bostøtte og sosialhjelp. Det er imidlertid svært få alderspensjonister som mottar sosialhjelp, bare vel en prosent i 2006.

Bostøtte blir gitt til husholdninger med lave inntekter og høye boutgifter. Blant alderspensjonister med lavinntekt er det relativt mange som mottar bostøtte, om lag én av fem. Tabell 9.3 viser også at personer med lavinntekt generelt er mer økonomisk utsatt enn befolkningen ellers.

Tabell 9.3. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte						
Hele befolkningen uten studenter	3	4	4	4,4	4,2	4,3
Med lavinntekt	9	12	15	16,1	17,6	18,2
Alderspensionister	5	8	8	7,3	6,8	6,6
Med lavinntekt	8	15	20	19,0	20,2	20,4
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	5	5,7	5,5	5,1
Med lavinntekt	14	14	18	19,6	20,4	19,6
Alderspensionister	2	2	1	1,2	1,2	1,1
Med lavinntekt	1	2	1	1,8	2,0	1,6
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	1	1	2	1,7	1,8	1,8
Med lavinntekt	3	4	6	7,4	8,4	8,6
Alderspensionister	1	1	0	0,5	0,4	0,4
Med lavinntekt	0	1	1	1,1	1,2	0,9

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Rente og gjeldsbelastning

I 2006 hadde 13 prosent av befolkningen høy gjeldsbelastning. For alderspensjonister var denne andelen kun 4 prosent. Ser vi perioden fra 1996 til 2006 under ett, har det vært en økning i andelen av befolkningen med høy gjeldsbelastning. Dette gjelder både for de med og uten lavinntekt. Alderspensionister er en gruppe hvor de fleste har nedbetalt sine boliger. Allikevel ser vi at det også her har funnet sted en økning i andelen med høy gjeldsbelastning. Det er derimot ingen stor forskjell på

gjeldsbelastning når det gjelder alderspensjonister med lavinntekt og alderspensjonister som ikke har lavinntekt.

Siden få alderspensjonister har mye gjeld, er det også få alderspensjonister som har høy rentebelastning. Ser vi på utviklingen fra 1996 har det heller ikke skjedd dramatiske endringer for denne indikatoren. Det er videre små forskjeller i gjeldsbelastning for alderspensjonister med og uten lavinntekt.

Tabell 9.4. Indikatorer¹ for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsrentebelastning						
Hele befolkningen uten studenter	11	13	18	6,7	5,9	7,5
Med lavinntekt	10	13	17	11,4	10,8	12,1
Alderspensjonister	2	3	4	1,9	1,7	2,4
Med lavinntekt	2	1	3	1,8	1,9	2,4
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	7	9,4	10,9	12,8
Med lavinntekt	11	13	15	16,4	17,0	17,5
Alderspensjonister	1	2	2	2,6	3,1	3,8
Med lavinntekt	1	1	2	2,6	3,1	3,6

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Inntektssammensetning

Inntektene til alderspensjonistene består i hovedsak av overføringer, med pensjon fra folketrygden som hovedinntektskilde (64 prosent). I tillegg er tjenestepensjoner viktige, og disse utgjør 19 prosent av samlet inntekt.

Den største forskjellen i inntektssammensetningen til alderspensjonister med og uten lavinntekt går på betydningen av tjenestepensjoner. Mens denne inntekten betyr mye for alderspensjonistene som har inntekt over lavinntektsgrensen, er andelen bare på 5 prosent for de under lavinntektsgrensen. Det er i stedet pensjoner fra folketrygden som er den dominerende kilden til alderspensjonister i lavinntektsgruppen, med en andel på 88 prosent av samlet husholdningsinntekt.

En stor andel av alderspensjonistene med lavinntekt er minstepensjonister. En nærmere omtale av disse pensjonistene er gitt i kapittel 10.

Tabell 9.5. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er alderspensjonist¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Alderspensjonister		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	34	75	73	0	8	7
Kapitalinntekter ³	3	5	5	4	9	8
Overføringer	63	20	22	96	83	84
Herav:						
Pensjoner fra folketrygden	44	13	14	88	61	64
Tjenestepensjoner	2	4	4	5	20	19
Bostøtte	2	0	0	2	0	0
Sosialhjelp	5	0	0	0	0	0
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	1	0	0
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	152 800	590 400	529 500	142 800	363 100	308 200
Inntekt etter skatt	130 900	437 200	394 600	131 800	289 300	250 100
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	102 000	277 900	253 400	123 700	224 400	199 300
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,1	1,5	1,4
Antall observasjoner (husholdninger)	285 232	1 766 241	2 051 473	98 407	296 383	394 790

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektsfordeling

Tabell 9.6 viser inntektsulikhhet målt med tre ulike metoder. Alle målene viser at det blant alderspensjonistene generelt er mindre inntektsulikheter enn for hele befolkningen.

S80/S20 viser forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til femdelen med høyest inntekter og femdelen med lavest. For alderspensjonistene har de med høyest inntekt nesten tre ganger så høy inntekt som de med lavest inntekt. Dette er en nedgang fra 2005, hvor de med høyest inntekt tjente nesten fire ganger inntekten til de med lavest inntekt. Inntektsulikheten blant befolkningen ellers har også gått ned, men er noe større enn for alderspensjonister.

Det andre målet, P90/P10, viser forholdet mellom inntektene til den personen i en fordeling som har en inntekt høyere enn 90 prosent av alle i gruppen (P90), og den personen som har inntekt lavere enn 90 prosent av gruppen (P10). Vi utelater nå de 10 prosentene med høyest inntekt og de 10 prosentene med lavest inntekt. Siden dette målet viser større stabilitet over tid enn det S80/S20 gjør, tyder dette på at inntektsfordelingen også blant alderspensjonistene blir påvirket av personer i ytterkantene av inntektsfordelingen. Det er her nærliggende å peke på utviklingen i aksjeutbytte, som bidro til økt ulikhet i 2004 og 2005. I 2006 ble utbyttene dramatisk redusert.

Også det siste ulikhetsmålet, Gini-koeffisienten, indikerer at ulikheten ble mindre i 2006 enn de foregående årene, både blant pensjonistene og i befolkningen totalt. Forklaringen er som allerede omtalt, reduksjonen i aksjeutbytte i 2006.

Tabell 9.6. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 1996-2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
S80/S20²						
Hele befolkningen uten studenter	3,4	3,3	3,7	3,9	4,6	3,4
Alderspensjonister	2,9	2,8	2,8	3,1	3,7	2,8
P90/P10³						
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,6
Alderspensjonister	2,4	2,2	2,2	2,3	2,3	2,3
Gini-koeffisient⁴						
Hele befolkningen uten studenter	0,242	0,237	0,262	0,278	0,322	0,239
Alderspensjonister	0,223	0,219	0,214	0,238	0,290	0,216

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Boligstandard og eierforhold

Utviklingen i alderspensjonistenes boforhold vil først og fremst avspeile at gruppen av alderspensjonister endrer sammensetning, nye og yngre alderspensjonister kommer til og gamle dør ut. Det er en ganske liten del av alderspensjonistene som skifter bolig hvert år. Det er også viktig å være oppmerksom på at boforholdene til eldre kohorter har vært og er dårligere enn boforholdene for de yngre kohortene. Dette vil også kunne påvirke 2007-tallene, spesielt når vi sammenligner med tidligere. Det har blitt flere av de eldste pensjonistene i perioden fra 1987 til 2007. Mens alderspensjonister over 79 år utgjorde 19 prosent av alle alderspensjonistene i 1987 var andelen steget til 26 prosent i 2007. Dette må en anta trekker i retning av at forbedringen i boforhold for gruppen av alderspensjonister skjer noe langsommere enn om aldersfordelingen hadde vært uendret.

Tabell 9.7. Boligtype og -standard for alderspensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006¹ og 2007

	Alderspensjonister								Alle
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2007
Andel personer som									
bor i enebolig, våningshus	62	63	64	67	61	64	66	66	61
bor i småhus ellers	21	21	12	12	14	14	13	12	14
bor i husholdning som eier	76	77	85	81	82	83	83	85	80
bor i husholdning som er selveier	62	63	72	67	68	70	71	72	72
bor alene	41	41	40	47	47	47	45	40	25
bor trangt	3	1	2	1	1	0	0	0	7
bor svært romslig	38	42	44	44	40	45	47	48	32
Bor i bolig									
med råte eller fukt	6	5	4	5	8
som er utsatt for støy	13	9	9	10	12
som er utsatt for forurensning	10	7	7	7	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk	4	4	4	3	5
Boligareal per husholdning. Kvm	97	..	102	101	103	105	109	113	121
Boligareal per person. Kvm	66	..	69	73	74	76	78	79	57
Antall svar	573	211	463	483	793	754	724	821	6071

¹Tallene for 2006 dekker også AFP pensjonister.

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

I 2007 bodde 85 prosent av alderspensjonistene i bolig som husholdningen eier. Det er en litt høyere andel enn i befolkningen totalt. Andelen eiere blant alderspensjonister økte noe etter midten av 1990-tallet, gikk deretter noe ned, men har fra 2001 økt gradvis fra 81 til 85 prosent. Drøyt sju av ti alderspensjonister var selveiere i 2007, det samme som i befolkningen sett under ett.

I hele perioden siden slutten av 1990-tallet har om lag fire av fem alderspensjonister bodd i enebolig eller småhus, om lag en av fem har bodd i leiligheter i blokk eller bygård. Andelen som bor i enebolig er noe større enn i befolkningen totalt. I 2007 bodde to av tre alderspensjonister i enebolig eller våningshus, mens 12 prosent bodde i andre småhus.

Boligstandarden er i gjennomsnitt bra for alderspensjonistene når vi sammenligner med befolkningen generelt. Nesten halvparten bor svært romslig når vi vurderer antall personer i husholdningen opp mot antall rom, og det er nesten ingen som bor trangt. Også når vi vurderer ut fra antall kvadratmeter synes alderspensjonistene å bo romslig. Rett nok er boligene i gjennomsnitt noe mindre enn for befolkningen generelt (113 mot 121 kvadratmeter), men når vi tar hensyn til at husholdningene er noe mindre (i gjennomsnitt 1,4 personer), blir antallet kvadratmeter per person likevel relativt stort (79 kvadratmeter).

Også andre mål på boligstandard gir et positivt bilde av alderspensjonistenes boligstandard. Sammenligner vi med befolkningen generelt, finner vi at alderspensjonistene i noe mindre grad bor i boliger med fukt- og råteproblemer (5 mot 8 prosent). Ser vi på bomiljø finner vi at de er noe mindre plaget av støy enn hva som er tilfelle for befolkningen generelt (10 mot 12 prosent) og også mindre plaget av kriminalitet, vold og hærverk i området (3 mot 5 prosent). Når det gjelder andeler som er utsatt for forurensning er dette på omtrent samme nivå som vi finner i befolkningen generelt.

Boligøkonomi

Et overveiende flertall av alderspensjonister er selveiere, og dermed vil utgifter til renter og avdrag være mer avgjørende for de totale boutgiftene til denne gruppen enn husleie. Det er imidlertid en relativt liten andel som har boliglån, og bare 20 prosent av eierne har utgifter til renter og avdrag i 2007. Andelen med renter og avdrag har steget fra 10 til 20 prosent i perioden fra 2001 til 2007. Andelen med boliglån er imidlertid redusert siden 1991 da om lag en av fire hadde boliglån. Siden forholdsvis få alderspensjonister har boliglån blir de gjennomsnittlige utgifter til renter og avdrag for eierne lave, 6 500 kroner. Dette er omtrent 500 kroner mer i gjennomsnittlige utgifter til renter og avdrag enn i 1991 (regnet i 2007-kroner). Økningen i utgifter vil imidlertid ikke bety så mye for gruppen alderspensjonister som helhet siden en så lav andel har utgifter til boliglån.

Tabell 9.8. Boligøkonomi for alderspensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006¹ og 2007

	Alderspensjonister								Alle
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2007
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. Løpende kroner ²	15 000	14 600	18 500	21 100	25 100	25 600	26 900	29 200	45 200
Andel leierhushold som ikke betaler husleie	16	23	23	25	36	42	43	41	11
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eierhushold. Løpende kroner	4 400	3 000	3 400	2 300	4 400	4 800	5 000	6 500	48 800
Boligrenter. Gjennomsnitt for eierhushold. Kroner								4 000	26 100
Andel eierhushold uten renter og avdrag	74	83	85	90	86	85	83	80	40
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	11	9	8	15	13	11	10	9	24
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	70	76	77	68	68	72	75	74	41
Oppfatter boutgiftene som									
svært tyngende	6	5	4	3	5
noe tyngende	24	22	23	22	37
Antall svar fra leiere	138	134	398	80	129	116	106	122	1 033
Antall svar fra eiere	431	438	65	403	657	638	614	698	4 998
Antall svar	569	572	463	483	786	754	720	820	6 031

¹ Tallene for 2006 dekker også AFP pensjonister.

² Ikke medregnet eiere av andels- og aksjebolig.

Kilde: Levkårsundersøkelsen og EU-SILC.

Husleiene for alderspensjonister som leier er i gjennomsnitt lavere enn for alle leiehusholdninger. I 2007 var den i gjennomsnitt 29 000 kroner årlig. Dette er en økning for alderspensjonister fra drøyt 20 500 kroner i 1991 (2007 -kroner)¹⁰.

Når vi måler boutgiftsbelastning ved å se på summerte renter og avdrag og husleie opp mot husholdningens samlede inntekt etter skatt, finner vi at alderspensjonister har lav belastning sammenlignet med andre grupper. Andelen alderspensjonister med høy boutgiftsbelastning nådde toppen i 2001 og har deretter gradvis sunket. Mindre enn en av ti alderspensjonister har høy boutgiftsbelastning i følge dette målet i 2007, mens nær tre av fire har lav belastning. Dette er relativt betydelige forskjeller når vi sammenligner med befolkningen totalt.

Andelene alderspensjonister med høy boutgiftsbelastning gikk opp fram til 2001 og har deretter gradvis sunket. I 2007 har i underkant av en av ti alderspensjonister høy boutgiftsbelastning. At andelen er såpass lav kan lett tolkes som om boutgiftene er lette å bære for denne gruppen, men det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at utgifter til vedlikehold, lys og brensel, forsikringer og kommunale avgifter ikke er inkludert her med mindre de er inkludert i husleien. Med såpass lave beløp til husleie og renter og avdrag vil slike utgifter kunne gi et relativt sett betydelig bidrag til boutgiftene. Med de forholdsvis lave inntektene til alderspensjonistene vil slike utgifter kunne endre "boutgiftsbelastningen" vesentlig.

Tallet for lav boutgiftsbelastning stemmer overens med at "bare" 25 prosent av alderspensjonistene opplever boligutgiftene som tyngende, herav 3 prosentpoeng som svært tyngende. Dette er vesentlig lavere enn blant alle husholdninger der 42 prosent opplever boligutgiftene som tyngende.

Økonomiske vansker

Alderspensjonister flest har en ganske stabil økonomi, de fleste har en stabil inntekt, relativt få er leiere som kan bli utsatt for plutselige husleieendringer og få har boliglån. Selv om økonomien kan være stram er den ganske forutsigbar. Det er antakelig noe av grunnen til at nesten ingen alderspensjonister sier at de har betalingsproblemer. Betaling av regninger til elektrisitet og kommunale avgifter er de eneste betalingsproblemene som blir oppgitt av noen få, 1 prosent oppgir dette. Seks av ti alderspensjonister oppgir at økonomien er romslig, at det er lett eller svært lett å 'få endene til å møtes'. I hele den voksne befolkningen oppgir 45 prosent at økonomien er romslig. 4 prosent av alderspensjonistene oppgir at det er vanskelig eller svært

¹⁰ De lave husleiene skyldes til dels at kårboliger er regnet som leieboliger, noe som en kan diskutere relevansen av.

vanskelig å 'få endene til å møtes', og det er et noe lavere nivå enn i befolkningen (6 prosent).

Vanlige materielle goder som TV og vaskemaskin disponeres av nesten alle alderspensjonister, og andelene er dermed like høye eller noe høyere enn i befolkningen. Selv om det er en økende andel som disponerer PC blant alderspensjonister, nå er andelen 33 prosent, er denne andelen betydelig lavere enn i befolkningen totalt. Det er også færre som disponerer privatbil sammenlignet med befolkningen totalt (66 mot 79 prosent). Det er imidlertid svært få alderspensjonister som sier at det er økonomiske grunner til at de ikke har PC og bil, noe som kan indikere at behovet for disse materielle godene ikke er så stort i denne gruppen.

Til tross for at noen færre alderspensjonister sier at økonomien er vanskelig sammenlignet med hva som rapporteres totalt, er det små forskjeller når vi ser på hva husholdningene rapporterer at de ikke har råd til. 5 prosent av alderspensjonistene oppgir at de ikke har råd til en ukes ferie borte fra hjemmet, mot 6 prosent i befolkningen totalt. Svært få sier at de ikke har råd til å dekke de mest grunnleggende behov som kjøtt og fisk til middag og varm bolig. Det gjelder henholdsvis 1 og 0 prosent blant alderspensjonistene, og 3 og 1 prosent blant alle.

Alt i alt er det 5 prosent av alderspensjonistene som oppgir at de ikke har råd til å dekke ett eller flere av de grunnleggende behov (mat, varme, ferie). Det er få av de andre gruppene som er undersøkt her der andelen er så lav.

Tabell 9.9. Indikatorer på betalingsvansker for alderspensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006¹ og 2007. Prosent

	Alderspensjonister					Alle
	2003	2004	2005	2006	2007	2007
Betalingsproblemer						
Husleie	0	0	0	1	0	4
Boliglån	0	0	0	0	0	2
El og kommunale avgifter	3	2	2	1	1	5
Andre lån	0	0	0	0	0	3
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer	1	1
Andel som ikke har noen betalingsproblemer	99	91
Økonomisk romslighet						
Svært vanskelig	2	1	1	2	1	2
Vanskelig	5	4	3	3	3	4
Lett eller svært lett å få endene til å møtes ..	47	51	51	50	59	45
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	0	0	0	1	0	3
Antall svar	793	756	754	724	821	6 031

¹ Tallene for 2006 dekker også AFP pensjonister.

Kilde: EU-SILC.

Tabell 9.10. Indikatorer på materiell situasjon for alderspensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006¹ og 2007. Prosent

	Alderspensjonister					Alle
	2003	2004	2005	2006	2007	2007
Materiell situasjon						
Andel som disponerer						
TV	98	99	99	99	99	97
PC	18	19	21	26	33	80
Vaskemaskin	95	95	97	97	97	97
Privatbil	56	55	57	61	66	79
Disponerer ikke PC pga. økonomi	3	2	3	2	1	2
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	3	3	4	1	1	7
Har ikke råd til						
en ukes ferie	11	8	8	7	5	6
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	3	3	2	1	1	3
holde boligen varm	2	1	1	1	0	1
Andel som ikke har råd til minst to av godene					1	2
Andel som har råd til alle godene					95	92
Antall svar	793	756	754	724	821	6 031

¹ Tallene for 2006 dekker også AFP pensjonister.

Kilde: EU-SILC.

Helse og funksjonsevne

Alderspensionister er naturlig nok eldre enn befolkningen, og en må derfor vente at helsetilstanden er noe dårligere. I følge de helsemålene vi har å forholde oss til i EU-SILC, finner vi da også at nær halvparten av alderspensionistene rapporterer at de har en kronisk sykdom. Det er betydelig høyere enn hva vi finner i befolkningen, hvor tre av ti rapporterer det samme. Det er også betydelige forskjeller når vi ser på andeler som rapporterer at den generelle helsen er god eller svært god. Dette gjelder 58 prosent av alderspensionistene, men 78 prosent i befolkningen. Det er også statistisk sikker forskjell i andelene som rapporterer om dårlig eller svært dårlig helse. Det gjelder 15 prosent av alderspensionister og 8 prosent i befolkningen totalt.

Selv om ”bare” 15 prosent av alderspensionistene betrakter sin egen helse som dårlig eller svært dårlig, er det til sammen 32 prosent som rapporterer om nedsatt funksjonsevne. 14 prosent rapporterer sterkt nedsatt funksjonsevne, noe som er mer enn en dobbelt så høy andel som i befolkningen.

Blant alderspensionister er andelen med udekket behov for medisinsk hjelp på samme nivå som i befolkningen (2 prosent), og andelen som har udekket behov for tannlegehjelp er faktisk lavere enn i befolkningen. Bare 1 prosent sier at det er økonomiske årsaker til at de ikke har fått den tannlegebehandlingen de har hatt behov for.

Tabell 9.11. Helseforhold for alderspensionister. 2003, 2004, 2005, 2006¹ og 2007. Prosent

	Alderspensionister				Alle
	2004	2005	2006	2007	2007
Egenvurdering av helse					
andel med svært god eller god helse	56	54	56	58	78
andel med dårlig eller svært dårlig helse	16	19	16	15	8
Andel med kronisk sykdom	50	49	53	47	29
Nedsatt funksjonsevne					
andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	16	15	17	14	6
andel med noe nedsatt funksjonsevne	19	20	19	18	11
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp	2	3	2	2	2
Andel med udekket behov for tannlegehjelp	4	5	4	3	8
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	1	2	2	1	4
Antall svar	756	754	724	821	6 071

¹ Tallene for 2006 dekker også AFP pensjonister.

Kilde: EU-SILC.

10. Sosiale indikatorer for aleneboende minstepensjonister

Jon Epland og Elisabeth Rønning

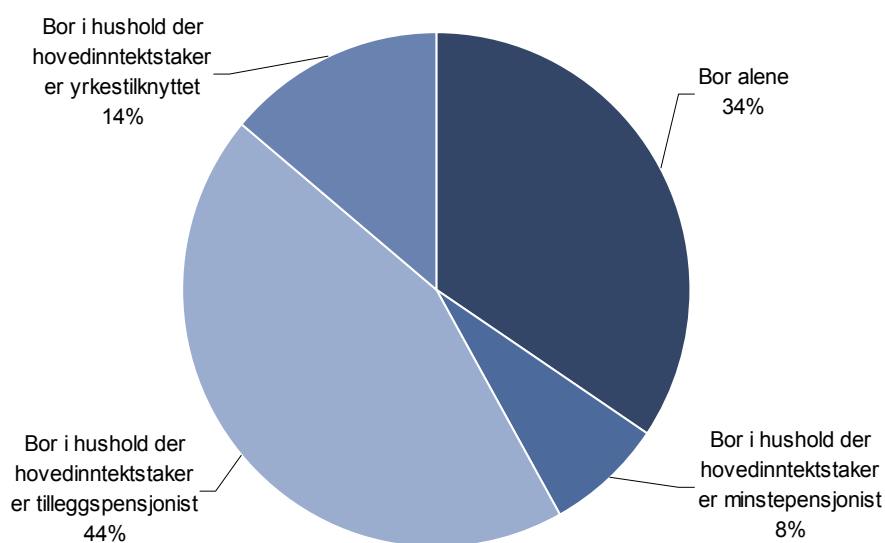
Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- 1 av 3 minstepensjonister bor alene
- aleneboende minstepensjonister har klart lavere inntekt enn andre minstepensjonister
- aleneboende minstepensjonister med alderspensjon har lavest inntektsnivå, men ...
- ... det er uførepensjonister som oftest mottar supplerende stønader som sosialhjelp og bostøtte
- andelen minstepensjonister med lavinntekt øker, men antallet går ned
- seks av ti aleneboende minstepensjonister eier boligen, færre enn i befolkningen generelt.
- nesten ingen bor trangt
- få aleneboende minstepensjonister oppgir betalingsproblemer, men en av fire oppfatter økonomien som vanskelig, og samme andel oppfatter den som romslig

Ved utgangen av 2006 var det vel 200 000 minstepensjonister bosatt i privathusholdninger i Norge. Om lag 147 000 av disse var alderspensjonister, mens 49 000 mottok uførepensjon. I tillegg var det en liten gruppe minstepensjonister (ca. 4 000 personer) med andre typer pensjoner, for eksempel etterlattepensjon eller barnpensjon.

De fleste minstepensjonister bor i husholdninger sammen med andre. I 2006 gjaldt dette for to av tre minstepensjonister. Det er mest vanlig for minstepensjonister å bo sammen med en annen pensjonist som ikke er minstepensjonist. I 2006 gjaldt dette for 44 prosent av minstepensjonistene. Det er i tillegg 14 prosent av minstepensjonistene som bor i husholdninger der hovedinntektstakeren er yrkestilknyttet. En liten gruppe av minstepensjonister bor sammen med en annen minstepensjonist. Dette gjaldt i 2006 for om lag 8 prosent av minstepensjonistene. Dette betyr at det er om lag 69 000 minstepensjonister som er aleneboende. Dette tilsvarer om lag 34 prosent av alle minstepensjonister (figur 10.1).

Figur 10.1 Minstepensjonistenes husholdningssammensetning. Prosent. 2006

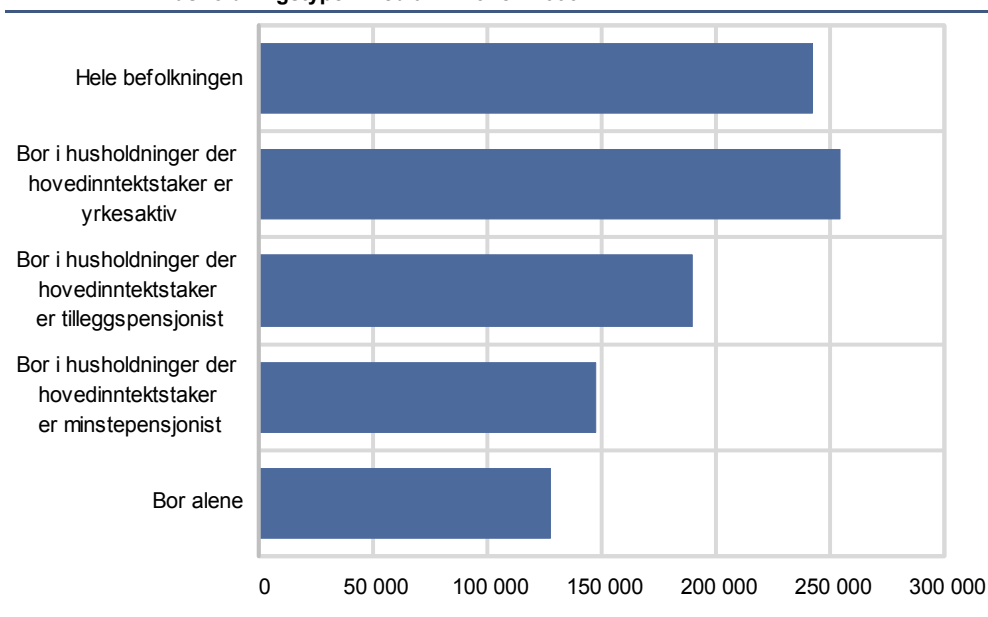
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Aleneboende minstepensjonister inngår også i noen av de andre gruppene som blir omtalt i denne rapporten. Dette gjelder først og fremst for gruppen aleneboende 67 år og eldre, der 23 prosent er minstepensjonister. I tillegg utgjør aleneboende minstepensjonister 10 prosent av alle alderspensjonister og 5 prosent av uførepensjonistene. Blant aleneboende minstepensjonister med uførepensjon har én av ti innvandrerbakgrunn, mens én av fire mottar sosialhjelp.

Lavinntekt

Det er klare forskjeller i husholdningsøkonomien til minstepensjonistene, avhengig av husholdningstype. Som figur 10.2 viser, skiller aleneboende minstepensjonister seg ut ved å ha et klart lavere inntektsnivå (medianinntekt per forbruksenhet) enn minstepensjonister som bor sammen med andre. En aleneboende minstepensjonist har for eksempel en inntekt per forbruksenhet som bare tilsvarer 2/3 av nivået til de minstepensjonistene som bor sammen med en tilleggspensjonist.

Figur 10.2. Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) for minstepensjonister i ulike husholdningstyper. Median. Kroner. 2006

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Siden minstepensjonene i 2006 lå klart lavere enn den årlige lavinntektsgrensen basert på EUs metode (under 60 prosent av medianinntekten), er det som forventet svært mange aleneboende minstepensjonister i lavinntektsgruppen. I 2006 hadde nær 77 prosent av alle aleneboende minstepensjonister lavinntekt, en liten økning fra året før (75 prosent). Det er videre klart flere alderspensjonister i lavinntektsgruppen, enn uførepensjonister. I 2006 var andelen henholdsvis 81 prosent og 65 prosent.

Selv om andelen minstepensjonister i lavinntektsgruppen har økt de siste årene, har likevel *antallet* minstepensjonister med lavinntekt gått ned. Dette paradokset skyldes at det blir stadig færre minstepensjonister i befolkningen. Tabell 10.1 viser for eksempel at bare mellom 2004 og 2006 ble det nær 4 000 færre aleneboende minstepensjonister i lavinntektsgruppen.

I det følgende skal vi se nærmere på en rekke sosiale indikatorer for aleneboende minstepensjonister, både minstepensjonister med alderspensjon og minstepensjonister med uførepensjon.

Tabell 10.1. Antall personer i datagrunnlaget. Andel og antall med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen uten studenter	:	:	:	4 452 244	4 485 659	4 531 134
Andel med lavinntekt	11	10	10	9,2	9,6	9,7
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	409 000	429 000	442 000
Aleneboende minstepensjonister	:	:	:	77 962	73 283	68 788
Andel med lavinntekt	84	74	75	72,3	75,2	76,7
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	56 000	55 000	53 000
med alderspensjon	:	:	:	62 304	58 064	53 776
Andel med lavinntekt	:	:	:	76,9	79,2	81,0
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	48 000	46 000	44 000
med uførepensjon	:	:	:	13 696	13 420	13 227
Andel med lavinntekt	:	:	:	56,9	62,9	65,1
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	8 000	8 000	9 000

¹Tallene for årene 1996, 1999 og 2002 er basert på utvalg, og viser derfor kun prosentvis andel med lavinntekt. For årene 2004-2006 er tallene basert på fulltelling fra register.

²Avrundede tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Yrkestilknytning

Det er som forventet få minstepensjonister som er yrkesaktive. Blant alle aleneboende minstepensjonister var det bare to prosent som var yrkestilknyttet. Dette er om lag samme andel som tidligere år. Det er først og fremst blant minstepensjonister med uførepensjon at vi finner noen med yrkestilknytning. Det er videre små forskjeller mellom de minstepensjonistene som er i lavinntektsgruppen og andre minstepensjonister når det gjelder graden av yrkestilknytning.

Tabell 10.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede						
Hele befolkningen uten studenter	22	22	22	21,6	21,9	21,8
med lavinntekt	72	71	70	66,3	66,7	66,4
Aleneboende minstepensjonister	100	98	99	98,1	98,1	98,0
med lavinntekt	100	100	100	99,9	99,9	99,9
med alderspensjon	:	:	:	99,7	99,6	99,7
og med lavinntekt	:	:	:	100,0	100,0	100,0
med uførepensjon	:	:	:	96,7	96,9	97,0
og med lavinntekt	:	:	:	99,7	99,7	99,7
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt						
Hele befolkningen uten studenter	74	75	74	73,9	73,5	75,1
med lavinntekt	29	32	32	35,5	35,2	37,4
Aleneboende minstepensjonister	0	3	1	2,0	2,0	2,1
med lavinntekt	0	1	0	0,2	0,2	0,2
med alderspensjon	:	:	:	0,4	0,4	0,4
og med lavinntekt	:	:	:	0,0	0,1	0,1
med uførepensjon	:	:	:	4,0	3,7	3,7
og med lavinntekt	:	:	:	1,1	0,8	1,0

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Økonomisk utsatthet

Enslige minstepensjonister er blant målgruppene for bostøtteordningen. I 2006 fikk 42 prosent av alle aleneboende minstepensjonister bostøtte, som var en klart høyere andel enn i befolkningen (4 prosent). Blant minstepensjonistene er det de med uførepensjon som er de hyppigste mottakerne av bostøtte. I 2006 mottok 62 prosent av uførepensjonistene bostøtte, mens dette var tilfelle for 38 prosent av alderspensjonistene. Forklaringen er trolig at uførepensjonistene generelt sett har større boutgifter enn alderspensjonistene, blant annet som følge av at mange i denne gruppen er leietakere med høy husleie eller er eiere der boliggielden ennå ikke er nedbetalt.

Det er også klare forskjeller mellom minstepensjonistene når det gjelder sosialhjelpsbruk. Det er svært få minstepensjonister med alderspensjon som mottar sosialhjelp. I 2006 var andelen bare to prosent. Dette står i klar kontrast til uførepensjonistene, der hele 26 prosent fikk sosialhjelp. Aleneboende uførepensjonister med minstepensjon framstår derfor som en av de gruppene som er mest avhengig av sosialhjelp, på samme måte som en del innvandreregrupper, langtidsledige og langtidssyke.

Det er også uførepensjonistene som bidrar til at enslige minstepensjonister er overrepresentert blant mottakerne av både sosialhjelp og bostøtte. Mens andelen var bare 2 prosent i befolkningen, er andelen blant aleneboende minstepensjonister 5 prosent i 2006. Blant de minstepensjonistene som får uførepensjon var så mange som 1 av 5 mottakere av både sosialhjelp og bostøtte.

Tabellen viser også hvor mange av minstepensjonistene i lavinntektsgruppen som mottar bostøtte og sosialhjelp. Det går fram av tabellen at andelen med slike stønader er noe lavere for minstepensjonister i lavinntektsgruppen, enn for alle minstepensjonister. Dette tyder på at disse stønadene er med på å løfte mange minstepensjonister ut av lavinntektsgruppen. Dette ser i særlig grad ut til å være tilfelle for minstepensjonister med uførepensjon.

Tabell 10.3. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte						
Hele befolkningen uten studenter	3	4	4	4,4	4,2	4,3
med lavinntekt	9	12	15	16,1	17,6	18,2
Aleneboende minstepensjonister	16	36	39	40,2	40,9	41,6
med lavinntekt	14	31	36	34,4	37,3	38,8
med alderspensjon	:	:	:	36,5	37,0	37,6
og med lavinntekt	:	:	:	31,8	34,0	35,4
med uførepensjon	:	:	:	61,2	61,4	62,0
og med lavinntekt	:	:	:	51,5	55,9	57,1
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	5	5,7	5,5	5,1
Med lavinntekt	14	14	18	19,6	20,4	19,6
Aleneboende minstepensjonister	6	4	5	6,5	6,5	6,5
Med lavinntekt	5	1	3	3,8	4,4	4,1
med alderspensjon	:	:	:	1,8	2,0	1,9
og med lavinntekt	:	:	:	1,3	1,6	1,3
med uførepensjon	:	:	:	27,8	26,4	25,5
og med lavinntekt	:	:	:	18,7	19,2	18,5
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	1	1	2	1,7	1,8	1,8
Med lavinntekt	3	4	6	7,4	8,4	8,6
Aleneboende minstepensjonister	2	4	4	5,0	5,0	5,1
Med lavinntekt	1	1	2	2,4	3,0	2,8
med alderspensjon	:	:	:	1,5	1,6	1,6
og med lavinntekt	:	:	:	1,0	1,2	0,9
med uførepensjon	:	:	:	21,1	19,8	19,4
og med lavinntekt	:	:	:	11,4	12,4	12,0

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Rente- og gjeldsbelastning

De fleste pensjonistene har lavere rente- og gjeldsbelastning enn befolkningen i alt. Mens 8 prosent av befolkningen hadde en høy rentebelastning i 2006, var dette tilfelle for bare 4 prosent av alle aleneboende minstepensjonister. Men igjen er det klare forskjeller mellom de av minstepensjonistene som mottar alderspensjon og de med uførepensjon. Mens gruppen av minstepensjonister med uførepensjon har en andel med høy rente- og gjeldsbelastning om lag på nivå med befolkningen i alt, er tilsvarende andel mye lavere blant alderspensjonister.

Tabell 10.4. Indikatorer¹ for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsrentebelastning						
Hele befolkningen uten studenter	11	13	18	6,7	5,9	7,5
Med lavinntekt	10	13	17	11,4	10,8	12,1
Aleneboende minstepensjonister	4	4	6	3,3	3,0	3,7
Med lavinntekt	3	2	3	1,8	2,2	2,9
med alderspensjon	:	:	:	2,4	2,1	2,6
og med lavinntekt	:	:	:	1,3	1,5	2,1
med uførepensjon	:	:	:	6,9	6,6	7,8
og med lavinntekt	:	:	:	4,9	5,6	6,6
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	7	9,4	10,9	12,8
Med lavinntekt	11	13	15	16,4	17,0	17,5
Aleneboende minstepensjonister	3	2	3	4,5	4,9	5,4
og med lavinntekt	3	1	2	2,7	3,7	4,2
med alderspensjon	:	:	:	3,3	3,5	3,9
og med lavinntekt	:	:	:	1,9	2,6	3,1
med uførepensjon	:	:	:	9,3	10,3	11,0
og med lavinntekt	:	:	:	7,3	9,1	9,6

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Det ser videre ut til at de av minstepensjonistene som tilhører lavinntektsgruppen har en noe mindre sannsynlighet for å ha høy rente- og gjeldsbelastning, enn andre minstepensjonister. Dette gjelder både blant minstepensjonister med alderspensjon og uførepensjon.

Inntektssammensetning

Tabell 10.5 gir en mer detaljert beskrivelse av hvilke inntekter som henholdsvis minstepensjonister over og under lavinntektsgrensen mottar. Det som kjennetegner minstepensjonister i lavinntektsgruppen er at en stor del av den samlede inntekten er pensjoner fra folketrygden, mens de som ikke har lavinntekt ofte har andre inntekter i tillegg til pensjonen. I 2006 utgjorde minstepensjonen 86 prosent av samlet inntekt for de i lavinntektsgruppen, men bare 51 prosent for de over lavinntektsgrensen.

Det er igjen klare forskjeller mellom alderpensjonisters og uførepensjonisters inntektssammensetning. Den viktigste tilleggsinntekten til enslige minstepensjonister med alderspensjon er tjenestepensjon, for eksempel "arvet" fra avdød ektefelle, som utgjør 9 prosent av samlet inntekt. Det er også denne typen av inntekter som er hovedårsaken til at noen av alderspensjonistene har høyere inntekt enn lavinntektsgrensen. Tjenestepensjon utgjør for eksempel om lag 21 prosent av samlet inntekt for de over lavinntektsgrensen, men bare 4 prosent for de under. Blant uførepensjonister er det – som tidligere nevnt – mottak av supplerende stønader som bostøtte og sosialhjelp som er årsak til at noen minstepensjonister har inntekter som overstiger lavinntektsgrensen. I tillegg er også yrkesinntekter relativt viktige for denne gruppen.

Det er små forskjeller i inntektsnivået til aleneboende minstepensjonister med henholdsvis alders- og uførepensjon. Det ser likevel ut som at gjennomsnittsinntektene til uførepensjonistene ligger noe over alderspensjonistene. Årsaken er at denne gruppen mottar mer i supplerende stønader som bostøtte og sosialhjelp. Dette ser også ut til å være tilfelle for de pensjonistene som befinner seg under lavinntektsgrensen.

Tabell 10.5. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er minstepensjonist¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Alle			Med alderspensjon			Med uførepensjon		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	34	75	73	0	11	4	0	4	1	1	12	6
Kapitalinntekter ³	3	5	5	3	11	6	4	13	6	1	4	2
Overføringer	63	20	22	96	78	90	96	83	92	97	84	91
Herav:												
Pensjoner fra folketrygden	44	13	14	86	51	74	86	52	77	84	59	73
Tjenestepensjoner	2	4	4	3	16	7	4	21	8	1	4	2
Bostøtte	2	0	0	5	6	5	4	6	5	8	10	9
Sosialhjelp	5	0	0	0	2	1	0	0	0	2	6	4
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	1	2	1	1	2	1	1	3	2
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	152 800	590 400	529 500	126 400	207 400	145 300	126 300	207 600	141 700	127 400	183 200	146 900
Inntekt etter skatt	130 900	437 200	394 600	121 400	182 300	135 600	121 100	180 500	132 400	123 500	172 700	140 700
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	102 000	277 900	253 400	121 300	182 200	135 500	121 000	180 400	132 300	123 400	172 600	140 600
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Antall observasjoner (husholdninger)	285 232	1 766 241	2 051 473	52 767	16 021	68 788	43 554	10 222	53 776	8 613	4 614	13 227

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Tabell 10.6. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 1996-2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
S80/S20²						
Hele befolkningen uten studenter	3,4	3,3	3,7	3,9	4,6	3,4
Aleneboende minstepensjonister	1,7	1,8	1,7	1,8	1,9	1,8
med alderspensjon	:	:	:	1,7	1,8	1,7
med uførepensjon	:	:	:	1,2	2,0	1,8
P90/P10³						
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,6
Aleneboende minstepensjonister	1,5	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5
med alderspensjon	:	:	:	1,4	1,4	1,4
med uførepensjon	:	:	:	1,6	1,5	1,6
Gini-koeffisient⁴						
Hele befolkningen uten studenter	0,242	0,237	0,262	0,278	0,322	0,239
Aleneboende minstepensjonister	0,109	0,127	0,110	0,124	0,138	0,125
med alderspensjon	:	:	:	0,114	0,124	0,114
med uførepensjon	:	:	:	0,124	0,145	0,120

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Inntektsfordeling

Inntektsfordelingen blant aleneboende minstepensjonister er meget jevn, og har i tillegg endret seg svært lite de siste årene. I 2006 var gjennomsnittsinntekten til de 20 prosentene av pensjonistene med høyest inntekt bare 1,8 ganger høyere enn de 20 prosentene med lavest inntekt etter skatt. Dette er en klart jevnere fordeling enn det en finner i hele befolkningen, der tilsvarende forholdstall var på 3,4.

Enslige minstepensjonister med uførepensjon har en noe større inntektsulikhet sammenlignet med tilsvarende gruppe av alderspensjonister. Det summariske inntektsmålet Gini-koeffisienten, er for eksempel henholdsvis 0,120 og 0,114 for

uføre- og alderspensjonister. På tross av den noe større inntektsforskjellen blant uføre minstepensjonister, er det likevel få andre grupper i befolkningen som har mindre inntektsforskjeller enn denne gruppen. Tabell 10.6 viser for eksempel at Gini-koeffisienten for hele befolkningen var på 0,239 i 2006.

Boforhold og økonomi

I det følgende skal vi se nærmere på minstepensjonistenes boforhold og økonomi ut i fra levekårsundersøkelsens materiale.

I løpet av perioden 2003 til 2007 har gruppen andelen minstepensjonister i befolkningen minket, og dette er en utvikling vi forventer vil fortsette. I vårt materiale utgjør nå minstepensjonistene 4 prosent av befolkningen. Det er dessuten en nokså selektert gruppe siden over ni av ti minstepensjonister er kvinner. I gjennomsnitt er minstepensjonistene som bor alene omtrent like gamle som alderspensjonistene (76 år). Minstepensjonister som ikke bor alene er i gjennomsnitt noe yngre (69 år). Som tidligere nevnt er det et betydelig innslag av uførepensjonister blant minstepensjonistene, og disse vil selvfølgelig trekke aldersgjennomsnittet nedover siden de i gjennomsnitt befinner seg i midten av 50 årene. Dette er forhold som vil påvirke noen av de levekårsindikatorerne vi skal se på her.

Boligstandard og eierforhold

Minstepensjonister som ikke bor alene har en boligsituasjon som indikerer at de er godt etablerte som eiere på boligmarkedet, og at situasjonen har vært stabil i løpet av den fireårsperioden vi har tall for her. I overkant av tre av fire bor i enebolig, og det er over tilsvarende andel både i befolkningen og blant alderspensjonister. Andelen eiere er høy blant minstepensjonistene som ikke bor alene (82 prosent), og tre av fire er selveiere.

De indikatorerne vi har på boligstandard tegner dessuten et positivt bilde av boforholdene for minstepensjonister som ikke bor alene. Svært få bor trangt når vi regner ut fra antall personer og antall rom (1 prosent), og 44 prosent bor svært romslig. Boligene er i gjennomsnitt ganske store (126 kvadratmeter), men antall kvadratmeter per person blir likevel ikke så veldig høy sammenlignet med andre grupper siden det her bare er snakk om flerpersonshusholdninger. Andelen som bor i bolig med råte eller fukt er på 8 prosent, som i befolkningen totalt. Også indikatorerne på bomiljø tyder på at minstepensjonistene som ikke bor alene har et bomiljø omtrent på linje med gjennomsnittet i befolkningen.

For aleneboende minstepensjonister er imidlertid boligsituasjonen en litt annen. Vi skylder imidlertid å gjøre oppmerksom på at dette er en liten gruppe, så det er relativt stor usikkerhet knyttet til funnene når datagrunnlaget nå er et utvalg. På tross av dette kan vi slå fast med statistisk sikkerhet at andelen eiere er vesentlig mindre enn i befolkningen totalt. Nær seks av ti aleneboende minstepensjonister eier sin egen bolig, de fleste, 47 prosent, er selveiere. Det er også en mindre andel som bor i enebolig, mens andelen som bor i småhus ellers er høyere enn i andre grupper.

Boligene til aleneboende minstepensjonister er i gjennomsnitt relativt små, 83 kvadratmeter. Dette er større enn hva vi finner blant aleneboende under 35 år, men omtrent på linje med alle aleneboende. Antall kvadratmeter per person er dermed i gjennomsnitt ganske høyt. Ingen aleneboende minstepensjonister bor på ett rom, altså det vi definerer som trangbodd for aleneboende. Nær fire av ti bor svært romslig, noe som betyr at boligen har fire rom eller flere.

Når det gjelder boligstandard er andelen som bor i boliger med fukt eller råte omtrent på linje med hva vi finner i befolkningen totalt (10 mot 8 prosent). Dette gjelder også bomiljø, der 13 prosent av aleneboende minstepensjonister bor i et område hvor de er utsatt for støy, nær en av ti er plaget av forurensning og 7 prosent bor i et område der kriminalitet, vold og hærverk oppleves som et problem.

Tabell 10.7. Boligtype og -standard for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007

	2003		2005		2006		2007		2007 Alle
	Aleneboende minstepensjonister	Annen minstepensjonist	Aleneboende minstepensjonister	Annen minstepensjonist	Aleneboende minstepensjonister	Annen minstepensjonist	Aleneboende minstepensjonister	Annen minstepensjonist	
Andel personer som									
bor i enebolig, våningshus	49	73	60	73	50	73	51	76	61
bor i småhus ellers	22	16	21	13	25	16	27	12	14
bor i husholdning som eier	56	84	58	84	54	84	59	82	80
bor i husholdning som er selveier	38	79	47	74	49	75	47	75	72
bor alene	25
bor trangt	1	0	2	1	2	1	0	1	7
bor svært romslig	33	35	35	36	32	37	39	41	32
Bor i bolig									
med råte eller fukt	10	5	13	5	9	6	10	8	8
som er utsatt for støy	13	15	13	10	20	10	13	14	12
som er utsatt for forurensning	11	10	13	10	14	9	9	11	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk ..	6	5	6	3	14	5	7	4	5
Boligareal per husholdning. Kvm	78	116	84	116	82	124	83	126	121
Boligareal per person. Kvm	78	56	84	54	82	58	83	59	57
Antall svar	108	202	100	158	75	163	70	161	6 071

Kilde: EU-SILC.

Tabell 10.8. Boligøkonomi for minstepensjonister. 2003, 2005, 2006 og 2007

	Aleneboende minstepensjonister				Andre minstepensjonister				Alle 2007
	2003	2005	2006	2007	2003	2005	2006	2007	
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. Løpende kroner ¹	20 400	22 200	28 300	27 600	24 700	22 200	22 500	19 300	45 200
Andel leierhushold er som ikke betaler husleie . Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eierhushold. Løpende kroner	32	42	38	39	35	49	46	58	11
Boligrenter. Gjennomsnitt for eierhushold. Kroner	1400	2500	4800	4800	9800	9 900	9 800	12 900	48 800
Andel eierhushold uten renter og avdrag	94	88	85	85	76	79	78	72	40
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	28	21	23	26	8	4	4	3	24
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	51	59	61	60	78	74	78	75	41
Oppfatter boutgiftene som svært tyngende. Prosent	12	15	21	13	7	5	9	4	5
noe tyngende. Prosent	25	30	23	39	23	21	27	18	37
Antall svar fra leiere	47	41	30	29	32	25	26	29	1 033
Antall svar fra eiere	61	57	44	41	170	133	137	132	4 998
Antall svar	108	100	74	70	202	158	163	161	6 031

¹ Ikke medregnet eiere av andels- og aksjebolig

Kilde: EU-SILC

Boligøkonomi

Både aleneboende og andre minstepensjonister har, liksom alderspensjonistene, relativt lav husleie og lave utgifter til renter og avdrag. For aleneboende minstepensjonister vil husleien totalt sett være viktigere enn for andre minstepensjonister, siden andelen leiere er høyere. Her ser vi at husleien for aleneboende minstepensjonister økte fra 2003 til 2006. I 2007 var den 27 600 kroner i gjennomsnitt. Til sammenlikning er den for andre minstepensjonister 19 300 kroner og i befolkningen totalt på 45 200 kroner i gjennomsnitt. Det er ikke særlig mange som har utgifter til renter og avdrag i noen av gruppene, og utgiftene er i gjennomsnitt små sett i forhold til befolkningen totalt.

Selv om boutgiftene i gjennomsnitt er små, så kan det samme sies om inntektene. Dette slår spesielt ut i for aleneboende minstepensjonister, der andelen med høy boutgiftsbelastning er på 26 prosent. Dermed er andelen nokså lik den vi finner i befolkningen totalt, og betydelig høyere enn blant andre minstepensjonister, der bare 3 prosent av husholdningene har det. Andelen med lav boutgiftsbelastning er likevel høyere blant aleneboende minstepensjonister enn hva den er i befolkningen totalt (60 mot 41 prosent). Blant andre minstepensjonister har 75 prosent lav boutgiftsbelastning.

Den subjektive vurderingen av i hvilken grad boutgiftene oppleves som tyngende på husholdningens økonomi, viser at aleneboende føler dette som mer tyngende enn andre. Hele 52 prosent mener at boutgiftene er tyngende, 13 prosent at de er svært tyngende. I befolkningen mener 42 prosent at boutgiftene er tyngende, selv om andelen med høy boutgiftsbelastning er like høye. Dette kan indikere at minstepensjonister opplever disse utgiftene på en annen måte, selv om gruppene er små og det derfor er heftet stor usikkerhet ved resultatene. Få av minstepensjonister som ikke bor alene har høy boutgiftsbelastning, men nær en av fire opplever dem som tyngende.

Økonomiske vansker

Når vi ser på indikatorene for den økonomisk situasjonen til husholdningene, ser vi at de aleneboende minstepensjonistene kommer noe dårligere ut enn andre minstepensjonister. Rundt en av ti aleneboende minstepensjonister opplever minst ett av de betalingsproblemene vi har spurt om (tabell 10.9). Utgifter til elektrisitet og husleie er de som volder størst problem, men andelen er likevel ikke mer enn 4 prosent for hver av disse. Det er omtrent samme nivå som vi finner i befolkningen totalt. For minstepensjonister som ikke bor alene forekommer betalingsproblemer sjeldnere. Bare 2 prosent opplevde ett eller flere av problemene i 2007.

Tabell 10.9. Indikatorer på betalingsvansker for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Aleneboende minstepensjonist					Annen minstepensjonist					Alle
	2003	2004	2005	2006	2007	2003	2004	2005	2006	2007	2007
Betalingsproblemer											
Husleie	1	2	2	5	4	1	1	0	1	1	4
Boliglån	1	1	1	0	1	1	2	2	1	0	2
Elektrisitet og kommunale avgifter	7	7	8	6	4	8	6	3	2	1	5
Andre lån	1	1	1	3	0	1	2	1	0	0	3
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer	:	:	:	:	3	:	:	:	:	0	1
Andel som ikke har noen betalingsproblemer	:	:	:	:	93	:	:	:	:	98	91
Økonomisk romslighet											
Svært vanskelig	7	5	5	13	6	1	2	1	2	2	2
Vanskelig	12	9	8	9	17	5	1	5	5	2	4
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	33	31	31	28	24	46	50	51	50	60	45
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	0	0	1	2	6	1	1	0	0	1	3
Antall svar	108	105	100	75	70	202	171	158	163	161	6 031

Kilde: EU-SILC.

Tabell 10.10. Indikatorer på materiell situasjon for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Aleneboende minstepensjonist					Annen minstepensjonist					Alle
	2003	2004	2005	2006	2007	2003	2004	2005	2006	2007	2007
Materiell situasjon											
Andel som disponerer											
TV	94	97	97	98	97	98	99	98	99	98	97
PC	6	7	5	8	13	37	37	38	40	50	80
Vaskemaskin	91	94	94	96	94	99	99	98	99	100	97
Privatbil	20	22	18	18	19	82	84	86	82	88	79
Disponerer ikke PC pga. økonomi	4	6	9	8	4	3	3	1	3	3	2
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	9	6	9	9	11	2	3	3	2	2	7
Har ikke råd til											
en ukes ferie	24	20	25	27	29	9	11	9	7	6	6
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	7	10	9	10	16	1	4	1	3	0	3
holde boligen varm	7	5	4	8	7	1	2	1	3	2	1
Andel som ikke har råd til minst to av godene	:	:	:	:	19	:	:	:	:	2	2
Andel som har råd til alle godene					70					94	92
Antall svar	108	105	100	75	70	202	171	158	163	161	6 031

Kilde: EU-SILC.

Selv om andelen med betalingsproblemer ikke er spesielt høy blant aleneboende minstepensjonister, er det likevel 23 prosent som rapporterer at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, mens 24 prosent mener at det er lett eller svært lett. I befolkningen rapporterer kun 6 prosent at det er vanskelig eller svært vanskelig, mens nesten halvparten at det er lett eller svært lett. Forskjellen er altså merkbar selv om andelen med betalingsproblemer er nokså lik. Dette kan ha sin bakgrunn i at aleneboende minstepensjonister har en inntekt som er lav, men som tross alt er stabil slik at det er lettere å avpasse forbruket i forhold til inntekt slik at man unngår betalingsproblemer. Minstepensjonister som ikke er aleneboende har en oppfatning av hvor lett eller vanskelig det er å få endene til å møtes som ligner på den vi fant blant alderspensjonister, altså en mindre andel som rapportere at det er vanskelig, men en større andel som rapporterer at det er lett når vi sammenligner med befolkningen.

Når det gjelder andeler som disponerer vanlige forbruksgoder, skiller minstepensjonistene seg lite ut i forhold til befolkningen når det gjelder TV og vaskemaskin (tabell 10.10). Vi ser imidlertid store forskjeller når det gjelder PC og privatbil. Bare 13 prosent av de aleneboende minstepensjonistene disponerer PC, blant andre minstepensjonister er andelen betydelig høyere, 50 prosent, men også dette er betydelig lavere enn de 80 prosentene vi finner i befolkningen. Likevel er det relativt få minstepensjonister som sier at det er økonomiske grunner til at de ikke disponerer PC, noe som igjen indikerer at behovet er nokså lavt. Aleneboende minstepensjonister skiller seg også ut når det gjelder andel som disponerer privatbil. Bare 19 prosent i denne gruppen disponerer bil, og det er betraktelig lavere enn i befolkningen totalt og blant andre grupper vi ser på her. Også for dette godet er det lite som tyder på at økonomien er den mest begrensende faktoren. Bare 11 prosent rapporterer at dette er årsaken til at de ikke disponerer bil i 2007. Dette indikerer igjen at behovet kanskje ikke er så stort som for andre grupper, og det kan også ha sammenheng med at gjennomsnittsalderen blant aleneboende minstepensjonister er ganske høy. Blant andre minstepensjonister er andelen som disponerer privatbil høyere enn i befolkningen totalt, 88 mot 79 prosent. Bare to prosent av minstepensjonister som ikke bor alene sier at det er økonomiske årsaker til at de ikke disponerer bil.

Ser vi på andeler som ikke har råd til varm bolig, kjøtt/fiskemiddager eller ferie, gir også det et bilde av en relativt trang økonomi for de aleneboende minstepensjonistene. Nesten tre av ti i denne gruppen har ikke råd til et eller flere av disse godene, tre prosent har ikke råd til noen av de tre. Det største problemet er en ukes ferie borte fra hjemmet, men 16 prosent blant aleneboende minstepensjonister har ikke råd til kjøtt eller fisk til middag annenhver dag. Dette er høyere andeler enn hva vi finner blant andre trygdede, men lavere enn blant sosialhjelpsmottakere. Andre minstepensjonister kommer noe bedre ut på disse indikatorene, og andelen som ikke har råd til ulike goder er omtrent som det vi fant blant alderspensjonister, og dermed noe lavere enn i befolkningen totalt

Helse og funksjonsevne

Minstepensjonistene er i større grad kronisk syke enn alderspensjonister og befolkningen totalt. Blant minstepensjonistene oppgir 66 prosent av de aleneboende minstepensjonister kronisk sykdom, mens 58 prosent av andre minstepensjonister gjør det samme, men dette er ikke en statistisk sikker forskjell. 47 prosent av alderspensjonistene oppgir kronisk sykdom, mens det i befolkningen er i underkant av tre av ti som har en kronisk sykdom. På grunn av at minstepensjonistene er relativt gamle er det ikke overraskende at vi får flere kronisk syke blant disse enn i befolkningen totalt. Kjønnforskjeller kan nok også ha betydning. Både blant aleneboende minstepensjonister og andre minstepensjonister er det en betydelig overvekt av kvinner, i større grad enn blant alderspensjonistene, og flere kvinner enn menn oppgir generelt helseplager.

Andelen som rapporterer svært god eller god helse er på 44 prosent for aleneboende minstepensjonister, blant andre minstepensjonister er den 47 prosent. Andelene som

rapporterer dårlig eller svært dårlig helse er på henholdsvis 30 og 23 prosent mens det i befolkningen totalt er 8 prosent.

Det er også blant de aleneboende minstepensjonistene vi finner høyest andel med nedsatt funksjonsevne. 54 prosent av aleneboende minstepensjonister har nedsatt funksjonsevne, mot 45 prosent av minstepensjonister i flerpersonhusholdninger. På grunn av at begge disse gruppene er små er ikke forskjellene statistisk sikre.

Blant aleneboende minstepensjonister er det også en relativt stor andel som har udekkede behov for helsetjenester. 9 prosent oppgir udekket behov for helsetjenester, mer enn tre ganger så mange som blant andre minstepensjonister og alderspensjonister (forskjellene er ikke statistisk sikre). Aleneboende minstepensjonister har også et betydelig udekket behov for tannlegetjenester, 13 prosent oppgir dette. For omtrent halvparten av disse har dette sammenheng med dårlig økonomi. Blant minstepensjonister i flerpersonhusholdninger er andelen med udekket tannlegebehov omtrent på nivå med det vi finner i den voksne befolkningen (8 prosent), og her er det også omtrent halvparten som oppgir økonomi som årsak til at behovet er udekket.

Tabell 10.11. Helseforhold for minstepensjonister. 2004, 2005 og 2006. Prosent

	Aleneboende minstepensjonist				Annen minstepensjonist				Alle
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	2007
Egenvurdering av helse									
andel med svært god eller god helse	42	37	37	44	44	40	51	47	78
andel med dårlig eller svært dårlig helse	20	36	32	30	28	25	23	23	8
Andel med kronisk sykdom	67	64	77	66	55	57	58	58	29
Nedsatt funksjonsevne									
andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	26	35	37	27	19	27	22	20	6
andel med noe nedsatt funksjonsevne	31	22	18	27	26	18	23	25	11
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp	1	9	9	4	5	3	2	1	2
Andel med udekket behov for tannlegehjelp	12	11	13	13	6	6	8	6	8
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	6	6	6	9	0	5	4	4	4
Antall svar	105	100	74	70	171	158	163	161	6 071

Kilde: EU-SILC.

11. Sosiale indikatorer for etterlattepensjonister

Ingrid Melby

Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- etterlattepensjonister har forholdsvis sterk yrkestilknytning sammenlignet med andre pensjonistgrupper, men ...
- ... svak yrkestilknytning blant etterlattepensjonister i lavinnteksgruppen
- bostøtte har blitt mer vanlig blant etterlattepensjonister med lavinntekt
- høyere rente- og gjeldsbelastning, særlig blant de med lavinntekt, men fremdeles lavere belastning enn i befolkningen generelt

Etterlattepensjon er en type stønad som folketrygden utbetaler til gjenlevende ektefeller, og i noen tilfeller til gjenlevende samboere etter ektefelles/samboers død. Ifølge NAV ble denne type stønad utbetalt til 24 100 personer i 2006. Antallet etterlattepensjonister har vært synkende de senere årene. Drøyt ni av ti etterlattepensjonister er kvinner, og åtte av ti er 50 år eller eldre (NAV 2008b). I dette kapitlet vil vi se nærmere på indikatorer for personer i husholdninger der hovedinntektstaker er etterlattepensjonist. I alt 30 500 personer bor i husholdninger der hovedinntektstaker er etterlattepensjonist.

Etterlattepensjonister overlapper med flere andre grupper i denne rapporten. Nær 40 prosent er aleneboende i aldersgruppen 50-66 år, og nær en tredel er enslige forsørgere.

Lavinntekt

Etterlattepensjonistene har i de siste årene hatt en stabil andel med lavinntekt på rundt 11 prosent målt ved EU-60. Dette er omtrent på samme nivå som i hele befolkningen hvor 10 prosent av personene har lavinntekt etter denne målemetoden.

I årene 1996 til 2002 har andelen etterlattepensjonister med lavinntekt variert, men disse tallene er basert på utvalgsundersøkelser og er beheftet med stor usikkerhet for en så liten gruppe.

Tabell 11.1. Antall personer i datagrunnlaget. Andel og antall med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006¹

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen uten studenter	:	:	:	4 452 244	4 485 659	4 531 134
Andel med lavinntekt	11	10	10	9,2	9,6	9,7
Antall med lavinntekt ³	:	:	:	409 000	429 000	442 000
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) ²	:	:	:	31 443	30 988	30 505
Andel med lavinntekt	11	16	8	11,2	11,0	11,4
Antall med lavinntekt ³	:	:	:	3 500	3 400	3 500

¹ Tallene for årene 1996, 1999 og 2002 er basert på utvalg, og viser derfor kun prosentvis andel med lavinntekt. For årene 2004-2006 er tallene basert på fulltelling av register.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er etterlattepensjonist.

³ Avrundede tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Yrkestilknytning

Hver tredje person i husholdninger hvor hovedinntektstaker er etterlattepensjonist, bor uten noen yrkestilknyttede i husholdningen. Denne andelen har vært stabil i hele perioden vist i tabell 11.2. Nærmere 60 prosent hadde yrkesinntekt som viktigste husholdningsinntekt i 2006 – en økning fra foregående år.

Lavinnteksgruppen blant etterlattepensjonistene er derimot kjennetegnet av en svært svak yrkestilknytning. Nærmere ni av ti er uten yrkestilknyttede husholdningsmedlemmer i 2006.

Tabell 11.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning, 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede						
Hele befolkningen uten studenter	22	22	22	21,6	21,9	21,8
Med lavinntekt	72	71	70	66,3	66,7	66,4
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) .	34	34	33	33,9	33,7	32,9
Med lavinntekt	94	100	89	88,0	88,1	86,8
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt						
Hele befolkningen uten studenter	74	75	74	73,9	73,5	75,1
Med lavinntekt	29	32	32	35,5	35,2	37,4
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) .	53	58	59	55,6	56,1	57,4
Med lavinntekt	6	6	11	9,0	10,8	10,0

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Økonomisk utsatthet

Blant etterlattepensjonister er andelen som mottar bostøtte litt større enn i befolkningen generelt. Dette gjelder også for økonomisk sosialhjelp. I 2006 mottok 6 prosent av etterlattepensjonistene bostøtte, og nesten 7 prosent sosialhjelp. Tilsvarende andeler i hele befolkningen var henholdsvis 4 og 5 prosent.

Bostøtte og sosialhjelp er langt mer utbredt blant etterlattepensjonister med lavinntekt. Nær en firedel i lavinntektsgruppen mottok bostøtte i 2006, men nesten 15 prosent mottok sosialhjelp. De siste årene har det blitt færre mottakere av bostøtte blant etterlattepensjonister generelt, men andelen har økt i gruppen med lavinntekt.

Tabell 11.3. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet, 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte						
Hele befolkningen uten studenter	3	4	4	4,4	4,2	4,3
Med lavinntekt	9	12	15	16,1	17,6	18,2
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) .	1	4	6	6,9	6,1	6,0
Med lavinntekt	6	19	20	20,7	21,0	23,0
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	5	5,7	5,5	5,1
Med lavinntekt	14	14	18	19,6	20,4	19,6
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) .	1	6	8	7,3	7,1	6,7
Med lavinntekt	6	19	13	13,7	15,5	14,5
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	1	1	2	1,7	1,8	1,8
Med lavinntekt	3	4	6	7,4	8,4	8,6
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) .	0	1	3	2,4	2,2	2,2
Med lavinntekt	0	7	6	5,8	7,6	8,4

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Rente- og gjeldsbelastning

Forholdsvis mange i befolkningen hadde høy gjeldsbelastning i 2006 (13 prosent). Blant etterlattepensjonistene hadde 9 prosent en gjeld som utgjorde mer enn tre ganger husholdningens inntekter. I likhet med resten av befolkningen har andelen med høy gjeld økt de siste årene.

Økt gjeldsoptak kan sees i sammenheng med lave utlånsrenter. Andelen med høy gjeldsrentebelastning var synkende til tross for at andelen med høy gjeldsbelastning økte. Fra 2006 begynte rentene å stige, og andel personer i husholdninger med høy gjeldsrentebelastning økte fra 5,9 prosent i 2005 til 7,5 prosent i 2006 for hele befolkningen. Blant etterlattepensjonistene økte andelen fra 4,3 til 6,1 prosent.

Tabell 11.4. Indikatorer¹ for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsrentebelastning						
Hele befolkningen uten studenter	11	13	18	6,7	5,9	7,5
Med lavinntekt	10	13	17	11,4	10,8	12,1
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) ..	4	9	13	4,9	4,3	6,1
Med lavinntekt	0	13	17	8,1	7,1	9,6
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	7	9,4	10,9	12,8
Med lavinntekt	11	13	15	16,4	17,0	17,5
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) ..	3	2	8	6,5	7,4	9,1
Med lavinntekt	6	6	17	10,4	12,2	13,0

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Det er først og fremst blant etterlattepensjonister med lavinntekt at vi finner den høyeste rente- og gjeldsbelastningen, men allikevel lavere enn i lavinnteksgruppen generelt.

Inntektssammensetning

For alle etterlattepensjonister utgjør yrkesinntektene halvparten av husholdningens samlede inntekt. 40 prosent består av overføringer, og kapitalinntekter utgjør de resterende 7 prosentene. Sammenlignet med andre pensjonistgrupper utgjør yrkesinntektene forholdsvis mye av den samlede husholdningsinntekten. I tillegg er inntektsnivået relativt høyt for denne gruppen av pensjonister. Gjennomsnittlig inntekt etter skatt per forbruksenhet ligger for eksempel bare om lag 5 prosent lavere enn gjennomsnittet i befolkningen. Det er imidlertid store forskjeller i inntektssammensetningen om vi sammenligner lavinnteksgruppen med de uten lavinntekt.

For etterlattepensjonister med lavinntekt utgjør yrkesinntektene bare 9 prosent av samlet inntekt, mens overføringer utgjør hele 85 prosent. Pensjoner fra folketrygden – der blant annet etterlattepensjonen inngår – er den klart viktigste overføringen, og utgjør 71 prosent av samlet husholdningsinntekt i 2006.

Tabell 11.5. Innteksregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er etterlattepensjonist¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Etterlattepensjonister		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	34	75	73	9	56	53
Kapitalinntekter ³	3	5	5	6	7	7
Overføringer	63	20	22	85	37	40
Herav:	0	0	0	0	0	0
Pensjoner fra folketrygden	44	13	14	71	24	26
Tjenestepensjoner	2	4	4	5	10	9
Barnetrygd	3	1	1	3	1	1
Bostøtte	2	0	0	2	0	0
Sosialhjelp	5	0	0	1	0	0
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	0	0	0
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	152 800	590 400	529 500	162 200	417 800	387 500
Inntekt etter skatt	130 900	437 200	394 600	139 400	319 000	297 600
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	102 000	277 900	253 400	109 900	256 300	238 900
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,5	1,6	1,6
Antall observasjoner (husholdninger)	285 232	1 766 241	2 051 473	2 285	16 942	19 227

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektsfordeling

Det er gjennomgående mindre inntektsulikhet blant etterlattepensjonistene, enn i befolkningen. Dette ser vi av tabell 11.6. De 20 prosentene med høyest inntekt har 2,9 ganger større gjennomsnittlig inntekt enn det de 20 prosentene med lavest inntekt har, mens tilsvarende forholdstall var 3,4 i befolkningen generelt.

Vi ser også ut i fra de to andre ulikhetsmålene i tabell 11.6 at etterlattepensjonister utgjør en forholdsvis homogen inntektsgruppe.

Tabell 11.6. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 1996-2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
S80/S20²						
Hele befolkningen uten studenter	3,4	3,3	3,7	3,9	4,6	3,4
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) ..	2,5	3,3	2,4	3,3	3,8	2,9
P90/P10³						
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,6
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) ..	2,4	2,2	2,3	2,3	2,4	2,4
Gini-koeffisient⁴						
Hele befolkningen uten studenter	0,242	0,237	0,262	0,278	0,322	0,239
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) ..	0,182	0,231	0,174	0,242	0,283	0,204

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

12. Sosiale indikatorer for uførepensjonister

Frøydis Strøm og Elisabeth Nørgaard

Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- 247 000 personer bor i husholdninger hvor hovedinntektstaker er uførepensjonist
- 15 prosent av disse har lavinntekt
- svak yrkestilknytning i husholdninger hvor hovedinntektstaker er uførepensjonist
- 82 prosent av husholdningsinntekten til uførepensjonister i lavinnteksgruppen består av pensjoner fra folketrygden
- like mange boligeiere blant uførepensjonister som i befolkningen generelt
- de siste ti årene er det blitt flere uførepensjonister med boliglån, men likevel har det blitt færre med høy boutgiftsbelastning
- én av ti uførepensjonister oppfatter økonomien som vanskelig, men det er færre enn før
- fire av ti oppfatter økonomien som romslig, en klar økning siden 2003
- seks av ti husholdninger til uførepensjonister har ingen helårs yrkesaktive, men i én av fire husholdninger arbeides det minst 12 måneder på heltid.

Uførepensjon skal sikre inntekter til livsopphold til personer i alderen 18-66 år som har fått inntektsevnen langvarig nedsatt på grunn av sykdom eller funksjonshemming. Det finnes to typer uførepensjon. Varig uførepensjon blir gitt i de tilfellene det er helt klart at det ikke er utsikt til bedring av arbeidsevne. Ordningen med tidsbegrenset uførestønad ble innført i 2004, og gis til personer som i søknadstidspunktet ikke kan forventes å bedre sin inntektsevne ved hjelp av behandling, rehabilitering eller attføring, men der fremtidig inntektsevne likevel ikke kan utelukkes. Varigheten for denne støtteordningen kan ha 1-4 år (NAV, 2008c).

Ved utgangen av 2006 mottok om lag 288 000 bosatte personer varig uførepensjon, og omtrent 30 000 fikk tidsbegrenset uførestønad. Antallet varig uføretrygdede har gått ned med 0,6 prosentpoeng fra 2005 til 2006. Samtidig har antallet med tidsbegrenset uførestønad gått opp 0,8 prosent fra året før.

Blant de som får varig uførepensjon er nesten seks av ti kvinner. De fleste, uavhengig av kjønn, er i aldersgruppen 50-59 år. Det er noen flere unge menn enn unge kvinner som mottar uførepensjon. Blant de eldre er det flere kvinner enn menn. Blant de som mottar tidsbegrenset uførestønad er det dobbelt så mange kvinner som menn. Hos begge kjønn er det flest mottakere av tidsbegrenset stønad i alderen 40-49 år (NAV, 2008d). Noen av disse går over i varig uførepensjon etter hvert.

I dette kapitlet skal vi se nærmere på personer i husholdninger hvor hovedinntektstaker er uførepensjonist. Det skiller her på varig og tidsbegrenset uførepensjon.

Lavinntekt

I alt bor 246 000 personer i husholdninger hvor hovedinntektstakeren mottar *varig uførepensjon*. Andelen med årlig lavinntekt i denne gruppen var 15 prosent i 2006, en andel som har holdt seg ganske stabil siden 1996. Sammenlignet med hele befolkningen er det en noe høyere andel uførepensjonister som har lavinntekt. Om lag 31 000 personer bor i husholdninger hvor hovedinntektstaker mottar *tidsbegrenset uførestønad*. Andelen med lavinntekt er noe høyere enn blant de med varig uførepensjon. Fra 2004, da ordningen med tidsbegrenset uførestønad ble innført, til 2006, har andelen med lavinntekt økt fra 15 prosent 18 prosent i denne gruppen.

Tabell 12.1. Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006¹

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen uten studenter	:	:	:	4 452 244	4 485 659	4 531 134
Andel med lavinntekt	11	10	10	9,2	9,6	9,7
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	409 000	429 000	442 000
Uførepensjonister ³	:	:	:	253 174	252 243	246 084
Andel med lavinntekt	16	16	14	12,3	13,6	14,5
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	31 000	34 000	36 000
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad ⁴	:	:	:	8 790	19 682	31 109
Andel med lavinntekt	:	:	:	15,1	18,2	18,0
Antall med lavinntekt ²	:	:	:	1 000	4 000	6 000

¹ Tallene for årene 1996, 1999 og 2002 er basert på utvalg, og viser derfor kun prosentvis andel med lavinntekt. For årene 2004-2006 er tallene basert på fulltelling fra register.

² Avrundede tall.

³ Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er uførepensjonist.

⁴ Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som mottar tidsbegrenset uførestønad.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Yrkestilknytning

Husholdninger hvor hovedinntektstaker er *varig uførepensjonist* er kjennetegnet av å ha en svak tilknytning til arbeidslivet i hele perioden 1996 til 2006. I hele denne perioden har om lag 7 av 10 personer i disse husholdningene opplevd at ingen husholdningsmedlemmer har vært yrkesaktive. Det er i tillegg en tendens til at denne andelen øker. Fra 1999 til 2006 har andelen økt fra 68 prosent til 73 prosent.

Tilknytningen til arbeidslivet er enda svakere blant de uførepensjonistene som har lavinntekt. Hele 95 prosent av disse var uten yrkestilknytning i 2006, samme andel som i 1996. Rundt århundreskiftet (i 1999 og 2002) var andelen uten yrkestilknytning imidlertid enda høyere.

Svært få, 14 prosent, av alle husholdninger med en hovedinntektstaker som er varig uførepensjonist hadde arbeid som viktigste inntektskilde. Denne andelen har også gått noe ned i tiårsperioden fra 1996 til 2006. I lavinntektsgruppen blant uførepensjonistene var det kun 3 prosent som hadde yrkesinntekt som største inntektspost i 2006. Dette er likevel noen flere enn det var rundt århundreskiftet.

I husholdninger hvor hovedinntektstaker mottar *tidsbegrenset uførestønad* er det noen færre som er helt uten yrkestilknytning. I 2006 gjaldt dette 6 av 10 personer. Denne andelen har fordoblet seg siden 2004, da bare tre av 10 var uten yrkestilknytning. I lavinntektsgruppen var hele 9 av 10 uten yrkestilknytning i 2006, mot 6 av 10 i 2004. Dette skyldes antakelig at det er mange nye uførepensjonister i denne gruppen, og at flere hadde yrkestilknytning før de ble omfattet av ordningen med tidsbegrenset uførestønad i 2004. Blant dem som mottok tidsbegrenset stønad hadde vel 2 av 10 yrkesinntekt som viktigste husholdningsinntekt i 2006.

Tabell 12.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede						
Hele befolkningen uten studenter	22	22	22	21,6	21,9	21,8
Med lavinntekt	72	71	70	66,3	66,7	66,4
Uførepensjonister	71	68	72	71,5	72,0	73,0
Med lavinntekt	95	98	97	94,2	94,8	95,2
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad ..	:	:	:	29,5	57,3	60,2
Med lavinntekt	:	:	:	61,3	89,5	92,3
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt						
Hele befolkningen uten studenter	74	75	74	73,9	73,5	75,1
Med lavinntekt	29	32	32	35,5	35,2	37,4
Uførepensjonister	16	20	16	14,8	14,3	14,4
Med lavinntekt	4	1	1	3,1	2,7	2,6
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad...	:	:	:	57,0	22,8	22,0
Med lavinntekt	:	:	:	45,9	5,6	3,4

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Økonomisk utsatthet

At en husholdning mottar supplerende stønader, som bostøtte og sosialhjelp, er her en indikator på økonomisk utsatthet. I hele befolkningen sett under ett er det få som mottar disse stønadene. Blant varige uførepensjonister mottar derimot nesten én av fem bostøtte. Blant uførepensjonistene med tidsbegrenset stønad mottar én av 6 bostøtte. I lavinntektsgruppen mottar tre av ti varige uførepensjonister bostøtte, en andel som har holdt seg ganske stabil siden 1999. Blant dem med tidsbegrenset stønad har andelen som mottar bostøtte økt fra 20 prosent i 2004 til 28 prosent i 2006.

Blant de varige uførepensjonistene mottar én av ti sosialhjelp, en andel som er større enn i hele befolkningen. I lavinntektsgruppen er det dobbelt så mange, 2 av 10, som mottar sosialhjelp. Sett i forhold til lavinntektsgruppen i hele befolkningen, er denne andelen like stor. I hele befolkningen har andelen med sosialhjelp holdt seg stabil siden 1999, mens det har blitt stadig færre sosialhjelpsmottakere blant uførepensjonistene.

I husholdninger hvor hovedinntektstaker mottar tidsbegrenset uførestønad finner vi at vel to av ti mottok sosialhjelp i 2006, altså en dobbelt så stor andelen som blant varige uførepensjonister. I lavinntektsgruppen er andelen imidlertid størst. Mens det har skjedd en økning i andelen som mottar tidsbegrenset uførestønad, er det imidlertid blitt færre sosialhjelpsmottakere i denne gruppen. I 2004 mottok 45 prosent sosialhjelp, mot 38 prosent i 2006.

I husholdninger hvor hovedinntektstaker mottar varig uførepensjon, mottok 5 prosent både bostøtte og sosialhjelp i 2006. Siden 1999 har denne andelen gått ned med 3 prosentpoeng. I lavinntektsgruppen mottok nær én av ti både bostøtte og sosialhjelp, en andel som har holdt seg stabil siden 1999.

Blant dem som mottar tidsbegrenset uførestønad er andelen som mottar både bostøtte og sosialhjelp omtrent dobbelt så stor, det vil si at nesten én av ti mottar begge disse stønadene i tillegg til uførestønad. I lavinntektsgruppen mottar omtrent én av seks både bostøtte og sosialhjelp.

Tabell 12.3. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte						
Hele befolkningen uten studenter	3	4	4	4,4	4,2	4,3
Med lavinntekt	9	12	15	16,1	17,6	18,2
Uførepensjonister	9	17	17	17,9	16,9	17,1
Med lavinntekt	15	27	32	29,0	30,6	30,5
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad.....	:	:	:	10,8	12,1	14,1
Med lavinntekt	:	:	:	19,7	26,6	28,2
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	5	5,7	5,5	5,1
Med lavinntekt	14	14	18	19,6	20,4	19,6
Uførepensjonister.....	15	17	13	11,8	11,0	10,4
Med lavinntekt	17	22	21	19,6	19,5	19,0
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad.....	:	:	:	26,0	24,9	22,8
Med lavinntekt	:	:	:	44,7	41,9	38,1
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	1	1	2	1,7	1,8	1,8
Med lavinntekt	3	4	6	7,4	8,4	8,6
Uførepensjonister.....	4	8	6	5,2	4,8	4,6
Med lavinntekt	6	9	11	9,4	9,8	9,1
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad.....	:	:	:	8,1	8,5	8,8
Med lavinntekt	:	:	:	15,0	17,3	15,7

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Andelene som mottar både bostøtte og sosialhjelp blant uførepensjonistene er forholdsvis store, sammenlignet med hele befolkningen, spesielt blant de som mottar tidsbegrenset uførestønad. Dette tyder på at disse nyankomne uførepensjonistene har en anstrengt økonomi.

Rente- og gjeldsbelastning

Som for andre grupper opplevde uførepensjonistene at gjeldsrentene var på topp rundt 2002. I husholdninger hvor hovedinntektstaker var uførepensjonist utgjorde renteutgiftene mer enn 15 prosent av samlet inntekt for om lag én av seks. I 2006 hadde denne andelen gått ned til 9 prosent. I husholdninger hvor hovedinntektstaker mottok tidsbegrenset uførestønad var det noen flere, 11 prosent, som opplevde høye gjeldsrenter. Renteutgiftene er bare litt høyere blant dem som har lavinntekt, 10 og 12 prosent blant henholdsvis de med varig og tidsbegrenset uførestønad.

Andelen med høy gjeld har økt både i hele befolkningen og blant uførepensjonister. I hele befolkningen opplever 13 prosent at gjelden overstiger samlet husholdningsinntekt tre ganger. Blant dem som mottar varig uførepensjon er det noen færre, 11 prosent, som har høye gjeldsbyrder. Siden 1996 har denne andelen økt jevnt, og blitt nesten dobbelt så stor. Fra 1999 til 2002 skjedde det en fordobling i andelen med høy gjeld i lavinntektsgruppen blant uførepensjonistene. Etter 2002 har denne andelen imidlertid holdt seg forholdsvis stabil, og det er færre med høye gjeldsbyrder sett i forhold til lavinntektsgruppen i hele befolkningen.

Blant dem som mottar tidsbegrenset uførestønad har én av seks høy gjeld, som er noen flere sett i forhold til hele befolkningen. Andelen med store gjeldsbyrder i lavinntektsgruppen er noe høyere, omtrent som lavinntektsgruppen i hele befolkningen (17 prosent).

Tabell 12.4. Indikatorer¹ for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsrentebelastning						
Hele befolkningen uten studenter	11	13	18	6,7	5,9	7,5
Med lavinntekt	10	13	17	11,4	10,8	12,1
Uførepensjonister.....	10	11	16	7,4	6,8	8,7
Med lavinntekt	10	8	15	9,5	9,0	9,8
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad.	:	:	:	10,4	8,8	11,0
Med lavinntekt	:	:	:	13,2	11,5	11,7
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	7	9,4	10,9	12,8
Med lavinntekt	11	13	15	16,4	17,0	17,5
Uførepensjonister.....	6	5	8	9,1	10,1	11,4
Med lavinntekt	10	6	14	13,2	13,4	13,6
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad.	:	:	:	12,2	14,0	14,9
Med lavinntekt	:	:	:	21,2	20,3	17,4

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Inntektssammensetning

I husholdninger hvor hovedinntektstakeren er varig uførepensjonist består 74 prosent av den samlede inntekten av overføringer. Mesteparten er pensjon fra folketrygden, som utgjør 60 prosent av samlet husholdningsinntekt. I forhold til året før har denne andelen gått opp med 3 prosentpoeng. Tjenestepensjoner utgjør 8 prosent av samlet inntekt, mens yrkesinntekt utgjør 21 prosent.

Det er tydelige forskjeller mellom de som er over og under lavinntektsgrensen i denne gruppen. For husholdningene i lavinntektsgruppen er betydningen av pensjoner fra folketrygden markant, med en andel på 82 prosent av husholdningenes samlede inntekt. For denne gruppen er tjenestepensjonene mer beskjedne (2 prosent), og det samme gjelder yrkesinntekter (4 prosent).

Tabell 12.5. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker mottar uførepensjon eller tidsbegrenset uførepensjon¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Mottakere av uførepensjon			Mottakere av tidsbegrenset uførestønad		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	34	75	73	4	22	21	2	30	27
Kapitalinntekter ³	3	5	5	2	6	5	1	4	4
Overføringer	63	20	22	94	72	74	97	65	69
Herav:									
Pensjoner fra folketrygden	44	13	14	82	58	60	80	52	55
Tjenestepensjoner	2	4	4	2	9	8	1	5	5
Barnetrygd	3	1	1	2	1	1	4	2	2
Bostøtte	2	0	0	4	1	1	2	1	1
Sosialhjelp	5	0	0	2	1	1	4	2	2
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	152 800	590 400	529 500	163 200	339 600	311 900	191 100	408 800	364 900
Inntekt etter skatt	130 900	437 200	394 600	150 600	283 800	263 000	163 700	329 700	296 300
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	102 000	277 900	253 400	122 300	214 900	200 400	120 100	220 100	200 000
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,5	1,6	1,6	1,9	2,2	2,1
Antall observasjoner (husholdninger)	285 232	1 766 241	2 051 473	24 036	129 416	153 452	2 977	11 787	14 764

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

For husholdninger over lavinntektsgrensen har ytelser fra folketrygden en mindre inntektsmessig betydning, 58 prosent av samlet inntekt. Både tjenestepensjon og yrkesinntekt utgjør mer (henholdsvis 9 og 22 prosent), som indikerer en sterkere tilknytning til arbeidslivet.

For husholdninger hvor hovedinntektstaker mottar tidsbegrenset uførestønad, utgjør yrkesinntekt en litt større andel. Dette kan komme av lønnet arbeid deler av året, før uføretilværelsen inntraff, eller at det er flere yrkesaktive personer i disse husholdningene. 27 prosent av samlet husholdningsinntekt kommer fra inntektsgivende arbeid, mens 69 prosent består av overføringer. Det er også her forskjeller mellom lavinntekts- og ikke-lavinntektsgruppen. For husholdningene i lavinntektsgruppen består bare 2 prosent av husholdningsinntektene av yrkesinntekt. Dette er 6 prosent mindre enn i 2005. 97 prosent utbetales i form av overføringer. Også her er pensjoner fra folketrygden viktigst, og utgjorde 80 prosent av husholdningenes samlede inntekt i 2006. Dette er 8 prosent mer enn året før. Sosialhjelp og barnetrygd utgjør begge 4 prosent av samlet inntekt.

Samlet husholdningsinntekt er noe høyere for husholdningene hvor hovedinntektstaker mottar tidsbegrenset uførestønad, sett i forhold til de varige uførepensjonistene. I gjennomsnitt utgjorde samlet inntekt henholdsvis 365 000 og 312 000 kroner i 2006. Siden husholdningene hvor hovedinntektstaker mottar tidsbegrenset uførestønad i gjennomsnitt er større, fører dette til at det er liten forskjell i inntekt per forbruksenhet mellom disse to gruppene.

Inntektsfordeling

Det er gjennomgående liten inntektsulikhet blant uførepensjonister, sammenlignet med befolkningen generelt. Det viser de ulike indikatorene for måling av inntektsfordeling i tabell 12.6. Dette gjelder både de med varig uførepensjon og de med tidsbegrenset uførestønad.

Dersom vi først ser på forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til den femdelen med høyest ekvivalentinntekt og gjennomsnittsinntektene til den femdelen som har

lavest inntekt (S80/S20), ser vi at ulikhetene har blitt mindre fra 2005 til 2006, og er nå på samme nivå som årene før 2005. Noen få høye eller lave beløp i 2005 kan ha gitt utslag dette året.

Et annet ulikhetsmål viser forholdstallet til den observasjonen som står på grensen til den laveste tidelen (P10) og den som har grenseverdien for den høyeste tidelen (P90). Dette er et mål for ulikhet som ikke i like stor grad påvirkes av ekstremverdier, siden vi holder utenfor de ti prosent fattigste og de ti prosent rikeste. Utviklingen her viser også en mer stabil inntektsfordeling blant uførepensjonistene.

Det siste målet, Gini-koeffisienten, viser også at uførepensjonistene, enten vi ser på de med varig eller de med tidsbegrenset stønad, er en relativt homogen gruppe.

Tabell 12.6. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 1996-2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
S80/S20²						
Hele befolkningen uten studenter	3,4	3,3	3,7	3,9	4,6	3,4
Uførepensjonister	3,1	2,4	2,6	2,6	3,0	2,5
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad.....	:	:	:	2,6	2,9	2,6
P90/P10³						
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,6
Uførepensjonister	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad.....	:	:	:	2,2	2,3	2,2
Gini-koeffisient⁴						
Hele befolkningen uten studenter	0,242	0,237	0,262	0,278	0,322	0,239
Uførepensjonister.....	0,242	0,181	0,195	0,200	0,229	0,188
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad.....	:	:	:	0,195	0,216	0,189

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Boforhold

EU-Silc er kilden når vi nå går over til å se nærmere på boforhold og boligøkonomi. I EU-Silc er det 400 uførepensjonister. Siden det er såpass få uførepensjonister i utvalget skilles det ikke mellom kvinner og menn og det kan heller ikke skilles mellom varige og tidsbegrenset uførepensjonister. Gruppen omtales derfor samlet som uførepensjonister.

Uførepensjonister er en gruppe med relativt høy gjennomsnittsalder. Halvparten er over 57 år, og en av fire er i alderen 62 til 67 år. Det er dermed svært få uførepensjonister som befinner seg i det vi kan definere som en etableringsfase. Seks av ti uførepensjonister er kvinner. Dette er det viktig å ta høyde for i vurderingen av indikatorene for boligforhold for uførepensjonister.

Boligstandard og eierforhold

Over 80 prosent av uførepensjonistene bor i husholdninger som eier boligen. Denne andelen har endret seg lite fra begynnelsen av 1990-årene og er på linje med befolkningen i alderen 16-66 år. Syv av ti uførepensjonister er selveiere, også dette omtrent det samme som for befolkningen 16-66 år.

Tabell 12.7. Boligtype og -standard for uførepensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007

	Uførepensjonister								Alle 16-66 år
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2007
Andel personer som									
bor i enebolig, våningshus	54	64	68	65	63	65	64	65	63
bor i småhus ellers	30	16	16	18	17	17	16	14	15
bor i husholdning som eier	79	84	86	83	83	82	82	84	82
bor i husholdning som er selveier	61	68	73	70	71	72	69	73	72
bor alene	26	23	25	35	29	29	31	30	19
bor trangt	6	4	6	2	2	4	3	3	8
bor svært romslig	29	39	36	33	34	38	36	40	31
Bor i bolig									
med råte eller fukt	8	9	10	10	8
som er utsatt for støy	16	20	15	16	13
som er utsatt for forurensning	14	12	10	11	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk	7	6	7	6	5
Boligareal per husholdning. Kvm	95	..	108	106	107	111	111	114	123
Boligareal per person. Kvm	53	..	65	63	62	62	66	67	52
Antall svar	197	211	193	195	416	439	427	404	5227

[†] I 2001 er tallet andel som mangler bad.

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Fra 1991 til 2007 økte andelen blant uførepensjonister som bor svært romslig fra 29 prosent til 40 prosent. Blant befolkningen i alderen 16-66 var det 31 prosent som bodde svært romslig i 2007. Det har også vært en reduksjon i andelen uførepensjonister som bor trangt fra 6 prosent i 1991 til 3 prosent i 2007. Blant befolkningen ellers i alderen 16-66 år var det 8 prosent som bodde trangt i 2007. Det at uførepensjonistene har bedre plass enn befolkningen i samme alder reflekterer i stor grad at husholdningene til uførepensjonistene er mindre enn til befolkningen 16-66 år. 30 prosent av uførepensjonistene bodde alene i 2007 sammenlignet med 19 prosent i befolkningen i samme aldersgruppe. Husholdningstørrelsen spiller også inn når vi ser på antall kvadratmeter som er til rådighet. Uførepensjonistene har noe mindre areal til disposisjon når vi ser på husholdningene, her har uførepensjonistene 114 kvadratmeter sammenlignet med 123 kvadratmeter for befolkningen i samme alder. Ser vi på antall kvadratmeter per person kommer imidlertid uførepensjonistene bedre ut med 67 kvadratmeter per person, mens befolkningen i samme alder har 52 kvadratmeter per person.

10 prosent av uførepensjonistene bor i bolig med råte eller fukt, en litt høyere andel enn de 8 prosentene i befolkningen 16-66 år (forskjellen er ikke statistisk sikker). Det er også små, og dermed usikre, forskjeller når det gjelder bomiljø, men i og med at uførepensjonistene i noe høyere grad enn befolkningen 16-66 år rapporterer at de har problemer med både støy, forurensning og kriminalitet, vold og hærverk, tyder dette på at bomiljøet samlet sett er noe dårligere.

Boligøkonomi

I underkant av 20 prosent av uførepensjonistene leier boligen de bor i, og de betalte i gjennomsnitt 44 500 kroner i husleie i 2007. Det er noe lavere enn for alle leiere 16-66 år som betalte 47 300 kroner i gjennomsnitt. Regnet i 2007 kroner har husleien økt med over 30 prosent i løpet av ti år.

Siden over 80 prosent av uførepensjonistene eier sin egen bolig vil det være utgifter til renter og avdrag og hvordan disse utvikler seg som i stor grad vil påvirke uførepensjonistenes boligøkonomi. I gjennomsnitt betalte uførepensjonister som eier sin egen bolig 30 400 kroner i renter og avdrag i 2007. Dette er betydelig mindre enn befolkningen 16-66 år som betalte 62 500 kroner i gjennomsnitt. Regnet i faste priser er utgifter til renter og avdrag nesten 90 prosent høyere i 2007 enn det var på lavpunktet i 1997, Andelen uførepensjonister med eid bolig som har boliglån økte fra 34 prosent i 1997 til 56 prosent i 2007. Blant alle eiere i samme alder er det 74 prosent som har boliglån.

Tabell 12.8. Boligøkonomi for uførepensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007

	Uførepensjonister								Alle 16-66 år
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2007
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. Løpende kroner ¹	25 000	29 800	27 600	32 000	40 000	43 500	44 000	44 500	47 300
Andel leierhushold som ikke betaler husleie	4	2	11	12	6	13	11	11	7
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eierhushold. Løpende kroner	13 700	13 600	13 300	18 800	24 700	26 100	27 500	30 400	62 500
Boligrenter. Gjennomsnitt for eierhushold. Kroner								15 000	33 500
Andel eierhushold uten renter og avdrag	49	59	66	57	51	47	46	44	26
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	21	23	14	19	24	23	22	18	29
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	47	54	57	38	43	44	42	44	31
Oppfatter boutgiftene som svært tyngende	13	12	13	7	5
noe tyngende	33	28	34	37	40
Antall svar fra leiere	41	33	26	31	64	75	73	63	908
Antall svar fra eiere	156	178	166	164	348	364	354	341	4 283
Antall svar	197	211	193	195	416	439	427	404	5 191

¹ Ikke medregnet eiere av andels- og aksjebolig.

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Dersom husleie eller renter og avdrag utgjør 25 prosent eller mer av husholdningens totale inntekter etter skatt sier vi at det er høy boutgiftsbelastning. Er andelen under 10 prosent sier vi at det er lav boutgiftsbelastning. Ser vi på andelen uførepensjonister som har høy boutgiftsbelastning var den 18 prosent i 2007, en nedgang på 4 prosentpoeng fra 2006. Andelen med høy boutgiftsbelastning økte i årene fra 1997 til 2003 men har i årene etter blitt gradvis redusert. For befolkningen i samme alder har derimot andelen med høy boutgiftsbelastning økt fra 26 prosent i 2006 til 29 prosent i 2007. Andelen uførepensjonister med lav boutgiftsbelastning var omtrent den samme i 2007 som i 2006 (henholdsvis 42 og 44 prosent). For befolkningen i samme alder var denne andelen 31 prosent i 2007, det samme som i 2006.

Når det gjelder subjektiv oppfatning av hvor tyngende boutgiftene er har vi data fra 2003. Mens andelen uførepensjonistene som vurderte at boutgiftene var svært tyngende har vært stabil på rundt 13 prosent i årene fra 2003 til 2006 var andelen nesten halvert til 7 prosent i 2007. Andelen som vurderte boutgiftene som noe tyngende har økt siden 2005 til 37 prosent i 2007. Også i befolkningen i alderen 16 – 66 år er det færre som vurderte boutgiftene som svært tyngende i 2007, med en reduksjon fra 8 prosent i 2006 til 5 prosent i 2007.

Økonomiske vansker

Andelen uførepensjonister som mener at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes ble redusert fra 16 prosent i 2006 til 10 prosent i 2007. Tilsvarende for befolkningen 16-66 år var 8 prosent i 2007, en reduksjon på 3 prosentpoeng fra 2006. I løpet av de siste årene har også andelen av uførepensjonister som mener at det er lett eller svært lett å få endene til å møtes gått opp og var på 40 prosent i 2007. For befolkningen i samme alder var andelen 46 prosent.

De aller fleste uførepensjonister – nesten 90 prosent – oppgir at de ikke har noen betalingsproblemer. Dette er det samme som befolkningen i samme alder. I begge grupper er det 5 prosent som oppgir å ha problemer med å betale to eller flere utgifter som husleie, boliglån, elektrisitet og kommunale avgifter og andre lån. Det er flest som oppgir å ha problemer med å betale utgifter til elektrisitet og kommunale utgifter – 9 prosent av uførepensjonistene og 7 prosent av befolkningen i samme alder oppgir å ha problemer med dette.

14 prosent av uførepensjonistene hadde ikke råd til en ukes ferie utenfor hjemmet i 2007, det er mindre enn de tidligere årene. For befolkningen i samme aldersgruppe ble andelen redusert fra 10 prosent i 2006 til 7 prosent i 2007. 6 prosent av uførepensjonistene hadde ikke råd til spise kjøtt eller fisk annen hver dag og 3 prosent hadde ikke råd til å holde boligen varm. Her er det mindre endringer fra 2006 og det

er også mindre forskjeller fra befolkningen i samme aldersgruppe. Det er en noe større andel av uførepensjonistene (7 prosent) som oppgir at de ikke har råd til minst to av disse godene enn befolkningen i samme aldersgruppe (2 prosent). 85 prosent av uførepensjonistene har råd til alle godene og det samme gjelder 92 prosent av befolkningen mellom 16 – 66 år.

Tabell 12.9. Indikatorer på betalingsvansker for uførepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Uførepensjonister					Alle 16-66 år
	2003	2004	2005	2006	2007	2007
Betalingsproblemer						
Husleie	3	5	4	5	3	4
Boliglån	2	2	1	3	3	2
El og kommunale avgifter	14	8	10	8	9	7
Andre lån	2	3	3	2	3	4
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer	5	5
Andel som ikke har noen betalingsproblemer	88	89
Økonomisk romslighet						
Svært vanskelig	9	7	6	8	3	3
Vanskelig	7	8	6	8	7	5
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	29	27	25	35	40	46
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger ..	2	2	1	1	1	3
Antall svar	416	435	447	427	404	5 227

Kilde: EU-SILC.

Tabell 12.10. Indikatorer på materiell situasjon for uførepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Uførepensjonister					Alle 16-66 år
	2003	2004	2005	2006	2007	2007
Materiell situasjon						
Andel som disponerer						
PC	50	49	54	57	66	89
Vaskemaskin	96	96	95	97	98	97
Privatbil	75	74	73	71	74	81
Disponerer ikke PC pga. økonomi	6	8	7	6	4	3
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	7	7	8	11	11	9
Har ikke råd til						
en ukes ferie	18	21	16	18	14	7
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	7	7	6	7	6	4
holde boligen varm	8	3	2	3	3	1
Andel som ikke har råd til minst to av godene	7	2
Andel som har råd til alle godene	85	92
Antall svar	416	435	447	427	404	5 227

Kilde: EU-SILC.

Andelen uførepensjonister som disponerer PC har økt fra 57 prosent i 2006 til 66 prosent i 2007, og andelen som svarer at de ikke disponerer PC på grunn av økonomi er redusert fra 6 prosent til 4 prosent i 2007. I befolkningen i samme aldersgruppe disponerer 89 prosent PC, en økning på fem prosentpoeng fra året før. I denne gruppen er det 3 prosent som oppgir at de ikke disponerer PC på grunn av økonomien.

74 prosent av uførepensjonistene disponerer privatbil og denne andelen har endret seg lite fra 2003. 11 prosent oppgir at det er økonomien som er årsaken til at de ikke har tilgang på en privatbil. I befolkningen i samme aldersgruppe oppgir 81 prosent å ha tilgang til bil og 9 prosent at økonomi er årsaken dersom at de ikke disponerer privatbil.

Helse og funksjonsevne

Uførepensjonister har i utgangspunkt et helseproblem som begrenser arbeidsevnen. Det er derfor ikke overraskende at over 80 prosent oppgir at de har en kronisk sykdom, en andel som har vært stabil siden 2004. 20 prosent av uførepensjonistene har dermed ikke svart at de har en kronisk sykdom. En mulig forklaring på dette er at helseproblemet som er grunnen til uførepensjonering av en eller annen grunn ikke oppfattes som en kronisk sykdom eller ikke fanges opp av spørsmålet som ligger til grunn for disse dataene.

Tabell 12.11. Helseforhold for uførepensjonister. 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Uførepensjonister				Alle 16-66 år
	2004	2005	2006	2007	2007
Egenvurdering av helse					
andel med svært god eller god helse	30	27	31	32	81
andel med dårlig eller svært dårlig helse	31	29	34	34	7
Andel med kronisk sykdom	81	82	83	81	26
Nedsatt funksjonsevne					
andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	34	33	33	30	6
andel med noe nedsatt funksjonsevne	34	38	38	38	10
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp ...	7	4	7	5	2
Andel med udekket behov for tannlegehjelp	15	13	14	11	9
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	11	10	11	7	5
Antall svar	435	447	427	404	5 227

Kilde: EU-SILC.

I vurderingen av egen helse svarer en tredjedel av uførepensjonistene at de har dårlig eller svært dårlig helse. Det er også en tredjedel som svarer at de har god eller svært god helse. Igjen kan det virke overraskende at en såpass stor andel av uførepensjonistene oppfatter helsen sin som god. Forklaringen kan være at helseproblemet eller funksjonsnedsettelsen de har som begrenser yrkesaktivitet ikke oppfattes som begrensende i hverdagen de har som uførepensjonister. 68 prosent av uførepensjonistene sier at funksjonsevnen er nedsatt, og 30 prosent svarer at den er sterkt nedsatt. Nærmere 30 prosent av uførepensjonistene rapporterer ikke om nedsatt funksjonsevne. Det er også her viktig å ta hensyn til referanserammen folk har når de vurderer egen funksjonsevne. Funksjonsevne i yrkeslivet vil ikke alltid være utgangspunktet for vurderingen, og aktiviteter kan ofte være tilpasset funksjonsevnen slik at man ikke opplever begrensninger i de aktivitetene man faktisk utfører.

Blant uførepensjonistene svarer 5 prosent at de har et udekket behov for medisinsk hjelp, en litt større andel enn i befolkningen i samme alder (2 prosent). En større andel – 11 prosent – oppgir at de har et udekket behov for tannlegehjelp. Andelen som oppgir dette er redusert fra 14 prosent i 2006 (forskjellen er ikke statistisk sikker). 7 prosent svarer at det er økonomien som er årsaken til det udekkede behovet for tannlegehjelp, en reduksjon fra 11 prosent i 2006. I befolkningen i samme alder er det 9 prosent som har udekket tannlegebehov og 5 prosent på grunn av økonomi.

Tilknytning til arbeidslivet

Selv om uførepensjonister per definisjon ikke er yrkesaktive i særlig stor grad, ser vi på yrkesaktivitet for denne gruppen fordi dette er en gruppe som er i yrkesaktiv alder og fordi yrkesaktivitet sees på i et husholdnings perspektiv. I nesten 60 prosent av husholdningene hvor en person er uførepensjonist er det ingen helårs yrkesaktive i husholdningen, i 32 prosent av husholdningene er det én helårs yrkesaktiv og i 9 prosent minst to helårs yrkesaktive. I befolkningen i samme alder er det i 21 prosent av husholdningene ingen yrkesaktive, 43 prosent har én yrkesaktiv og 36 prosent har minst to helårs yrkesaktive.

Siden det er en overvekt av ikke yrkesaktive i husholdninger med uførepensjonister følger det at et flertall – 71 prosent – har ikke noen måneder med heltids yrkesaktivitet. I 27 prosent av husholdningene var det allikevel minst 12 måneder med yrkesaktivitet. For befolkningen i samme alder er det bare 22 prosent som ikke har noen måneder som heltids yrkesaktive mens det i 72 prosent av disse husholdningene er minst 12 måneder med heltids yrkesaktivitet. I et flertall av husholdningene med en uførepensjonist - 78 prosent - er det ingen som arbeider deltid. I 20 prosent i denne gruppen er det minst 12 måneder med deltid yrkesaktivitet. Dette tyder på at relativt mye av yrkesaktiviteten i denne gruppen er på deltid.

Det er få heltids studenter i husholdningene til uføre. Mer overraskende er det at det i en av fem husholdninger ikke forekommer heltids pensjonister. Dette skyldes i hovedsak at en del er blitt uførepensjonister i løpet av året og at noen av de

yrkesaktive uførepensjonistene oppgir yrkesaktivitet og ikke pensjonist som hovedaktivitet i noen av årets måneder. Det gjelder muligens først og fremst uførepensjonister som ikke er 100 prosent uføre.

Tabell 12.12. Tilknytning til arbeidslivet for husholdninger med uførepensjonist. 2007

	Uførepensjonist 2007	Alle 16-66 år 2007
Antall helårsyrkesaktive i husholdningen		
0	59	21
1	32	43
2+	9	36
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen		
0	71	22
1-6	1	3
7-11	1	3
12+	27	73
Gjennomsnittlig antall måneder	3,7	12,4
Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen		
0	78	77
1-6	2	3
7-11	0	2
12+	20	18
Gjennomsnittlig antall måneder	2,6	2,6
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet ...	5	6
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen		
0	98	95
1-6	1	2
7-11	0	1
12+	1	1
Gjennomsnittlig antall måneder	0	0,3
Antall heltids studenter i husholdningen		
0	96	84
1+	4	16
Antall heltids pensjonister i husholdningen		
0	21	87
1+	79	13
Antall svar	359	4790

Kilde: EU-SILC.

13. Sosiale indikatorer for langtidssyke

Anette Walstad Enes og Arne Andersen

Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- noe færre langtidssyke i 2006 enn året før
- andelen med lavinntekt blant langtidssyke har økt, men antallet har blitt noe redusert
- én av fire langtidssyke har lavinntekt ifølge EU sin definisjon
- sosialhjelp står for mer enn en tidel av husholdningsinntekten til langtidssyke i lavinntektsgruppen
- lavere andel boligeiere blant langtidssyke enn i befolkningen totalt
- halvparten av yngre langtidssyke har høy boutgiftsbelastning
- langtidssyke har en vanskelig økonomi – dette gjelder særlig de unge
- én av fire oppgir betalingsvansker
- nesten halvparten av husholdningene til langtidssyke arbeidet ikke heltid i 2007

Langtidssyke regnes her som personer som mottar rehabiliterings- eller attføringspenger (attføringspenger under tiltak og ventetid). Rehabiliteringspenger gis for ett år, men med muligheter for forlengelse etter unntaksbestemmelser. Attføring gis i utgangspunktet som en midlertidig stønad til gjennomføring av tiltak til personer som på grunn av sykdom eller skade har fått sine muligheter til å velge yrke eller arbeidsplass betydelig innskrenket, og av den grunn har nedsatt inntektsevne.

Ved utgangen av 2006 var 128 800 langtidssyke etter den overnevnte definisjonen. Dette er en nedgang på 4 prosent fra året før. To tredeler av de langtidssyke tilhørte gruppen også året før. Det er en forholdsvis jevn kjønnsfordeling av langtidssyke, med en liten overvekt av kvinner. To tredeler (63 prosent) av de langtidssyke er yngre enn 45 år. Hvis vi tar med personer de langtidssyke deler husholdning med, blir antallet nærmere 140 000. Av disse har 34 000 eller én av fire, lavinntekt.

I flere av de andre gruppene omtalt i denne rapporten, finner vi også langtidssyke. Én av fem langtidssyke er sosialhjelpsmottakere, 18 prosent er enslige forsørgere og 14 prosent av de langtidssyke er innvandrere (se vedleggstabell A1).

Lavinntekt

Langtidssyke er sterkt overrepresenterte i lavinntektsgruppen. Andelen med lavinntekt etter EU-60 har økt noe fra 2005 til 2006 (tabell 13.1). I 2006 var lavinnteksandelen nesten 25 prosent blant personer som tilhørte husholdninger med en langtidssyk hovedinntektstaker. I befolkningen generelt (uten studenter) var tilsvarende andel i underkant av 10 prosent. Til tross for en økt *andel* med lavinntekt fra 2005 til 2006 gikk *antallet* med lavinntekt noe ned på grunn av færre langtidssyke i alt. Fra 2005 til 2006 ble antallet personer med lavinntekt i disse husholdningene redusert fra 35 000 til 34 000.

Tabell 13.1. Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006¹

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen uten studenter	:	:	:	4 452 244	4 485 659	4 531 134
Andel med lavinntekt	11	10	10	9,2	9,6	9,7
Antall med lavinntekt ³	:	:	:	409 000	429 000	442 000
Langtidssyke ²	:	:	:	111 641	147 791	139 717
Andel med lavinntekt	15	17	20	18,5	23,4	24,6
Antall med lavinntekt ³	:	:	:	21 000	35 000	34 000

¹ Tallene for årene 1996, 1999 og 2002 er basert på utvalg, og viser derfor kun prosentvis andel med lavinntekt. For årene 2004-2006 er tallene basert på fulltelling fra register.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er langtidssyk.

³ Avrundede tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Yrkestilknytning

I 2006 bodde én av fem nordmenn i en husholdning uten yrkestilknyttede. Yrkestilknytningen i husholdningene har vært stabil de siste ti årene. Som forventet har langtidssyke klart svakere yrkestilknytning enn befolkningen totalt – 57 prosent hadde ingen yrkestilknyttede i husholdningen i 2006. Blant langtidssyke med lavinntekt var andelen drøyt 86 prosent. En del av forklaringen til dette er at én av fire langtidssyke bor alene.

I hele befolkningen lever 75 prosent i en husholdning der yrkesinntekt er største inntekt. Blant de med lavinntekt gjelder dette for drøyt 37 prosent. I underkant av én tredel av alle langtidssyke bor i en husholdning der yrkesinntekt er største husholdningsinntekt. Blant langtidssyke med lavinntekt er det enda færre – bare drøyt én av ti bor i en slik husholdning.

Tabell 13.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede						
Hele befolkningen uten studenter	22	22	22	21,6	21,9	21,8
Med lavinntekt	72	71	70	66,3	66,7	66,4
Langtidssyke	48	55	45	47,6	56,4	57,0
Med lavinntekt	87	89	74	82,2	86,3	86,4
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt						
Hele befolkningen uten studenter	74	75	74	73,9	73,5	75,1
Med lavinntekt	29	32	32	35,5	35,2	37,4
Langtidssyke	37	36	44	39,3	29,9	30,8
Med lavinntekt	5	14	16	14,7	9,8	11,0

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Tabell 13.3. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte						
Hele befolkningen uten studenter	3	4	4	4,4	4,2	4,3
Med lavinntekt	9	12	15	16,1	17,6	18,2
Langtidssyke	5	12	15	14,2	14,5	16,5
Med lavinntekt	4	22	20	21,9	23,8	27,4
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	5	5,7	5,5	5,1
Med lavinntekt	14	14	18	19,6	20,4	19,6
Langtidssyke	24	25	28	26,6	26,2	26,1
Med lavinntekt	51	47	52	52,1	47,8	47,6
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	1	1	2	1,7	1,8	1,8
Med lavinntekt	3	4	6	7,4	8,4	8,6
Langtidssyke	4	11	9	8,3	8,9	10,2
Med lavinntekt	0	22	17	16,4	17,0	19,6

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Økonomisk utsatthet

Andelen som mottar bostøtte har vært stabil siden slutten av 1990-tallet. Fire prosent av befolkningen mottar denne stønaden. Blant de med lavinntekt har denne andelen økt noe. Nesten én av fem i lavinnteksgruppen mottar bostøtte. Bostøtte har også blitt en mer vanlig inntektskilde innen husholdninger der hovedinntektstaker er langtidssyk, særlig blant dem i lavinnteksgruppen. Drøyt 27 prosent av de langtidsyke med lavinntekt mottok denne stønaden i 2006. Dette er en økning siden 2004 med hele fem prosentpoeng.

Om lag fem prosent av befolkningen mottar sosialhjelp. Blant de med lavinntekt gjelder dette for én av fem. Hver fjerde langtidssyk mottar sosialhjelp, og blant langtidssyke i lavinntektsgruppen er nær halvparten sosialhjelpsmottakere i 2006.

Hver tiende langtidssyk mottar både bostøtte og sosialhjelp, mens dette kun gjelder under to prosent av befolkningen. To av ti langtidssyke med lavinntekt mottar begge stønadene. Til sammenligning mottar om lag én av ti med lavinntekt i hele befolkningen både bostøtte og sosialhjelp.

Gjelds- og gjeldsrentebelastning

I 2006 hadde 7,5 prosent av befolkningen gjeldsrenter som oversteg 15 prosent av husholdningens samlede inntekt. Dette var en klar nedgang fra 2002 da dette gjaldt for hele 18 prosent. Også for de med lavinntekt har det vært en nedgang i gjeldsrentebelastningen.

Langtidssyke har også hatt glede av rentenedgangen etter 2002, både de med og uten lavinntekt. I 2006 hadde nær 12 prosent av de langtidssyke høy gjeldsrentebelastning. Blant langtidssyke i lavinntektsgruppen var andelen omtrent like stor.

Gjeldsbelastningen i befolkningen har økt de siste to årene. 13 prosent hadde i 2006 en gjeld som oversteg tre ganger husholdningens samlede inntekt. For de med lavinntekt gjaldt dette for 17 prosent. Langtidssyke, både med og uten lavinntekt, hadde også en andel på om lag 17 prosent med høy gjeldsbelastning i 2006. Også blant de langtidssyke har andelen med mye gjeld i forhold til inntekt økt de siste årene.

Tabell 13.4. Indikatorer¹ for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsrentebelastning						
Hele befolkningen uten studenter	11	13	18	6,7	5,9	7,5
Med lavinntekt	10	13	17	11,4	10,8	12,1
Langtidssyke	22	14	18	9,7	9,7	11,7
Med lavinntekt	18	6	16	11,3	10,4	11,1
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	7	9,4	10,9	12,8
Med lavinntekt	11	13	15	16,4	17,0	17,5
Langtidssyke	18	8	10	12,1	15,9	17,0
Med lavinntekt	27	13	15	16,5	18,2	17,2

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Inntektssammensetning

Tabell 13.5 viser inntektssammensetningen til hele befolkningen og til langtidssyke. Hvis vi tar høyde for forskjeller i forsørgelsesbyrde og størrelsen på husholdningene (inntekt per forbruksenhet), ser vi at husholdninger med en langtidssyk hovedinntektstaker har en inntekt etter skatt som tilsvarende om lag 75 prosent av inntekten til hele befolkningen. For husholdninger med langtidssyke under lavinntektsgrensen tilsvarende denne om lag 45 prosent av inntekten til hele befolkningen. Disse husholdningene har likevel et inntektsnivå som ligger noe over inntekten til de i lavinntektsgruppen totalt.

Husholdningers inntektssammensetning består grovt sett av yrkes- og kapitalinntekter, samt ulike typer overføringer. For hele befolkningen ser vi at yrkesinntektene utgjør vel 70 prosent i 2006, mens overføringer har en andel på litt over 20. Resten er kapitalinntekter.

For husholdninger med en langtidssyk hovedinntektstaker er derimot yrkesinntektene langt lavere og utgjør under halvparten av husholdningens samlede inntekt (38 pro-

sent). Overføringene på sin side står for om lag 60 prosent av gjennomsnittlig husholdningsinntekt. Blant overføringene er det ytelse fra folketrygden, hovedsakelig rehabiliterings- og attføringspenger, som er den største inntektsposten.

Langtidssyke uten lavinntekt og langtidssyke som helhet har en relativ lik inntektsammensetning. I lavinntektsgruppen er sammensetningen en noe annen. For denne gruppen utgjør yrkesinntektene kun 15 prosent av husholdningens samlede inntekter, mens overføringer står for 85 prosent. Pensjoner fra folketrygden utgjør det meste av disse overføringene, men også sosialhjelp og barnetrygd skiller seg ut som viktige inntektskilder. Sosialhjelp utgjør en tidel, mens barnetrygd utgjør vel 4 prosent av samlet inntekt for denne gruppen i 2006.

Tabell 13.5. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er langtidssyk¹. Andel av samlet inntekt og gjennomsnittsbetøp. 2006. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Langtidssyke		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	34	75	73	15	42	38
Kapitalinntekter ³	3	5	5	1	3	3
Overføringer	63	20	22	85	55	59
Herav:						
Pensjoner fra folketrygden	44	13	14	60	43	46
Tjenestepensjoner	2	4	4	1	3	2
Barnetrygd	3	1	1	4	2	3
Bostøtte	2	0	0	2	1	1
Sosialhjelp	5	0	0	11	2	3
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	1	1	1
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	152 800	590 400	529 500	171 200	381 600	324 500
Inntekt etter skatt	130 900	437 200	394 600	149 000	307 900	264 800
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	102 000	277 900	253 400	111 100	212 000	184 600
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,8	2,1	2,0
Antall observasjoner (husholdninger)	285 232	1 766 241	2 051 473	19 046	51 157	70 203

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektsfordeling

Tabell 13.6 viser tre ulike mål på inntektsulikhet. Alle tre målene viser at det er generelt mindre inntektsulikhet blant langtidssyke sammenlignet med hele befolkningen.

Det første målet på inntektsulikhet beregner forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til den femdelen med aller høyest ekvivalentinntekt og gjennomsnittsinntektene til den femdelen som har lavest inntekt (S80/S20). Vi ser at de 20 prosentene i befolkningen med høyest inntekt har en gjennomsnittsinntekt som er nesten fire ganger større enn gjennomsnittsinntekten til de 20 prosentene med lavest inntekt. Blant de langtidssyke derimot, ligger de med høyest inntekt om lag tre ganger høyere enn den laveste femdelen. Tabell 13.6 viser at utviklingen i dette ulikhetsmålet har vært stabil for langtidssyke siden midten av 1990-tallet.

Et annet mål på inntektsulikhet er indikatoren P90/P10. Dette målet viser forholdstallet mellom inntekten til den personen i fordelingen som har høyere inntekt enn 90 prosent av alle andre, og inntekten til den personen som har lavere inntekt enn 90 prosent av alle. Fordelen med denne metoden i forhold til S80/S20, er at den ikke i samme grad blir påvirket av ekstremt høye eller lave inntekter. Denne målemetoden viser at langtidssyke har en jevnere inntektsfordeling enn befolkningen generelt. Denne indikatoren viser stor stabilitet over tid både for gruppen langtidssyke og befolkningen som helhet.

Gini-koeffisienten er det tredje inntektsmålet i tabell 13.6. Gini-koeffisienten understreker, i likhet med S80/S20, at langtidssyke er en relativt homogen trykdegruppe med en langt jevnere inntektsfordeling enn befolkningen generelt.

Tabell 13.6. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 1996-2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
S80/S20²						
Hele befolkningen uten studenter	3,4	3,3	3,7	3,9	4,6	3,4
Langtidssyke	2,8	2,4	2,8	2,8	3,0	2,8
P90/P10³						
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,6
Langtidssyke	2,2	2,1	2,3	2,3	2,4	2,4
Gini-koeffisient⁴						
Hele befolkningen uten studenter	0,242	0,237	0,262	0,278	0,322	0,239
Langtidssyke	0,209	0,175	0,199	0,206	0,220	0,199

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Boforhold

Vel halvparten av de langtidssyke 16-66 år er kvinner. De er dermed svakt overrepresentert blant de langtidssyke. Flertallet av de langtidssyke er i alderen 25-44 år, denne aldersgruppen utgjør 58 prosent av de langtidssyke, sammenlignet med 44 prosent i befolkningen 16-66 år. Det er få unge blant de langtidssyke, bare 4 prosent er under 25 år, sammenlignet med 15 prosent i befolkningen 16-66 år.

Blant de yngre langtidssyke er aleneboende noe overrepresentert, 46 prosent av de yngre langtidssyke er aleneboende, sammenlignet med 36 prosent av alle yngre. Blant 45-66 åringer er det liten forskjell mellom langtidssyke og befolkningen, om lag tre av ti er aleneboende.

Boligstandard og eierforhold

Langtidssyke bor i enebolig eller småhus like ofte som befolkningen i yrkesaktiv alder. Det er færre som eier boligen, 71 prosent, sammenlignet med 82 prosent i befolkningen 16-66 år. Dette skyldes at det er færre selveiere. Denne forskjeller finner en både for de yngre under 45 år og for personer 45-66 år.

Boligstandarden slik vi måler den er litt dårligere på flere områder. Det skyldes først og fremst at det er forskjell i standard blant de yngre. Det synes imidlertid ikke å være forskjell i romslighet. Tallene kan tyde på at langtidssyke 45-66 år noe oftere bor trangt, det er imidlertid for få langtidssyke til at forskjellen er statistisk sikker. Det generelle bildet at yngre oftere bor trangt finner en også blant langtidssyke, men yngre langtidssyke bor ikke oftere trangt enn befolkningen. Tallene tyder på at langtidssyke noe sjeldnere enn befolkningen bor svært romslig. Det skyldes imidlertid i noen grad at yngre langtidssyke er noe overrepresentert samtidig som yngre sjeldnere bor svært romslig. Tallene tyder på at færre langtidssyke 45-66 år bor svært romslig, men heller ikke denne forskjellen er statistisk sikker.

Boligarealet per husholdning er mindre for langtidssyke enn for alle i yrkesaktiv alder, henholdsvis 122 og 105 kvm. Men fordi husholdningene til langtidssyke er litt mindre (25 prosent bor alene) blir boligarealet per person bare litt mindre enn for alle 16-66 åringer, henholdsvis 47 og 52 kvm. Blant yngre er det ingen forskjell i boligareal per person, vel 40 kvm, men langtidssyke 45-66 år har mindre plass enn andre i samme alder, henholdsvis 57 og 67 kvm.

Tabell 13.7. Boligtype og boligstandard for langtidssyke 16-66 år. 2007

	16-44 år		45-66 år		16-66 år	
	Alle	Langtidssyke	Alle	Langtidssyke	Alle	Langtidssyke
Andel personer som						
bor i enebolig, våningshus	58	58	71	72	63	63
bor i småhus ellers	16	18	14	12	15	15
bor i husholdning som eier	74	64	93	84	82	71
bor i husholdning som er selveier	64	55	82	73	72	62
bor alene	21	31	17	16	19	25
bor trangt	12	13	2	6	8	10
bor svært romslig	20	17	46	38	31	25
Bor i bolig						
med råte eller fukt	9	11	8	8	8	10
som er utsatt for støy	13	22	12	8	13	17
som er utsatt for forurensning	8	18	8	7	8	13
Bor i område med kriminalitet, vold og hæververk	6	12	4	3	5	9
Boligareal per husholdning. Kvm	111	95	139	125	122	105
Boligareal per person. Kvm	44	42	67	57	52	47
Antall svar	3068	148	2160	92	5228	240

Kilde: EU-SILC.

Det er ikke mer vanlig at langtidssyke bor i boliger der det er problemer med råte og fukt, det gjelder både yngre og eldre. Dette tyder altså ikke på at de bor i boliger av dårligere standard. Det ser imidlertid ut til at bomiljøet er dårligere for langtidssyke. Det er mer vanlig blant yngre langtidssyke at de bor i bolig der det er problemer med støy, 22 prosent sammenlignet med 13 prosent av alle i samme alder. Det er også flere enn blant yngre ellers som sier at det er problemer med forurensning (henholdsvis 18 og 8 prosent) og at det er problemer med kriminalitet, vold og hæververk i området der de bor (henholdsvis 12 og 6 prosent). Blant personer 45-66 år kan vi ikke påvise noen forskjeller.

Boligøkonomi

Det er få langtidssyke leiere i utvalget og det er ikke mulig å gi tall for leiere i alderen 45-66 år. Langtidssyke leiere betaler i gjennomsnitt 54 000 kroner i husleie i året. Det er mer enn gjennomsnittet for alle leiere 16-66 år, de betaler 47 000 kroner i året. Det har sammenheng med at yngre langtidssyke leiere litt oftere bor i de større tettstedene.

For langtidssyke eiere utgjorde renter og avdrag til sammen om lag 53 000 kroner i 2007. Dette er noe lavere enn for alle husholdninger til personer 16-66 år, der gjennomsnittet var om lag 63 000 kroner. Det er særlig blant de yngre at det er stor forskjell i renter og avdrag.

Det er flere husholdninger til langtidssyke som har høy boutgiftsbelastning, det gjelder fire av ti husholdninger sammenlignet med tre av ti for alle husholdningene til personer i yrkesaktiv alder. Det er først og fremst blant yngre vi finner stor forskjell i boutgiftsbelastning. Vel halvparten av husholdningene til yngre langtidssyke har høy boutgiftsbelastning mens det bare gjelder en av fem husholdninger til personer under 45 år. I husholdningene til personer 45-66 år er det bare mindre forskjeller mellom langtidssyke og andre.

Boutgiftsbelastning er et objektivt mål der boutgiftene i form av husleie, renter og avdrag ses i forhold til inntekt etter skatt. Husholdningene er også spurt hvor tyngende de anser boutgiftene for å være. Det er langt mindre forskjeller i den subjektive vurderingen mellom langtidssyke og andre. En av åtte husholdninger til langtidssyke vurderer boutgiftene som svært tyngende, sammenlignet med en av seksten blant alle. Forskjellen er om lag den samme blant yngre og litt eldre. Det er vanskelig å forklare den bemerkelsesverdige store forskjellen på den objektive og den subjektive indikatoren på belastningen som boutgiftene representerer, særlig blant de yngre. Det kan se ut som om mange av de langtidssykes husholdninger ikke betrakter en boutgiftsbelastning på minst 25 prosent som skremmende.

Tabell 13.8. Boligøkonomi for langtidssyke 16-66 år. 2007

	16-44 år		45-66 år		16-66 år	
	Alle	Langtids-syke	Alle	Langtids-syke	Alle	Langtids-syke
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. Løpende kroner ¹	47 600	55 000	46 100	:	47 300	54 200
Andel leierhushold som ikke betaler husleie	6	7	12	:	7	9
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for husholdninger som eier. Løpende kroner	75 800	60 600	47 400	42 000	62 500	52 600
Boligrenter. Gjennomsnitt for husholdninger som eier. Løpende kroner	42 500	37 200	23 400	22 500	33 500	30 900
Andel eierhusholdninger uten renter og avdrag	19	16	35	41	26	27
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	20	52	16	22	29	41
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	37	17	46	41	31	25
Andel husholdninger som oppfatter boutgiftene som svært tyngende	7	15	4	10	6	13
noe tyngende	46	51	30	38	40	46
Antall svar fra leiere	752	55	156	14	897	69
Antall svar fra eiere	2 281	93	2 002	77	4 205	170
Antall svar	3 068	148	2 160	92	5 228	240

¹ Ikke medregnet eiere av andels- og aksjebolig.

Kilde: EU-SILC.

Økonomiske vansker

Indikatorene på betalingsvansker og økonomisk romslighet viser et konsistent bilde av en vanskeligere økonomi i husholdningene til langtidssyke. En av fire husholdninger til langtidssyke oppgir betalingsproblemer siste 12 måneder, sammenlignet med en av ti av alle husholdninger. En av åtte husholdninger til langtidssyke oppgir minst to typer betalingsproblemer mens det bare gjelder 5 prosent av husholdningene til alle personer i yrkesaktiv alder. Betalingsproblemer er noe mer vanlig blant husholdningene til yngre, men forskjellene mellom langtidssyke og andre er om lag de samme.

Tabell 13.9. Indikatorer på betalingsvansker og økonomisk romslighet for husholdninger med langtidssyke 16-66 år. 2007. Prosent

	16-44 år		45-66 år		16-66 år	
	Alle	Langtids-syke	Alle	Langtids-syke	Alle	Langtids-syke
Andel husholdninger med betalingsproblemer						
Husleie	6	16	1	6	4	13
Boliglån	2	2	2	2	2	2
El og kommunale avgifter	8	15	4	12	7	14
Andre lån	6	12	2	10	4	11
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer	6	14	2	8	5	12
Andel som ikke har noen betalingsproblemer	86	72	94	81	89	75
Økonomisk romslighet for husholdninger						
Svært vanskelig	3	11	2	9	3	11
Vanskelig	6	18	3	4	5	13
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	39	27	56	34	46	29
Husholdningen mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	5	7	1	0	3	5
Antall svar	3068	148	2160	92	5 228	240

Kilde: EU-SILC.

Mens det blant alle husholdninger er betalingsproblemer i forhold til utgifter til elektrisitet og kommunale avgifter som skiller seg ut er problemene blant langtidssyke omtrent de samme for alle typer betalingsproblemer med unntak av utgifter til boliglån som svært få rapporterer betalingsproblemer med. Dette kan avspeile at betalingen av boliglån får høyeste prioritet, og at i en presset økonomi vil denne prioritering i mange tilfeller slå ut i at det blir problemer med å betale andre regninger. Få vil risikere å miste huset de eier. For leiere vil manglende betaling av husleie også kunne føre til at en mister boligen, men mange leiere, særlig yngre leiere, er mindre knyttet til en leid bolig.

Indikatoren på økonomisk romslighet der en spør hvor lett eller vanskelig det er 'å få endene til å møtes' støtter opp om bildet over. En av fire husholdninger til langtidssyke sier at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, mens det gjelder en av tolv blant alle husholdninger. Men det finnes mange husholdninger til langtidssyke som har romslig økonomi. Tre av ti husholdninger sier det er lett eller svært lett å få endene til å møtes, sammenlignet med knapt halvparten av alle husholdningene. Vi finner også her at økonomien er noe vanskeligere blant husholdningene til yngre langtidssyke. Her sier tre av ti husholdninger at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, mens det gjelder en av åtte husholdninger til langtidssyke 45-66 år.

Indikatorene på betalingsproblemer og økonomisk romslighet måler i prinsippet forholdet mellom utgifter og inntekter, og ikke nødvendigvis lav inntekt. Også husholdninger med høy inntekt kan ha en presset økonomi der balansen mellom inntekter og utgifter er hårfin. Vi skal nå vise indikatorer på det en kan kalle udekte behov som ligger nærmere det vi vanligvis forstår med fattigdom. Husholdningene er spurt om de har råd til en ukes ferie utenom hjemmet, om de har råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag og om de har råd til å holde boligen passe varm.

Knapt tre av ti av husholdningene til langtidssyke har ikke råd til dette, sammenlignet med en av ti av alle husholdningene. Det er først og fremst det mer "luksuspregede" behov ferie uten om hjemmet husholdningene ikke har råd til. Men en av åtte husholdninger til langtidssyke har ikke råd til middag annenhver dag, mens det gjelder 4 prosent av alle husholdningene. Det er få som ikke har råd til å holde boligen varm.

Også disse indikatorene viser at økonomien er dårligst i husholdningene til yngre langtidssyke. Blant disse er det 35 prosent som sier at de ikke klarer å dekke ett eller flere av disse behovene, mens det gjelder 15 prosent av husholdningene til langtidssyke i alderen 45-66 år. Blant de yngre er det 17 prosent av husholdningene som ikke har råd til middag annen hver dag.

Tabell 13.10. Indikatorer på materiell situasjon for husholdninger med langtidssyke 16-66 år. 2007. Prosent

	16-44 år		45-66 år		16-66 år	
	Alle	Langtids-syke	Alle	Langtids-syke	Alle	Langtids-syke
Materiell situasjon						
Andel husholdninger som disponerer						
PC	92	86	84	80	89	84
Vaskemaskin	95	94	99	98	97	96
Privatbil	76	66	89	82	81	72
Disponerer ikke PC pga. økonomi	3	8	2	6	3	7
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	12	22	4	9	9	18
Andel husholdninger som ikke har råd til						
en ukes ferie	16	30	6	15	7	25
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	5	17	2	5	4	13
holde boligen varm	1	4	1	0	1	3
Andel som ikke har råd til minst to av godene ...	3	13	2	5	3	11
Andel som har råd til alle godene	90	65	94	85	91	72
Antall svar	3068	148	2160	92	5 228	240

Kilde: EU-SILC.

Helse og funksjonsevne

De langtidssyke er definert som personer som mottar rehabiliterings- eller attføringspenger. Det er derfor å vente at de har dårlig helse. Nesten tre av ti, både blant de yngre og de litt eldre, vurderer da også sin helse som dårlig eller svært dårlig, mens dette bare gjelder 7 prosent av alle 16-66 åringer. Fire av ti vurderer helsen som god eller svært god blant langtidssyke. Syv av ti langtidssyke rapporterer at de er kronisk syke sammenlignet med en av fire personer i yrkesaktiv alder.

Tabell 13.11. Helsetilstand for langtidssyke 16-66 år. 2007. Prosent

	16-44 år		45-66 år		16-66 år	
	Alle	Langtids- syke	Alle	Langtids- syke	Alle	Langtids- syke
Egenvurdering av helse						
andel med svært god eller god helse	86	45	73	38	81	42
andel med dårlig eller svært dårlig helse	5	27	10	29	7	28
Andel med kronisk sykdom	20	70	34	69	26	69
Nedsatt funksjonsevne						
andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	4	32	8	31	6	31
andel med noe nedsatt funksjonsevne	8	27	14	32	10	29
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp	3	14	2	11	2	13
Andel med udekket behov for tannlegehjelp	11	20	6	16	9	19
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	6	14	3	12	5	13
Antall svar	3 068	148	2160	92	5 228	240

Kilde: EU-SILC.

Forskjellen mellom langtidssyke og andre synes enda større når det gjelder funksjonsevne. Seks av ti langtidssyke sier at de opplever begrensninger i sine daglige aktiviteter, tre av ti opplever begrensningene som store. Blant alle i yrkesaktiv alder er de tilsvarende tallene henholdsvis 16 og 6 prosent. Også her er det ganske liten forskjell på de yngre og de litt eldre langtidssyke.

Bemerkelsesverdig mange av de langtidssyke opplever at de har et udekket behov for medisinsk hjelp. I hele befolkningen i yrkesaktiv alder gjelder det bare 2 prosent, og i de fleste befolkningsgrupper er andelen lav. Men blant langtidssyke oppgir 13 et udekket behov for medisinsk hjelp, 14 prosent blant de yngre og 11 prosent blant 45-66 åringene.

Også behovet for tannlegehjelp oppgir en betydelig del av de langtidssyke er udekket, det gjelder om lag en av fem. Men her skiller de langtidssyke seg ikke så klart fra befolkningen, blant alle i yrkesaktiv alder oppgir en av ti et udekket behov for tannlegehjelp. I motsetning til medisinsk hjelp er det ofte økonomiske grunner til at behovet for tannlegehjelp er udekket, 13 prosent av de langtidssyke oppgir at dårlig økonomi er grunnen til at de ikke søker tannlege. I befolkningen gjelder det 5 prosent.

Tilknytning til arbeidslivet

I halvparten av husholdningene til langtidssyke er det ingen som er yrkesaktive hele året. Imidlertid har åtte av ti husholdninger til langtidssyke yrkesinntekt. Det tyder på at yrkesaktiviteten i en betydelig del av disse husholdningene er ustabil. En av åtte husholdninger til langtidssyke hadde minst to helårs yrkesaktive. Blant alle husholdninger er to av ti uten helårs yrkesaktive og vel en av tre har minst to helårs yrkesaktive.

Det er mulig at yrkesaktiviteten til langtidssyke blir noe undervurdert. Opplysningene bygger på hva personene oppgir som sin hovedaktivitet i hver av kalenderårets måneder. I en del tilfeller finner vi at personer som går på rehabilitering eller attføring oppgir uføretrygdet som hovedaktivitet

Særlig i husholdningene til de yngre langtidssyke er det mange som ikke har helårs yrkesaktive, det gjelder 55 prosent, mens blant husholdningene til langtidssyke 45-66 åringer er det 34 prosent uten helårs yrkesaktive. Her kan det spille inn at det er noe flere aleneboende blant de yngre langtidssyke.

Det er først og fremst yrkesaktivitet på heltid som er mindre i husholdningene til langtidssyke. Disse husholdningene arbeider i gjennomsnitt knapt 7 måneder på heltid, sammenlignet med vel 12 måneder blant alle husholdningene. Det er liten forskjell på antallet måneder på deltid. I tråd med at det er færrest helårs yrkesaktive i husholdningene til yngre langtidssyke er gjennomsnittlig antall måneder på heltid lavest her, 6,3 måneder i gjennomsnitt sammenlignet med vel 8

måneder i husholdningene til langtidssyke 45-66 åringer. Som nevnt over kan det ha sammenheng med at flerpersonhusholdninger er mer vanlig blant de litt eldre langtidssyke.

Tabell 13.12. Husholdninger med ulike tilknytning til arbeidslivet. Husholdninger med langtidssyke etter den langtidssykes alder. 2007.

	16-44 år		45-66 år		16 -66 år	
	Alle	Langtids-syke	Alle	Langtids-syke	Alle	Langtids-syke
Antall helårs yrkesaktive i husholdningen. Prosent						
0	23	55	19	34	21	48
1	43	34	43	47	43	39
2+	35	11	38	19	36	13
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen. Prosent						
0	20	53	25	35	22	47
1-6	3	5	2	5	3	5
7-11	4	5	2	2	3	4
12+	73	37	72	58	72	44
Gjennomsnittlig antall måneder	12,7	6,3	12,0	8,1	12,4	6,9
Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen. Prosent						
0	78	83	74	73	77	80
1-6	4	2	2	3	3	2
7-11	2	2	1	2	2	2
12+	15	13	23	22	18	16
Gjennomsnittlig antall måneder	2,2	1,8	3,0	3,0	2,6	2,2
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet						
	5	4	7	7	6	5
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen. Prosent						
0	94	87	97	91	95	89
1-6	3	5	1	5	2	5
7-11	1	2	0	0	1	2
12+	2	5	1	4	1	5
Gjennomsnittlig antall måneder	0,4	0,9	0,2	0,9	0,3	0,9
Andel husholdninger med heltids studenter. Prosent						
	21	27	9	12	16	22
Andel husholdninger med heltids pensjonister. Prosent						
	4	10	27	30	13	17
Antall som svarte	3 068	148	2 160	92	5 228	240

Kilde: EU-SILC.

Arbeidsledighet forekommer noe oftere i husholdninger med langtidssyke, i 11 prosent av disse husholdningene oppgir husholdningen måneder med arbeidsledighet som hovedaktivitet, mens dette er tilfellet i 5 prosent av alle husholdninger. Antagelig vil det være en del av de langtidssyke på rehabilitering eller attføring som har hatt en forutgående periode med arbeidsledighet.

Det er en litt større andel som oppgir pensjonist som hovedaktivitet i husholdninger med yngre langtidssyke enn blant alle yngre husholdninger, henholdsvis 10 og 4 prosent. I husholdningene til 45-66 åringer kan vi ikke påvise noen forskjell mellom langtidssyke og andre, i om lag 30 prosent av husholdningene er det pensjonister.

14. Sosiale indikatorer for langtidsledige

Anette Walstad Enes

Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- andelen langtidsledige med lavinntekt har vært økende de siste årene, men ...
- ... antallet langtidsledige med lavinntekt har sunket
- økt andel med ingen yrkestilknyttede i husholdningen
- en økende andel langtidsledige mottar bostøtte og sosialhjelp
- langtidsledige har en noe større inntektsulikhet enn i befolkningen generelt

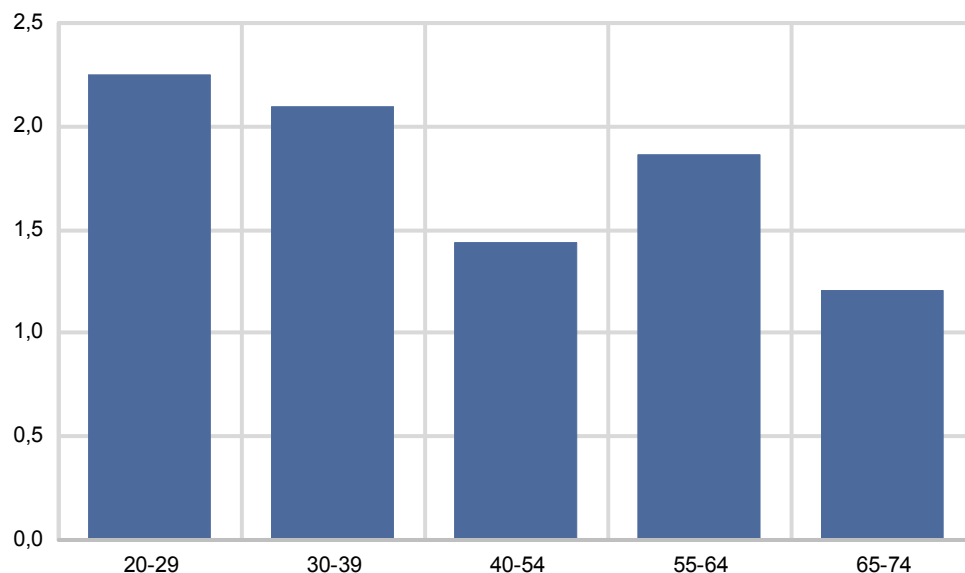
Med langtidsledige regnes her personer med et registrert sammenhengende ledighetsforhold på minst 6 måneder. Personer som er registrert som langtidsledig i for eksempel januar 2006, vil derfor ha et ledighetsforhold som strekker seg minst 5 måneder tilbake i foregående år.

I 2006 utgjorde antall langtidsledige 42 500 personer. Dette er en nedgang på hele 25 prosent fra året før. Videre i kapitlet skal vi se på personer i husholdninger der en langtidsledig er hovedinntektstaker.

Kjønnsfordelingen blant langtidsledige er relativt jevn, men med en liten overvekt av menn (54 prosent). Figur 14.1 viser antall langtidsledige i prosent av arbeidsstyrken, fordelt etter alder. Vi ser at det er prosentvis flest langtidsledige blant de mellom 20 og 39 år. Andelen langtidsledige synker deretter og øker først igjen blant de i alderen mellom 55 og 64. Det kan skyldes at mange eldre arbeidstakere har vansker med å komme inn på arbeidsmarkedet igjen, hvis de av ulike grunner først blir arbeidsledige.

Blant de langtidsledige er over én tredel sosialhjelpsmottakere. Én av fem langtidsledige er enslige forsørgere (se vedleggstabell A1). Disse gruppene er omtalt tidligere i rapporten.

Figur 14.1. Andelen langtidsledige i prosent av arbeidsstyrken, etter alder. 2006

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen og Inntektsstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå.

Lavinntekt

Langtidssyke er en gruppe som er sterkt overrepresenterte under lavinntektsgrensen. Andelen med lavinntekt etter EU-60 har økt fra nesten 35 prosent i 2004, til nesten 40 prosent i 2005, og til drøyt 43 prosent i 2006 (tabell 14.1). Likevel gikk *antallet* langtidsledige med lavinntekt ned med om lag 4 000 personer fra

2005 til 2006. Forklaringen er det betydelig fallet i antall langtidsledige totalt i samme periode. I 2006 var det 17 000 personer med lavinntekt i husholdningene med en langtidsledig hovedinntektstaker.

Tabell 14.1. Prosentvis andel og antall med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006¹

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen uten studenter ...	:	:	:	4 452 244	4 485 659	4 531 134
Andel med lavinntekt	11	10	10	9,2	9,6	9,7
Antall med lavinntekt ³	:	:	:	409 000	429 000	442 000
Langtidsledige ²	:	:	:	58 107	53 427	40 415
Andel med lavinntekt	36	34	33	34,8	39,5	43,1
Antall med lavinntekt ³	:	:	:	20 000	21 000	17 000

¹ Tallene for årene 1996, 1999 og 2002 er basert på utvalg, og viser derfor kun prosentvis andel med lavinntekt. For årene 2004-2006 er tallene basert på fulltelling fra register.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er langtidsledig.

³ Avrundede tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Yrkestilknytning

I 2006 tilhører én av fem i befolkningen en husholdning uten yrkestilknyttede. For de med lavinntekt gjelder dette for hele to tredeler. For langtidsledige er yrkestilknytningen svakere og drøyt én tredel (35 prosent) lever i husholdninger uten noen yrkestilknyttede. Blant langtidsledige i lavinntektsgruppen gjelder dette for 59 prosent. Yrkestilknytningen i de langtidslediges husholdninger har blitt svakere de siste årene.

Tre fjerdedeler av befolkningen tilhører en husholdning der yrkesinntekt er største husholdningsinntekt i 2006. For lavinntektsgruppen gjelder dette kun for 37 prosent. Bare drøyt én tredel av de som har en langtidsledig hovedinntektstaker tilhører en husholdning der yrkesinntekt er største inntekt. Av de langtidsledige med lavinntekt er andelen enda lavere: bare drøyt 17 prosent tilhører en slik husholdning. Det har likevel vært en økning de siste årene i andelen langtidsledige som har yrkesinntekt som viktigste inntektskilde.

Tabell 14.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede						
Hele befolkningen uten studenter	22	22	22	21,6	21,9	21,8
Med lavinntekt	72	71	70	66,3	66,7	66,4
Langtidsledige	30	24	24	24,7	28,5	35,5
Med lavinntekt	51	37	44	46,8	51,5	59,0
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt						
Hele befolkningen uten studenter	74	75	74	73,9	73,5	75,1
Med lavinntekt	29	32	32	35,5	35,2	37,4
Langtidsledige	27	44	28	30,6	31,7	34,0
Med lavinntekt	9	27	14	13,0	15,4	17,5

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Økonomisk utsatthet

Bostøtte og sosialhjelp blir i tabell 14.3 brukt som indikatorer på økonomisk utsatthet. I 2006 bodde 4 prosent av befolkningen i husholdninger som mottok bostøtte. Blant langtidsledige var denne andelen langt høyere - 19 prosent. I lavinntektsgruppen generelt mottar hver femte person bostøtte. For langtidsledige med lavinntekt gjelder dette mer enn hver fjerde person. Mens andelen i hele befolkningen som mottar bostøtte har ligget stabil det siste tiåret, har det vært en økning blant langtidsledige i mottak av denne stønaden.

Kun fem prosent av befolkningen tilhører en husholdning som mottar sosialhjelp i 2006. For langtidsledige er derimot andelen svært høy - 37 prosent. Enda høyere er andelen i lavinntektsgruppen, der mer enn halvparten av alle langtidsledige med lavinntekt mottok sosialhjelp i 2006. Mens andelen sosialhjelpsmottakere faller i

befolkningen totalt, har andelen sosialhjelpsmottakere blant langtidsledige økt de siste årene.

Når det gjelder de som både mottar bostøtte og sosialhjelp, har andelen i perioden 1996 til 2006 ligget stabil på én til to prosent i hele befolkningen. Blant langtidsledige derimot, ser vi en klar økning i andelen personer som mottar begge stønadene, både for de langtidsledige i alt og for de med lavinntekt. I 2006 lå disse andelen på henholdsvis 15 og 22 prosent.

Tabell 14.3. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte						
Hele befolkningen uten studenter	3	4	4	4,4	4,2	4,3
Med lavinntekt	9	12	15	16,1	17,6	18,2
Langtidsledige	10	11	17	13,8	15,6	19,2
Med lavinntekt	12	:	17	18,5	21,7	26,4
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	5	5,7	5,5	5,1
Med lavinntekt	14	14	18	19,6	20,4	19,6
Langtidsledige	39	35	34	31,0	33,4	37,0
Med lavinntekt	47	56	60	44,7	47,9	51,1
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	1	1	2	1,7	1,8	1,8
Med lavinntekt	3	4	6	7,4	8,4	8,6
Langtidsledige	9	7	11	9,6	11,7	14,5
Med lavinntekt	10	:	16	14,2	17,7	21,5

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Gjelds- og gjeldsrentebelastning

Høy gjeldsrentebelastning brukes i tabell 14.4 om de som har gjeldsrenter som overstiger 15 prosent av husholdningens samlede inntekt. Tallene for 2006 ligger noe høyere enn for de to foregående årene. Dette gjelder både for befolkningen generelt, og for de langtidsledige. Blant langtidsledige er det 13 prosent som har høy gjeldsrentebelastning. For langtidsledige med lavinntekt er nivået relativt likt.

Den lave renten de senere år har ført til økt låneopptak. På midten av 1990-tallet var andelen personer som tilhørte en husholdning der samlet gjeld er mer enn tre ganger så høy som husholdningens samlede inntekter, på 5 prosent. I 2006 hadde denne andelen steget til 13 prosent i hele befolkningen. Blant personer som bor i husholdninger med en langtidsledig som hovedinntektstaker, har det også vært en signifikant økning i andelen med høy gjeldsbelastning i samme periode, fra 8 til 19 prosent.

Tabell 14.4. Indikatorer¹ for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsrentebelastning						
Hele befolkningen uten studenter	11	13	18	6,7	5,9	7,5
Med lavinntekt	10	13	17	11,4	10,8	12,1
Langtidsledige	9	16	25	11,9	11,1	12,6
Med lavinntekt	11	23	24	13,2	12,8	13,5
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning						
Hele befolkningen uten studenter	5	5	7	9,4	10,9	12,8
Med lavinntekt	11	13	15	16,4	17,0	17,5
Langtidsledige	8	9	18	16,3	17,7	18,6
Med lavinntekt	16	20	24	19,6	19,9	19,9

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

Tabell 14.5. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er langtidsledig¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Langtidsledige		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	34	75	73	25	49	43
Kapitalinntekter ³	3	5	5	1	6	5
Overføringer	63	20	22	74	45	52
Herav:						
Pensjoner fra folketrygden	44	13	14	9	12	12
Tjenestepensjoner	2	4	4	0	2	2
Dagpenger ved arbeidsledighet	2	0	1	32	21	24
Barnetrygd	3	1	1	5	2	3
Bostøtte	2	0	0	2	1	1
Sosialhjelp	5	0	0	18	3	7
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	0	0	0
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	152 800	590 400	529 500	150 100	379 300	274 500
Inntekt etter skatt	130 900	437 200	394 600	133 500	304 200	226 100
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴ .	102 000	277 900	253 400	97 900	213 200	160 500
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,8	2,0	1,9
Antall observasjoner (husholdninger)	285 232	1 766 241	2 051 473	9 575	11 359	20 934

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.5.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektssammensetning

Dersom vi ser på inntektssammensetningen til husholdningene generelt, utgjør yrkesinntekter i gjennomsnitt vel 70 prosent av inntektene, og overføringer om lag 20 prosent. I husholdninger der hovedinntektstakeren er langtidsledig, ser vi derimot at over halvparten av inntekten består av overføringer (52 prosent). Den største overføringen er dagpenger ved arbeidsledighet som utgjør en fjerdedel av inntektene. Yrkesinntekter utgjør i gjennomsnitt 43 prosent av husholdningens samlede inntekter i 2006.

I lavinnteksgruppen blant hele befolkningen kommer mesteparten av inntektene fra overføringer (63 prosent), i hovedsak pensjoner fra folketrygden. Dette henger sammen med at flere trykdegrupper er overrepresenterte i lavinnteksgruppen. Videre er yrkesinntektene jevnt over lave for husholdninger under lavinnteksgrensen og utgjør kun en tredel av inntektene i 2006.

Inntektssammensetningen til husholdninger med en langtidsledig hovedinntektstaker under lavinnteksgrensen, bærer preg av svak tilknytning til arbeidslivet. For denne gruppen utgjør yrkesinntekter én fjerdedel, mens dagpenger ved arbeidsledighet står for én tredel (33 prosent) av inntektene. For husholdninger med langtidsledige over lavinnteksgrensen, er yrkesinntekter langt viktigere, og utgjør gjennomsnittlig nesten halvparten av husholdningens samlede inntekt. Dette kan blant annet skyldes at andre husholdningsmedlemmer enn den langtidsledige bidrar med yrkesinntekter. Husholdningene til de over lavinnteksgrensen er gjennomsnittlig større enn de langtidslediges husholdninger i lavinnteksgruppen. Dagpenger ved arbeidsledighet står for en femdel av inntektene til de langtidsledige uten lavinntekt.

Hvis vi sammenligner inntektsnivået til de langtidsledige med det generelle inntektsnivået i samfunnet, ser vi at langtidsledige generelt har lavere inntekt. Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) utgjør drøyt 60 prosent av inntekten til hele befolkningen. Det er også store inntektsforskjeller mellom husholdningene til langtidsledige henholdsvis under og over lavinnteksgrensen. Blant husholdninger med langtidsledige i lavinnteksgruppen er inntektene per

forbruksenhet mindre enn halvparten av inntektene til langtidsledige uten lavinntekt.

Tallene underbygger også, som tidligere omtalt, at langtidsledige er overrepresentert som mottakere av sosialhjelp. For alle husholdningene til langtidsledige utgjør sosialhjelpens andel i gjennomsnitt 7 prosent av husholdningens samlede inntekt. For de som befinner seg i lavinntektsgruppen har sosialhjelp mer enn dobbelt så høy inntektsmessig betydning – 18 prosent.

Inntektsfordeling

Inntektsulikheten for befolkningen økte betydelig fram til og med 2005. Men i 2006 er det igjen omtrent på samme nivå som på midten av 1990-tallet. Blant langtidsledige har derimot inntektsulikhetene vokst noe.

Tabell 14.6 viser forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til den femdelen med aller høyest og lavest ekvivalentinntekt (S80/S20). I hele befolkningen har de 20 prosent ”rikeste” en gjennomsnittsinntekt som er 3,4 ganger høyere enn inntekten til de 20 prosent med lavest inntekt. Blant langtidsledige er tilsvarende forhold 3,8 ganger høyere.

Hvis vi derimot tar utgangspunkt i forholdstallet mellom inntekten til den personen i fordelingen som har høyere inntekt enn 90 prosent enn alle andre, og inntekten til den personen som har lavere inntekt enn 90 prosent av alle (P90/P10), får vi et mål som i mindre grad er påvirket av ekstremt høye eller lave observasjoner. Tabellen viser at også dette målet viser en større ulikhet innen gruppen av langtidsledige de siste årene, og en noe større ulikhet i 2006 enn i hele befolkningen.

Et tredje mål for inntektsulikhet, er Gini-koeffisienten. Også dette målet viser at inntektsulikhetene blant langtidsledige har steget noe siden midten av 1990-tallet. Gini-koeffisienten indikerer også her en noe høyere inntektsulikhet blant langtidsledige enn for befolkningen generelt.

Tabell 14.6. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 1996-2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
S80/S20²						
Hele befolkningen uten studenter	3,4	3,3	3,7	3,9	4,6	3,4
Langtidsledige	3,4	3,1	3,1	3,5	4,2	3,8
P90/P10³						
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,6
Langtidsledige	2,6	2,8	2,5	2,6	2,8	2,8
Gini-koeffisient⁴						
Hele befolkningen uten studenter	0,242	0,237	0,262	0,278	0,322	0,239
Langtidsledige	0,222	0,222	0,218	0,240	0,273	0,253

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006).

15. Internasjonal sammenligning av lavinntekt

Mads Ivar Kirkeberg

Hovedpunktene i dette kapitlet kan oppsummeres ved:

- *store metodiske problemer med å sammenligne lavinntekt på tvers av land*
- *i internasjonal sammenheng har Norge en lav andel av befolkningen under lavinntektsgrensen*
- *... men det finnes flere europeiske land med mindre lavinnteksandeler*
- *lavinntektsgrensen i Norge er blant de aller høyeste i Europa selv etter justering for forskjeller i prisnivå*

Fattigdom og sosial eksklusjon står høyt på den politiske dagsorden i EU. Rådsmøtet til EU i Lisboa i 2000 representerte et viktig tidsskille i europeisk sosialpolitikk. Under dette møtet ble det blant annet utformet en målsetting om å sterkt bekjempe fattigdom og sosial eksklusjon fram mot år 2010. Et viktig instrument i denne politikken er å utarbeide ulike sammenlignbare strukturindikatorer for sosiale forhold i de europeiske landene. Dette har blant annet medført at Eurostat publiserer indikatorer for måling av både årlig og vedvarende lavinntekt i medlemslandene. Også andre land, deriblant Norge, leverer tall til disse strukturindikatorene.

Vanskelig å sammenligne lavinntekt over landegrensene

Det å lage sammenlignbare indikatorer på det sosiale området er en meget vanskelig oppgave. Dette skyldes dels at statistikkgrunnlagene er mindre harmoniserte på dette området enn på mange andre områder. Det sosiale systemet varierer sterkt mellom de ulike landene, siden sosialpolitikken i hovedsak har vært et nasjonalt anliggende. Det er også et problem at tallene er relativt gamle og det er vanskelig å lage sammenlignbare tidsserier (Byfuglien og Stensrud 2002).

Det er også andre store metodiske problemer med å sammenligne fattighedsrater på tvers av land. Tallene påvirkes sterkt av både hvilke definisjoner og hvilke målemetoder som benyttes. Hvor lavinntektsgrensen settes og hvilke antagelser som gjøres om husholdningenes stordriftsfordeler gir store utslag på fattigdommens omfang. Ulikheter i blant annet de enkelte lands skatte- og trygdesystemer, inntektsfordeling, husholdningssammensetning og familie og konsummønstre påvirker slike sammenligninger (Hagen og Lødemel 2003). Rene inntektsmål er trolig heller ikke noen fullgod indikator når en skal sammenligne mellom land. Omfang og prising av offentlige tjenester, som er særlig viktig for blant annet eldre og barnefamilier, varierer for eksempel mye fra et land til et annet (Epland 2000). Noen støtteordninger kan for eksempel framkomme som en kontantoverføring i et land, men som en offentlig tjeneste i et annet. Det er likevel bare kontantoverføringer som inngår i inntektsbegrepet, og som dermed påvirker fattigdomstallene. De offentlige tjenestene - som kan ha like stor verdi for mottakerne som en kontantoverføring, blir derfor usynlige ved slike sammenligninger mellom land.

En annen ting å være oppmerksom på ved internasjonale sammenligninger av inntekt, er forskjeller i metoder for datainnsamling. I de nordiske landene og i noen få land på kontinentet hentes tallene fra ulike administrative registre hos myndighetene. I mange andre europeiske land er inntektstallene basert på personlig intervju av et utvalg personer. Studier viser at disse to innsamlingsmetodene kan gi forskjellige resultater. Blant annet er det en tendens til at de med lav inntekt overrapporterer sin egen og sin husholdnings inntekt ved intervju, samtidig som de med høy inntekt tenderer til å underrapportere inntekten (Nordberg, Penttilä og Sandström 2001; Epland og Kirkeberg 2002).

Island har den laveste andelen med lavinntekt

I tabell 15.1 er det vist tall for årlig lavinntekt for en rekke europeiske land i årene 1999, 2001 og 2003-2006. Tallene er hentet fra EUs statistikkbyrå Eurostat og kilden er EU-SILC (EUs Survey on Income and Living Conditions).

Inntektsbegrepet som er benyttet er såkalt disponibel inntekt, og dette inntektsmålet er forsøkt harmonisert så langt det lar seg gjøre for å kunne foreta direkte sammenligninger mellom land. Blant annet utelater Eurostat realisasjonsgevinster og -tap i sitt inntektsbegrep, mens denne komponenten inngår i den norske inntektsstatistikken. Det kan derfor være avvik mellom de tallene over lavinntekt for Norge som presenteres her, og de som er presentert lenger frem i rapporten, blant annet i kapittel 3.

Forskjeller i husholdningsstørrelse er tatt hensyn til ved å benytte EU sin ekvivalensskala (se nærmere om denne skalaen i kapittel 2). I tabellen er lavinntektsgrensen satt til 60 prosent av median ekvivalentinntekt.

Tabell 15.1. Andelen personer med årlig lavinntekt i ulike land i Europa. Andelen personer med en disponibel inntekt per forbruksenhet under 60 prosent av den nasjonale medianinntekten (etter sosiale overføringer). EU-definisjon. 1999, 2001 og 2003-2006. Prosent

	1999	2001	2003	2004	2005	2006
Norge¹	:	10	11	11	11	12
Tsjekia	:	:	:	10	10	10
Nederland	11	11	:	11	10	10
Island	:	:	10	10	10	10
Slovakia	:	:	:	13	12	11
Sverige	:	11	11	9	12	11
Danmark	:	:	11	12	12	12
Ungarn	11	10	:	13	16	12
Østerrike	12	:	13	12	13	12
Slovenia	11	10	:	12	12	12
Frankrike	16	12	13	13	13	13
Finland	11	11	11	12	13	13
Luxembourg	12	:	12	13	14	14
Malta	15	:	:	14	14	14
Kypros	:	:	:	16	16	16
Polen	16	:	:	21	19	17
Irland	20	:	21	20	18	18
Portugal	21	20	20	19	18	18
Estland	18	18	20	18	18	19
Litauen	17	:	:	21	20	19
Hellas	20	:	20	20	21	20
Spania	18	19	20	20	20	20
Latvia	16	:	:	19	23	21
Belgia	13	:	15	15	15	:
Bulgaria	14	14	15	14	14	:
Tyskland	10	:	:	12	13	:
Italia	18	:	19	19	20	:
Romania	17	18	18	18	19	:
Storbritannia	19	18	:	19	19	:
Tyrkia	:	25	:	:	:	:
EU-25	16	:	16	16	16	:
EU-15	15	:	17	16	16	:

¹ Tallene for Norge er ikke direkte sammenlignbare med de lavinntektsandelene som er oppgitt i kapittel 3. Inntektsbegrepet til Eurostat er forsøkt harmonisert så langt det lar seg gjøre for å kunne foreta direkte sammenligninger mellom land. Blant annet utelater Eurostat realisasjonsgevinster/-tap i sitt inntektsbegrep, mens dette er inkludert i den norske nasjonale inntektsstatistikken. Personer i studenthusholdninger inngår i tallene fra Eurostat. Kilde: Eurostat 5. januar 2009

Hvis vi studerer tabell 15.1 nærmere er det noen hovedtrekk som kan leses direkte. Ikke noe land har klart å utrydde fenomenet lavinntekt. Selv de landene med lavest andel personer med lavinntekt har et betydelig nivå. Det fremtrer også relativt klart at land med geografisk nærhet samt store likheter i hvordan velferdssystemet er bygd opp, for eksempel med hensyn til sosiale overføringer, har omtrent det samme nivået på andelen personer med lavinntekt.

Sammenlignet med mange andre europeiske land, er andelen i befolkningen med årlig lavinntekt liten i Norge – 12 prosent i 2006. Men det finnes noen land med en lavere andel av befolkningen under EU sin lavinntektsgrense. Blant de landene

hvor Eurostat har tall for inntektsåret 2006, finner vi lavest andel på Island med 10 prosent. Den samme andelen finner vi i Tsjekkia og Nederland. I de andre nordiske landene er det også tilsvarende lave andeler av befolkningen under den nasjonale lavinntektsgrensen; 11 prosent i Sverige, 12 prosent i Danmark og 13 prosent i Finland.

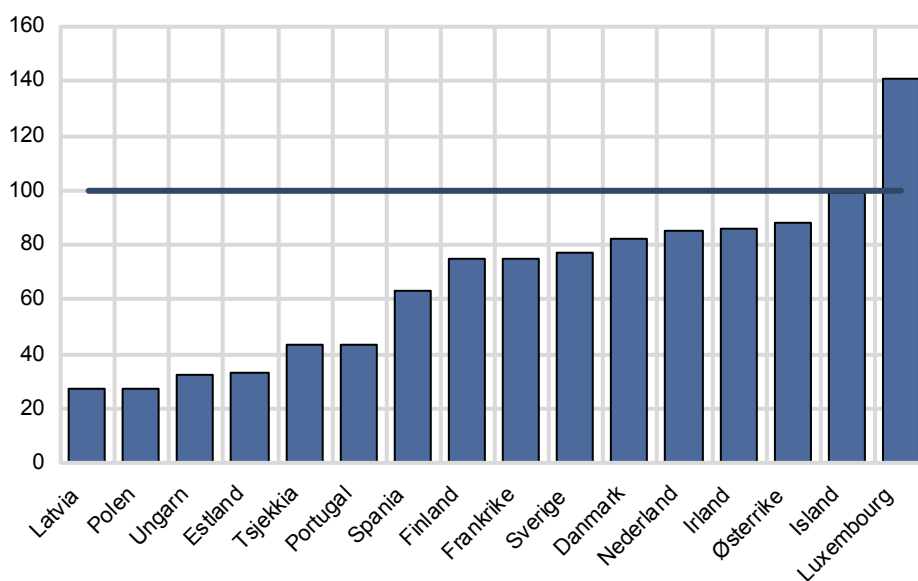
I Sør-Europa finner en mange av de landene med høyest andel av befolkningen med lavinntekt. Både i Hellas, Spania og Portugal har om lag hver femte innbygger en disponibel inntekt per forbruksenhet under 60 prosent av den nasjonale medianinntekten i 2006. Den samme høye andelen finner vi også i de tre baltiske landene Latvia, Litauen og Estland.

Tallene viser en stor grad av stabilitet i lavinntektsandelene for perioden 1999-2006 for tilnærmet samtlige av landene i tabell 15.1.

Store forskjeller i de nasjonale lavinntektsgrensene

Det er viktig å være klar over at en definisjon av årlig lavinntekt som relateres til medianinntekten i landet, som i tabell 15.1, skjuler det faktum at lavinntektsgrensen vil variere betydelig mellom ulike land. Figur 15.1 gir en oversikt over lavinntektsgrensen i Norge sammenlignet med 16 andre europeiske land i 2006. Lavinntektsgrensene er justert for ulikt prisnivå i landene.

Figur 15.1. Kjøpekraftjusterte lavinntektsgrenser for noen utvalgte europeiske land. 60 prosent av disponibel median ekvivalentinntekt (EU-skala). Norge=100. 2006. Prosent

Kilde: Eurostat 29. desember 2008

Figuren viser at lavinntektsgrensen i Norge ligger høyere enn i de fleste andre land. Kun Luxembourg skiller seg ut med en langt høyere lavinntektsgrense – 41 prosent høyere enn i Norge. Tall fra Eurostat viser for øvrig at land som har de laveste andelene av befolkningen under lavinntektsgrensen, som oftest også har de høyeste lavinntektsgrensene - og vise versa. Vi så tidligere at en rekke søreuropeiske og baltiske land hadde høye andeler av befolkningen med lavinntekt. Figur 15.1 viser at både Latvia, Estland og Portugal har nasjonale lavinntektsgrenser som ligger godt under halvparten av den norske. Vi finner også en svært lav nasjonal lavinntektsgrense i Polen – 73 prosent lavere enn i Norge. To land avviker litt fra mønsteret – Ungarn og Tsjekkia. Disse to landene har noen av de laveste lavinntektsandelene i tabell 15.1, men samtidig viser figur 15.1 at disse to landene også har blant de laveste kjøpekraftjusterte lavinntektsgrensene.

Blant de nordiske landene har Island en lavinntektsgrense lik den norske, mens Danmark, Sverige og Finland har nasjonale lavinntektsgrenser som ligger om lag 20-25 prosent under den norske i 2006.

Desto jevnere inntektsfordeling jo færre med lavinntekt

Det er viktig å være klar over at det er en nær sammenheng mellom inntektsfordelingen og andelen med lavinntekt i et land. Desto jevnere inntektsfordelingen er i et land, jo lavere er andelen med lavinntekt i befolkningen. Dette har en klar definisjonsmessig sammenheng siden en jevn inntektsfordeling indikerer at det er relativt få personer med svært lav (eller svært høy) inntekt i landet. Noe av kritikken som rettes mot måling av lavinntekt ut i fra en relativ lavinntektsgrense, er nettopp at dette vel så mye kan sees på som en måling av inntektsulikheten i landet.

Tabell 15.2. Forholdet mellom gjennomsnittlig inntekt¹ til de 20 prosent av befolkningen med høyest inntekt, og de 20 prosent av befolkningen med lavest inntekt (S80/S20)². 2003-2006

	2003	2004	2005	2006
Norge	3,6	4,1	4,6	3,7
Slovenia	:	3,4	3,4	3,3
Sverige	3,3	3,3	3,5	3,4
Tsjekkia	:	3,7	3,5	3,5
Slovakia	:	3,9	4,0	3,5
Danmark	3,4	3,5	3,4	3,7
Finland	3,5	3,6	3,6	3,7
Ungarn	:	4,0	5,5	3,7
Østerrike	3,8	3,8	3,7	3,8
Frankrike	4,2	4,0	4,0	3,8
Malta	:	3,9	4,0	3,8
Island	3,4	3,5	3,7	3,9
Nederland	:	4,0	3,8	4,0
Luxembourg	3,9	3,8	4,2	4,0
Kypros	:	4,3	4,3	4,5
Irland	5,0	5,0	4,9	4,8
Spania	5,1	5,4	5,3	5,3
Polen	:	6,6	5,6	5,3
Estland	7,2	5,9	5,5	5,5
Litauen	:	6,9	6,3	5,9
Hellas	5,9	5,8	6,1	6,0
Latvia	:	6,7	7,9	6,3
Portugal	6,9	6,9	6,8	6,5
Italia	5,7	5,6	5,5	:
Belgia	4,0	4,0	4,2	:
Bulgaria	4,0	3,7	3,5	:
Tyskland	:	3,8	4,1	:
Romania	4,8	4,9	5,3	:
Storbritannia	:	5,8	5,4	:
EU-25	4,8	4,9	4,8	:
EU-15	4,8	4,8	4,7	:

¹ Disponibel inntekt per forbruksenhet. EU-skala.

² S80/S20 for Norge avviker i denne tabellen fra det som for eksempel er oppgitt i kapittel 3. Dette kan skyldes ulikt inntektsbegrep, og varians i utvalgsdataene til EU-SILC. Personer i studenthusholdninger inngår i tallene fra Eurostat. Kilde: Eurostat 29. desember 2008

Tabell 15.2 bekrefter at land med lave andeler av befolkningen under lavinntektsgrensen også har en jevn inntektsfordeling. Tabellen viser forholdstallet mellom gjennomsnittlig inntekt for femdelen av befolkningen med høyest inntekt og femdelen med lavest inntekt (S80/S20). De samme landene som i tabell 15.1 hadde de laveste andelene av befolkningen under lavinntektsgrensen, har også den laveste inntektsulikheten. Inntektsfordelingen er langt mer skjev lenger sørover og østover i Europa – hvor vi finner de høyeste lavinntektsandelene. I Norge i 2006 var gjennomsnittsinntekten til de 20 prosent med høyest inntekt 3,7 ganger høyere enn inntekten til de 20 prosent med lavest inntekt. I 2005 var dette forholdstallet langt høyere – 4,6. Årsaken til denne utviklingen er nærmere beskrevet i kapittel 3 hvor inntektsulikheten de siste årene har blitt sterkt påvirket av utviklingen i utbetalt aksjeutbytte. Siden mye av denne kapitalinntekten tilfaller de helt i toppen av inntektsfordelingen, påvirker det sterkt ulikhetsmål av typen S80/S20, mens lavinntektsgrensen basert på medianinntekten påvirkes i liten grad. Det er årsaken

til at vi finner en relativt lav stabil lavinntektsandel i Norge til tross for varierende inntektsulikhet de siste årene målt ved S80/S20.

Hvor "fattig" er de "fattige"?

Tabell 15.3 viser avstanden eller "gapet" mellom inntekten til personene under lavinntektsgrensen, og selve lavinntektsgrensen. Med andre ord er dette et mål på hvor "fattig" de "fattige" er – eller hvor mye ekstra inntekt de trenger for å komme over lavinntektsgrensen (se også kapittel 3). Vi ser at lavinntektsgapet i Norge i 2006 er på 21 prosent (EU-60). Lavinntektsgruppen trenger med andre ord en 21 prosent vekst i sin medianinntekt for ikke lenger å bli definert som "fattig" i Norge.

Tabellen viser generelt en sammenheng mellom omfanget av lavinntekt og lavinntektsgapet. I land med høye andeler av befolkningen med lavinntekt er lavinntektsgapet større enn i land hvor lavinntekt er mye mindre utbredt. Lavinntektsgruppen i disse landene trenger mindre inntektsvekst for å bli "løftet" over lavinntektsgrensen sammenlignet med flere land sør og øst i Europa. Blant de landene som har tall for 2006 i Eurostat sin database, kommer Finland best ut med et lavinntektsgap på 14 prosent. Dårligst ut kommer Litauen og Hellas. I disse to landene trenger lavinntektsgruppen en økning i sin medianinntekt på 26 prosent for å havne over den nasjonale lavinntektsgrensen.

Tabell 15.3. Lavinntektsgapet¹ i noen europeiske land. 2003-2006. Prosent

	2003	2004	2005	2006
Norge²	18	20	19	21
Finland	14	14	14	14
Island	18	21	19	16
Østerrike	20	15	15	17
Danmark	19	16	17	17
Nederland	:	21	17	17
Frankrike	19	17	19	17
Malta	:	17	19	17
Irland	20	20	16	18
Tsjekkia	:	18	17	18
Luxembourg	17	18	19	19
Slovenia	:	19	19	19
Slovakia	:	23	20	19
Kypros	:	19	19	20
Estland	26	24	22	20
Ungarn	:	19	24	20
Sverige	17	19	22	20
Portugal	25	26	23	24
Polen	:	30	25	24
Spania	25	25	26	24
Latvia	:	27	25	25
Hellas	25	24	26	26
Litauen	:	28	29	26
Bulgaria	19	20	17	:
Belgia	23	18	19	:
Tyskland	:	19	20	:
Romania	23	22	23	:
Storbritannia	:	23	23	:
Italia	25	24	24	:
EU-25	:	23	22	:
EU-15	:	22	22	:

¹ Lavinntektsgapet er den prosentvise forskjellen mellom medianinntekten (per forbruksenhet) til personer under lavinntektsgrensen og selve lavinntektsgrensen. Lavinntektsgrensen er definert som 60 prosent av den nasjonale medianinntekten (per forbruksenhet). EU-skala.

² Lavinntektsgapet for Norge avviker fra det som er vist i kapittel 3. Dette kan skyldes ulikt inntektsbegrep, og varians i utvalgsdataene til EU-SILC. Personer i studenthusholdninger inngår i tallene fra Eurostat. For 2006 er lavinntektsgapet for Norge beregnet fra SSB's inntektsstatistikk for husholdninger.

Kilde: Eurostat 29. desember 2008 og inntektsstatistikk for husholdninger 2006, Statistisk sentralbyrå.

Vedvarende lavinntekt følger samme geografiske mønster

Det er flere ganger tidligere i denne rapporten kommentert at måling av årlig lavinntekt kan gi et ufullstendig bilde av andelen "fattige" personer. Flere kan av ulike grunner oppleve en midlertidig inntektssvikt et år (underskudd i næringsvirksomhet, tap ved salg av fast eiendom etc.).

Eurostat lager derfor også indikatorer for vedvarende lavinntekt definert som andelen personer med en disponibel ekvivalentinntekt under 60 prosent av medianinntekten i et bestemt år, og som var under de årlige lavinntektsgrensene i minst to av de tre foregående årene.

Siden tallene baseres på panelundersøkelser, hvor de samme personene blir fulgt over en periode på minst 4 år, finnes det ikke oppdaterte tall for denne indikatoren. Den nye europeiske levekårsundersøkelsen, EU-SILC, ble for mange land etablert i 2004 slik at den først kan benyttes til dette formålet om et par år. Data fra noen nasjonale panelutvalg finnes imidlertid for tidligere år, men ikke nyere tall enn for 2001.

Det samme mønsteret som man finner ved å studere årlig lavinntekt, fremtrer også når det gjelder vedvarende lavinntekt. De nordiske landene sammen med Tyskland og Nederland har de laveste andelen i 2001 (5-6 prosent). Høyest andel med vedvarende lavinntekt finner en blant landene i Sør-Europa: Spania (10 prosent), Italia (13 prosent), Hellas (14 prosent) og Portugal (15 prosent). Irland har også en høy andel av befolkningen med vedvarende lav inntekt (13 prosent). Tallene underbygger at lavinntekt er et mer standhaftig problem i disse landene sammenlignet med de nordiske landene hvor befolkningen ser ut til å ha en større inntektsmobilitet, og hvor lavinntekt i større grad er en mer forbigående økonomisk situasjon for mange.

Referanser

- Andersen, A. S., J. Epland, T. Wennemo og R. Aaberge (2003): Økonomiske konjunkturer og fattigdom: En studie basert på norske inntektsdata, 1979-2000, *Tidsskrift for Velferdsforskning*, Nr. 2, Fagbokforlaget.
- Andersen, A. S. (2007): *Lavinntektshusholdningers forbruk*. Rapporter 2007/23, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/05/rapp_200723/)
- Andersen, A. S. (2008): *Yrkesaktivitet i lavinntektshusholdninger*. Rapporter 2008/46, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_200846/index.html)
- Atkinson, A. B., L. Rainwater & T. M. Smeeding (1995): *Income Distribution in OECD Countries*, Social Policy Studies No. 18. OECD. Paris.
- Bonke, J. and M. Browning (2003): The distribution of well-being and income within the household, Welfare Distribution Working Paper 1, 2003, Sosialforskningsinstituttet.
- Bradshaw, J. (2000): Measurement of absolute poverty, Paper Prepared for Eurostats' Working Party on Social Exclusion and Poverty, 3-4 April 2000, Luxembourg.
- Byfuglien, J. og J. Stensrud (2002): Strukturindikatorer for å sammenligne Norge med EU, *Økonomiske analyser* 6, 2002, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/oa/>)
- Citro, C. and R. Michael (red) (1995): *Measuring poverty: a new approach*, National Academy Press, Washington D.C.
- Dahl, G. A. W. Enes, J. Epland, T. Jørgensen, og C. Trewin (2006): Langtids-mottakere av sosialhjelp, *Økonomiske analyser* 3, 2006, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/oa/>)
- Dalaker, J (1999): *Poverty in the United States: 1998*. Current Population Reports, Series P60-207. US Census Bureau. Washington D.C.
- Epland J. (2000): Har Norge flere "fattige" eldre enn andre land?, *Økonomiske analyser* 7, 2000, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/oa/>)
- Epland J. og M. I. Kirkeberg (2002): Inntekt oppgitt i intervju og på selvangivelsen: "Hvor stor var din inntekt i fjor?", *Samfunnsspeilet*, 6, 2002, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/>)
- Epland J. og M. I. Kirkeberg (2007): *Barn i lavinntektsfamilier 1996-2004*, Rapporter 2007/33, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_200733/)
- Eurostat (1998): *Recommendations from the Task Force on Social Exclusion and Poverty*, Luxembourg.
- Eurostat (2003): *Poverty and social exclusion in the EU after Laeken - part 1*, Statistics in Focus, Theme 3, 8/2003.
- Hagen K. og I. Lødemel (2003): Fattigdom i Europa. Noen refleksjoner om nasjonale forskjeller og overnasjonal fattigdomsbekjempelse. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, Nr. 2, Fagbokforlaget.

Husbanken (27. august 2008): Retningslinjer om bostøtte.
(<http://www.husbanken.no/Venstremeny/Bostotte.aspx>)

Jarvis, S. & S. P. Jenkins (1997): Marital Splits and Income Changes: Evidence for Britain. *Innocenti Occasional Papers*, Economic and Social Policy Series no. 60, Firenze Italia.

Kirkeberg, M. I. og J. Epland. (2008): *Inntektsforhold blant langtidsmottakere av økonomisk sosialhjelp - en deskriptiv analyse av kommunale forskjeller*, Rapporter 2008/40, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_200840/)

Melby, I og F. Strøm (2007): Inntekt og skatt for personer og husholdninger, *Statistiske Analyser* nr. 97, 2007, Statistisk sentralbyrå, 19-38.
(http://www.ssb.no/emner/05/01/sa_iso/)

NAV (2008a): Alderspensjonister etter ytelse og kjønn. Antall.
(<http://www.nav.no/96272.cms>)

NAV (2008b): Gjenlevende ektefeller med pensjon/overgangsstønad. Kjønn og alder. 1998-2007. (<http://www.nav.no/805374205.cms>)

NAV (2008c): Uføreytelser året 2006. (<http://www.nav.no/binary/805337671/file>)

NAV (2008d): Mottakere av tidsbegrenset uførestønad, etter kjønn og alder. 2004-2008. Antall. (<http://www.nav.no/90997.cms>)

Nordberg, L., I. Penttilä & S. Sandström (2001): A study on the effect of using interview versus register data in income distribution analysis with an application to the Finnish ECHP-survey in 1996. CHINTEX WP 5, Statistics Finland.

Nørgaard, E. (2001): *Finansiering av helse- og sosialutgifter i Norge 1990-1998*, Rapporter 2001/8, Statistisk sentralbyrå.
(http://www.ssb.no/emner/12/01/rapp_200108/)

OECD (2005): "What are Equivalence Scales?",
http://www.oecd.org/LongAbstract/0,3425,en_2649_34637_35411112_1_1_1_1,0_0.html

OECD (2008): Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries, OECD, Paris.

Pedersen, P. J. and N. Smith (1998): *Low incomes in Denmark, 1980 - 1995*. Working Paper No. 19, Centre for Labour Market and Social Research. University of Aarhus and the Aarhus School of Business.

Statistisk sentralbyrå (2004): *Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger 2002*, Norges Offisielle Statistikk D310.
(http://www.ssb.no/emner/05/01/nos_inntektformue/nos_d310/)

Statistisk sentralbyrå (2005, 20. mai): "Svak vekst i inntekta til unge aleinebuande", (<http://www.ssb.no/ifhus/arkiv/>)

Statistisk sentralbyrå (2006): *Aleneboendes levekår*, Statistiske Analyser nr. 81, 2006.

Statistisk sentralbyrå (2007a): *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2006*, Rapporter 2007/8. (http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_200708/)

Statistisk sentralbyrå (2007b, 27. juni): "Inntektsvekst på 30 prosent", (<http://www.ssb.no/emner/05/01/inntind/>)

Statistisk sentralbyrå (2008a, 14. april): "Fleire hushald med høg gjeldsbelastning", <http://www.ssb.no/emner/05/01/iformue/>

Statistisk sentralbyrå (2008b, 29. april): "Polakker den største innvandregruppen", <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>

Statistisk sentralbyrå (2008c, 15. september): "Flest fra Irak og Somalia", <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/flyktninger/>

Statistisk sentralbyrå (2008d): *Innvandring og innvandrere*, Statistiske Analyser nr. 103, 2008. (http://www.ssb.no/emner/02/sa_innvand/index.html)

Statistisk sentralbyrå (2008e): "Sosialhjelp, økonomisk – stønadsmottakere", (<http://www.ssb.no/emner/03/04/30/soshjelpk/arkiv/>)

Thorød, A. B. (2006): *En normal barndom? Foreldrestrategier for å skjerme barn fra konsekvenser av å leve med lav inntekt*. Nova rapport 2/2006.

Vedlegg A

Tabeller

Tabell A1. Overlapp mellom ulike grupper. Inntektsstatistikk for husholdninger. 2006. Prosent

	Hele befolkningen	Hele befolkningen uten studenter	Personer 16 år og eldre	Personer 25-65 år	Enslige forsørgere	Par med barn 0-17 år i alt	Barn under 18 år	Alderspensjonister	Uførepensjonister	Personer med tidsbegrenset uførestønad	Etterlattepensjonister
Hele befolkningen	100	98	79	55	6	41	24	12	5	1	1
Hele befolkningen uten studenter	100	100	79	55	6	42	24	13	5	1	1
Personer 16 år og eldre	100	97	100	69	4	30	3	15	6	1	1
Personer 25 - 65år	100	99	100	100	4	37	0	1	8	1	1
Enslige forsørgere	100	99	53	38	100	0	56	0	5	2	3
Par m. barn 0-17år	100	100	58	49	0	100	47	0	2	1	0
Barn under 18år	100	100	11	0	15	81	100	0	2	1	1
Alderspensjonister	100	100	100	6	0	0	0	100	0	0	0
Uførepensjonister	100	100	93	79	6	12	9	0	100	0	0
Pers.med tidsbegr.uførest.	100	100	77	64	18	34	27	0	0	100	2
Etterlattepensjonister	100	100	85	68	27	4	19	0	0	2	100
Alenebo. minstepensjonister	100	100	100	20	0	0	0	78	19	0	2
Alenebo.minstep.m.uførepen.	100	100	100	93	0	0	0	0	100	0	0
Alenebo.minstep.m.alderspen.	100	100	100	0	0	0	0	100	0	0	0
Langtidssyke	100	100	76	62	18	33	27	0	8	1	1
Langtidsledige	100	98	75	60	19	31	28	1	1	0	2
Innvandrere i alt	100	98	73	55	9	48	30	4	4	1	1
Sosialhjelpsmottakere	100	97	72	53	25	28	31	2	12	4	1
Aleneboende under 35 år	100	100	100	67	0	0	0	0	3	1	0
Aleneboende 36-49år	100	100	100	100	0	0	0	0	13	2	0
Aleneboende 50-66år	100	100	100	95	0	0	0	0	33	1	6
Aleneboende 67 år og eldre	100	100	100	0	0	0	0	99	0	0	0

	Aleneboende minstepensjonister	Aleneboende minstepensjonister med uførepensjon	Aleneboende minstepensjonister med alderspensjon	Langtidssyke	Langtidsledige	Innvandrere i alt	Sosialhjelpsmottakere	Aleneboende under 35 år	Aleneboende 36-49 år	Aleneboende 50-66 år	Aleneboende 67 år og eldre
Hele befolkningen	1	0	1	3	1	9	3	5	3	4	5
Hele befolkningen uten studenter	2	0	1	3	1	9	3	5	3	4	5
Personer 16 år og eldre	2	0	2	4	1	8	3	6	4	5	7
Personer 25 - 65år	1	1	0	3	1	9	3	6	6	7	0
Enslige forsørgere	0	0	0	9	3	13	14	0	0	0	0
Par m. barn 0-17år	0	0	0	2	1	11	2	0	0	0	0
Barn under 18år	0	0	0	4	1	12	4	0	0	0	0
Alderspensjonister	10	0	10	0	0	3	1	0	0	0	42
Uførepensjonister	5	5	0	5	0	8	7	3	8	25	0
Pers.med tidsbegr.uførest.	0	0	0	5	1	12	19	5	10	6	0
Etterlattepensjonister	5	0	0	6	2	10	4	0	2	39	0
Alenebo. minstepensjonister	100	19	78	1	0	5	7	0	4	17	78
Alenebo.minstep.m.uførepen.	100	100	0	3	0	11	26	2	20	78	1
Alenebo.minstep.m.alderspen.	100	0	100	0	0	4	2	0	0	0	100
Langtidssyke	0	0	0	100	2	16	22	10	10	6	0
Langtidsledige	0	0	0	7	100	31	33	11	9	7	0
Innvandrere i alt	1	0	1	5	3	100	15	8	5	3	2
Sosialhjelpsmottakere	3	2	1	20	8	40	100	14	11	7	1
Aleneboende under 35 år	0	0	0	6	2	16	10	100	0	0	0
Aleneboende 36-49år	2	2	0	9	3	13	11	0	100	0	0
Aleneboende 50-66år	6	6	0	5	2	7	6	0	0	100	0
Aleneboende 67 år og eldre	23	0	23	0	0	3	1	0	0	0	100

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Tabell A2. Overlapp mellom ulike grupper i data fra EU-SILC 2007. Prosent

	Enslig forsørger	Barnefamilier med lav inntekt, 1. desil	Barnefamilier med lav inntekt, 1. kvintil	Par med barn 0-17 år	Aleneboende 16-35 år	Alle aleneboende	Sosialhjelpsmottakere	Alderspensjonister	Aleneboende minstepensjonister	Minstepensjonister som ikke bor alene	Uførepensjonister
Enslig forsørger	100	0	0	0	0	0	11	0	0	0	3
Barnefamilier med lav inntekt, 1. desil	0	100	100	100	0	0	13	0	0	0	2
Barnefamilier med lav inntekt, 1. kvintil	0	49	100	100	0	0	8	0	0	0	2
Par med barn 0-17	0	10	20	100	0	0	3	0	0	0	2
Aleneboende 16-35 år	0	0	0	0	100	100	6	0	0	0	2
Alle aleneboende	0	0	0	0	36	100	5	24	5	0	9
Sosialhjelpsmottakere	12	13	16	27	16	34	100	2	1	1	5
Alderspensjonister	0	0	0	0	0	40	0	100	14	7	0
Aleneboende minstepensjonister	0	0	0	0	0	100	1	79	100	0	21
Minstepensjonister som ikke bor alene	1	0	0	2	0	0	1	73	0	100	27
Uførepensjonister	7	1	2	9	2	30	2	0	10	4	100

Kilde: EU-SILC 2007, Statistisk sentralbyrå

Tabell A3. Standardavvik for prosenttall

Antall observasjoner	Observert prosent																		
	1	2	3	5	7	10	15	20	30	50	70	80	85	90	93	95	97	98	99
300	0,7	1,0	1,2	1,5	1,8	2,1	2,5	2,8	3,2	3,5	3,2	2,8	2,5	2,1	1,8	1,5	1,2	1,0	0,7
400	0,6	0,9	1,0	1,3	1,6	1,8	2,2	2,4	2,8	3,1	2,8	2,4	2,2	1,8	1,6	1,3	1,0	0,9	0,6
500	0,5	0,8	0,9	1,2	1,4	1,6	2,0	2,2	2,5	2,7	2,5	2,2	2,0	1,6	1,4	1,2	0,9	0,8	0,5
600	0,5	0,7	0,9	1,1	1,3	1,5	1,8	2,0	2,3	2,5	2,3	2,0	1,8	1,5	1,3	1,1	0,9	0,7	0,5
1200	0,4	0,5	0,6	0,8	0,9	1,1	1,3	1,4	1,6	1,8	1,6	1,4	1,3	1,1	0,9	0,8	0,6	0,5	0,4
1400	0,3	0,5	0,6	0,7	0,8	1,0	1,2	1,3	1,5	1,6	1,5	1,3	1,2	1,0	0,8	0,7	0,6	0,5	0,3
1600	0,3	0,4	0,5	0,7	0,8	0,9	1,1	1,2	1,4	1,5	1,4	1,2	1,1	0,9	0,8	0,7	0,5	0,4	0,3
2500	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,9	1,0	1,1	1,2	1,1	1,0	0,9	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3	0,2
3000	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0	1,1	1,0	0,9	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3	0,2
4000	0,2	0,3	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0	0,9	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3	0,3	0,2
5000	0,2	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2
15000	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1
30000	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
45000	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
60000	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0

Tabell A4. Antall observasjoner i datagrunnlaget til tabellene. Inntektsstatistikk for husholdninger. 1996, 1999, 2002, 2004, 2005 og 2006

	1996	1999	2002	2004	2005	2006
Hele befolkningen	37 980	26 825	59 403	4 549 802	4 585 233	4 629 505
Hele befolkningen uten studenter	37 032	26 089	57 878	4 452 244	4 485 659	4 531 134
Personer 16 år og eldre	29 909	21 021	46 438	3 582 048	3 618 266	3 660 674
Personer 25-65 år	20 679	15 152	32 713	2 484 307	2 506 490	2 531 575
Barnefamilier						
Enslige forsørgere	1 592	927	2 580	276 328	283 085	282 401
Par med barn 0-17 år	18 996	13 543	29 364	1 898 000	1 903 027	1 907 921
Barn under 18 år	9 523	6 821	15 124	1 082 845	1 087 283	1 092 921
Trygdemottakere						
Alderspensjonister ¹	3 141	2 034	5 574	555 909	560 269	564 179
Uførepensjonister ¹	1 490	1 047	2 770	253 174	252 243	246 084
Tidsbegrenset uførestønad ¹	:	:	:	8 790	19 682	31 109
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) ¹	270	161	326	31 443	30 988	30 505
Aleneboende minstepensjonister ²	315	186	596	77 962	73 283	68 788
Aleneboende minstepensjonister med alderspensjon ²	:	:	:	62 304	58 064	53 776
Aleneboende minstepensjonister med uførepensjon ²	:	:	:	13 696	13 420	13 227
Langtidssyke ³	431	463	1 199	111 641	147 791	139 717
Langtidslidende ⁴	545	145	515	58 107	53 427	40 415
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre ⁵	2 056	1 676	4 367	369 160	391 344	421 347
Herav: med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika	1 264	993	2 953	257 239	276 592	301 558
Flyktninger ⁶	608	534	1 653	140 761	152 323	138 469
Andre grupper						
Sosialhjelpsmottakere i alt ⁷	1 287	591	1 594	166 996	162 908	157 175
Herav langtidsmottakere av sosialhjelp ⁸	:	:	:	51 582	52 029	50 342
Aleneboende under 35 år ⁹	895	554	1 363	205 171	206 512	218 998
Aleneboende 35-49 år	678	473	989	147 126	150 208	154 578
Aleneboende 50-66 år	600	468	1 135	172 648	178 861	186 102
Aleneboende 67 år og eldre	802	487	1 613	237 269	237 410	236 872

¹ Personer som bor i husholdninger hvor hovedinntektstaker har pensjonsstatus iflg. NAV.

² Aleneboende og mottaker av særtillegg.

³ Personer som bor i husholdninger hvor hovedinntektstaker mottar rehabiliterings- eller attføringspenger.

⁴ Personer som bor i husholdninger hvor hovedinntektstaker har vært registrert som arbeidsledig i sammenhengende seks måneder eller mer.

⁵ Personer som bor i husholdninger hvor hovedinntektstaker er innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre (to utenlandsfødte foreldre).

⁶ Personer som bor i husholdninger hvor hovedinntektstaker har innvandringsgrunn som flyktning.

⁷ Personer som bor i husholdninger hvor hovedinntektstaker har mottatt sosialhjelp i løpet av året.

⁸ Personer som bor i husholdninger hvor hovedinntektstaker har mottatt sosialhjelp i minst 6 av årets 12 måneder.

⁹ Husholdninger bestående av kun en student er utelatt fra aleneboende under 35 år.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2006)

Figur- og tabellregister

Figurregister

3.	Lavinntekt og inntektsfordeling	
3.1.	Utviklingen i andelen personer med årlig lavinntekt. To ulike lavinnteksdefinisjoner. 1986-2006	22
3.2.	Utviklingen i andelen personer med årlig lavinntekt. Lavinntekt basert på inntektsgrenser for 2000. Personer i studenthusholdninger er utelatt	23
3.3.	Utviklingen i lavinntektsgapet. 1994-2006. Personer i studenthusholdninger er utelatt	24
3.4.	Utviklingen i inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten. ¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 1986 - 2006	29
3.5.	Utviklingen i inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). Indeks i faste 2006-kroner. 1990=100	30
5.	Sosiale indikatorer for barn og barnefamilier	
5.1.	Barn og barnefamilier med og uten lavinntekt. Ulike inntekters andel av samlet inntekt. 2006. Prosent	59
6.	Sosiale indikatorer for aleneboende	
6.1	Aleneboende med og uten lavinntekt, etter alder. Ulike inntekters andel av samlet inntekt. 2006. Prosent	75
7.	Sosiale indikatorer for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	
7.1.	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter landbakgrunn. 1990-2008	82
8.	Sosiale indikatorer for sosialhjelpsmottakere	
8.1.	Antall sosialhjelpsmottakere 1987-2007	90
10.	Sosiale indikatorer for aleneboende minstepensjonister	
10.1	Minstepensjonistenes husholdningssammensetning. Prosent. 2006	109
10.2.	Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) for minstepensjonister i ulike husholdningstyper. Median. Kroner. 2006	110
14.	Sosiale indikatorer for langtidsledige	
14.1.	Andelen langtidsledige i prosent av arbeidsstyrken, etter alder. 2006	145
15.	Internasjonal sammenligning av lavinntekt	
15.1.	Kjøpekraftjusterte lavinntektsgrenser for noen utvalgte europeiske land. 60 prosent av disponibel median ekvivalentinntekt (EU-skala). Norge=100. 2006. Prosent	152

Tabellregister

2.	Datagrunnlag og definisjoner	
2.1.	Ekvivalensskalaer og husholdningsstørrelse	14
2.2.	Medianinntekt per forbruksenhet. OECD- og EU-skala. Inntekt etter skatt. 1996-2006	15
2.3	Lavinntektsgrenser i kroner (årsinntekt) basert på ulike avstander til medianinntekt. Inntekt etter skatt. Ulike husholdningstyper. 2006	16
3.	Lavinntekt og inntektsfordeling	
3.1.	Sammenligning av personer i husholdninger der hovedinntektstaker blir vektlagt eller ikke. EUs lavinnteksdefinisjon. Ulike grupper. 2006	26
3.2.	Andel personer i husholdninger med årlig lavinntekt. To ulike lavinnteksdefinisjoner. Ulike grupper. 1996, 1999, 2002, 2004, 2005 og 2006. Prosent	27
3.3.	Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala), for personer. Andel av totalinntekten. 1986 - 2006. Prosent. Personer i studenthusholdninger er utelatt	30
3.4.	Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet ¹ (EU-skala), for personer. Fylker. 2006. Rangert etter Gini-koeffisienten	31
4.	Vedvarende lavinntekt	
4.1.	Utviklingen i vedvarende lavinntekt. 1996-2006. Andel personer med inntekt etter skatt per forbruksenhet under henholdsvis 50 prosent og 60 prosent av mediangjennomsnittet i perioden. To ulike ekvivalensskalaer. Standardavvik i parentes.	34

4.2.	Sammensetning av gruppen med vedvarende lavinntekt 2004 - 2006, og befolkningen i alt. Husholdningstyper. ¹ To ulike lavinnteksdefinisjoner. Antall og prosent	34
4.3.	Personer 25-65 år etter tallet på yrkestilknyttede husholdningsmedlemmer og egen yrkestilknytning. Andel med vedvarende lavinntekt. Alder refererer seg til siste året i referanseperioden	35
4.4.	Personer i husholdninger med ulike indikatorer for økonomisk utsatthet, høy rentebelastning og store sykdomsutgifter. Andel med vedvarende lavinntekt. Prosent	37
4.5.	Boligtype og boligstandard for personer med vedvarende lavinntekt. 2001-2003 og 2005-2007	39
4.6.	Boligøkonomi for personer med vedvarende lavinntekt. 2001-2003 og 2005-2007	41
4.7.	Indikatorer på betalingsvansker for personer med vedvarende lavinntekt ¹ . 2001-2003 og 2005-2007. Prosent	43
4.8.	Indikatorer på materiell situasjon for personer med vedvarende lavinntekt. 2001-2003 og 2005-2007. Prosent	44
4.9.	Helseforhold for personer med vedvarende lavinntekt ¹ . 2002-2004 og 2005-2007. Prosent	46
4.10.	Andel med ulik tilknytning til arbeidslivet for hovedarbeidsinntektstaker i husholdninger med vedvarende lavinntekt. 2004-2006. Prosent	48
4.11.	Andel personer med vedvarende lavinntekt, etter ulike kjennemerker	50
4.12.	Andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt ¹ (EUs definisjon), etter botid. Treårsperioden 2004-2006. Prosent	52
4.13.	Andel barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt og relativ lavinntektsrisiko i forhold til alle barn. Alder refererer seg til siste året i treårsperioden 2004-2006	53
5.	Sosiale indikatorer for barn og barnefamilier	
5.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006	55
5.2.	Indikatorer ¹ for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent	55
5.3.	Indikatorer ¹ for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent	56
5.4.	Indikatorer ¹ for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent	57
5.5.	Inntektsregnskap for hele befolkningen, barn og barnefamilier. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent	58
5.6.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 1996-2006	60
5.7.	Boligtype og boligstandard for enslige forsørgere ¹ . 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007	62
5.8.	Boligtype og boligstandard for ulike grupper barnefamilier. 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007	62
5.9.	Boligøkonomi for enslige forsørgere. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007	64
5.10.	Boligøkonomi for ulike grupper barnefamilier. 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007	64
5.11.	Indikatorer på betalingsvansker for personer 16 år og over i barnefamilier. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	66
5.12.	Indikatorer på materiell situasjon for personer 16 år og eldre i barnefamilier. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	66
5.13.	Tilknytning til arbeidslivet for barnefamilier. 2007	68
6.	Sosiale indikatorer for aleneboende	
6.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006	71
6.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent	71
6.3.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent	72
6.4.	Indikatorer for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent	73
6.5.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og aleneboende ¹ . Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent	74
6.6.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 1996-2006	76
6.7.	Boligtype og boligstandard for aleneboende. 1991, 1995, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007	77
6.8.	Boligøkonomi for aleneboende. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007	78
6.9.	Indikatorer på betalingsvansker for aleneboende. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	79
6.10.	Indikatorer på materiell situasjon for aleneboende. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	80
6.11.	Tilknytning til arbeidslivet for aleneboende. 2007	81
7.	Sosiale indikatorer for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	
7.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006	83
7.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent	85
7.3.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent	86
7.4.	Indikatorer for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent	86

7.5.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstakerer innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent.....	88
7.6.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 1996-2006	89
8.	Sosiale indikatorer for sosialhjelpsmottakere	
8.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006.....	91
8.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent	92
8.3.	Indikator for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent.....	93
8.4.	Indikatorer for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent.....	93
8.5.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger med sosialhjelpsmottakere, herunder langtidsmottakere av sosialhjelp. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent.....	94
8.6.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) ¹ . 1996-2006	95
8.7.	Boligtype og boligstandard for personer 16 år og eldre. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	96
8.8.	Boligøkonomi for personer 16 år og eldre. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	97
8.9.	Indikatorer på betalingsvansker for personer 16 år og over. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	98
8.10.	Indikatorer på materiell situasjon personer 16 år og over. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	98
8.11.	Helseforhold for sosialhjelpsmottakere. 2007. Prosent	99
8.12.	Tilknytning til arbeidslivet for husholdninger som har mottatt sosialhjelp. 2007	100
9.	Sosiale indikatorer for alderspensjonister	
9.1.	Antall personer i datagrunnlaget. Andel og antall med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006	101
9.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent	102
9.3.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent.....	102
9.4.	Indikatorer for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent.....	103
9.5.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er alderspensjonist. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. -Kroner og prosent.....	103
9.6.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) 1996-2006.....	104
9.7.	Boligtype og -standard for alderspensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007	105
9.8.	Boligøkonomi for alderspensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001 2003, 2005, 2006 og 2007	106
9.9.	Indikatorer på betalingsvansker for alderspensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent.....	107
9.10.	Indikatorer på materiell situasjon for alderspensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent.....	107
9.11.	Helseforhold for alderspensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent...	108
10.	Sosiale indikatorer for aleneboende minstepensjonister	
10.1.	Antall personer i datagrunnlaget. Andel og antall med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006	111
10.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent	111
10.3.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent.....	112
10.4.	Indikatorer for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent.....	113
10.5.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er minstepensjonist. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent.....	114
10.6.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) 1996-2006	114
10.7.	Boligtype og -standard for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007	116
10.8.	Boligøkonomi for minstepensjonister. 2003, 2005, 2006 og 2007	116
10.9.	Indikatorer på betalingsvansker for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	117
10.10.	Indikatorer på materiell situasjon for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	117
10.11.	Helseforhold for minstepensjonister. 2004, 2005 og 2006. Prosent	119
11.	Sosiale indikatorer for etterlattepensjonister	
11.1.	Antall personer i datagrunnlaget. Andel og antall med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006	120
11.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent	121
11.3.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent.....	121
11.4.	Indikatorer for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent.....	122
11.5.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er etterlattepensjonist. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent.....	122
11.6.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 1996-2006	123

12.	Sosiale indikatorer for uførepensjonister	
12.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006.....	125
12.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent	125
12.3.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent.....	126
12.4.	Indikatorer for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent.....	127
12.5.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker mottar uførepensjon eller tidsbegrenset uførepensjon. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent	128
12.6.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 1996-2006	129
12.7.	Boligtype og -standard for uførepensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007	130
12.8.	Boligøkonomi for uførepensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007	131
12.9.	Indikatorer på betalingsvansker for uførepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	132
12.10.	Indikatorer på materiell situasjon for uførepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	132
12.11.	Helseforhold for uførepensjonister. 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	133
12.12.	Tilknytning til arbeidslivet for husholdninger med uførepensjonist. 2007.....	134
13.	Sosiale indikatorer for langtidssyke	
13.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006.....	135
13.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent	136
13.3.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent.....	136
13.4.	Indikatorer for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent.....	137
13.5.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er langtidssyk. Andel av samlet inntekt og gjennomsnittsbetøp. 2006. Kroner og prosent.....	138
13.6.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 1996-2006	139
13.7.	Boligtype og boligstandard for langtidssyke 16-66 år. 2007	140
13.8.	Boligøkonomi for langtidssyke 16-66 år. 2007	141
13.9.	Indikatorer på betalingsvansker og økonomisk romslighet for husholdninger med langtidssyke 16-66 år. 2007. Prosent	141
13.10.	Indikatorer på materiell situasjon for husholdninger med langtidssyke 16-66 år. 2007. Prosent	142
13.11.	Helsetilstand for langtidssyke 16-66 år. 2007. Prosent	143
13.12.	Husholdninger med ulike tilknytning til arbeidslivet. Husholdninger med langtidssyke etter den langtidssykes alder. 2007.	144
14.	Sosiale indikatorer for langtidsledige	
14.1.	Prosentvis andel og antall med lavinntekt. EU-skala. 1996-2006.....	146
14.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 1996-2006. Prosent	146
14.3.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 1996-2006. Prosent.....	147
14.4.	Indikatorer for gjelds- og gjeldsrentebelastning. 1996-2006. Prosent.....	147
14.5.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er langtidsledig. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2006. Kroner og prosent.....	148
14.6.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 1996-2006	149
15.	Internasjonal sammenligning av lavinntekt	
15.1.	Andelen personer med årlig lavinntekt i ulike land i Europa. Andelen personer med en disponibel inntekt per forbruksenhet under 60 prosent av den nasjonale medianinntekten (etter sosiale overføringer). EU-definisjon. 1999, 2001 og 2003-2006. Prosent.....	151
15.2.	Forholdet mellom gjennomsnittlig inntekt til de 20 prosent av befolkningen med høyest inntekt, og de 20 prosent av befolkningen med lavest inntekt(S80/S20). 2003-2006	153
15.3.	Lavinntektsgapet ¹ i noen europeiske land. 2003-2006. Prosent	154
	Vedlegg	
A1.	Overlapp mellom ulike grupper. Inntektsstatistikk for husholdninger. 2006. Prosent.....	159
A2.	Overlapp mellom ulike grupper i data fra EU-SILC 2007. Prosent	160
A3.	Standardavvik for prosenttall.....	160
A4.	Antall observasjoner i datagrunnlaget til tabellene. Inntektsstatistikk for husholdninger. 1996, 1999, 2002, 2004, 2005 og 2006	161